

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
ЦЕНТР (БІРЖА) ІННОВАЦІЙ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
АГРОХОЛДІНГ «МРІЯ»

Міжнародна науково-практична конференція

«ПРИКЛАДНА ЕКОНОМІКА – ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ»

27 жовтня 2017 року
м. Тернопіль

УДК 330 : 334
П 75

Редакційна колегія: Пуцентейло П.Р., д.е.н., професор (відп. за випуск)
Язлюк Б.О., д.е.н., професор
Бруханський Р.Ф., д.е.н., професор
Гевко Р.Б., д.т.н., професор
Дзядикевич Ю.В., д.т.н., професор
Дудар Т.Г., д.е.н., професор
Пархомець М.К., д.е.н., професор
Чорна Н.П., д.е.н., доцент
Бутов А.М., к.е.н., доцент
Гуменюк О.О., к.е.н., доцент
Палюх М.С., к.е.н., доцент
Розум Р.І., к.т.н., доцент
Спільник І.В., к.е.н., доцент
Ярощук О.В., к.е.н., доцент

*Рекомендована до друку
вченою радою Факультету аграрної економіки і менеджменту
Тернопільського національного економічного університету
(протокол № 2 від 2 листопада 2017 р.)*

Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали
П 75 Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 27 жовтня
2017 р.]. –Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2017. – 284 с.

ISBN 978-617-7516-30-8

Збірник містить наукові доповіді міжнародної науково-практичної конференції “Прикладна економіка – від теорії до практики” (м. Тернопіль, 27 жовтня 2017 р.), з актуальних питань функціонування сучасної прикладної економічної науки.

Відповідальність за науковий зміст і достовірність результатів, обґрунтованість висновків, правильне цитування джерел та посилання на них несуть автори наукових доповідей. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника.

УДК 330 : 334

© П.Р. Пуцентейло, 2017
© ТНЕУ, 2017
© ФОП Осадца Ю.В., 2017

ISBN 978-617-7516-30-8

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Monika GRABOWSKA Zrównoważone rolnictwo jako istotny element sektora rolniczego w Polsce	7
Zoriana PETROVA, Iryna LYUBEZNA Postavení konkurenceschopnosti České Republiky dle mezinárodních žebříčků	10
Bożena RYSZAWSKA Green economy transition and regional policy of European Union	13
Ірина БЕЛОВА Механізм регулювання діяльності підприємств на ринку олійно-жирової продукції	16
Андрій БУТОВ Проблеми фінансування інноваційної діяльності підприємств	20
Василь ВОЙЦЕШИН Підприємство як мікроекономічний фактор розвитку експортного потенціалу України	22
Олексій ГОРЛАЧУК, Микола ГОРЛАЧУК Аграрний ринок: проблеми забезпечення еквівалентності товарообмінних процесів	25
Анатолій ГУЛЕЙ Криптовалюти і біткоїн	27
Олександр ДЕМЧЕНКО Особливості формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств в умовах мінливого економічного середовища	29
Олександр ДЗЮБЕНКО Інноваційно-інвестиційні аспекти розвитку суб'єктів лісогосподарського бізнесу	31
Володимир ДУДАР, Юліана БЕЗЛИСЮК Теоретико-методологічні засади формування ринку маркетингу органічної агропродовольчої продукції	34
Тарас ДУДАР Розвиток маркетингу відносин із суб'єктами бізнес-процесів на агропродовольчому ринку	36
Костянтин ЗАВГОРОДНІЙ, Олена ЩЕНКО Розвиток логістичних систем в умовах регіональних трансформацій	39
Інна ІРТИЩЕВА, Лідія РОГАТІНА Продовольча безпека регіону як передумова загальнонаціональної стратегії розвитку	41
Віталій КАРПЕНКО Сучасні підходи у трактуванні категорії «корпорація»	43
Ярослав КОСТЕЦЬКИЙ Сучасний стан орендних земельних відносин в аграрному секторі економіки	45
Дарія КРАПИВІНА Місце ЗМІ у розвитку економіки, бізнес-проектів та стартапів	48
Володимир ЛЯХОВЕЦЬ Державна підтримка як інструмент регулювання процесу розвитку ринку яловичини	50
Василь МАРТЮК, Нонна ШМІДІК Підтримка кооперативного руху АГРОХОЛДИНГОМ «МРІЯ»	52
Григорій МОНАСТИРСЬКИЙ Європейський вимір нового адміністративно-територіального устрою України	54
Василь МОРОЗ Орендні відносини як об'єкт регулювання земельних відносин	59
Степан НАВРОЦЬКИЙ, Олеся ПРУС Мікро-страхування як імператива розвитку нового сегменту фінансово-кредитної системи	61
Віталій НЯНЬКО, Олександр НЕЗДОРОВІН Особливості маркетингової діяльності на підприємстві	63
Олена ПАНУХНИК Місце сучасних розумних технологій у формуванні інноваційного розвитку об'єднаних територіальних громад України	65
Ольга ПАСЛАВСЬКА Перспективи запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні	68
Марія ПИСЬМЕННА Особливості формування принципів державних закупівель в ЄС	71
Галина РУМ'ЯНЦЕВА Індустріальні парки як особлива форма аутсорсингу	74
Неля ЧОРНА Проблеми розвитку підприємництва в Україні	77

Владислав ШАЛІМО Тенденції ринку виноробства в Україні та напрями його подальшого розвитку	79
Ірина ШЕВЧУК До питання трансформаційних перетворень у контексті економічної безпеки підприємств цукрової промисловості	82
Борис ЯЗЛЮК Механізми активізації інвестиційної діяльності харчових підприємств	83

СЕКЦІЯ 2. УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Mirosław BRONIEWICZ Sustainability of steel buildings	86
Vožena KUCHMACZ Inteligentny rozwój wsi	89
Ростислав БАГЛЕЙ Підвищення ефективності корпоративного управління	91
Любомир БІЛОУС Актуальні питання ефективного управління професійним навчанням на підприємствах хлібопекарської галузі (внутрішньофірмове навчання)	94
Андрій ВІТРОВИЙ, Андрій КУЗЬ Шляхи покращення системи операційного менеджменту на вітчизняних переробних підприємствах	96
Роман ВОЛОШИН, Василь МЕЛЬНИЧЕНКО Методичні засади введення студентів у спеціальність 193 “Геодезія та землеустрій”	98
Наталія ГАВАДЗИН, Христина ЕРСТЕНЮК Обґрунтування доцільності проведення реструктуризації підприємств магістрального транспорту газу	101
Олена ГУМЕНЮК Аналітичні інструменти управління підприємством	104
Тетяна ЖОВКОВСЬКА Моделювання купівельної поведінки споживачів	106
Інна ІРТИЩЕВА, Дмитор ВОЙТ Розвиток креативного менеджменту у туристичній сфері	108
Сергій КОВАЛЬОВ Визначення обсягів капітальних інвестицій у соціальну сферу села	110
Максим КРОПИВКО Особливості стратегічного управління розвитку сімейних форм господарювання на селі	113
Максим КУРИЛЯК Регіоналізація і децентралізація як загальноєвропейська тенденція	115
Володимир МАЦЬКІВ Оцінювання фінансового забезпечення підприємства та його методичний інструментарій	119
Михайло МИХАЙЛОВ, Валерій БІЛАН Антикризове управління підприємством: проблеми та шляхи вирішення	123
Микола ПАРХОМЕЦЬ Теоретично-методичні засади дохідності – основа підвищення конкурентоспроможності підприємств	125
Петро ПУЦЕНТЕЙЛО Основні складові формування системи економічної безпеки підприємства	128
Андрій САВА Особливості застосування методики оцінки розвитку сільських територій	130
Ірина СОЛОВЕЙ, Іван СОЛОВЕЙ Наукові засади забезпечення конкурентоспроможного розвитку виробництва пшениці в регіоні	132
Олег ШЕВЧЕНКО Контрольний підмеханізм механізму управління енергозбереженням у системі закладів вищої освіти	134
Ірина ЯКОВЛЄВА, Ігор РУМЯНЦЕВ Використання інструментарію інвестиційної політики для досягнення економічної безпеки	136

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

Тетяна БІНЧАРОВСЬКА Землі сільськогосподарського призначення як об’єкт бухгалтерського обліку	139
Михайло БРИК Проблеми та особливості обліку довгострокових біологічних активів	141

Руслан БРУХАНСЬКИЙ Вплив англо-американської облікової школи на побудову стратегічно орієнтованої системи бухгалтерського обліку	144
Тетяна ДІДОРЕНКО Функціональний зміст обліково-аналітичної інформації у стратегічному розвитку підприємств ресторанного господарства	147
Ольга ЗАВИТІЙ Внутрішній аудит на сільськогосподарських підприємствах	149
Богдан ЗВІР Якість і зміст підготовки бухгалтера-аналітика	153
Ірина ЛЮБЕЗНА, Марія КОВДРА Удосконалення системи управління матеріальними запасами на підприємствах	155
Людмила МІКРЮКОВА Внутрішній аудит витрат в бюджетних установах	158
Микола ПАЛЮХ Контрольна функція бухгалтерського обліку	161
Вікторія РОЖЕЛЮК, Святослав ПИТЕЛЬ Облікова політика як інструмент ефективної діяльності підприємств з переробки продукції сільського господарства	164
Ірина СПІЛЬНИК Сутність обліку та актуальність вивчення його історії	166
Олександр ШАШКЕВИЧ Досвід аудиту таємних видатків та видатків на утримання вищих органів державної влади в країнах Європи	169
Микола ШУЛЬСЬКИЙ, Андрій ШУЛЬСЬКИЙ Аналіз рівня рентабельності аграрного виробництва в сільськогосподарських підприємствах Львівщини	172
Олексій ЯРОЩУК Стан та проблеми оцінки землі в Україні	175
Валентина ЯСИШЕНА, Віктор ПИЛЯВЕЦЬ Методичні підходи щодо побудови системи внутрішнього контролю за розрахунково-платіжною дисципліною підприємства	178

СЕКЦІЯ 4. ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Elzbieta BRONIEWICZ Environmental protection costs	181
Roman GAKH, Anastasiya VIRKOVSKA Implementation of eco-innovations into business strategies	185
Anetta ZIELIŃSKA Istota ekologii miejskiej	187
Дмитро АРЖЕВІЧЕВ Економічне обґрунтування пріоритетних напрямків можливого використання території сховищ з радіаційно-небезпечними відходами	188
Наталія БЕЗПАЛОВА, Олексій ГУК Фізична реабілітація при захворюваннях дихальної системи	192
Іван БРОЩАК, Ірина ХОМ'ЯК Утилізація рідких відходів свинокомплексів	193
Микола БУРЯК, Любомир МАНДРИК Основні аспекти екологічної безпеки розвитку бізнесу	197
Ольга ДОВГАНЬ Сучасний стан та перспективи розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні	198
Назар МАЛЕВИЧ Деякі аспекти екологізації аграрного виробництва	201
Мар'яна СВИНТУХ, Петро РЯБОКОНЬ Сертифікація лісів	203
Борис СИДОРУК Екологічний фактор, як складова в системі оптимізації сільськогосподарського землекористування	205
Алла УЖВА Вплив екологічної складової на забезпечення сталості розвитку сільськогосподарського сектору економіки регіону	207
Людмила УНІЯТ Ефективне використання земельних ресурсів – чинник сталого розвитку аграрних підприємств у ринковому середовищі	210

СЕКЦІЯ 5. ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Наталія БЕРНИК Напрямки удосконалення системи управління фінансовими результатами діяльності підприємства	214
Юрій БЕРНИК Економічний зміст діагностики та її місце в управлінні діяльністю підприємства	215

Ольга ВАЙС Удосконалення системи управління на рівні суб'єктів господарювання	217
Юлія ВАСИЛЬКОВА Проблеми розвитку фермерства в Україні	219
Олена ВАШКЕВИЧ Шляхи покращення використання земельних ресурсів у господарській діяльності	221
Віталій ВЕЛИГАН, Сергій ПОХИЛА Впровадження інновацій у систему управління природокористуванням	224
Дмитро ГАЙТКО Проблеми управління інвестиційною діяльністю підприємства	226
Василь ГАМАН Особливості організації управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на підприємствах	228
Віра ГАМАН Діагностика банкрутства в системі управління підприємством	230
Євгенія ГОЛОВЧЕНКО Сучасні проблеми і перспективи розвитку транспортної галузі Одеської області	232
Наталія ГУМЕНЮК Проблеми раціонального використання земель сільськогосподарського призначення в Україні	234
Христина КАСТРАН Значення контролінгу в системі управління підприємством	236
Любомир КОГУТ Особливості побудови моделі управління ризиками на підприємстві	238
Оксана КРЕКТУН Стратегічний облік як інструмент стратегічного управління ефективністю діяльності підприємства	240
Ігор ЛИСИЦЯ Сутність енергетичної безпеки держави та чинники впливу	243
Віра ЛУКІЯН Пенсійна реформа в Україні: переваги та недоліки	246
Вікторія МЕЛЬНИК Роль інноваційного підприємництва в економічному зростанні країни	248
Роман МИХАЛЬСЬКИЙ Проблеми корпоративного управління та шляхи їх вирішення	251
Софія НАЗАРЕНКО Стан, проблеми та перспективи розвитку фондового ринку: міжнародний аспект	254
Ірина ПАРКУЛАБ Соціальні аспекти господарської діяльності підприємств	257
Світлана РУСИНКА, Наталя ВАСИЛЕЧКО Екологічні проблеми ведення сучасного сільськогосподарського виробництва	259
Володимир СЕМЧИШИН Аналіз сучасного розвитку спиртової галузі	261
Володимир СЛЮСАРЧИН Напрями покращення організації управління переробними підприємствами в умовах посилення конкуренції	263
Володимир СТЕПАНЮК Особливості та проблеми інноваційного розвитку аграрних підприємств	265
Павло ТАУБЕ Розвиток екологічного менеджменту на підприємстві	268
Уляна ТИС Організація логістики і маркетингу в збутовій діяльності аграрного підприємства	269
Роман ТКАЧУК Ринок землі в Україні: міфи та реальні	272
Роман ХОМИЧ Еколого-економічні проблеми землекористування в Україні	274
Катерина ЧЕРВІНЬСЬКА, Лілія БОБАК Інформаційне забезпечення в сфері розвитку органічного виробництва	275
Михайло ШЕВЧУК, Іван ЗУБКОВ Розробка студентського бізнес-проекту «smart food» в межах конкурсу «битва стартапів junior» при центрі (біржі) інновацій	278
Іванна ШПУНЬЯР Сучасний виробничий менеджмент з орієнтацією на вирішення екологічних проблем аграрних підприємств	280
Андрій ЮЗЕНЬКІВ Формування центру (біржі) інновацій у Тернопільській області	282

**СЕКЦІЯ 1.
ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ**

Monika GRABOWSKA

Uniwersytet Ekonomiczne we Wrocławiu, Polska

**ZRÓWNOWAŻONE ROLNICTWO JAKO ISTOTNY ELEMENT
SEKTORA ROLNICZEGO W POLSCE**

Obecnie w gospodarkach występują trzy sektory: przemysłowy, usługowy i rolny. W zależności od rozwoju gospodarczo-społecznego i prowadzonej polityki w danym kraju może dominować któryś z sektorów, lub też udział ich może być równomierny bądź też rozłożony w zależności od potrzeb danego kraju. Jednak w większości gospodarek wysokorozwiniętych na czoło wysuwa się sektor usług, potem przemysłowy i na końcu, z najmniejszym udziałem sektor rolny. W tym momencie należy dodać, że tak się sprawy mają jak mówimy o ilościowym udziale tych sektorów. W momencie gdy spojrzymy na to zagadnienie z punktu widzenia jakościowego to należy postawić pytanie czy jakość wytwarzanych produktów, bądź usług nie powinno mieć dominującej roli w tym dyskursie?

Sektor rolny to dział gospodarki, który przyczynia się do wytwarzania dóbr zaspakajających potrzeby żywnościowe obywateli danego kraju. Zarówno samo rolnictwo, jak i przemysł spożywczy szeroko pojęty to ważne elementy tego sektora. Ważnym jest, że wartość produkcji realizowanej w tym dziale gospodarki wzrasta. Zmienia się natomiast relacja pomiędzy wynikami uzyskiwanymi w rolnictwie i przemyśle spożywczym. Znaczenie sektora rolno-żywnościowego w gospodarce narodowej przede wszystkim determinowane jest przez stopień rozwoju gospodarczego danego państwa, zaś w drugiej kolejności wynika ono z wewnętrznej struktury sektora. Duże zmiany nastąpiły w tym sektorze ze względu na aspekty jakościowe i zmianę mentalności społeczeństwa, oraz odpowiedniej, a tym samym dostosowanej do wymogów Unii Europejskiej regulacji przepisów krajowych w kontekście aspektów zrównoważonego rozwoju.

W Polsce zasady zrównoważonego rozwoju obowiązują od ponad dwudziestu pięciu lat, kiedy to podpisano deklarację szczytu Ziemi w Rio de Janeiro, a tym samym w polskiej Konstytucji znalazł się zapis artykułu 5, w którym „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. Dodatkowo widoczne są te zapisy w wielu dokumentach, które wymieniono w tabeli 1.

Istotne znaczenie w zrównoważonym rozwoju społeczno-gospodarczym należy przypisać rolnictwu. Rolnictwo odgrywa bowiem szczególną rolę w urzeczywistnianiu idei zrównoważonego rozwoju ze względu na jego znaczenie w zarządzaniu zasobami przyrody, (w tym ziemią), oraz dla osiągnięcia celów wspólnych obecnie, jak i w przyszłości. W ramach rolnictwa wytwarzanie żywności w sposób odnawialny to konieczność, umiejscowienie produkcji rolniczej w ramach systemu przyrodniczego, musi być zachowana, aby można było kontynuować proces produkcji rolniczej w przyszłości.

Pomimo, że dużo się dyskutuje i pracuje nad koncepcją zrównoważonego rolnictwa nie udało się dokładnie sprecyzować definicji dla tego pojęcia. Wiąże się to z dylematem kiedy należy uznać rolnictwo za zrównoważone? Większość badaczy uznaje, że o rolnictwie zrównoważonym możemy mówić wtedy, gdy występuje harmonijna realizacja celów ekonomicznych, środowiskowych i społecznych. Przy czym najwięcej uwagi przypisuje się do kwestii środowiskowych. Ma to swoje pozytywne znaczenie gdyż środowisko naturalne stanowi jednocześnie kapitał naturalny, o który należy w głównej mierze dbać obecnie, jak i dla przyszłych pokoleń. W przeciwnym bowiem przypadku zostałyby naruszone przyrodnicze warunki życia (habitat) gatunku ludzkiego. W zakresie ładu społecznego możliwości są większe, chociażby ze względu na mega trendy kulturowe i zmiany wartościowania kapitału społecznego. Niemniej kultura ma zasadnicze znaczenie dla postrzegania środowiska naturalnego, sposobów życia i działań ekonomicznych oraz społecznych. Najbardziej plastyczny jest ład ekonomiczny, ale jednocześnie jest on bardzo wrażliwy, ponieważ

silnie wiąże się z motywami ludzkiego działania. W sumie zatem, zrównoważone gospodarowanie w rolnictwie wymaga stosowania praktyk rolniczych nie naruszających równowagi środowiskowej, zapewniających korzyści ekonomiczne oraz sprzyjających rozwojowi społecznemu. Zrównoważenie rolnictwa czy inaczej rolnictwo zrównoważone ma miejsce wtedy, gdy wartość cech (atrybutów) przesądzających o zrównoważeniu mieści się w przedziale określonym przez pewne wartości progowe (krytyczne). Problem w tym, iż na ogół wartości progowe są zróżnicowane między ekosystemami. Zatem w kwestii zrównoważenia trzeba odróżniać sytuację statyczną (zrównoważenie) i dynamiczną (rozwój zrównoważony). W pierwszym wypadku mierzony stan, zaś w drugim zmiana. W pierwszym jest to wynik dotychczasowego przebiegu procesu, zaś w drugim zmiana, na którą wpływ ma polityka. Ale prowadzenie skutecznej polityki wymaga przede wszystkim informacji.

Tabela 1

Dokumenty zawierające zapisy o Zrównoważonym Rozwoju

Polska legislacja		
1	2	3
1	Polityka ekologiczna państwa	Urząd Rady Ministrów, Warszawa, 1991
2	Polska 2025 – długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju	Rada Ministrów, Warszawa 2001
3	II Polityka ekologiczna państwa	Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2001
4	Strategia rozwoju kraju 2007-2015	Urząd Rady Ministrów, Warszawa 2006
5	Strategie sektorowe, w tym: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa	Urząd Rady Ministrów, Warszawa 2012
6	Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności	Rada Ministrów, Warszawa 2013
7	Ustawa Prawo Ochrony Środowiska	Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r., Dz. U. 2001 nr 62 poz. 627
Unia Europejska (dokumenty obowiązujące po akcesji)		
8	Strategia Rozwoju Zrównoważonego, polityka wspólnotowa przyjęta na szczycie Unii Europejskiej w Goeteborgu (2001 r.), potwierdzona w Traktacie z Nicei	Environment 2010: Our Future, Our Choice. The Six Environment Action Programme of the European Community, COM (2001), 31 Final, Luxemburg
9	Odnowiona Strategia Zrównoważonego rozwoju UE	A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development, COM (2001) 264 Final, Luxembourg.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Zrównoważenie Polskiego Rolnictwa, Powszechny Spis Rolny 2010, praca zbiorowa pod kierunkiem J.S.Zegara, GUS, Warszawa 2013, s. 7-8.

Na uwagę zasługuje fakt, że pojęcia „rolnictwo zrównoważone” nie należy porównywać z koncepcją rolnictwa ekologicznego, naturalnego czy organicznego, co ma często miejsce. Jak już wcześniej autorka wspominała o rolnictwie mówimy, że jest zrównoważone jeśli swym zakresem obejmować będzie aspekty przyrodnicze, ekonomiczne i społeczno-kulturowe. W tym znaczeniu można uznać, że jest to „produkt nowej filozofii gospodarowania” i kwestii prowadzenia gospodarstw w środowisku wiejskim poszerzonym o kwestie pozaśrodkowe. Obecnie, w zmieniających się okolicznościach i warunkach życia nie można ograniczyć się z ideą zrównoważonego rolnictwa tylko do aspektów środowiskowych, jak to było na początku dyskursu o zrównoważonym rozwoju. Interesy społeczne stają się ważnym przedmiotem zainteresowania rolnictwa zrównoważonego, które przeciwstawiają się interesom jednostkowym. W nowym postrzeganiu zrównoważonego rolnictwa jako modelu niejako a priori odrzuca się dominację interesu jednostkowego (prywatnego) nad interesem społecznym. A to oznacza diametralnie odmienne ujęcie ekonomiczne i filozoficzne.

Nowe postrzeganie zrównoważonego rolnictwa obejmuje zatem:

- integrację procesów biologicznych i ekologicznych w procesie produkcji rolnej,

- minimalizowanie zużycia zasobów nieodnawialnych, zwłaszcza szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi,
- substytucji nakładów zewnętrznych przez kapitał ludzki,
- zwiększanie zdolności ludzi do współdziałania w zakresie rozwiązywania wspólnych problemów dotyczących gospodarowania zasobami naturalnymi.

Aspekty środowiskowe jako że były podstawowym filarem zrównoważonego rozwoju nakierowują nasze myślenie i działania na zrównoważone rolnictwo, ze względu na zagrożenia jakie niesie ze sobą działalność gospodarcza człowieka oraz ograniczona ilość zasobu naturalnego. Środowisko przyrodnicze określa warunki dla życia i potencjalne możliwości rozwoju cywilizacyjnego. W danym wypadku chodzi głównie o odnawialność (trwałość) agrosystemów. Dlatego w głównej mierze należy skierować działania na:

- tworzenie struktury gleby i jej żyzności.
- ochronę jakości wód,
- ekologiczną walkę z chwastami przy minimalizacji zużycia pestycydów,
- zwiększanie bioróżnorodności w gospodarstwie rolnym.

Ponadto zalecane jest stosownie odpowiednich technologii i praktyk rolniczych, nadających nowe podejście uwzględniające zasady zrównoważonego rolnictwa.

Należą do nich koncepcje, które:

- nie mają szkodliwych skutków środowiskowych (nie wywierają presji na środowisko),
- są dostępne i efektywne dla rolników,
- prowadzą do zwiększenia produktywności rolnictwa i mają dodatnie efekty w zakresie dóbr i usług środowiskowych. Szczególne znaczenie mają technologie i praktyki rolnicze zwiększające zasoby kapitału naturalnego (wzmacniające jego potencjał) takie jak:

- zintegrowane zarządzanie ochroną roślin – wykorzystujące odporność ekosystemu na szkodniki i choroby oraz stosujące pestycydy tylko wówczas, gdy inne opcje są nieskuteczne,
- zintegrowana gospodarka składnikami odżywczymi – poszukująca równowagi w ramach gospodarstwa jedynie z niezbędnym zasileniem zewnętrznym,
- minimalizowanie prac uprawowych (orki) – aby chronić glebę oraz bardziej efektywnie wykorzystać dostępne zasoby wilgoci.
- rozwój agroleśnictwa, polegające na włączaniu drzew i krzewów w system rolniczy,
- rozwój akwakultury, włączająca ryby, skorupiaki i inne organizmy wodne w systemy rolnicze, nawadnianie pól ryżowych, stawy rybne, dla zwiększenia produkcji białka,
- retencja wody, zwłaszcza na obszarach suchych, co zwiększa możliwości produkcyjne,
- integracja zwierząt hodowlanych w systemach rolniczych.

Podstawową cechą nowej strategii rozwoju sektora rolnego jest wielofunkcyjność rolnictwa, które zdecydowanie wzmacnia mechanizmy rozwoju zrównoważonego i sprzyja dostarczaniu dóbr publicznych przez rolnictwo i obszary wiejskie. Rolnictwo pełni wiele funkcji w rozwoju cywilizacyjnym, które są różnie postrzegane w zależności od etapu rozwoju i konkretnych uwarunkowań środowiskowych i społecznych. Pełnienie tych funkcji może pozostawać ze sobą w różnorodnych związkach: konkurencyjnym, sprzężonym, komplementarnym, substytucyjnym. Historycznie znana, funkcja żywnościowa, zostaje uzupełniona wydobytymi obecnie innymi funkcjami komercyjnymi i niekomercyjnymi, społecznymi i kulturowymi, co stanowi o nowym postrzeganiu sektora rolnego z punktu widzenia rolnictwa zrównoważonego.

Literatura

1. Kędziora A. Przyrodnicze podstawy ochrony ekosystemów rolniczych, Polskie Towarzystwo Agronomiczne, Fragmenta Agronomica, 2007.
2. Reaping the Benefits: Science and the Sustainable Intensification of Global Agriculture. The Royal Society, London 2009.
3. Woś A., Zegar J.St., Rolnictwo społecznie zrównoważone, IERiGŻ, Warszawa 2002.
4. Zegar J. St., Współczesne wyzwania rolnictwa, WN PWN, Warszawa 2012.
5. Zrównoważenie Polskiego Rolnictwa, Powszechny Spis Rolny 2010, praca zbiorowa pod kierunkiem J.S.Zegara, GUS, Warszawa 2013.

Zoriana PETROVA

Regionální studia a mezinárodní obchod,
Metropolitní univerzita Praha, Česká republika.

Iryna LYUBEZNA

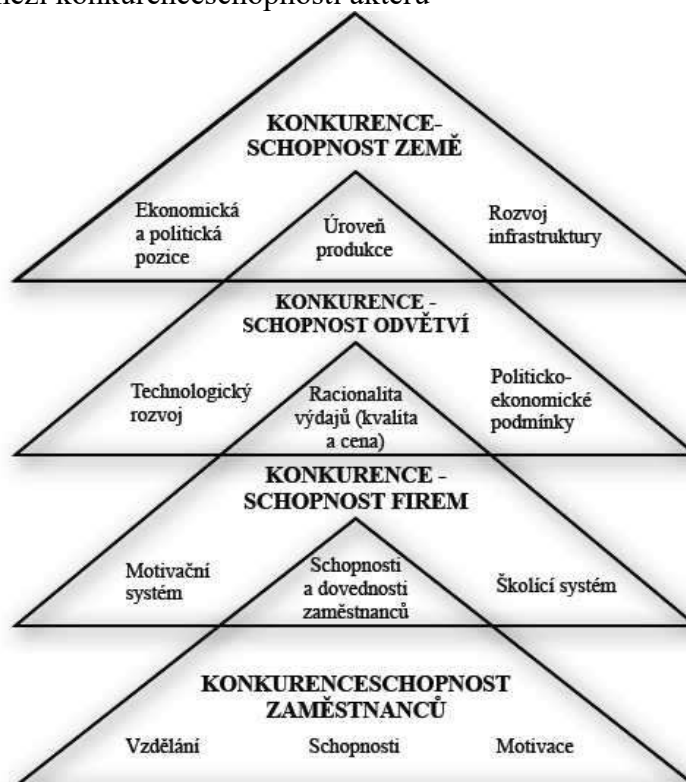
к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

POSTAVENÍ KONKURENCESCHOPNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY DLE MEZINÁRODNÍCH ŽEBŘÍČKŮ

Pro dostatečné ujasnění pojmu konkurenceschopnost je důležité zmínit také existenci několika referenčních úrovní, na kterých ji můžeme pozorovat a definovat, a které mají také na svědomí nejednoznačnost definic pojmu. Můžeme rozlišovat konkurenceschopnost na úrovni jedinců, firmy, odvětví, celého regionu i země (viz obrázek 1). Tyto kategorie se dají v ekonomické rovině sloučit do dvou základních důležitých konceptů, mezi kterými vnímáme výraznější rozdíl – konkurenceschopnost firem a státu. Totiž – státy si nekonkurují stejně jako firmy. O tom mluví i Porter (1998: 7) a popisuje koncept zero sum game neboli hra s nulovým součtem. Ta funguje na principu „co jeden hráč získá, druhý musí ztratit“, proto spolupráce v takovýchto soutěžích nemá smysl. V případě firem a jejich konkurenceschopnosti tento koncept funguje, v případě států je naopak (a především pro EU) spolupráce podstatou. Jednotlivé státy mají také výhodu ve faktu, že i pokud budou relativně nekonkurenceschopné, tak nezaniknou, jak by se tomu stalo v případě firmy.

Obrázek 1. Vztah mezi konkurenceschopností aktérů

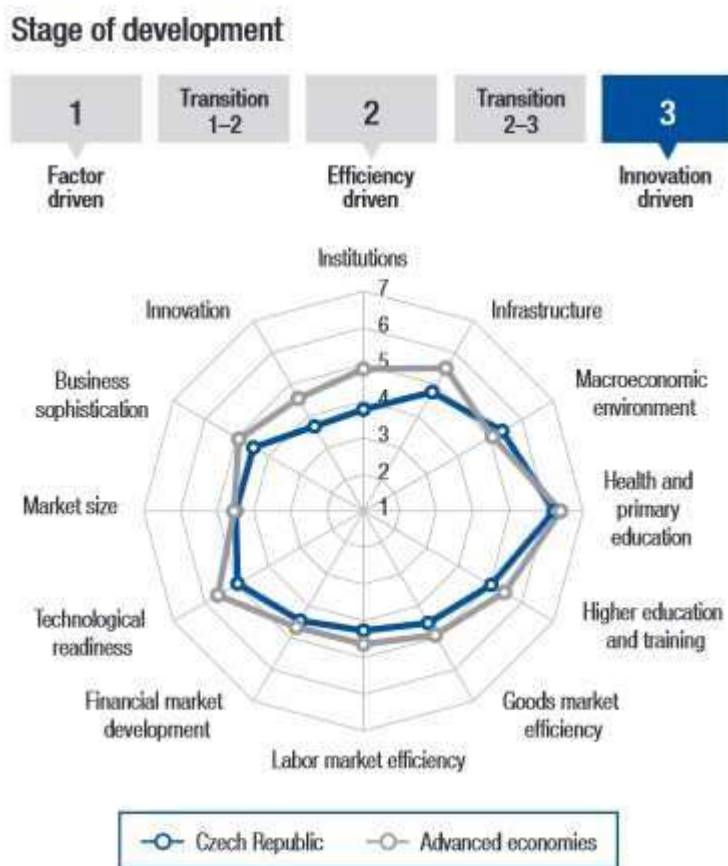
Zdroj: Reiljan, Hinrikus, 2000: 24

Komplexní definice OECD (zahnující všechny úrovně) vnímá konkurenceschopnost jako schopnost korporací, odvětví, regionů, národů a nadnárodních celků vytvářet vysokou úroveň příjmů z výrobních faktorů i poměrně vysokou úroveň jejich využití na udržitelné úrovni při současném vystavení se mezinárodní konkurenci (OECD 2008). Jinými slovy – konkurenceschopnost závisí na schopnosti subjektu produkovat zboží a služby, které obstojí v mezinárodní konkurenci a zároveň zvyšovat (nebo alespoň udržet) HDP. Vzhledem k zaměření této

práce nás dále bude zajímat pouze makroekonomická konkurenceschopnost, tedy konkurenceschopnost států.

Konkurenceschopnost se v dnešní době může posuzovat z několika pohledů. Různé metodiky měření konkurenceschopnosti nám přinášejí často i částečně odlišné výsledky postavení států v jednotlivých oblastech.

Podle stupně ekonomického rozvoje měřeného úrovní HDP na obyvatele ČR patří do skupiny zemí poháněných inovacemi. Graf 2 ukazuje srovnání postavení pilířů Indexu globální konkurenceschopnosti České republiky a ekonomik tažených inovacemi. Podle Světového ekonomického fóra jsou slabou stránkou konkurenceschopnosti České republiky instituce a makroekonomické prostředí. Konkurenceschopnost může být posílena zlepšením vzdělávacího systému a zvětšením flexibility na trhu práce.

Graf 2 Stupně rozvoje

Zdroj: WEF 2014a

Podle výsledků Světového ekonomického fóra Česká republika v letošním roce dokázala postoupit o devět příček výše díky zlepšení v polovině hodnocených pilířů a zvrátila tím tak pětiletou klesající tendenci. Dle zprávy o globální konkurenceschopnosti 2014-2017 v oblasti institucí dosáhla zlepšení v žebříčku o 10 míst, i když v mnoha případech tomu tak bylo z velmi nízké hodnoty ukazatelů. Hlavním problémem stále zůstává korupce a nepatřičné ovlivňování (konkrétně byla extrémně nízká úroveň důvěry veřejnosti v politiky). Hospodářské oživení země se odráží také ve zdravějším makroekonomickém prostředí – deficit rozpočtu pod 3 % značkou spadl, což vedlo ke zlepšení podmínek pro poskytování půjček na finančním trhu. Za zmínku stojí i zlepšení v oblasti zdraví a vzdělávání, a to především díky vyššímu Gross Enrollment Ratio (GER, úroveň vzdělání), tak i postupným zlepšením na trhu práce (62.místo). Co se týče pracovněprávních vztahů ve vztazích k zaměstnavatelům a flexibility stanovení mezd, vnímání je v těchto oblastech příznivější než v předchozích letech (52. A 43. místo), ale stále jsou vnímány problémy jako rigidní

regulace (121.) a omezená schopnost země přilákat a udržet talentované jedince. Bohužel i podíl žen na trhu práce je stále poměrně nízký. Pokud budeme porovnávat ekonomiku s ostatními v Evropské unii, s ohledem na fázi jejich vývoje, tak v této oblasti je stále nízká technologická vyspělost ČR (36.místo) a české podniky jsou stále nedostatečně inovativní, i když fungují poměrně dobře v regionálním kontextu.

Podle Světová ročenky konkurenceschopnosti. Česká republika zlepšila úroveň své konkurenceschopnosti v porovnání s předchozím rokem. Nejlépe je hodnocena infrastruktura (28.) a ekonomická výkonnost (30). Hůře však dopadlo hodnocení efektivity vlády (38.) a efektivity firem (40.)

Podle výsledků z indexu Ekonomické svobody se úroveň této svobody v České republice zlepšuje, což potvrzují obě ročenky – Heritage foundation a Fraser institute. V letošním roce jsou tyto výsledky za Českou republiku nejlepší za celou historii.

Podle indexu ekonomické svobody Fraser institute, se Česká republika zlepšila o celých deset příček. Je potřeba však upozornit, že toto hodnocení je vždy publikováno s dvouletým zpožděním, tedy v tomto případě mluvíme o hodnocení ještě. Výdaje na veřejnou správu se snížily, stejně tak podíl na celkové produkci státních podniků klesl. Naopak svoboda mezinárodního obchodu se zvýšila, a také oblast regulace trhu práce dosahuje lepšího hodnocení.

Taktéž výstupy z indexu od Heritage foundation mohou toto významné zlepšení ekonomické svobody České republiky potvrdit. Zejména se zlepšila oblast investiční svobody, svobody podnikání, svobody od korupce, svobody trhu práce a svobody obchodování. Česká republika se umístila na 15. místě ze 43 zemí v regionu Evropy. Reformy k posílení nezávislosti soudnictví a boj s korupcí jsou nezbytné k zajištění ekonomického rozvoje v následujících letech.

Literatura

1. IMD. World Competitiveness yearbook 2014. In: IMD World competitiveness center [online]. 2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupný z: www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014

2. Petrova, Zoriana. Definice a pojetí konkurenceschopnosti [Текст] / Zoriana Petrova, Iryna Lyubezna // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Вектор, 2016. - С. 28-31.

3. Petrova, Zoriana. Konkurenceschopnost Evropske unie [Текст] / Zoriana Petrova, Iryna Lyubezna // Розвиток аграрного бізнесу в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. за участю іноз. студ. [м. Тернопіль, 15-17 квіт. 2016 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.], відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль : Астон, 2016. - С. 8-9.

4. PORTER, Michael E. The competitive advantage of nations: with a new introduction. New York: Free Press, 1998, 855 s. ISBN 06-848-4147-9.

5. REILJAN, Janno. HINRIKUS, Maria. et al. Key Issues in Defining and Analysing the Competitiveness of a Country. Tartu: Tartu University press. 2000. 59 s. ISSN 1406 – 5967.

6. WEF. The Global Competitiveness report 2014 – 2015. In: World economic forum [online]. 2014a [cit. 2014-11-23]. Dostupný z: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>

GREEN ECONOMY TRANSITION AND REGIONAL POLICY OF EUROPEAN UNION

The purpose of article is to show how the concept of green economy can be an empowering tool of the sustainable regional development in Europe and to describe a green economy as a new, more radical direction in creating the harmonious, balanced social and environmental development of countries. The concept of green economy is formulated as an alternative approach to the existing model of economy. There is shared awareness that broad, systemic and longtime vision is necessary. And in fact the concept of a green economy has become a center of policy debates in recent years. This article examines the new thinking started after a global financial crisis (2008).

Priorities of regional policy of EU

In the European Union was recognized that the crisis should also be taken as an opportunity to set our economy more firmly on the path to a low-carbon and resource-efficient economy. The new strategy called Europe 2020 puts forward three mutually reinforcing priorities:

- Smart growth: developing an economy based on knowledge and innovation.
- Sustainable growth: promoting a more resource efficient, greener and more competitive economy.

- Inclusive growth: fostering a high-employment economy delivering social and territorial cohesion. (Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, 2010, p.6)

The motor of this strategy is sustainable growth which will help to decouple economic growth from the use of resources, support the shift towards a low carbon economy, increase the use of renewable energy sources, modernize our transport sector and promote energy efficiency. The crisis made us aware that "business as usual" is not possible anymore.

Table.1.

Selected definitions of green economy

Green economy	UNEP 2011	Green economy is one that has a positive influence on people’s well-being and social equity, while reducing environmental risk and consumption of natural resources.
	ICC 2012	Green economy is the economy where the economic growth is connected with ecological responsibility, which strengthen each other in the process of supporting the social progress.
	European Environmental Agency 2012	Green economy is the economy where environmental, economic and social policies and innovations support societies in effective use of resources and while at the same time improving human well-being, accentuating social integration and protection of natural systems which sustain life on the Earth.
	Poverty Environment Partnership 2012	Inclusive green economy provides conditions for bringing together the social, economic and environmental objectives of sustainable development in ways that can benefit poor and vulnerable groups and reduce inequality.
	European Commission 2011	Green economy is a low-carbon and a resource-efficient economy which provides growth, creates jobs and eliminates poverty by investing in and protecting the natural capital, on which the survival of our planets depends in the long-term.

Source: Own worked based on: European Commission 2011, ICC 2012; UNEP 2011; EEA 2103

Measurement of green economy implementation in the European Union

Greening the economy means mainstreaming the environment into economic development. The term ‘green economy’ is not consistently defined as it is still an emerging concept. A green

economy is one that results in improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities. Table 1. Presents selected definition of green economy.

The Green Economy Index (GEI) was calculated for individual member states of EU to show the implementation of green economy goals (Ryszawska 2013). The states are arranged from the ones with the highest index values, such as: Sweden, the Netherlands, Denmark, Austria, Germany, to the states with the lowest value, such as: Romania, Cyprus, Portugal, Bulgaria,

Table 2.

Green Economy Index values for EU member states

EU 27	Ranking list	Standardised GEI	GEI
Sweden	1	1.00	0.66
The Netherlands	2	1.00	0.66
Denmark	3	0.96	0.65
Austria	4	0.96	0.65
Germany	5	0.88	0.62
Great Britain	6	0.81	0.60
Belgium	7	0.69	0.56
Ireland	8	0.68	0.56
France	9	0.66	0.55
Finland	10	0.66	0.55
Slovenia	11	0.53	0.52
Luxembourg	12	0.52	0.51
Latvia	13	0.52	0.51
Malta	14	0.50	0.51
Italy	15	0.48	0.50
Lithuania	16	0.43	0.48
Hungary	17	0.40	0.48
Estonia	18	0.40	0.47
The Czech Republic	19	0.37	0.47
Poland	20	0.36	0.47
Slovakia	21	0.34	0.46
Spain	22	0.34	0.46
Romania	23	0.21	0.42
Cyprus	24	0.20	0.41
Portugal	25	0.16	0.40
Bulgaria	26	0.03	0.36
Greece	27	0.00	0.36

Source: Ryszawska B., Zielona gospodarka - teoretyczne podstawy koncepcji i pomiar jej wdrażania w Unii Europejskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013.

The Green Economy Index (Tab. 2) was first calculated in 2013; it illustrates positions of individual states in the process of transition to green economy on the basis of the latest data for 27 European Union member states. The states which have become green economy leaders are the ones allocating considerable funds to reducing emissions of greenhouse gases, new energy- and resource-efficient technologies, costly renewable energy. These states have a leading position in creating national and regional level legislation that reduces the pressure exerted by the economy and consumption on the environment.

Table 3.

Groups of states as per the GEI

Groups	States
Group 1	Sweden, the Netherlands, Denmark, Austria, Germany, Great Britain, Belgium, Ireland, France, Finland
Group 2	Slovenia, Luxembourg, Latvia, Malta, Italy, Lithuania, Hungary, Estonia, the Czech Republic, Poland, Slovakia, Spain
Group 3	Romania, Cyprus, Portugal, Bulgaria, Greece

Source: Own work

All these states have their own green economy or green growth strategies, and they see a chance for development on this way. The green economy leaders do not consider the environmental requirements in the industry, transport or power generation sector a cost, but rather a chance for an added value, competitive advantage, new jobs. These states have highly developed knowledge-, innovation- and new technology-based economies, and hence it can be said that green economy combines business activities with growing awareness and needs of the green society in these states. This is a win-win-win game for business, for the environment and for people. In conclusion, it can be stated that the high GEI value results from four major factors:

- funds allocated to greening the economy (public and private),
- taking real actions towards reducing the pressure exerted on the environment through innovations and technologies,
- political and institutional awareness and determination (regulations),
- positive attitude of the civil society (awareness, education, bottom-up actions, formed habits and needs).

The states from the second group are quite advanced in implementing solutions aimed at reducing emissions, conserving resources, protecting the natural capital. Their activities focus on increasing productivity and energy efficiency. They do not have large funds for additional environmentally friendly investments at their disposal. They see their development opportunities, such as the ones demonstrated by states that are more developed with this respect, in the green economy area. The third group is characterized by a low level of numerous analyzed indicators, recently in particular: low GDP, high unemployment rate, large social disparities. In the area of productivity and efficiency, the indications are low as well. The states devote much less attention to investments in new innovative technologies, they spend limited funds for research and development. Simultaneously, a lot of these states have a favorable geographic location, their natural ecosystems are often preserved, their consumption and waste production is generally low.

Conclusions

The obtained results of the ranking list confirm the high position of the European Union member states, which have pursued the greening policy, invested additional funds in green sectors and developed new technologies, which enhance energy and material efficiency, for years. Three groups of states, which are at different stages of pursuing green economy objectives, were distinguished. The main factor in favour of implementing green economy in the first group is investments and innovations, the second group concentrates on improving efficiency in numerous areas. The third group's potential is the natural capital, biodiversity, lower level of energy and material consumption, as well as lower production of municipal waste.

Literature

1. EEA, Towards a green economy in Europe, European Environmental Agency, Copenhagen 2013
2. Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth, 2010, www.europa.eu.
3. European Commission, A Roadmap for moving to a competitive low carbon economy in 2050, COM (2011) 112 final, Brussels 2011.
4. ICC, Green Economy Roadmap, International Chamber of Commerce, 2012, <http://www.iccwbo.org> (28.03.2016).

5. Ocampo J.A., The macroeconomics of the green economy. The Transition to a Green Economy: Benefits, Challenges and Risks from a Sustainable Development Perspective, UNEP, 2011, http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/research_products/UN-DESA,%20UNCTAD%20Transition%20GE.pdf (10.12.2016).

6. Ryszawska B., Globalny kryzys finansowy a wyzwania dla zrównoważonego rozwoju, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego nr 158, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011,.

7. Ryszawska B., Zielona gospodarka - teoretyczne podstawy koncepcji i pomiar jej wdrażania w Unii Europejskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013.

8. UNEP, Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication, 2011, www.unep.org/greeneconomy (3.08.2017).

Ірина БЕЛОВА

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Олійно-жировий підкомплекс АПК включає в себе сукупність підгалузей сільського господарства, переробної промисловості, заготівельні, торгові та інші організації, які забезпечують виробництво, транспортування, зберігання, переробку та реалізацію олійних культур і продуктів їх переробки. Таким чином, він являє собою сукупність інтегрованих видів діяльності і складає єдиний процес виробництва і реалізації кінцевої продукції.

Рослинні жири відіграють винятково важливе значення в структурі споживання людини. Вони є не тільки головним джерелом енергії, але й характеризуються високою біологічною цінністю – наявністю жиророзчинних вітамінів (А, D, E, F), численних мікроелементів, поліненасичених жирних кислот (лінолевої, лінолінової, арахідонової), які не синтезуються в організмі людини.

Мінімальний річний середньодушовий рівень споживання рослинної олії та жирів для основних соціальних і демографічних груп населення визначається згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів і наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» № 656 від 14.04.2000 р.:

– для працездатних осіб: рослинна олія – 7 кг, маргарин – 2 кг (разом у перерахунку на рослинну олію – 8 кг);

– для непрацездатних осіб: рослинна олія – 6,7 кг, маргарин – 1,5 кг (разом в перерахунку на рослинну олію – 7,5 кг) [4].

Вирощування соняшнику та виробництво олії – один з найдавніших видів агропромислового виробництва на території України, що обумовлено наявністю сприятливих природно-кліматичних умов, а також розвинутою землеробською культурою населення. Соняшникова олія – один із національних продуктів українців.

Еволюція української олійно-жирової галузі за період з 1991 р. до 2014 р. відбувалась в контексті існуючих реалій функціонування всієї економіки країни. Перший етап: 1991-1996 рр. – період високої інфляції (особливо це стосується 1991-1994 рр.), боротьба з якою змінилась масовою приватизацією державного майна (1993-1996 рр.). Другий етап: 1996-1998 рр. – період відносної стабілізації в макроекономіці, підвищення господарської активності суб'єктів ринку (в результаті чого збільшуються доходи, які спрямовуються на обслуговування дефіциту Державного бюджету), оптимістичних прогнозів щодо економічного зростання. Третій етап: 1998-2000 рр. – з'являються тенденції зростання,

проте, цей етап ознаменовано валютною кризою, загальним результатом якої стало дворазова девальвація гривні відносно долара США. Лише наприкінці зазначеного етапу розпочалося економічне піднесення галузі. Четвертий етап: з 2000 р. – період економічного зростання, що підтверджується позитивною динамікою розвитку економіки України [10].

Розвиток олійного виробництва (збільшення виробництва олії, маргарину, іншої основної та побічної продукції переробки) та виробництва олійної сировини (зростання посівних площ, підвищення врожайності та олійності насіння) є категоріями взаємозалежними та взаємопов'язаними, тому важливе значення для олійно-жирової промисловості мають об'єми вирощеної сировини [11].

Олійно-жирова промисловість є системною складовою підкомплексу, а також складною галуззю харчової індустрії, та складається з взаємопов'язаних виробництв олії, жирів, харчової олії, маргарину. Олійно-жирова промисловість у якості вихідної сировини використовує насіння олійних культур – соняшнику, льону, бавовнику, сої, гірчиці, арахісу, рапсу, коноплі тощо. Розвиток олійного виробництва суттєво впливає на розширення посівів олійних культур у сільському господарстві, підвищення їх врожайності, збільшення жирності насіння. Олія, як основна готова продукція галузі, надходить до торговельної мережі для задоволення попиту населення, а також є важливим напівфабрикатом та обов'язковим компонентом при виготовленні широкого асортименту предметів та продуктів споживання – маргарину, майонезу, мила, шампунів, мастильних засобів, стеаринових свічок, оліфи, парфумів тощо [9]. У результаті переробки насіння олійних культур отримують продукти первинної переробки (олію та шрот), продукти більш глибокої переробки (майонез, маргарин, мило, жири кондитерські, оліфи) та крихту кісточкову, отриману після переробки плодів кісточок, соняшникове борошно та білкові кислоти [2].

Олійно-жировий підкомплекс України є структурним елементом агропромислового комплексу, являє собою високорозвинену, сформовану, постійно функціонуючу систему. Динамічний розвиток його як системи дозволив повністю забезпечити внутрішні споживчі та промислові потреби в олійно-жировій продукції, істотно наростити експортний потенціал аграрносектору економіки, забезпечити цінову стабільність на ринку олійної продукції.

Механізми регулювання аграрного виробництва включають у себе структурні складові, які доцільно розділити на правові (Закони України, Укази Президента України, Постанови Верховної Ради України, Накази Міністерства аграрної політики та продовольства України, нормативні акти місцевих органів влади) й економічні (регулювання ціноутворення, податкове регулювання, бюджетна підтримка, фінансово-кредитне забезпечення, розвиток страхування, митно-тарифне регулювання, моніторинг та інформаційне забезпечення, товарні та фінансові інтервенції, розвиток інфраструктури) [6].

На думку Саблука П.Т., економічний механізм у ринкових умовах забезпечує органічний взаємозв'язок саморегулюючих важелів, інтересів (відповідальності) і стимулів досягнення економічного ефекту; саморегулюючі функції економічного механізму не виключають державного регулювання ринкових процесів згідно з законами і принципами ринкової економіки, необхідністю усунення недобросовісної конкуренції [7].

Важливим, а інколи й залежно від ситуації, головним елементом механізму регулювання є балансування попиту і пропозиції на ринку. В основі реалізації заходів урівноваження кон'юнктури ринків лежить бюджетна й податкова, структурна та інтервенційна політика, стимулювання реального сектору економіки і зайнятості [8].

Отже, механізм регулювання ринку олійно-жирової продукції має базуватись на забезпеченні балансу попиту та пропозиції олійних культур за допомогою реалізації економічних функцій держави.

Механізм регулювання діяльності підприємств на ринку олійно-жирової продукції поширюється на весь ланцюг «виробництво-зберігання-збут», і під його вплив підпадають не лише виробники сировини (сільськогосподарські підприємства) та переробні компанії, а й інші суб'єкти ринкової інфраструктури (оптові посередники, склади, елеватори, оптові склади, товарні біржі, транспортні компанії та ін.).

На механізм регулювання ринку олійно-жирової продукції будуть мати вплив фактори, які доцільно розділити на дві групи: фактори опосередкованого або непрямого впливу та фактори прямого впливу.

До факторів непрямого впливу слід зарахувати загальний стан функціонування економічної системи держави, а саме: стан розвитку економіки (стабільність національної валюти, ставка позичкового проценту в банках, рівень доходів населення, приріст ВВП, рівень інфляції та ін.), політико-правову ситуацію в країні, соціальні та демографічні процеси і т.п.

Фактори прямого впливу будуть визначатися особливостями ринку олійних культур та продуктів їх переробки, які слід поділити на внутрішні: валове виробництво олійних культур в Україні; собівартість виробництва олійних культур та продуктів їх переробки; прибутковість виробництва олійних культур та продуктів їх переробки; рівень конкуренції на ринку олійних культур та продуктів їх переробки; обсяг внутрішнього споживання олії та інших продуктів переробки; розмір попиту на внутрішньому ринку олійних культур та продуктів їх переробки для продовольчих потреб; розмір попиту на внутрішньому ринку олійних культур та продуктів їх переробки для виробництва біопалив; зростання монополізації виробництва олійних культур (діяльність агрохолдингів); імпорт інших рослинних олій (пальмових, кокосових та ін.) та зовнішні: валове виробництво олійних культур в світі; зростання чисельності населення та погіршення світової продовольчої безпеки; зростання цін на нафтопродукти та погіршення світової енергетичної безпеки; рівень цін на олійні культури та продукти їх переробки на провідних біржах світу; розмір попиту на олійні культури та продукти їх переробки в світі; загострення екологічної кризи та погіршення природно-кліматичних умов для вирощування сільськогосподарських (в т.ч. олійних) культур; війни, політичні конфлікти, стихійні лиха, що перешкоджають вирощуванню сільськогосподарських (в т.ч. олійних) культур; міжнародні стандарти якості.

Так як олійно-жировий підкомплекс вважається експортно-орієнтованою галуззю, то зовнішні фактори будуть визначати основні напрями механізму регулювання ринку в Україні. Серед зовнішніх факторів найсуттєвіший вплив на регулювання національного ринку олійних культур матимуть обсяги виробництва й споживання олійних культур та продуктів їх переробки за продовольчим, технічним (виробництво біопалив) і фуражним (кормовим) напрямками в світі.

Механізм регулювання діяльності підприємств на ринку олійно-жирової продукції включає:

– управлінський сегмент: цілі, функції, принципи, методи, засоби, способи, прийоми, процедури, технології управління, організаційні структури, які застосовуються на підприємствах олійно-жирового підкомплексу;

– правовий сегмент: Закони України, Укази Президента України, Постанови Верховної ради України, Накази Міністерства аграрної політики та продовольства України, інші нормативні та правові акти, що регулюють ринок олійних культур;

– державне регулювання, який передбачає податкове регулювання, фінансово-кредитне регулювання, регулювання експортно-імпортних операцій, державну підтримку галузі.

Механізм регулювання діяльності підприємств на ринку олійно-жирової продукції має базуватися на принципах, які урівноважать баланс державного та суто ринкового регулювання і забезпечать інтереси усіх учасників цієї взаємодії: держави, підприємств, громадян.

Систему принципів механізму регулювання варто розділити на чотири підсистеми: підсистема загальноекономічних принципів, підсистема принципів регулювання аграрного ринку, підсистема принципів регулювання ринку олійно-жирової продукції, підсистема регулювання діяльності підприємств на ринку олійно-жирової продукції.

До загальноекономічних принципів регулювання відносять принципи: пріоритету права над економікою, ефективності, справедливості, стабільності, адекватності, оптимального об'єднання адміністративно-правових і економічних важелів, поступовості та етапності,

єдності стратегічного та поточного державного регулювання, додержання вимоги матеріальної і фінансової збалансованості [3].

Регулювання аграрного ринку має базуватись на принципах, що будуть враховувати основні завдання аграрної сфери, пріоритетність серед яких належить забезпеченню продовольчої безпеки, а саме :

– принцип міжгалузевої взаємодії, що полягає в координації дій виробництва з галузями інфраструктури, зумовлює пріоритетні ланки галузі, розвиток яких здатен надати структурі галузі необхідного динамізму;

– принцип раціонального розміщення, який передбачає наближення до джерел сировини, палива, енергії, трудових ресурсів і районів споживання продовольчої продукції;

– принцип урахування територіальних особливостей розміщення галузі (розселення населення, транспортна доступність тощо);

– принцип самофінансування, що передбачає забезпечення розширеного відтворення виробництва підприємством за рахунок власних джерел;

– принцип маневреності й адаптивності, тобто наявність внутрішньої самоналагоджувальної системи, яка спрацювала б при відхиленні від вибраної стратегії в реальних умовах життя, нейтралізувала б негативні інерційні сили і дала б змогу вийти на реальні траєкторії розвитку [1].

М.А. Латинін наголошує, що основними принципами державного регулювання розвитку аграрного сектора мають бути: пріоритетність та аграрний протекціонізм, системність та комплексність, передбачуваність та прозорість, послідовність і справедливість, зрозумілість та ефективність, екологічна доцільність [5].

Принципи регулювання діяльності підприємств на ринку олійно-жирової продукції базуються на принципах регулювання аграрного ринку та враховують певні особливості галузі, серед яких, на нашу думку, доцільно виділити наступні:

– екологічної безпечності виробництва. Вирощування олійних культур потребує інтенсифікації виробничих процесів за рахунок хімізації сільськогосподарського виробництва, а це, у випадку нераціонального застосування, може призвести до погіршення екології;

– раціонального використання земельних ресурсів. Так як недотримання сівозмін при вирощуванні соняшнику та ріпаку може стати причиною деградації ґрунтів, тому виникає необхідність державного контролю за сівозмінами;

– сертифікації та безпеки олійних культур та продуктів їх переробки відповідно до міжнародних стандартів;

– поглибленої переробки сировини для експорту готових олій;

– державне стимулювання розвитку переробної промисловості для створення доданої вартості на території України, оскільки це дасть змогу досягти значно більших економічних та соціальних ефектів. Економічно вигідніше переробляти сировину в країні та експортувати готову продукцію. Окрім того, налагодження переробки передбачає збільшення кількості робочих місць;

– продуктової диверсифікації на ринках олійних культур та їх переробки передбачає стимулювання виробництва та реалізації значно більше видів сировини та готової продукції за продовольчим, фуражним та енергетичним напрямками;

– розширення ємності внутрішнього ринку олійних культур за рахунок виробництва біопалива в умовах політичної та енергетичної кризи. Реалізація зазначеного принципу регулювання набуває гострої актуальності внаслідок високої залежності України від вуглеводнів, які імпортуються з інших країн. Тому виробництво альтернативних джерел енергії з ріпакових та інших олій дозволить збільшити попит на вітчизняну продукцію та зменшити енергетичну залежність країни;

– інноваційність галузі виробництва олійних культур та продуктів їх переробки означає, що запровадження інновацій у сферу виробництва сировини та готової продукції є важливою умовою забезпечення ефективного зростання галузі;

– помірний протекціоналізм виробництва олійних культур як важливої експортно-орієнтованої та бюджетонаповнюючої галузі передбачає державну підтримку виробництва та експорту олійних культур за кордон.

Отже, механізм регулювання діяльності підприємств на ринку олійно-жирової продукції визначається системою принципів, що відображають важливість зазначеного ринку для забезпечення енергетичної та продовольчої безпеки України.

Література

1. Дейнеко Л. В. Еколого-економічні засади формування та реалізації державної політики у сфері продовольчого забезпечення країни [Електронний ресурс] / Л. В. Дейнеко, Е. І. Шелудько // Режим доступу: www.economics-ofnature.net/uploads/arhiv/2009/Dejneko.pdf.
2. Дерв'яно О. Г. Розвиток підприємств олійно-жирової промисловості України / О. Г. Дерв'яно // Економіка АПК. – 1999. – № 3. – С. 25–29.
3. Економіка України: потенціал, реформи, перспективи: у 5 т. Т.3: Макроекономічна політика, прогнозування і державне регулювання економіки / За ред. В. Ф. Бесєдіна, Н. Ю. Гончар – Київ, 1996. – С. 241–254.
4. Жадан Т. А. Оцінка та прогнозування попиту на продукцію олійно-жирової галузі України / Т. А. Жадан // Бізнес Інформ. – 2014. – № 9. – С. 172–178.
5. Латинін М. А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України [Електронний ресурс] / М. А. Латинін // Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/Dutp/2005-2/txts/galuz/05lmaseu.pdf>.
6. Пісоцький А. А. Організаційно-економічні заходи удосконалення ринкового регулювання аграрного виробництва [Електронний ресурс] / А. А. Пісоцький // Режим доступу: www.pdaaedu.ua/sites/default/files/nppdaa/spec/106.
7. Саблук П. Т. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології / П. Т. Саблук, М. Й. Малік, В. Л. Валентинов. – Київ: ІАЕ, 2002. – 207 с.
8. Суть, структура, місце галузі олійництва в господарстві країни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eworks.com.ua/work/984_Oliino_jirovii_kompleks_Ukraini.html.
9. Гаршин С. І. Державне регулювання розвитку олійного виробництва в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. канд. наук з держ. упр. спец. 25.00.02 – «механізми державного управління» / Гаршин С. І. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Харків, 2004. – 20 с.
10. Томілін О. О. Сутність механізму регулювання міжгалузевих відносин в агропромисловому комплексі / О. О. Томілін // Економіка розвитку. – 2013. – № 1(65). – С. 71–77.
11. Характеристика олійно-жирового комплексу України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-humangeography-ukraine-world/275-harakterystyka-oliyno-zhyrovogo-kompleksu-ukrainy>.

Андрій БУТОВ

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Одним з основних напрямків розвитку економіки України є її орієнтація на посилення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств і, що особливо важливо, посилення експортної спрямованості обробних галузей. Під впливом конкуренції в країні активно формуються умови, які спричиняють необхідність інноваційно-технологічної модернізації діючих підприємств в традиційних галузях. Головний механізм забезпечення інноваційного

розвитку економіки й суспільства потребує посилення взаємодії між творчістю, наукою, бізнесом і владою на основі їх зацікавленості в співробітництві [1, с. 17].

Як відомо, інноваційна діяльність передбачає виконання робіт і етапів, які до сих пір не мали місця на підприємстві. Обсяг і зміст робіт, в свою чергу, залежать від виду інновації та наявного потенціалу підприємства. Тому інноваційну діяльність необхідно розглядати, як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Розвиток інноваційної діяльності залежить від загального інноваційного клімату, на який впливають: політична стабільність і передбачуваність економіки; макроекономічна діяльність держави; корпоративний рівень і прозорість правил гри; якість та стабільність податкової системи; розвиненість інфраструктури ринку; компетентність персоналу. При аналізі вищевикладених факторів і достовірності інформаційних потоків можна оцінити рентабельність та ступінь ризику тієї чи іншої інноваційної діяльності та визначити, куди надійніше вкласти інвестиційний капітал.

Для нормального функціонування і розвитку інноваційної діяльності потрібні великі вливання капіталу. Дана проблема вирішується шляхом залучення державних, приватних та іноземних інвестицій.

Прорив в інноваційній сфері може бути забезпечений не стільки масштабним вкладенням коштів в інноваційний сектор, скільки можливостями держави відігравати активну роль в інноваційному процесі, бути «архітектором» інноваційного розвитку. Мова йде не просто про реалізацію окремих точкових проєктів, а про становлення нової системи економічної взаємодії галузевих, територіальних кластерів і в цілому про функції системного інтегратора в інноваційному процесі країни. У зв'язку з цим державними органами мають формуватися комплекси правових норм, що регулюють інноваційну діяльність, фонди підтримки інноваційних підприємств.

Отже, принципи організації фінансування повинні бути орієнтовані на множинність джерел фінансування і припускати швидке та ефективно впровадження інновацій з їх комерціалізацією, що забезпечує зростання фінансової віддачі від інноваційної діяльності.

З вищевикладеного випливає, що за видами власності джерела фінансування діляться на: державні інвестиційні ресурси (бюджетні кошти, кошти позабюджетних фондів, державні запозичення, пакети акцій, майно державної власності); інвестиційні, в т.ч. фінансові, ресурси суб'єктів господарювання, а також громадських організацій, фізичних осіб і т.д. На рівні держави джерелами фінансування є: власні кошти бюджетів і позабюджетних фондів, залучені кошти державної кредитно-банківської та страхової систем, позикові кошти у вигляді зовнішнього (міжнародних запозичень) і внутрішнього боргу держави (державних облігаційних та інших позик). На рівні підприємства джерелами фінансування є: власні кошти (прибуток, амортизаційні відрахування, страхові відшкодування, нематеріальні активи, тимчасово вільні основні та оборотні активи); залучені кошти, отримані від продажу акцій, а також внески, цільові надходження та ін.; позикові кошти у вигляді бюджетних, банківських і комерційних кредитів.

Впровадження інноваційних технологій в господарське життя підприємства природно вимагає вкладення фінансових коштів в їх розробку і освоєння. При цьому встановлено емпірична залежність – чим більший прибуток від нововведення розраховує отримати підприємство в майбутньому, тим до більших витрат воно повинно бути готове на сучасному етапі [2, с. 137].

Для інноваційного бізнесу багато з можливих джерел фінансування інвестицій виявляються недоступними. Тривалість проєктів по доведенню інноваційних ідей до стадії комерційно застосування пов'язана з проблемами залучення інвестицій, з серйозними касовими розривами, які, внаслідок невеликих розмірів підприємств і обмеженості ресурсів що є у їх розпорядженні, можуть привести інноваційні фірми до неплатоспроможності та фінансової неспроможності.

Для того щоб інноваційна політика стала ефективною, вона повинна вирішити проблему державних науково-технологічних комплексів (НДДКР). Необхідно, щоб вся прикладна наука була приватизована, оскільки тільки приватна індустрія здатна створювати реальні інновації, ефективно переносячи ідеї на ринок. Добре опрацьовані відносини між виробництвом і наукою – це не тільки ефективний спосіб передачі інформації між ринками та науковими центрами, а й основний механізм стимуляції інновацій, які є продуктом взаємодії підприємливих дослідників і орієнтованих на ринок бізнесменів.

Найбільш поширеною формою фінансування інноваційної діяльності великих компаній є випуск акцій або облігацій, а також використання чистого прибутку. Варто відзначити, що в останньому випадку часто виникає конфлікт інтересів власників акцій, які розраховують на отримання дивідендів, а не інвестування в дослідження і розробки. Додаткова емісія дозволяє швидко отримати доступ до фінансових ресурсів через розміщення акцій на внутрішньому або зовнішньому ринках, але, крім необхідності подальшої виплати дивідендів, вдале розміщення акцій можливо для компаній тільки з хорошими фінансовими показниками.

Таким чином, сьогодні існує велика потреба в застосуванні і розробці інновацій. Незважаючи на те, що інновації дуже затребувані, їх впровадження відбувається не так активно і успішно. Основною проблемою, з якою доводиться стикатися підприємствам, здійснюючи інноваційну діяльність, є складність залучення джерел фінансування.

Література

1. Гордієнко С. Г. Інноваційна діяльність: проблеми, сутність, змістовні складові та напрями удосконалення / С. Г. Гордієнко // Часопис Академії адвокатури України. – 2014. – № 2(23.) – С. 15-32.

2. Орлова А. Н. Проблемы совершенствования управления инновациями на предприятиях / А. Н. Орлова // The Genesis of Genius. – 2014. – № 3-1. – С. 136-138.

Василь ВОЙЦЕШИН

аспірант

Тернопільський національний економічний університет

ПІДПРИЄМСТВО ЯК МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день важливим аспектом економічної діяльності в Україні є експорт, тобто продаж на іноземних ринках товарів і послуг, що ілюструє ступінь її економічного розвитку в міру участі в міжнародній торгівлі.

Якщо розглядати експорт товарів і послуг з України, то на нашу думку, в час нестабільних економічних процесів, найоптимальнішою характеристикою розвитку даного явища, а отже і економічної діяльності загалом, є експортний потенціал, що виступає частиною загального економічного потенціалу і, зокрема на рівні держави, характеризується максимальною здатністю економіки при певному розвитку виробництва виявляти та мобілізувати наявні в країні ресурси (природні, фінансові, трудові тощо) задля їх ефективного використання, що дає змогу випускати конкурентоспроможну продукцію на зовнішніх (іноземних) ринках [1, с. 191]. Експортний потенціал, на наш погляд, є інтегральним показником розвитку експорту в Україні, а його значення залежить від впливу низки факторів.

Загалом, якщо говорити про фактори експортного потенціалу, то варто відзначити, що під «фактором», на нашу думку, слід розуміти індикатори, що чинять вплив на експортний потенціал і при цьому не залежать від нього. Фактично, фактори є використовуваними ресурсами, що забезпечують розвиток експорту, в тому числі і на основі нововведень (інновацій) в економіку [2, с. 327].

Аналізу факторів розвитку економічних процесів, включаючи і експортного потенціалу, присвячені дослідження таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як В. Нордхауса, І. Поліщук, Л.Піддубної, М. Портера, О. Черниш та ін. Незважаючи на те, що у своїх працях вони висвітлюють проблематику розуміння факторів розвитку економічних процесів, а також подають їх характеристику в контексті різноманітності впливу на експортний потенціал, все ж залишаються відкритими низка питань, що пов'язані зокрема з безпосереднім впливом факторів експортного потенціалу на зміну його показників.

В економічній літературі існує різноманітна класифікація факторів впливу на експортний потенціал в залежності від класифікаційної ознаки. Так, наприклад, можна виділити: контрольовані (наприклад, ціни на ринку) та неконтрольовані (наприклад, економічна криза) фактори експортного потенціалу (в залежності від ступеня їх контролю); кількісні (які дозволяють оцінити інтегральний показник експортного потенціалу в абсолютній величині, як наприклад обсяг іноземних інвестицій) та якісні (дають змогу оцінити експортний потенціал в відносній величині, як наприклад експортна квота) фактори (беручи до уваги можливість оцінки стану експортного потенціалу); фактори науково-технічного (інновації в технології), маркетингового (реклама продукції), кадрового (наприклад, зайнятість населення в виробничій сфері) порядку; макро- (криза, інфляція) та мікроекономічні фактори [3, с. 164].

На нашу думку, одним з найважливіших мікроекономічних факторів експортного потенціалу України є підприємство, адже воно виступає фундаментальною господарською одиницею, діяльність якого прямо впливає на економіку України. Відповідно до положень статті 62 Господарського кодексу України, підприємством вважається самостійний суб'єкт господарювання, що створений компетентним органом влади в державі або іншими суб'єктами задля задоволення суспільних і особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, торгівельної, науково-дослідної та іншої господарської діяльності [4].

Вищевказане визначення підтверджує, що підприємство виступає фактором експортного потенціалу в Україні, адже в ньому зазначено, що одним із систематичних видів діяльності вітчизняного підприємства виступає торгівельна, що включає в себе експортну діяльність, тобто експорт, провідною характеристикою якої, як вже зазначалося, є експортний потенціал.

Якщо брати до уваги експортний характер торгівельної діяльності, то варто зазначити, що мікроекономічним фактором розвитку експортного потенціалу України є експортоорієнтовані підприємства, до яких можна віднести підприємства, що експортують товари та підприємства, що експортують послуги.

Для ілюстрації впливу експортоорієнтованих підприємств на експортний потенціал України, оцінимо дію зміни кількості експортоорієнтованих підприємств в Україні на зміну експорту, що є одним зі складових індикаторів інтегрального показника експортного потенціалу за допомогою горизонтального аналізу, який включає в себе залежність динаміки вартості експорту від динаміки кількості експортоорієнтованих підприємств на основі дугового коефіцієнта еластичності (E_x^y) (див. табл. 1), що, на нашу думку, найкраще підходить для оцінки інтервальних динамічних рядів, і який розраховується за скоригованою формулою (1.1) [5, с. 222]:

$$E_x^y = \left(\frac{Y_2 - Y_1}{(Y_2 + Y_1)/2} \right) / \left(\frac{X_2 - X_1}{(X_2 + X_1)/2} \right) \quad (1.1),$$

де Y_2 та Y_1 – вартість експорту в поточному та минулому періоді відповідно, а X_2 та X_1 – кількість експортоорієнтованих підприємств в поточному та минулому році.

Значення коефіцієнта дугової еластичності, в нашому випадку, повинно продемонструвати прямий зв'язок між зміною кількості експортоорієнтованих підприємств та динамікою вартості експорту, де зі збільшенням фактору зростає і результативний показник і навпаки, тобто коефіцієнт еластичності має бути додатнім. Крім того, якщо він

перевищуватиме «1», то це свідчить про еластичність вартості експорту, тобто зміна експорту суттєво реагує на зміну кількості підприємств:

Таблиця 1

**Вплив зміни кількості експортоорієнтованих підприємств
на зміну експорту в Україні за 2012-2016 рр.**

Роки	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість експортоорієнтованих підприємств, од. (X)	20532	21234	20425	21058	22250
Динаміка кількості експортоорієнтованих підприємств, од.	x	702	-809	633	1192
Вартість експорту, млн. дол. США (Y)	82906,01	77545,22	65422,49	47863,75	46229,71
Динаміка вартості експорту, млн. дол. США	x	-5360,79	-12122,73	-17558,74	-1634,04
Коефіцієнт еластичності (E_{x^y})	x	-1,99	4,37	-10,16	-0,63

Примітка: складено автором самостійно за даними [6].

Дані табл. 1 ілюструють прямий еластичний зв'язок та вплив, що існує між динамікою кількості підприємств і вартості експорту за період 2013-2014 рр., коли, внаслідок кризи кількість експортоорієнтованих підприємств в Україні і вартість експорту знизилася на 809 од. і 12122,73 млн. дол. США відповідно, а коефіцієнт еластичності становив 4,37. Це свідчить про те, що всі фактори впливу на експортний потенціал діють комплексно, адже разом з мікроекономічним фактором, що уособлюють експортоорієнтовані підприємства, діє і макроекономічний фактор, а саме – криза. За інші проміжки часу прямолінійна дія експортоорієнтованих підприємств на експортний потенціал нівелюється домінантним впливом кризи в Україні.

Окрім горизонтального, проведемо вертикальний аналіз дії експортоорієнтованих підприємств на експортний потенціал України шляхом порівняння структури видів експортоорієнтованих підприємств та експорту товарів і послуг, основою якого є порівняння середніх значень структури експортоорієнтованих підприємств зі середньозначною структурою експорту товарів і послуг.

Результати вертикального аналізу свідчать, що за період 2012-2016 рр. частка експортоорієнтованих підприємств, що спеціалізуються на експорті товарів, в середньому становить 67,52%, а підприємств, що експортують послуги – 32,48%. Середнє співвідношення ж вартості експорту товарів і послуг у відсотках становить 81,07:18,93. Це свідчить про те, що структура експортоорієнтованих підприємств напряму визначає структуру експорту в Україні, що ілюструє прямий зв'язок між факторним та результативним показниками.

Отже, підприємство здійснює вагомий вплив на експортний потенціал України як мікроекономічний фактор діючи комплексно з іншими факторами, адже визначає його спрямованість, тобто розвиток, і структурну орієнтацію в контексті експорту певних видів продукції (товарів і послуг).

Література

1. Тюріна Н.М. Сутнісні характеристики експортного потенціалу / Н.М. Тюріна, Є.О. Шелест // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – №4, Т.3. – с. 189-196.
2. Економічний словник / за ред. Й.С. Завадського. – Київ: Кондор, 2006. – 356 с.
3. Черниш О.В., Пирожкова А.Д. Умови та фактори формування експортного потенціалу підприємства / О.В. Черниш, А.Д. Пирожкова // Вісник ЖДТУ. – 2015. – № 4 (74). – С. 162-165.

4. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/print1488315085235467> (дата звернення: 11.10.2017 р.).

5. Економічна теорія: політична економія: підручник / за ред.. С.І. Юрія. – Київ: Кондор, 2009. – 604 с.

6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Олексій ГОРЛАЧУК

к.е.н., старший науковий співробітник
Тернопільський національний економічний університет

Микола ГОРЛАЧУК

к.е.н., доцент, старший науковий співробітник
Тернопільський національний економічний університет

АГРАРНИЙ РИНОК: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ТОВАРООБМІННИХ ПРОЦЕСІВ

Сучасне ринкове ціноутворення передбачає вільне встановлення цін та їх формування за участю держави за рахунок визначеного переліку фіксованих та регульованих цін, які в тій чи іншій мірі дозволяють подолати негативне явище в сфері економічних взаємовідносин між учасниками АПК як нееквівалентність взаємовідносин.

Ціна є точкою дотику інтересів виробника, споживача та проміжних ланок між ними за активної участі держави. Історична ретроспектива економічного розвитку країн Заходу в 30-ті роки та республік колишнього СРСР у 90-ті роки ХХ ст. (за оцінками спеціалістів перші спроби в 50-60 ті роки) свідчить, що спільною їх проблемою було моделювання крупними підприємствами ціни виробництва.

Сільське господарство в найбільшій мірі економічно потерпає від нееквівалентності із I та III сферами АПК, котрі представлені монополістичними та олігопольно-монопсонічними підприємствами. Результатом дій останніх є отримання надприбутків, внаслідок присвоєння непропорційно витратам значної частини доданої вартості. На сьогодні існує стійка світова тенденція підвищення цін на продовольство при одночасному зменшенні частки товаровиробника у її вартості.

Це рельєфно простежується при оцінці частки кожного учасника агропромислового виробництва у вартості кінцевої продукції. На сьогодні існує стійка світова тенденція підвищення цін на продовольство при одночасному зменшенні частки товаровиробника у її вартості. Ця тенденція найбільше проявляється в довгостроковому періоді [1, с. 211].

Так, в Німеччині за більш як півстоліття ця частка зменшилась із 62,2 % до 21 % [7], а в США вона знизилась із 25 % до 21 % [5, с. 297]. За розрахунками Пасхавера Б.Й. питома вага українського агровиробника в ціні продовольчого ринку дорівнює 21,3 %, що відповідає рівню світового показника.

Основною причиною зміни вартісного співвідношення між учасниками аграрного ринку є поглиблення суспільного поділу праці, як наслідок підвищення ступеня переробки продукції, а також покращення якості послуг та ін. На характерну рису ринкової економіки – суспільний поділ праці – вперше вказав А. Сміт в дослідженні розвитку закритих економічних систем [4, с. 15].

Полеміка економістів-аграрників щодо справедливої частки агропідприємства у вартості кінцевої продукції, шляхів її досягнення та рівня прибутковості виробництва зводиться до наступних науково-обґрунтованих рекомендацій [1, с. 215; 2, с. 26; 3; 6, с. 60]: з метою встановлення паритетності внутрішньогалузевих і міжгалузевих відносин дана частка має становити не менше 50 %; між учасниками технологічного ланцюга доцільно укласти договір про відшкодування кожному з них вартості продукції пропорційно до його частки в

кінцевому продукті; агропромислова інтеграція буде сприяти збільшенню питомої ваги сільськогосподарських виробників в кінцевій продукції та зменшенню кількості різних посередницьких структур; для оптимального розширеного відтворення рівень рентабельності має бути не менше 40-45 %. Досягти цього можна лише шляхом державного регулювання цін.

На сьогодні ціноутворення на продукцію сільського господарства відбувається в умовах 7-8 разового диспаритету цін, що призводить до перерозподілу фінансових потоків на користь суміжних із сільським господарством галузей АПК.

Існування явища нееквівалентності обміну в АПК можна розглянути в економічній та соціальній площинах. В аграрному секторі агроформування недоотримують частину доданої вартості (додаткового продукту) для розширеного відтворення суспільного виробництва. При цьому вилучення величини додаткового продукту може відбуватись в кількох варіантах: вилучення з аграрної сфери всього додаткового продукту плюс частини необхідного продукту. Така ситуація спостерігалась в 90-х роках минулого століття, коли в силу збитковості виробництва, зумовленого інфляційним розвитком та «ножицями цін», працівники сільськогосподарських підприємств не отримували заробітної плати; вилучення додаткового продукту або значної його частини, що унеможлиблює процеси розширеного відтворення в аграрному секторі. Така ситуація має місце в сьогodнішніх умовах, коли агроформування, крім агрохолдингів, не спроможні здійснювати розширене відтворення виробництва; вилучення всього створеного продукту. Історичний досвід 1917-1920 рр. за часів воєнного комунізму тому підтвердження, коли в селян вилучалась вся вироблена продукція.

В кожному із перелічених випадків має місце порушення вартісного співвідношення між частинами валового продукту, створеного в сільському господарстві.

Примат матеріального над духовним, надмірна поляризація приватної власності, як породження приватнокапіталістичного способу виробництва, відсунули на задній план ідею рівності, солідарності, взаємодопомоги, кооперації. Вони є факторами еволюції людини як особистості так і суспільства загалом. Саме в цій площині знаходиться вирішення цієї проблеми як і всіх інших проблем сільського господарства.

В Західній Європі проблема диспаритету в сільському господарстві пом'якшується поглибленням спеціалізації виробництва, кооперуванням фермерів, інтеграцією аграрних господарств з підприємствами третьої сфери АПК, дотуванням доходів фермерських господарств.

Серед заходів щодо подолання нееквівалентності взаємовідносин між сільським господарством та суміжними галузями в АПК можна віднести наступні:

1. Заходи на макрорівні, які мають: організаційно-економічний характер – вдосконалення будови ринків аграрної продукції; розвиток інфраструктури аграрного ринку; посилення антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси і послуги; фінансовий характер – державні субсидії, підвищення платоспроможного попиту; цінова, кредитна, страхова, податкова політика; заходи, які базуються на вдосконаленні методологічного підходу по забезпеченню еквівалентного обміну в АПК;

2. Заходи, які використовуються на мікрорівні: застосування високопродуктивних технічних засобів та енерго-, та ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції; ефективна агропромислова інтеграція; кооперування сільськогосподарських товаровиробників; заходи по вдосконаленню маркетингових каналів реалізації продукції.

Література

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. — К.: КНЕУ, 2005. 292 с
2. Болдуєв М.В. Розвиток механізму державного регулювання цін у сфері агропромислового виробництва / М.В. Болдуєв // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2009. – № 3. – С. 23-27.

3. Воскобійник Ю.П. Функціонування цінового механізму в сучасних умовах розвитку аграрного ринку / Ю.П. Воскобійник // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 185-187.
4. Почему Маркс был прав. Терри Иглтон / Пер. С англ. П. Норвилло. – М.: Карьера Пресс, 2012. – 304 с.
5. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артёмова Т.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2011. – 696 с.
6. Хорунжий М.Й. Проблеми ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / М. Й. Хорунжий // Економіка АПК. – 2011. – № 1. – С. 57-61.
7. Von jedem Euro bleiben dem Bauern nur 21 Cent [Електронний ресурс] – Режим доступу до стор.: http://www.proplanta.de/Agrar-Nachrichten/Agrarwirtschaft/Von-jedem-Euro-leiben-dem-Bauern-nur-21-Cent_article1295681246.html.

Анатолій ГУЛЕЙ

д.е.н., голова правління

«Українська міжбанківська валютна біржа», м. Київ

КРИПТОВАЛЮТИ І БІТКОЇН

Біткоїн – грошова система, що має функції здійснення та обліку транзакцій, має власну грошову одиницю – біткоїн, яку створює сама система під час постійної емісії.

Мета Біткоїна – створення нової децентралізованої грошової системи, яка не залежить від держави (міждержавна) на базі розподіленої комп'ютерної мережі. При цьому для запобігання можливості втрати чужих грошей або використання своїх коштів двічі використовуються криптографічні методи. Емісія даної грошової одиниці зменшується в часі вдвічі кожні чотири роки. Сьогодні кількість монет в обігу системи становить дещо понад 1 млн. Фактично, сьогодні біткоїн – це хмарна мережа розподілених обчислень. Дохід в Біткоїн монетизується за рахунок валюти, цінність якої забезпечує електрична енергія і робота процесора. Фактично, номінал однієї монети дорівнює певній кількості процесорного часу. На практиці вартість її визначається співвідношенням біржових пропозиції та попиту, що з певною затримкою впливає на необхідні комп'ютерні ресурси для генерації монети. У цієї криптовалюти немає вкладників і дивідендів.

У різних країнах ставлення до системи «біткоїн» значно відрізняється. Майже в 60 країнах операції з біткоїном офіційно дозволені та відповідним чином регулюються. Проте у багатьох випадках правовий статус не визначено. Як правило, біткоїн розглядається як товар або інвестиційний актив з подальшим відповідним оподаткуванням. Іноді біткоїни визнають розрахунковою грошовою одиницею, в інших країнах, наприклад, в Японії, біткоїн є законним платіжним засобом з податком на їх купівлю. В інших країнах (наприклад, у Китаї) операції з біткоїнами заборонені для юридичних осіб, але дозволені для фізичних. Казначейство США визнало біткоїн віртуальною валютою. Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами визнало товаром. У Швеції криптовалюта визнана на рівні діючої валюти. У Болівії – заборонена з 2014 р. У Еквадорі – власна валюта на Blockchain.

22 жовтня 2015 року Європейський суд ухвалив, що операції обміну біткоїнів на валюти звільняються від ПДВ. Транзакції в біткоїнах були віднесені до платіжних операцій з валютами, монетами і банкнотами, і тому не підлягають оподаткуванню ПДВ. Суд рекомендував усім країнам-членам Євросоюзу виключити криптовалюту з переліку активів, що підлягають оподаткуванню.

Основними недоліками системи є те, що:

– початковий розподіл монет надає значні переваги тим, хто почав емісію раніше. Як стверджується, біткоїни поширюються («генеруються») як нагорода за розв'язок складної задачі підтримки протоколу. Недоліком є те, що обсяг роботи, потрібний для отримання однієї монети в цей час, більш ніж у 500 000 разів перевищує обсяг роботи для створення

перших монет. Чим більше людей приєднується до спільноти — тим важче стає генерувати монети;

– анонімність системи «біткоїн» заважає державі контролювати фінансові потоки, в тому числі через кордон. У вересні 2014 року Банк Англії висловив побоювання що збільшення популярності системи «біткоїн» може спричинити втрату контролю над інфляцією;

– використання біткоїнів у тіньовій економіці дозволяє забезпечити непідконтрольність національним органам влади торгівлю такими товарами, як зброя, наркотики, тощо;

– багато економістів вважають систему «біткоїн» спекулятивною бульбашкою;

– навколо роботи системи «біткоїн» точиться дискусія чи вона є фінансовою пірамідою.

Сьогодні зацікавлення системою тільки зростає, як і зростає кількість компаній, чия робота базується на операціях з цією валютою. У великих містах навіть проводиться чимало спеціальних навчальних курсів, де вивчають нюанси роботи з даною віртуальною валютою. А в Києві навіть створили офлайн-майданчик – Satoshi Square Kiev, на якому крім всього іншого також проводяться аукціони біткоїнів.

Попри це, широка громадськість ще і досі мало знає про криптовалюти, в тому числі біткоїн. Причиною цього є той факт, що фактично та юридично платіжних систем, що працюють з криптовалютами, в Україні немає.

Національний Банк України у 2014 р. навіть дав свій коментар щодо використання даного типу валют – «...віртуальна валюта біткоїн вважається грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства». З того часу його позиція не змінювалась. Станом на 27 жовтня 2017 року не створено правового поля для блокчейна та вільного обігу криптовалют в Україні.

Основні ризики щодо криптовалюти:

– нестабільність може змінюватись протягом дня, години, є гарною цифровою валютою для спекуляції. Курс валют залежить від довіри користувачів та може різко змінюватися;

– внутрішні помилки системи криптовалют. Системою почали користуватися дуже багато користувачів. Пропускна система може пропустити 7 транзакцій в секунду, тоді як Visa і Mastercard – 2000 транзакцій в секунду. Це призвело до виділення 1 серпня 2017 року з Bitcoin BitcoinCash;

– ризик фінансової бульбашки. Ризик виникає внаслідок переоцінки активів;

– анонімність не означає безпечність. Джеймс Хоуеллс втратив жорсткий диск з 7500 біткоїнами та не зміг довести, що він власник;

– хакери. «Лабораторія Касперського» заявила про діяльність вірусів-майнерів на 9 тисячах уражених комп'ютерів.

Чому важко створити правове поле для криптовалют:

– держана машина – консервативна. Відсутність державного контролю порушує діючий порядок у суспільстві. Безконтрольність може зашкодити фінансам держави. Якщо не можемо зупинити – мусимо очолити цю Дію

– регулятор не знає як контролювати обіг криптовалют;

– захистити права громадян, що володіють ними;

– утримувати податки.

Отже, держава повинна визначитися зі своєю позицією відносно криптовалют, оскільки бізнес просить дати можливість офіційно заробляти гроші та купувати на них товари, а можливість введення державної криптовалюти між гривною і міжнародними криптовалютами – проблема, яку треба детально досліджувати.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ МІНЛИВОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Підприємства для забезпечення стабільного розвитку й необхідного рівня конкурентоспроможності повинні адаптуватись до динаміки ринкових змін та у процесі моніторингу ендогенних та екзогенних чинників своєчасно коректувати систему цільових результативних показників. У сучасному динамічно мінливому зовнішньому середовищі потреба у змінах виникає досить часто й необхідність їх проведення здебільшого враховується у процесі розроблення стратегій розвитку підприємств. При цьому необхідно враховувати і глобальні зміни, що відбуваються в економіці країни та суспільстві. Так, наприклад, трансформація економіки підприємства і його ресурсно-виробничого потенціалу аграрної сфери відбувається у зв'язку з геополітичною ситуацією, деформацією економічних відносин під впливом окупації території та воєнних дій тощо.

Максимальне збалансування можливостей аграрних підприємств із потенціалом зовнішнього середовища є одним із першочергових завдань керівництва для досягнення запланованих задач з підвищення економічної ефективності, а також для виживання в умовах конкуренції сьогодні та в подальшому. Відтак, все більшої актуальності набувають питання формування ресурсного потенціалу підприємств з метою підвищення конкурентоспроможності сільського господарства та національної економіки загалом. Вивченню теоретичних питань формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств присвячено низку наукових робіт В.Г. Андрійчука, О.А. Богуцького, М.В. Гладія, В.К. Гаркавого, І.В. Мегедіна, П.Т. Саблука, О.С. Федодіна та інших вітчизняних та зарубіжних вчених економістів.

Ресурсний потенціал є складною системою ресурсів виробництва, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності. Тому йому притаманні риси, властиві будь-якій системі. Згідно з діалектичним підходом при дослідженні сутності системи нами визначено такі її принципові властивості:

- цілісність – полягає в тому, що зміна будь-якого компонента системи впливає на всі інші компоненти і системи в цілому, і навпаки, будь-яка зміна системи реагує на всі зміни її компонентів;
- цілеспрямованість – діяльність системи підпорядкована визначеній меті;
- синергетичний ефект – цілеспрямованість дій компонентів посилює ефективність функціонування системи;
- оцінка система здійснюється за допомогою інтегрального критерію, який складається з екологічних, економічних та соціальних показників;
- структурність – можлива декомпозиція системи на компоненти, встановлення зв'язків між ними;
- самоорганізація та саморегулювання складових системи [1].

Одним із складових елементів системи ресурсного потенціалу є земля. Вона активно впливає на процес виробництва, є його найважливішим складовим елементом, базою для органічного поєднання інших виробничих ресурсів. Рівень ресурсного потенціалу залежить не тільки від розміру і структури сільськогосподарських угідь, але й значною мірою від економічної родючості землі, яка залучається до виробничого процесу. Водночас вона вимагає особливого підходу до організації її використання, оскільки, маючи обмежені розміри, є предметом конкуренції різних галузей господарського комплексу.

Як відомо, основою розвитку будь-якого виробництва є його матеріально-технічне забезпечення. Ефективність використання матеріальних ресурсів також невисока, що певною мірою пояснюється прямою залежністю її від спів- відношення цін на ресурси для сільськогосподарського виробництва і цін на сільськогосподарську продукцію. Результат

такого стану матеріально-технічної бази – зменшення обсягів виробництва валової продукції. Найважливішим складовим елементом ресурсного потенціалу є трудовий потенціал. Основою формування його в аграрному секторі виступає сільське населення у працездатному віці. Основною причиною скорочення чисельності зайнятого населення є скорочення попиту підприємств та організацій на робочу силу через різке скорочення обсягів виробництва [2]. Фактичне безробіття на селі з урахуванням людей, які вже не шукають роботу, а займаються особистим селянським господарством, як мінімум вдвічі вище, ніж офіційні дані. Одним із резервів підвищення продуктивності праці є удосконалення механізму господарювання та системи матеріального стимулювання, в якій поєднувалася б натуральна і грошова оплата, поставлені в пряму залежність від кінцевих результатів господарювання. В результаті досягалася б висока трудова і технологічна дисципліна, що і є основою підвищення продуктивності праці. Таким чином, недостатня увага з боку державних органів до розвитку сільських населених пунктів є вагомою причиною старіння трудових ресурсів села та недостатнього використання всього ресурсного потенціалу сільського господарства. Особливості формування ресурсного потенціалу в умовах інформаційного суспільства здебільшого зводяться до визначення ролі інформації в його формуванні та використанні. Зростання ролі інформаційного чинника стає загальною світовою тенденцією, яка, з одного боку, сприяє поліпшенню якісних характеристик ресурсного потенціалу населення, посилює дію організаційно-технічних та інноваційно-технологічних чинників, з іншого боку, обумовлює поглиблення диференціації соціальних рівнів та кваліфікації населення різних регіонів залежно від охоплення їх процесами комп'ютеризації та інформатизації [3]. Основними ознаками та якісними параметрами інформаційного суспільства є особлива роль знань і побудованих на них технологій, домінування інформації, пришвидшення технічного прогресу, зменшення частки матеріального виробництва у сільськогосподарському виробництві, розвиток сфери послуг, підвищення якості життя сільського населення. Основним завданням розвитку інформаційного суспільства є сприяння на засадах широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологічних можливостей створенню інформації та знань, користуванню та обміну ними, виробленню товарів та наданню послуг, реалізації повною мірою свого потенціалу, підвищенню якості свого життя і сталому розвитку країни [4].

Для забезпечення раціонального використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств необхідно:

- розробити і запровадити загальнодержавні, регіональні програми, які повинні визначати цілі, завдання, джерела фінансування;
- проводити системний моніторинг охорони ландшафтів, стану водних та наземних екосистем;
- забезпечити охорону водним ресурсам від забруднення навколишнім середовищем.

З метою забезпечення результативного процесу формування ресурсного потенціалу під час його організації необхідно враховувати сукупність факторів, що впливають на нього і водночас визначають його ефективність. Основними такими аспектами є екологічний, соціальний, економічний, виробничий та фінансовий, що виступають як невід'ємні елементи системи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу. Покращення економічної ситуації в сільському господарстві і забезпечення максимального використання його ресурсів можливі лише за умови раціонального використання потенціалу в умовах формування інформаційного суспільства на основі їх пропорційності і збалансованості.

Література

1. Гришова І. Ю. Оцінювання чинників формування фінансового потенціалу аграрного виробництва / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, В. В. Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 10(172). – С. 169–172.
2. Дерій Ж. В. Капіталізація людського потенціалу: функціональний аспект / Ж. В. Дерій // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2012. – № 3 (60) – С. 21–27.

3. Довгаль Н.С. Методичні основи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства / Н.С. Довгаль // Науково-технічна інформація. – 2008. – № 4. – С. 55–57.

4. Качуровський В.Є. Ресурсний потенціал підприємства: структура та ефективність використання / В.Є. Качуровський, В.П. Чайковська // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2007. – № 4. – С. 123–129.

Олександр ДЗЮБЕНКО

Черкаське обласне управління
лісового та мисливського господарства

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО БІЗНЕСУ

Скорочення обсягів бюджетного фінансування потреб лісового господарства та введення експортних обмежень на продаж необробленої деревини призвели до інвестиційного дефіциту в розвитку державних лісогосподарських підприємств, що негативним чином відобразилося на темпах оновлення та реконструкції матеріально-технічної бази лісозаготівель і деревообробки. З огляду на сказане, актуалізувалася проблема нарощення обсягів залучення інвестицій у різноманітні сегменти лісового сектора для усунення негативних екстерналій, пов'язаних з нераціональним лісокористуванням та сировинною спрямованістю лісогосподарського виробництва. Тобто постала необхідність в застосуванні таких інструментів та методів регулювання лісогосподарського бізнесу, які сприятимуть забезпеченню інноваційно-інвестиційного розвитку лісогосподарських підприємств.

За період 2008-2016 рр. в динаміці фактичних капітальних інвестицій, профінансованих лісогосподарськими підприємствами Державного агентства лісових ресурсів (Держлісагентства) України, в цілому спостерігалася висхідна тенденція. Так у 2016 р. порівняно з 2008 р. фактичний обсяг капітальних інвестицій збільшився у 2,8 разу, порівняно з 2013 р. – у 1,89 разу. Незважаючи на значне зростання номінальної величини капітальних інвестицій, профінансованих лісогосподарськими підприємствами, в динаміці капітальних інвестицій у порівняних цінах 2007 року висхідної тенденції не спостерігалася (обсяг інвестицій у порівняних цінах визначався шляхом ділення фактичного обсягу інвестицій на кумулятивний індекс цін виробників). Зокрема у 2016 р. порівняно з 2008 р. обсяг капітальних інвестицій у порівняних цінах 2007 р. зменшився на 33859 тис. грн., порівняно з 2013 р. – на 23801 тис. грн. Тобто в цілому якісних зрушень в динаміці капітальних інвестицій, профінансованих державними лісогосподарськими підприємствами не спостерігається. Це пов'язано з тим, що бюджетне фінансування капітальних видатків різко скоротилося та не сформовано інституційних передумов для суттєвого збільшення залучення в сектор державних лісогосподарських підприємств кредитних коштів.

Інноваційно-інвестиційний розвиток суб'єктів лісогосподарського бізнесу, в першу чергу, має передбачати подолання багаторічного інвестиційного дефіциту у сфері лісогосподарського виробництва та деревообробки, а також формування передумов для диверсифікації форм та методів інвестування розширеного відтворення лісоресурсного потенціалу та модернізації об'єктів лісогосподарської інфраструктури. В спектр інструментів державної інвестиційно-інноваційної політики необхідно умонтувати перевірені передовою закордонною практикою важелі стимулювання суб'єктів лісогосподарського бізнесу до прискореного оновлення матеріально-технічної бази лісокористування, а також впровадження сучасних технологій лісівництва. Варто використати досвід країн Центральної Європи, які тривалий період перебували в умовах функціонування командно-адміністративної моделі управління національною економікою.

У Лісовому Плані дій ЄС одним з пріоритетів підвищення рівня конкурентоспроможності лісового сектору є генерування та впровадження інновацій, які сприятимуть збільшенню приросту деревної маси, підвищать рівень комплексності використання неліквідної деревини, забезпечать прийнятний рівень результативності використання несировинних якостей лісу. Для України практика впровадження інновацій в лісовий сектор є ще більш актуальною, ніж для ЄС, оскільки техніко-технологічна база лісгосподарського виробництва і деревообробки є зношеною і морально застарілою. Тому в умовах української дійсності інвестиційна та інноваційна складові розвитку лісгосподарського бізнесу мають бути єдиним цілим і отримувати прояв у інноваційній формі інвестицій, а також у формі фінансування впровадження у вітчизняну практику сучасних технологій лісозаготівель та деревообробки.

Розвиток лісгосподарського комплексу потребує реалізації проектів нарощення лісоресурсного потенціалу та впровадження сучасних технологій деревообробки. Актуальність такого завдання посилюється через: недостатність бюджетного фінансування лісовідновлювальних робіт; дефіцит інвестиційних ресурсів державних лісгосподарських робіт; «викривлену» інвестиційну політику приватних деревообробних підприємств. Інвестиційна діяльність у сфері лісового господарства має базуватися на певних фундаментальних принципах, що сприятимуть раціональному та невиснажливому лісокористуванню [1].

Механізм прискорення інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів лісгосподарського бізнесу має бути зорієнтований на усунення причин малопродуктивності насаджень у зв'язку з неналежною увагою і несвоєчасним проведенням лісгосподарських заходів. Неправильно сформований склад порід (це більше стосується природного лісовідновлення), відсутність безперервного контролю за повнотою насаджень, несвоєчасне проведення попередніх рубок догляду (освітлення, прочищення) негативним чином відображаються на прирості деревини і в кінцевому підсумку на ефективності лісгосподарської діяльності.

Пріоритети інноваційно-інвестиційного забезпечення здійснення лісгосподарських заходів є наступними: для проведення рубок освітлення та прочищення необхідно купувати сучасні бензопили та ручний інвентар; для проведення робіт з проріджування та прохідних рубок потрібні бензопили, направляючі вилки та трелювальна техніка; для забезпечення норм і правил по охороні праці необхідні засоби захисту для працюючих або задіяних в лісозаготівлі (каски, спецодяг, рукавиці). Потребує збільшення фінансування придбання інформаційних таблиць, де дається інформація про проведення лісозаготівель.

Одним з пріоритетів інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів лісгосподарського бізнесу є модернізація парку виробничого устаткування, необхідного для прибирання неочищених площ (неочищені площі – це захаращені порубковими рештками та гілками (неліквідом з крони) площі). Важливим завданням є нарощення капітальних інвестицій у придбання щепобійних машин (щепобійного обладнання), що дасть можливість забезпечити оперативну переробку низькосортної неліквідної деревини, а також збалансувати витрати на лісозаготівлю.

Необхідно максимальною мірою сприяти диверсифікації джерел отримання інвестицій, щоб на високому техніко-технологічному рівні проводити рубки, пов'язані з веденням лісового господарства (рубки освітлення, розчищення, проріджування та прохідні рубки) і закладати необхідні виробничо-технічні та природно-ресурсні передумови для максимально можливого приросту деревини у середньостроковій та довгостроковій перспективі і зводити до мінімуму втрати, пов'язані із несвоєчасним здійсненням лісгосподарських заходів та недобросовісним виконанням окремими підрозділами лісгосподарських підприємств своїх безпосередніх обов'язків.

Важливим моментом формування інвестиційної стратегії постійних лісокористувачів в частині фінансового забезпечення модернізації основних засобів, необхідних для ефективного здійснення лісгосподарських заходів, є раціональне використання прибуткових

надходжень та сучасна амортизаційна політика, що дозволить через певний період підвищити рівень оновлення лісозаготівельної та лісоексплуатаційної техніки, а також вивести з продуктивного обороту застаріле обладнання [2, с. 18-19].

Отримання максимального приросту деревини і її об'ємів при рубках головного користування має передбачати здійснення науково обґрунтованого комплексу лісогосподарських заходів для насаджень різних вікових груп. Тому при проведенні рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, а також санітарних рубок, важливо максимальною мірою забезпечити придбання найбільш сучасного інвентарю та інструментів, щоб підвищити якість лісогосподарських заходів, зменшити втрати лісосировини, та створити умови для збереження найбільш продуктивних насаджень (в першу чергу при прохідних рубках, оскільки це кінцева фаза рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства і фактично вона визначає ресурсну базу головного користування).

Одним з основних джерел нарощення інвестицій на основі власних джерел державними лісогосподарськими підприємствами є збільшення обсягів виробництва продукції лісового господарства з високою доданою вартістю. Особливо це актуально для суб'єктів лісогосподарського бізнесу, які мають значні запаси стиглих твердих порід (дуб, ясен), поглиблена переробка яких дасть можливість забезпечити виробництво конкурентоспроможної продукції як на вітчизняному, так і на закордонному ринках з високим рівнем рентабельності.

Важливою складовою інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів лісогосподарського бізнесу має стати комплекс стимулюючих підойм, використовуваних державою при формуванні національної лісової політики, які спонукатимуть постійних лісокористувачів та суб'єктів деревообробного виробництва здійснювати капіталомісткі проекти модернізації, реконструкції та технічного переоснащення лісозаготівельного та деревообробного обладнання.

Такими стимулами можуть виступити: компенсація за рахунок коштів державних фінансових фондів частини процентних виплат в разі залучення лісогосподарськими підприємствами кредитів комерційних банків для придбання сучасного високотехнологічного виробничого устаткування; розширення переліку об'єктів, які можуть використовувати постійні лісокористувачі на основі іпотечно-заставних операцій на ринку позикового капіталу; створення на загальнонаціональному рівні фінансових фондів відшкодування частини втрат лісогосподарських та деревообробних підприємств при придбанні активної частини основного капіталу на основі реалізації лізингових угод; формування за участю органів управління лісовим господарством, органів місцевого самоврядування та підприємницьких структур державно-приватних партнерств, в першу чергу в частині комплексного використання неліквідної складової лісоресурсного потенціалу; розробка загальнодержавних та регіональних програм відтворення лісоресурсного потенціалу в рамках виконання вимог міжнародних природоохоронних конвенцій в частині збільшення емісії кисню та нарощення обсягів поглинання вуглецевих сполук.

Враховуючи високий рівень морального старіння та фізичного спрацювання основного капіталу суб'єктів лісогосподарського бізнесу, доцільною є розробка на загальнонаціональному рівні інвестиційно-інноваційної політики розвитку лісового сектора національного господарства. Така політика має являти собою комплекс податкових, кредитних та компенсаційних інструментів, спрямованих на суттєве збільшення обсягів залучення інвестицій в модернізацію та реконструкцію матеріально-технічної бази лісогосподарського та деревообробного виробництва, диверсифікацію джерел інвестиційного забезпечення реалізації лісогосподарських та лісопереробних проектів, зокрема в частині підвищення рівня утилізації деревних відходів, умонтування дієвих стимулів в систему менеджменту суб'єктів лісогосподарського та деревообробного бізнесу стосовно посилення інноваційної спрямованості капітальних інвестицій.

Література

1. Малюта Л. Стратегічне управління інноваційним розвитком лісопромислового комплексу. // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2(5). Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrlk.pdf>.
2. Дзюбенко О.М. Пріоритети інвестиційно-інноваційного забезпечення господарського освоєння лісоресурсного потенціалу. // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 9. – С. 15–20.

Володимир ДУДАР

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Юліана БЕЗЛИСЮК

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ
МАРКЕТИНГУ ОРГАНІЧНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Сталий розвиток аграрного сектору України неможливий без екологізації сільськогосподарського виробництва. Тому формування складної екологічно збалансованої системи сільськогосподарського виробництва, ключовими завданнями якої є ефективне виробництво натуральної продукції для забезпечення повноцінного харчування людей, задоволення потреб товаровиробників і запитів споживачів тісно пов'язане з розумінням науково-методологічних засад формування маркетингу як системи.

У цьому контексті проведено вивчення сутності поняття “маркетинг органічних продуктів”, дослідження етапів його еволюції, формування як теорії і практичного застосування на ринку органічної агропродовольчої продукції.

У науковій літературі немає однозначного твердження щодо розуміння і першооснов виникнення поняття “маркетинг органічних продуктів”. Це поняття слід відрізнити від понять “екологічний маркетинг”, “зелений маркетинг”, “екомаркетинг”, або загальних маркетингових заходів спрямованих на виробництво, переробку, просування і поширення органічної продукції та ідей пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища.

Вперше маркетинг орієнтований на екологію був описаний американськими вченими в середині 70-х років ХХ століття, як і будь-яка маркетингова діяльність, яка може сприяти пошуку засобів правового захисту від існуючих проблем щодо охорони навколишнього середовища [5]. Це фактично був перший етап його розвитку у відповідь на тривожні попереджувальні сигнали про наявні проблеми в довкіллі, що надходили від представників екологічного руху.

Другий етап припав на кінець 80-их і початок 90-их років, який безпосередньо пов'язаний з впровадженням концепції сталого розвитку [6].

Реалізація концепції сталого розвитку залишила свій слід на маркетингових підходах підприємств органічного сектора в таких напрямках:

– маркетинг став не тільки однією з форм ринкової діяльності підприємств, але й частиною цілісної системи (маркетингові дослідження, виробництво органічної продукції, безпосередній її розподіл і взаємозв'язок з іншими суб'єктами агропродовольчого ринку);

– під впливом основних ідей і принципів задекларованих в концепції сталого розвитку товаровиробники намагалися зменшити шкідливий вплив технологій на довкілля кінцевих продуктів і послуг, а також технологій, кінцевих продуктів і послуг;

– проекологічний маркетинг виступає не як тактика, а як стратегія підприємств.

Для другого етапу розвитку екологічного маркетингу характерним є широкий погляд на господарську діяльність підприємств, яка безпосередньо впливає на навколишнє природне

середовище, не тільки через виробничі процеси, а й через обмін та споживання, освоєння нових ринків, зокрема просування на агропродовольчі ринки органічних продуктів, в якості інноваційної продукції із врахуванням умов їх виробництва (фрукти органічного вирощування), поява символів і гасел, таких як “Екопродукт”, “Екологічно чисті” в якості рекламних оголошень і впровадження в торгівлю екологічно чистої упаковки товарів (паперові мішечки, полотно, так звані “зелені мішечки”.

Сучасний екологічний маркетинг нині знаходиться на третьому етапі розвитку, в ході якого акцент все більш чітко зміщується з позиції впливу лише на довкілля до орієнтації на сталий розвиток аграрного сектора, запровадження у виробництво таких методів господарювання, що зменшують забруднення навколишнього природного середовища і сприяють збереженню сільських ландшафтів [3]. Наприклад, одним з найактуальніших аспектів функціонування аграрної сфери країн Європейського Союзу стає виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції. Важливою характеристикою органічного сільського господарства, як сталої виробничої системи є його здатність до саморозвитку за обмеження залучення синтетичних ресурсів ззовні [4]. У документах ЄС зазначено, що органічний спосіб є особливим способом виробництва, який може відіграти важливу роль у переорієнтації цієї сільської політики щодо реалізації кращої рівноваги між попитом і пропозицією на сільськогосподарську продукцію, захистом довкілля і підтримкою сільського середовища [1; 2]. Регулювання у сфері органічного виробництва, маркування органічних продуктів і контролю унормовано Постановою Ради ЄС № 834/2007, в якій викладено основні вимоги до цього, та Постановою Комісії ЄС № 889/2008, в якій викладено детальні правила (ці постанови вступили в силу з 1 січня 2009 р.). Крім відомих вимог щодо органічного сільського господарства, встановлені обмеження на використання мінеральних добрив, пестицидів, антибіотиків і гормонів, генетично модифікованих організмів, регламенти здійснення контролю на всіх стадіях виробництва і збуту органічної продукції.

Концепція маркетингу на засадах сталого розвитку підприємства виконує одночасно три взаємопов’язані завдання: задовольняє потреби клієнтів, зміцнює і підтримує вигідні обміни з цільовими споживачами; реалізовує стратегічні цілі підприємства; організовує господарських процес, який не суперечить функціонуванню екосистеми. По суті, підприємство, яке реалізовує сучасний маркетинг в процесі використання довкілля стає його охоронцем, формує екологічну свідомість у своїх клієнтів і не спрямовує виробничу діяльність на погіршення екосистеми.

Узагальнюючи вищенаведене можна стверджувати, що екологічний маркетинг – це процес управління відповідальний за прогнозування та задоволення потреб споживачів органічних продуктів харчування, який враховує вимоги щодо захисту навколишнього природного середовища.

Специфічне поєднання сутності екологічного маркетингу з маркетингом органічних харчових продуктів можна знайти у погляді, згідно з яким “... екомаркетинг – це особливий вид маркетингової стратегії, яка полягає на застосуванні біологічних методів при виробництві і переробці продуктів харчування, а також на використанні екологічних підходів в маркетинговій діяльності” [7]. Разом з тим, маркетинг органічної агропродовольчої продукції, на відміну від екологічного маркетингу є поняттям значно вужчим, в яке входить маркетингова діяльність сертифікованих підприємств, пов’язана з виробництвом, постачанням, просуванням і реалізацією натуральної продукції та продуктів харчування на органічний ринок. Якщо ж виходити із соціально-економічної сутності, то можна вважати, що маркетинг органічної агропродовольчої продукції – це процес управління за допомогою якого виявляють, прогнозують і задовольняють потреби споживачів та суспільства в цілому в повноцінних продуктах для безпечного і здорового харчування людей, які виготовлені за органічними стандартами на засадах сталого розвитку і доходності агровиробництва, без створення загроз для довкілля. Слід зауважити, що потреби суспільства, на відміну від потреб споживачів органічної продукції та продуктів харчування відносяться до довгострокових потреб, що виникають у зв’язку з такими проблемами як забруднення навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів, поширення світового голоду.

Таким чином, в теоретико-методологічному розумінні маркетинг органічної агропродовольчої продукції це комплексна система, гнучка і ефективно діюча, здатна швидко адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища, яка безпосередньо впливає на формування попиту зі сторони кінцевих споживачів продукції. В свою чергу, суб'єкти органічного ринку повинні формувати маркетингові інструменти виходячи із своїх можливостей, з врахуванням очікувань потенційних клієнтів. Разом з цим, сучасні реалії функціонування маркетингу в системі ринку органічної продукції потребують науково-обґрунтованої системи щодо адресної підтримки органічного сектору і захисту від великого агробізнесу, утвердження ефективної моделі інституціонального забезпечення, встановлення чітких та прозорих правил щодо функціонування цього інноваційного напрямку в аграрному секторі економіки України.

Література

1. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. Книга 1 / [Редкол. Є. Милованов та ін.] – Львів: ЛА “Піраміда”, 2008. – 204 с.
2. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. Книга 2 / [Редкол. Є. Милованов та ін.] – Львів: ЛА “Піраміда”, 2010. – 160 с.
3. Залога З.М. Державне регулювання аграрної сфери країн Європейського Союзу: еволюція і сучасність / З.М. Залога, І.М. Галіней // Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. Екон. пробл. ринк. трансформації України: 36. наук. пр. – 2003. – Вип. 1 (39). – С. 305-314.
4. Попова О.Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми / О.Л. Попова – К.: Ін-т екон. та прогнозів НАН України, 2009. – 352 с.
5. Henion K.E., Kinnear T.C., Ecological Marketing, AMA, Chicago, 1974.
6. Rudawska I. Ekologiczna odpowiedzialność przedsiębiorstw. „Marketing i Rynek” 2008, nr. 5, s. 7-12.
7. Urban S. Marketing produktów spożywczych. Wydawnictwo AE im. Langego we Wrocławiu 1999.

Тарас ДУДАР

д.е.н., професор

Тернопільський національний економічний університет

РОЗВИТОК МАРКЕТИНГУ ВІДНОСИН ІЗ СУБ'ЄКТАМИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ

Впровадження маркетингової концепції управління в діяльність суб'єктів агропродовольчого ринку України є об'єктивним процесом в умовах трансформації економіки, розвитку ринкових відносин, процесів глобалізації на світових ринках і активізації такого важливого фактору як конкуренція.

Необхідність формування результативної системи маркетингу у функціонуванні аграрного сектора України співпало в часі з розвитком ринкових відносин, що призвело до насичення агропродовольчого ринку, розширення експортного потенціалу, посилення конкурентної боротьби, загалом – зростання ролі агропромислового виробництва у поліпшенні стану платіжного балансу країни. В останні роки експорт вітчизняної сільськогосподарської та продовольчої продукції забезпечує понад п'яту частину всіх зовнішньоторговельних надходжень держави (у середньому за 2009-2012 рр. – 22%, у 2013 р. – 27, у 2014 р. – 31%) [1], а у 2015 р. (за даними Мінагрополітики України) досяг – 35% і стабільно перевищує відповідний імпорт, обсяги якого є більш як у двічі нижчими, що у свою чергу, формує істотне додатне сальдо зовнішньоторговельного балансу агропродовольчої продукції (у середньому за 2012-2016 рр. – понад 10 млрд. дол. США).

Зростання ролі маркетингу в системі агробізнесу на різних етапах його розвитку пов'язане з тим, що раніше ядром маркетингу був кінцевий споживач з його незадоволеними потребами, то сьогодні маркетингові інтереси багатьох вітчизняних агроформувань зміщуються в сторону процесу налагодження взаємозв'язків між усіма ринковими суб'єктами, з метою максимізації корисного ефекту від їхньої взаємодії. Водночас, для того, щоб орієнтуватися на жорстко збалансованих й інтегрованих внутрішньому і зовнішньому агропродовольчих ринках, знаходити нові ринки збуту продукції, планувати роботу на довгострокову перспективу, підвищувати якість продукції, обновлювати асортимент, розробляти і впроваджувати сучасні комунікаційні стратегії – необхідно особливу увагу приділяти маркетингу відносин суб'єктів агропродовольчого ринку.

Маркетинг відносин – це концептуально новий маркетинговий підхід, основна ідея якого полягає в зміцненні ринкової позиції підприємства, шляхом налагодження довгострокових, взаємовигідних відносин із суб'єктами маркетингового середовища за допомогою інтегрованого впливу сукупності маркетингових інструментів на їх ринкову взаємодію, на внутрішньому і зовнішньому агропродовольчих ринках. Проте, маркетинг відносин в системі агробізнесу може бути ефективним лише в тому випадку, коли підприємством буде обраний правильний методичний підхід до управління ним, і визначить його ефективність у довгостроковій перспективі.

На сучасному етапі розвитку ринкових взаємин і посиленні євроінтеграційних процесів, поряд із здійсненням короткотермінових трансакцій товаровиробник зацікавлений у налагодженні довготермінових відносин зі своїми клієнтами, дистриб'юторами, дилерами, постачальниками та ін. У цьому зв'язку традиційні цілі маркетингу (намагання отримати максимальний прибуток від кожної здійсненої операції) доповнюються формуванням взаємовигідних відносин з клієнтами та іншими зацікавленими учасниками ринкового середовища.

В процесі формування маркетингу відносин суб'єктів агропродовольчого ринку в системі агробізнесу, важливого значення набуває забезпечення обліку та оцінки трансакційних витрат, оскільки вони відображають сукупність матеріальних ресурсів, спрямованих на налагодження ділових взаємовигідних відносин між суб'єктами ринкового середовища.

Сутність трансакційних витрат у рамках концепції маркетингу відносин у найбільш загальному вигляді детермінують, як витрати, які несе підприємство у процесі налагодження та підтримання відносин із учасниками бізнес-процесів. Проте, існуюча система бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств сформувати такий показник неспроможна. На думку експертів, частка трансакційних витрат агроформувань коливається в межах від 3% до 30% (у загальній сумі витрат), які включені до загальновиробничих, адміністративних, фінансових витрат на збут, інших операційних витрат.

В системі обліково-аналітичного забезпечення маркетингу відносин виникає необхідність уточнення категорії трансакційних витрат, що має на меті визначити їх величину та динаміку, залежно від вартості здійснених трансакцій, їх частоти та тривалості відносин в цілому – залежно від стану налагодження відносин. Зокрема, найбільшими трансакційні витрати є на етапі пасивних відносин, оскільки контрагенти витрачають велику кількість часу та коштів на збір вторинної та первинної інформації, а також на завоювання інтересу у потенційного партнера.

На рівні розвитку пасивних відносин характерними є значні витрати на пошук інформації про потенційного партнера, надсилання комерційних пропозицій та рекламної продукції, витрати часу на прийняття правильного рішення стосовно можливостей подальшої співпраці.

На рівні розвитку активних (ділових) відносин мають місце трансакційні витрати на опрацювання інформації, проведення переговорів, юридичне оформлення необхідної документації, надсилання дегустаційних та пробних зразків агропродовольчої продукції, яка є об'єктом співпраці.

На етапі привілейованих відносин вкладаються кошти на вимірювання та контроль якості продукції у відповідності із стандартами, лабораторні дослідження, знайомство партнерів із специфікою діяльності, розробляються спеціальні пропозиції.

Трансакційні витрати, які характерні для агропромислового формування на рівні партнерських (стратегічних) відносин, є також значними, проте, паралельно партнери отримують значну часову та фінансову вигоду від налагодження системи ведення бізнес-процесів, що дає змогу здійснювати господарську діяльність безперервно, бути гнучкими та стійкими до зовнішніх негативних впливів.

Дослідження засвідчують, що сучасні виклики євроінтеграції пов'язані з втратою Україною традиційних ринків збуту агропродовольчої продукції і пошуком нових, заставили ряд підприємств-виробників сільськогосподарської продукції здійснити часткову реконструкцію виробничих потужностей за рахунок власних або інвестованих коштів. Проте, значно складніше протікають процеси щодо удосконалення усіх інших сторін їх функціонування. Так, будь-які нововведення у сфері організації бізнес-процесів, управління персоналом, методів збору та обробки інформації є досить рідкісними явищами. Ці бізнес-процеси гальмуються, в основному, з двох причин. Перша із них – фінансового характеру й полягає в тому, що постійний режим економії не дозволяє витратити належні кошти на реструктуризацію методів управління. Друга – характеризується нерозумінням керівниками і спеціалістами підприємств важливості подібних нововведень та застарілим стереотипним мисленням щодо ведення господарської діяльності.

Перспективи інтеграції нашої держави у ЄС зумовлюють активізацію використання всієї сукупності чинників, інструментів і механізмів, спрямованих на вдосконалення маркетингу відносин, послідовне формування адекватної маркетингової політики як в системі агробізнесу, так і загалом в системі аграрних відносин. Особлива роль в такій системі відводиться аграрному протекціонізму, як інструменту державного регулювання.

Розвиток аграрного сектора України в останні роки характеризується позитивною динамікою зростання. Високий рівень виробництва, особливо рослинницької продукції відкриває можливості перед вітчизняним аграрним сектором для того, щоб нарощувати експорт агропродовольчої продукції. За даними Державної служби статистики України в 2014 р. наша держава експортувала на зарубіжні ринки 98% насіння ріпаку, 90% соняшникової олії, понад 50% кукурудзи та сої [4]. Це зумовлено тим, що вітчизняна харчова промисловість виробляє в 10 разів більше соняшникової олії, від загальних потреб для внутрішнього споживання, 2,2 раза більше зерна і, природно, що без експорту тут не обійтися. По окремих видах агропродовольчої продукції Україна на передових позиціях по експорту на світовий ринок. Особливо це стосується соняшникової олії (1 місце) та зерна: кукурудзи (3 місце), ячменю (4 місце) та пшениці (6 місце). Збільшення пропозиції на світовому ринку дає підстави до зниження цін на продовольство.

Партнерські домовленості щодо функціонування створення зони вільної торгівлі України з ЄС створюють низку переваг для вітчизняного аграрного сектору, серед яких, зокрема лібералізація торгівлі агропродовольчою продукцією, уніфікація санітарних та фітосанітарних заходів, поглиблення співробітництва у ветеринарній сфері та сільському господарстві в цілому.

Європейські перспективи підвищують український зерновий, олійний, фруктовий потенціал та створюють підґрунтя для розвитку м'ясного сектору, а в майбутньому – і молочного підкомплексу АПК.

Ключовою проблемою повномасштабного нарощування експорту конкурентоспроможної агропродовольчої продукції до країн ЄС є невідповідність окремих видів вітчизняної продукції вимогам Євросоюзу. За даними Мінагропрому України у розрізі галузей, сьогодні найбільш готовою до конкуренції на ринку ЄС є вітчизняна рослинницька галузь, тоді як 66% підприємств молочної галузі та 90-95% підприємств-виробників м'яса стандартам не відповідають. При цьому європейську якість мають 85% виробленої в Україні соняшникової олії, 50% кондитерських виробів і 20% маргаринів.

Впровадження системи управління якістю забезпечить вітчизняних товаровиробників від різкого падіння внутрішнього попиту на їх продукцію (особливо м'ясу), а також дозволить їм освоювати ринки багатьох країн.

Застосування концепції маркетингу відносин в діяльності агропромислових підприємств передбачає раціональне формування, функціонування та розвиток системи відносин із суб'єктами бізнес-процесів, впровадження низки організаційно-економічних заходів, які повинні ґрунтуватися на системному аналізі мікро- та макромаркетингового середовища.

Таким чином, за результатами досліджень встановлено, що маркетинг відносин в системі агробізнесу відіграє важливу роль у формуванні та розвитку інтеграційних процесів України з ЄС. Водночас, сучасні реалії агробізнесу потребують удосконалення зв'язків у системі маркетингу відносин на мікро- та макрорівні, шляхом застосування науково обґрунтованої системи взаємовідносин із суб'єктами маркетингового середовища на принципах взаємовигідності, довгостроковості та гнучкості, з орієнтацією на утримання існуючих взаємовигідних відносин із бізнес-партнерами.

Література

1. Арестенко В.В. Місце маркетингу у процесі здобуття конкурентних переваг підприємствами АПК / В.В. Арестенко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнічного університету (Економічні науки). - № 2 (18), Том 4. – Мелітополь, 2012. – С. 42-50.

2. Гордон Я. Маркетинг партнерских отношений / Ян Х. Гордон. – Пер. с англ. О.Н. Нестеровой – СПб: Питер, 2001. – 379 с.

Костянтин ЗАВГОРОДНІЙ

к.е.н., перший заступник генерального директора
«Виробниче об'єднання Південний машинобудівний
завод імені О.М. Макарова»

Олена ЩЕНКО

аспірант

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

РОЗВИТОК ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ РЕГІОНАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Дослідження регіональних логістичних систем є одним з найбільш складних сфер досліджень у регіональній економіці. В конкурентній боротьбі на усталених ринках на перший план виходять такі важелі, як скорочення та оптимізація витрат шляхом розвитку ключових компетенцій та підвищення їх питомої ваги у власній діяльності за рахунок скорочення непрофільних напрямів діяльності. Відповідно розвиток та використання аутсорсингу стало найбільш сучасною та ефективною концепцією в управлінні бізнесом.

Логістика в Україні розвивається і вдосконалюється без істотних структурних і якісних змін, хоч потреба в інтегрованих логістичних послугах зростає швидше і це супроводжується незадоволеним попитом. Тому потрібно і надалі вдосконалювати ринок логістичних послуг, щоб в майбутньому наші вітчизняні оператори змогли вийти на світовий ринок в ранзі 3PL, 4PL і забезпечити здорову ринкову конкуренцію. Така перспектива є цілком оптимістичною, зважаючи на той факт, що ринок логістичних послуг ще далекий до якісного насичення, як це має місце в Європі, а отже є перспективи і для логістичного аутсорсингу.

На сучасному етапі економічного розвитку логістичні послуги займають одне із провідних місць на світовому ринку. При виборі логістичного партнера потрібно враховувати економічний розвиток та щільність населення регіонів країни. Це потрібно для

того, щоб максимально близько розмістити свою продукцію до потенційних споживачів і для мінімізації операційних витрат. Також тут варто враховувати рівень розвитку логістичної інфраструктури, наявність транспортних комунікацій, у тому числі зручність зв'язків з найбільшими портами країни для доставки вантажів на склади логістичного оператора.

У сегменті комплексної логістики, розвиток якого почався лише в останні роки, попит істотно випереджає пропозицію. Підвищення конкуренції очікується лише в середньостроковій перспективі, після введення в обіг нових складських площ і зростання пропозиції послуг зі зберігання та дистрибуції товарів. Аналіз тенденцій логістичного ринку показує, що традиційний ринок транспортно-експедиторських компаній великий, динамічно зростає і надає масу можливостей. Конкуренція на ньому посилюється і, щоб утриматися в цьому сегменті, українським операторам потрібна серйозна концентрація ресурсів. Аутсорсинг логістики тільки зароджується. Згодом він буде рости набагато швидше, але коли почнеться нарощування темпів, сказати важко.

Таким чином, можна помітити, що українські оператори працюють на великому, зростаючому ринку транспортно-експедиторських послуг, а логістичний аутсорсинг до цих пір не переріс рамки ніші. Однак є всі підстави вважати, що в найближчі роки цей ринок буде стрімко розвиватися.

Розвитку контрактної логістики в Україні заважає низький попит на даний вид послуг з боку торговельних і промислових компаній. Відсутність попиту експерти пояснюють нерозумінням керівництвом компаній переваг передачі логістичних функцій спеціалізованим підприємствам, а також небажанням вантажовласників користуватися послугами сторонніх організацій.

Слід зазначити, що наявність в Україні низки спеціалізованих компаній, які надають повний комплекс логістичних послуг (логістичних провайдерів) ще не свідчить про наявність усталеної вітчизняної практики логістичного аутсорсингу. Це пов'язано з тим, що переважна більшість клієнтів таких компаній з самого початку своєї діяльності не мала відповідних внутрішніх логістичних бізнес-процесів. Відповідно, була відсутня суттєва ознака аутсорсингу – передача внутрішніх бізнес-процесів стороннім виконавцям, що не дозволяє розглядати таких клієнтів, як суб'єктів логістичного аутсорсингу.

Важливу роль в досягненні ефективності регіональних трансформацій відіграє розвиток державно-приватного партнерства, мета якого полягає у розширенні спектру взаємодії між органами місцевої влади та бізнес сектором задля соціально-економічного розвитку регіону та покращення логістичної інфраструктури регіону.

Механізм державно-приватного партнерства також ефективний для підвищення рівня стійкості компанії по всьому ланцюжку поставок. В результаті, компанії зосереджені на ефективності і в тому числі стійкості в бізнес-коді поведінки, що підвищує рівень соціальної відповідальності. Використання державно-приватного партнерства також сприятиме сталому розвитку, як це сталося в США. Програма SmartWay Агентства США з охорони довкілля (EPA) розроблена, щоб зробити вантажні перевезення не лише економічно ефективними, а й максимально екологічними.

Нами сформульовано алгоритм моделювання організаційної структури управління взаємодією, що дозволяє ефективно «вливати» стратегії логістичного аутсорсингу. Залежно від розвитку ринку і галузі, актуальності проблеми делегування функцій, стратегічних і оперативних цілей організації і можливості їх досягнення при використанні аутсорсингу для кожної організації окремі етапи можуть мати різну тривалість. Аналізуючи етапи виконання робіт із створення і функціонування організаційної структури управління взаємодією в рамках управління регіональною системою логістичного аутсорсингу, приходимо до висновку, що при розгляді можливості впровадження логістичного аутсорсингу, так само як і в його реалізації, важливо підійти до питання методично і крок за кроком опрацювати усі можливі варіанти з метою оцінки перспективності ідеї у рамках стратегічного розвитку підприємств та регіону в цілому.

Література

1. Іртищева І.О. Закономірності розвитку сучасних регіональних логістично-аутсорсингових систем / І.О. Іртищева, К.В. Завгородній // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 1. – Харків, ХНАУ. – 2017. – С. 178-194.

2. Іртищева І.О. Обґрунтування стратегій регіональних трансформацій на основі логістичного аутсорсингу / І.О. Іртищева, К.В. Завгородній // Economy and Management: Modern Transformation in the Age of Globalization: International scientific-practical conference Part II, March 24, 2017. Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing, 2017. – С. 34-36.

3. Транспортно-логистические системы, сущность и цели функционирования <http://transportnaya-logistika.ru/logisticheskie-sistemy/ponyatie-transportno-logisticheskaya-sistema.html>.

Інна ІРТИЩЕВА

д.е.н., професор

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Лідія РОГАТІНА

к.політ. н.

Одеська національна академія харчових технологій

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Одним з основних завдань агропромислової політики України є розвиток харчової та переробної галузей. Україна володіє значним ресурсним потенціалом для розвитку агропромислового комплексу та харчової промисловості, що є підставою для формування іміджу провідної держави-учасника світового продовольчого ринку в контексті формування продовольчої безпеки країн.

До початку XIX ст. на території України процес виробництва харчових продуктів відбувався в кустарних умовах, існувало млинарства, олійництво, виноробство, соледобування, тютюнництво тощо. перші цукрові заводи з'явилися в 1824 р. на Київщині в селі Трощині та на Чернігівщині в селі Макошиному, так зародилося цукровиробництво, тобто цукрова промисловість. у другій половині XIX століття розпочався інтенсивний розвиток харчової промисловості, почали з'являтися заводи і фабрики з виробництва продуктів харчування. Розвиток міст, торгівельних центрів, розбудова інфраструктури дали поштовх до створення виробничих промислових підприємств з млинарства, олійництва тощо. У 20-х роках XX століття харчова промисловість стала провідною галуззю промисловості в Україні, яка характеризувалася великою кількістю підприємств, значними обсягами виробництва та багаточисельними працівниками. Цукрової та борошно-круп'яної промисловості належало провідне місце. Продовжували розвиватися горілчана, олійна, м'ясо-молочна, хлібопекарська та інші підгалузі.

Забезпечення продовольчої безпеки країни – це одне з найважливіших завдань уряду. Тому дослідження регіонів з потужним потенціалом сільськогосподарського виробництва та харчової промисловості, дасть можливість підвищити рейтинг України за рівнем людського розвитку. На сьогоднішній день природно-кліматичні умови та родючі землі Причорноморського регіону сприяють розвитку харчової промисловості агропромислової галузі. Власна сировинна база областей регіону сприяє ефективній роботі підприємств харчової та переробної промисловості. В харчовій промисловості Причорноморського регіону базові підприємства зосереджені в молочній, олійно-жировій, м'ясомолочній, консервній та виноробній галузях.

Причорноморський соціально-економічний регіон займає південну частину України. В цьому регіоні розвинене не тільки машинобудування, рекреаційний комплекс, а й багатогалузева харчова промисловість, високотоварне сільське господарство з високою часткою посівів зернових, садів, виноградників, тютюну та ефіроолійних культур.

Аналізуючи структурний склад реалізованої промислової продукції за період 2013-2015 р.р. у областях Причорноморського регіону, можливо стверджувати, що переробна промисловість займає близько 70% в структурі промисловості всіх областей, а виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, займає майже третину переробної промисловості. Максимальні частки виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у переробній промисловості Херсонської області (39,8%-41,1%). Найменші частки виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у промисловості Миколаївської області (25,1%-29,9%). Причому, якщо в Херсонській області структурні частки харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у переробній промисловості зростають з кожним роком досліджуваного періоду, то у Миколаївській зменшуються. Таким чином, у Херсонській області харчова галузь розвивається і нарощує обсяги інтенсивніше, ніж у Миколаївській.

На фоні загального зменшення виробництва промислової у областях продукції Причорноморського регіону, дуже добре відображаються позитивні зміни у нарощування виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів. Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів в Україні може задовольнити не тільки внутрішні потреби, а й зовнішній ринок. Багато продукції харчової галузі експортується до інших країн. Особливим попитом в інших державах світу користується олія соняшникова, м'ясо та м'ясопродукти, кондитерські, хлібобулочні вироби тощо. М'ясо є важливим продуктом харчування для українців. На виробництво і споживання м'яса та м'ясопродуктів в Причорноморському регіоні впливає загальноекономічна ситуація в Україні. Попит на даний вид продукції не задовольняється повністю внутрішнім виробництвом, а частково забезпечується імпортом.

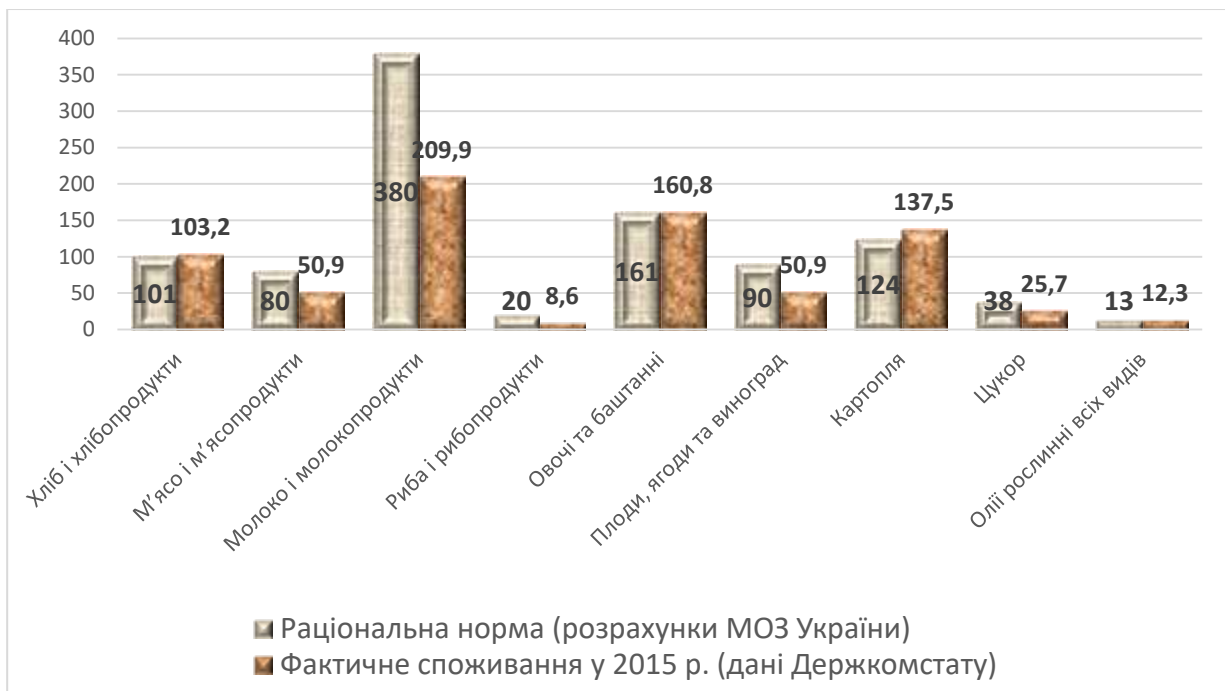

Рис. 1. Порівняльний аналіз раціональної норми та фактичного споживання продуктів харчування українцями за 2015 р. (на особу за рік, кг)

Серед областей Причорноморського регіону значними обсягами виробництва характеризувалася АР Крим. Але, нажаль, у зв'язку з окупацією, статистичні дані відсутні для АР Крим. Тому, незважаючи на певні негативні тенденції, Одеська область на даний момент являється лідером з виробництва м'яса та м'ясних продуктів харчування в Причорноморському регіоні. Негативні тенденції стосуються зменшення виробництва всіх видів м'яса та м'ясопродуктів за період 2011-2015 рр. В Одеській області обсяги

виробництва м'яса великої рогатої худоби стали в 4,4 рази меншими ніж у 2011 році, вони зменшилися на 555 т; а обсяги виробництва м'яса свиней зменшилися на 1555 т, виробництво м'яса свійської птиці зменшилося на 16 т; а виробництво виробів ковбасних та подібних продуктів з м'яса зменшилося на 1736 т.

Аналізуючи дані представлені на графіку, можливо зробити висновок про недостатність споживання українцями м'яса та м'ясопродуктів. Споживання м'яса на 36,4% менше раціональної норми МОЗ України. Таким чином необхідно здійснювати подальші розвідки в напрямку пошуку причин зменшення обсягів виробництва та пошуку шляхів нарощування обсягів виробництва м'яса та м'ясних продуктів харчування на підприємствах Причорноморського регіону.

Віталій КАРПЕНКО

к.е.н., доцент

Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ТРАКТУВАННІ КАТЕГОРІЇ «КОРПОРАЦІЯ»

Перехід країни до ефективної моделі економічного розвитку, пріоритетом якої є орієнтація на експорт і науково – технологічний розвиток, суттєво посилив ступінь залучення корпорацій у світові торговельно-економічні процеси, котрі передбачають активізацію процесів глобалізації. Однак специфічна інституційна структура вітчизняної економіки здійснює істотний вплив на мету та цілі компанії, систему її інтересів і на формування інноваційної політики. В основі реалізації конкурентних переваг корпорацій лежить необхідність врахування різномірних інституційних передумов, потреба використання специфічних стратегій для виходу на нові ринки, формування нових корпоративних структур.

Термін «корпорація» є досить багатозначним і вживається в декількох значеннях, що обумовлено складністю і багатогранністю даного економічного феномена. Так, в економічній науці термін «корпорація» вживається і як синонім поняття «компанія», і в значенні господарюючого суб'єкта, капітал якого утворений пайовою участю декількох осіб (юридичних і / або фізичних). Корпорація може бути представлена як інтегрована структура, котра особливим чином впорядковує майнові відносини учасників при спільному веденні бізнесу, або як велике організаційне утворення (концерн, холдинг, група компаній), концентрує права власності та контроль над діяльністю підприємств, що мають обмежену самостійність. Така багатоаспектність поняття говорить про складність досліджуваного об'єкта, що зумовлює різновекторність його розгляду. Можливо, саме тому втрачає сенс його (поняття) офіційне (законодавче) оформлення і визнання за вченими-економістами права на уточнення понятійних рамок терміна «корпорація».

Корпорація може розглядатися як категорія, під якою розуміють підприємницьке об'єднання капіталу, що мають різні організаційно-правові форми. У вузькому розумінні – це форма підприємницького об'єднання капіталу у вигляді акціонерного товариства.

Історичний розвиток економічних відносин зумовив безперервну зміну термінологічного апарату: в одних випадках це здійснюється через появу принципово нових понять, в інших випадках може відбуватися трансформація старих категорій. Проблема виникає в тому, що окремі термінологічні неузгодженості здатні створювати досить серйозні проблеми для сучасної науки і практики, оскільки багато понять можуть носити характер базисних. У цьому контексті необхідно визнати, що зарубіжний досвід, як і досвід історії, далеко не завжди може бути незмінно імплементований в існуючі об'єктивні реалії. Будь-яке поняття, безумовно, може інтерпретуватися в декількох значеннях. У зв'язку із цим думку окремих авторів щодо трактування поняття корпорації слід інтерпретувати в широкому (синонім юридичної особи) та вузькому (категорія, яка використовується для позначення господарських товариств) розумінні. Це є цілком обґрунтованим і може бути використано в

якості відправної позиції у впорядкуванні термінологічного і понятійного апаратів. Термін «корпорація» – це поняття неоднозначне. І не тільки у словниковому визначенні (суспільство, союз, група осіб, що об'єднується спільністю професійних або інших інтересів тощо).

Сучасна корпорація – це складне, комплексне явище в сучасній національній економіці, що у певній мірі ускладнює її дослідження як категорії економічної науки. При цьому сама корпорація знаходиться в безперервному русі, якісній еволюційній зміні. Для розуміння корпорації як складної, автономної і цілеспрямованої системи необхідно виходити з більш точного розуміння того, про що йде мова, і для цього слід розглянути всебічні варіанти пояснення еволюції корпорації з точки зору виділених підходів.

1. Корпорація як юридична особа (об'єднання фізичних та юридичних осіб або капіталів).

2. Корпорація як синонім акціонерного товариства.

3. Корпорація як форма організації підприємницької діяльності.

4. Корпорація як об'єднання людей для досягнення загальних цілей.

5. Корпорація як специфічна господарська діяльність.

В економічній літературі дане поняття характеризується наступними основними ознаками: є підприємницькою організацією, яка має усе необхідне майно для здійснення своєї діяльності; має розвинену організаційну структуру і систему органів управління та професійних керуючих; займає істотне становище на певному ринку або має широкий діапазон видів діяльності; володіє великими господарськими зв'язками; систематично отримує прибуток від своєї діяльності.

В економічній теорії найчастіше метою корпорації: прибуток, виручка від реалізації, частка ринку тощо. Однак це відбувається без урахування багатосуб'єктності корпорації, шляхом виділення одного, «домінуючого» суб'єкта, який «все вирішує». Такий підхід призводить до систематичної помилки спостереження: встановлення цільової функції корпорації, ґрунтуючись на невірній обраній певній меті. В результаті – пропонувані моделі і їх практичні висновки непридатні для умов зміни розподілу влади в корпорації, здатності впливати на ключові рішення різних груп суб'єктів. Тому необхідно при розробці постулатів розвитку корпорації зосереджувати увагу на розумінні її багатосуб'єктності і врахуванні інтересів різних суб'єктів.

Аналіз різних поглядів щодо трактування поняття корпорація дають змогу зробити висновок про те, що в розумінні зазначеного явища на сучасному етапі можна умовно виділити два підходи: філософський і економіко-правовий. Згідно філософського підходу, корпорація є об'єднанням людей, створене з метою реалізації та (або) захисту будь-яких приватногрупових інтересів. З цієї позиції і юридичні особи, громадські об'єднання та інші легальні форми об'єднання людей будуть корпораціями.

В рамках економіко-правового підходу можна виділити ще два напрямки. Представники першого напрямку вважають, що термін корпорація слід вживати як синонім юридичної особи. Представники другого напрямку вважають, що корпораціями можуть бути названі тільки певні, заздалегідь окреслені види юридичних осіб.

Отже, під терміном «корпорація» слід розуміти об'єднання виробничих, проектних, торговельно-збутових, фінансових підприємств і організацій, котрі створюються для ведення спільної господарської діяльності, зменшення можливого ризику при здійсненні капіталомістких напрямків виробничої та комерційної діяльності за рахунок концентрації капіталу, централізації функцій забезпечення ресурсами, збуту продукції, оволодіння новими ринками, реалізації більш економічної доцільної стратегії розвитку господарських одиниць, що входять в об'єднання.

На подальшу перспективу розвиток корпорацій дасть змогу:

- відновити фондовий ринок України;
- підвищити капіталізацію вітчизняних компаній;
- посилити роль професійних менеджерів;

– підвищити конкурентоспроможність продукції вітчизняних підприємств.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь ; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Назарова Г. В. Механізм функціонування корпорації в інституціональному середовищі / Г. В. Назарова // Наукові праці Дон.НТУ. Серія: економічна. Випуск 40-3. – 2006. – С. 212-217.

Ярослав КОСТЕЦЬКИЙ

к.е.н., доцент, докторант

Тернопільський національний економічний університет

**СУЧАСНИЙ СТАН ОРЕНДНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН
В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ**

Важливу роль у системі сучасних земельних відносин відіграє оренда, яка являє собою універсальну форму реалізації права власності та ефективного використання земельних ресурсів, є регулятором земельних відносин. Оренда землі має глибокі історичні корені. У різних країнах світу вона сформувалась еволюційно на основі власних традицій, набула характерних особливостей, що відповідає правовому статусу держави. Основні відмінності полягають у строках оренди, розмірах та формах орендної плати за землю.

Запровадження більшовицької влади в Україні унеможливило приватну власність на землю та призвело до заборони будь-якого відчуження земель, у тому числі і оренди. Лише після тривалої перерви у грудні 1990 р. оренду землі було законодавчо відроджено прийняттям Земельного кодексу Української РСР, згідно з яким термін користування землею на умовах оренди для сільськогосподарських цілей становив від 3 до 10 років, а в разі необхідності дозволялось продовжити її ще на один термін. Із прийняттям нової редакції Земельного кодексу в березні 1992 р. значно розширилось коло орендодавців і орендарів, що й зумовило продовження терміну довгострокової оренди до 50 років.

Наступним кроком активізації орендних відносин було прийняття у квітні 1997 р. Указу Президента «Про оренду землі», а згодом на його основі прийнято Закон України «Про оренду земель» (1998 р.). Поява нових організаційно-правових форм господарювання на селі сприяла розвитку земельних відносин, особливо оренди землі. В першу чергу це стосувалось фермерських господарств, які мали відповідну техніку та засоби й вимагали розширення виробництва.

За наявністю та потенціалом продуктивних земель Україна належить до найбагатших країн світу, адже значна площа країни займають високоякісні ґрунти, придатні для використання у сільському господарстві. Сільськогосподарські угіддя становлять 42,7 млн. га, що складає 71 % усієї території країни. У структурі сільськогосподарських угідь рілля займає 76 %, що свідчить про високе навантаження на земельні ресурси, якого немає в жодній із розвинених країн. Частка орендованих угідь у загальній площі землекористувань країни становить 92,1 % і коливається від 65,4 % у Закарпатській до 97,2 % у Тернопільській області [1]. В економічно розвинутих країнах орендні відносини набули значного поширення, що обґрунтовується економією коштів в процесі оренди землі порівняно із її придбанням. Так, частка орендованих сільськогосподарських угідь в середньому по ЄС становить 53 % і варіює у значних межах: від 17 % в Ірландії до 96 % у Словаччині. В країнах Європейського Союзу практично 90 % договорів оренди землі укладаються на терміни понад 5 років, а більшість з них понад 10-15 років, що охоплює повний цикл сівозмін і середній термін окупності основних засобів.

Оренда землі передбачає наявність двох суб'єктів – землевласника (орендодавця) і орендаря. Об'єкт їхньої спільної угоди – земля. Орендодавцем може бути приватна особа (або група людей) чи державні (місцеві органи влади). Орендар отримує монопольне право

використовувати землю як об'єкт господарювання. Таким чином, оренда землі – це вид землекористування, коли власник землі передає свій наділ на певний час іншій особі (орендарю) для ведення господарської діяльності.

За право користування землею орендар сплачує землевласнику частину одержаного від ведення господарства прибутку у вигляді орендної плати, яка включає земельну ренту, амортизацію і відсоток на вкладений у землю капітал (основні засоби виробництва). Орендна плата може мати різні форми: грошову, натуральну або відробіткову.

До чинників, які визначають рівень і зміну величини орендної плати відносять родючість ґрунтів, урожайність поточного року та прогноз на майбутній, місце розташування ділянки, ціни на сільськогосподарську продукцію і прогнозований рівень, витрати виробництва, співвідношення попиту і пропозиції на землю та інші.

Практика приватизації землі дозволяє стверджувати, що значна частина орендарів, одержавши землю у приватну власність не турбуються про збереження, тим більше про збільшення її родючості. Зокрема, недотримуються науково обґрунтовані системи сівозмін, спостерігається перенасичення посівів трудомісткими і ґрунтовиснажуючими сільськогосподарськими культурами (кукурудза, соняшник, ріпак, соя тощо). Зменшення посівних площ під ґрунтоутворні сільськогосподарські культури (багаторічні трави, бобові), недостатнє використання добрив, особливо органічних, призвело до інтенсивного виснаження ґрунтів.

На початку ХХІ ст. в аграрному секторі економіки України з'явилися нові форми господарювання – агрохолдинги, які ведуть свою діяльність в основному на орендованих землях. Вони принесли із собою як позитивні зміни, так і ризики. Із розвитком даної форми вітчизняне землеробство зазнало серйозних деформацій. Наприклад, різко скоротилась площа під кормовими культурами, їх частка у 5 разів нижча оптимальної. Натомість посіви соняшнику уже сягають 20 % площі ріллі при допустимій нормі 9-12 %, майже половина середніх та великих сільськогосподарських підприємств не займаються тваринництвом [2, с. 261-263].

Разом з тим, світова практика засвідчує, що фермер-орендар на 10-15 % ефективніше використовує землю, ніж фермер-власник, оскільки орендарю необхідно відшкодувати орендну плату власнику землі і покрити власні господарські витрати й забезпечити дохід, до того ж оренда створює конкуренцію у господарюванні. Обидві сторони зацікавлені в одержанні якнайбільшої вигоди з оренди землі: орендар прагне отримати високий урожай протягом тривалого періоду оренди, а орендодавець – високої орендної плати і збереження якості земельної ділянки. Слід також врахувати, що орендодавець намагається передати земельну ділянку у короткострокову оренду за високу орендну плату, коли орендар – узяти землю на максимальний термін за помірну плату [3, с. 302].

Сьогодні використання землі супроводжується перетворенням і зміною основних її природних первісних властивостей, а також виникненням нових. У сільському господарстві ефективним є переведення земельних угідь в ріллію. Проте, розорювання площ, раніше покритих трав'яною рослинністю, зрошення у засушливий період та осушення боліт у зволжених районах супроводжується зростанням площ ріллі, що в свою чергу сприяє зростанню виробництва сільськогосподарської продукції й водночас значним антропогенним впливом на навколишнє середовище, що нерідко стає небажаним та неконтрольованим.

Інтенсивне сільськогосподарське використання земель супроводжується переуцільненням та посиленням процесів деградації ґрунтового покриву та призводить до виснаження і зниження родючості ґрунту. Найбільшу небезпеку для навколишнього природного середовища становить забруднення ґрунтів радіонуклідами, важкими металами, збудниками хвороб.

Усі чорноземи України в останні роки трансформувалися із середньогумусних до малогуmusних, вміст гумусу знизився із 6-9 до 3-5 %. У випадку збереження такої тенденції Україна може опинитись на порозі екологічної катастрофи.

Успішний розвиток орендних земельних відносин вимагає подальшого удосконалення орендної плати. Аналіз виплати її різними суб'єктами господарювання свідчить, що рівень орендної плати нижчий передбаченого указами Президента і становить близько 2 % від грошової оцінки землі. Щодо оптимального розміру орендної плати, розрахованої на основі грошової оцінки землі, то слід відмітити відсутність однастайності у поглядах вітчизняних вчених-економістів, проте майже однастайно наголошують на необхідності збільшення орендної плати до 3-5 % і залежно від результатів господарської діяльності та фінансово-економічного стану орендаря пропонують її поступове збільшення [4, с. 27].

Підтримуємо думку О.В. Горпинич щодо необхідності створення економічних відносин для забезпечення отримання адекватного прибутку на вкладений капітал, тобто розмір орендної плати в ринкових умовах господарювання має забезпечувати орендодавцям доход, не менший, ніж банківський відсоток на депозити [5, с. 36]. Потребує також удосконалення співвідношення форм орендної плати за землю, зважаючи на те, що в даний час переважає натуральна форма орендної плати (55 %), грошова і відробіткова відповідно становить 42 і 3 %.

На сучасному етапі розвитку земельних відносин вважаємо за необхідне:

- забезпечити доступність та відкритість інформації щодо оренди земель державного фонду, що дасть змогу в значній мірі припинити зловживання у цій сфері органами місцевої влади та іншими уповноваженими органами здійснювати розпорядження земельними ділянками державної та комунальної власності;
- забезпечити дотримання законодавства щодо продажу і передачі в оренду земельних ділянок державної та комунальної власності виключно на земельних торгах (аукціонах);
- встановити ефективний державний контроль за дотриманням заходів охорони навколишнього середовища з метою недопущення деградації, забруднення, зниження родючості земель тощо.

Література

1. Сільське господарство України: [Статистичний збірник] / Державна служба статистики України. – К., 2016 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Гайдуцький П.І. Аграрна реформа Л.Д. Кучми в Україні / П.І. Гайдуцький. – К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2015. – 448 с.
3. Ходаківська О.В. Орендні земельні відносини: досвід країн Європейського Союзу та вітчизняна практика / О.В. Ходаківська // Економіка і організація управління. – 2014. – Вип. 1-2. - № 1(17) – 2 (18). – С. 297-303.
4. Трансформація земельних відносин до ринкових умов. Матеріали одинадцятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених-економістів-аграрників 26-27 лютого 2009 року / П.Т. Саблук, М.М. Федоров, В.Я. Месель-Веселяк, О.В. Ходаківська та ін. під заг. ред. П.Т. Саблука. Київ: ННЦ ІАЕ, 2009. – 115 с.
5. Горпинич О.В. Напрями удосконалення орендних земельних відносин / О.В. Горпинич // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2012. - № 4. – С. 35-38.
6. Лупенко Ю. О. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності / Ю.О. Лупенко, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2013. - № 7. – С. 5-21.

Дарія КРАПИВІНА

аспірант

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

МІСЦЕ ЗМІ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ ТА СТАРТАПІВ

Із розвитком інформаційного ринку в Україні медіа платформи та ЗМІ все більше впливають на формування суспільної думки не тільки громадянського суспільства в країні, а і за її межами. Саме з оперативних та новинних джерел більшість інвесторів отримують інформацію стосовно економічних, соціальних, та політичних процесів в країні, створюючи власну думку стосовно загального бізнес клімату в країні.

На сьогоднішній день в Україні існують стійкі передумови для розвитку перманентних кризових явищ в Україні. Їх вплив посилюється завдяки системній кризі, яка охопила Україну ще на початку 90-х років. А з початком військових дій кризовий стан в країні ще більше поглиблюється. Усунення кризових факторів адміністративними методами є неможливим, адже вони є наслідками системного застою економіки країни. Відродження реального сектору економіки потребує прямої фінансової підтримки з боку держави.

Переходячи до практики, для того, щоб зробити якісний контент і залучити до нього якомога більше читачів, а потім, відповідно, зробити широкий доступ інформації до цієї аудиторії, планується розробка наукових видань в Україні на базі сучасних європейських практик для подальшого впровадження змін та створення нових форм проектів. Поза цим, для оптимізації комунікації такий варіант як створення громадських організацій та об'єднання зусиль волонтерських ініціатив допоможе в розвитку інституційної спроможності та допоміжному мережуванні.

Такі комунікаційні майданчики для співпраці громади медіа та бізнесу розвинуть та покращать якість інформування про відповідні новини у сфері науки та інформації. Наукові проекти для громадян підвищать їх фінансову спроможність та грамотності в цих сферах.

Розробка інноваційних форм залучення громадян до втілення проектів та допоміжний розвиток незалежних інформаційних платформ, а також, задля неупередженого описання проектів, ведення блогів. Саме завдяки співпраці ЗМІ, редакції з майданчиком для цивільних журналістів у громадян з'являється можливість здобувати знання і бути достатньо інформованим. Це гарна можливість як для початківців, так і для досвідчених журналістів і авторів розвивати ті теми, які їм цікаві і які є актуальними на сьогоднішній день. Ті теми, в яких вони є експертами, які не будуть надиктовані редакторською політикою. Таким чином, у кожного з'явиться можливість написати примітку, яка матиме можливість потрапити на головну сторінку сайту. Самі читачі будуть вирішувати, яка інформація необхідна для сприйняття. Вони зможуть самі визначати вектор політики редакцій і висловлювати власні побажання та інтереси, про що їм хотілося б прочитати.

За допомогою такого роду проектів згодом можна досягти консолідації зусиль всіх бажаючих, досягти саморозвитку, журналістів у всьому світі. Така платформа стане гарним стартом для навчання і самореалізації в журналістиці незалежно від політичних, ідеологічних та релігійних поглядів. Так, свіжий погляд на різноманітні теми, призведе до реальних змін в галузі журналістики, а також зламає стару і давно не продуктивну систему роботи ЗМІ в Україні.

Проект дає можливість людям з різною освітою і професією отримати початковий досвід роботи в журналістиці, і надає багаті перспективи кар'єрного росту в даній сфері діяльності. Для конструктивного вирішення проблеми оптимальним варіантом є створення нових ідей та навичок для комунікації і дискусій. Це допоможе створити здорову культуру діалогу у суспільстві. В список розвитку діалогу входить організація культурно-просвітницьких та інформаційних заходів, активна робота з аудиторією у повсякденному та професійному житті. Як результат, можливо отримати і розробити інноваційні форми для залучення громадян до втілення тематичних проектів. Для реалізації інноваційних проектів в

Україні і по всьому світі істотне значення має їх фінансове обґрунтування або інвестування. Слід зазначити, що самі по собі інноваційні проекти різняться по структурі і мають процедури проектного фінансування.

У сучасних умовах існують проблеми фінансування інноваційної діяльності, і тому проводяться конкурси грантів. Участь у такому конкурсі може принести успіх за умови правильного оформлення конкурсних документів. У науково-технічних проектах набагато частіше можна зіткнутися з обмеженістю і неадекватністю інформації, в порівнянні з інвестиційними проектами. А це надзвичайно ускладнює залежність думок незалежних експертів з оцінки проектів. Відомі випадки, коли відкинуті на перших етапах експертизи інноваційних проектів, після якогось часу приносили розробникам небувалий успіх.

Одним із таких сучасних фінансових інноваційних проектів є краудфандинг. Він являє собою це фінансовий інструмент, що працює за допомогою колективної співпраці людей. Вони добровільно об'єднують свої ресурси на краудфандинг-майданчику з метою підтримки перспективних проектів інших людей або організацій. Краудфандинг-майданчики являють собою спеціалізовані інтернет-сайти, які виступають посередниками між людьми або організаціями. Творці запускають новий проект, щоб знайти людей, які готові і добровільно бажають профінансувати даний проект (краудбекери).

Як бачимо, засоби масової інформації, завдяки поширенню інноваційних бізнес-ідей, можуть слугувати важливим майданчиком для консолідації суспільства і запуску нових проектів, які неодмінно в цілому стимулюють розвиток вітчизняної економіки.

Ринок медіа, як і будь-яку іншу галузь, яка зазнала впливу кризи, необхідно структурувати за принципом «якості». Практичний підхід задля виходу з кризи, яка стосується багатьох сфер діяльності і впровадження інноваційних методів та інструментів управління медіа платформами в умовах перманентних кризових явищ в економіці стане прогресивним кроком на шляху здобуття майбутніх досягнень. Формування пропозицій щодо визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку на основі аналізу сучасного стану внутрішнього і зовнішнього середовища та прогнозування можливих сценаріїв розвитку подій у майбутньому.

Досліджуючи положення та перспективи ділових медіа, ми дійшли до висновку, що на сьогоднішній день, в умовах посилення фінансово-економічної кризи, ділові ЗМІ зможуть вийти на новий рівень свого розвитку і функціонування. Адже зростає попит на аналітичну інформацію, на прогнози, якісні статистичні дані, що, власне, і є основою діяльності ділових ЗМІ, і що не може надати пересічному громадянину телебачення та більшість вітчизняних видань, що мають переважно політизовано-розважальний характер.

Також, у процесі дослідження ми визначили важливість пропаганди наукових бізнес-проектів серед громадськості у розвитку економіки України. Засоби масової інформації знаходять свою важливість в економічній системі держави шляхом обговорення, підтримки, критики й осуду різних бізнес-програм, платформ, ідей і пропозицій окремих індивідів, громадських організацій, політичних партій. Процес перебудови, демократизації суспільства надзвичайно активізував засоби масової інформації і в цьому плані. Досить згадати обговорення проектів найрізноманітніших законів, програм економічних реформ, структур управління тощо.

Література

1. Іртищева І.О. Інновації – рушійна сила розвитку економіки XXI століття / І.О. Іртищева, О.М. Потапенко // Бізнес-навігатор. – 2011. – № 1(22). – С. 64–71.
2. Іртищева І.О. Громадські організації – важливий елемент реалізації соціальних проектів для сільської молоді / І.О. Іртищева, О.С. Біліченко // АгроСвіт. – 2012. – № 14. – С. 6-9.

Володимир ЛЯХОВЕЦЬ

молодший науковий співробітник, аспірант
Тернопільський національний економічний університет

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ РИНКУ ЯЛОВИЧИНИ

В умовах ринкової трансформації економіки дія певних чинників саморегулювання розвитку ринку яловичини підпорядковується державному регулятору, зокрема в сфері продовольства шляхом встановлення відповідної цінової політики, наслідком якої виникає диспаритет цін [1, с. 268]. Контрольований, державним органом, рівень роздрібною ціни на певні продукти харчування не в змозі покривати величину виробничих затрат товаровиробників на рівні державної норми приросту прибутку як ринкового стабілізатора інвестиційних капіталів. Така ситуація зумовлена тим, що державний регулятор встановлює норму роздрібних цін в межах фінансової та продуктової спроможності громадян. Переважна більшість населення немає інших надходжень доходів окрім заробітної плати, а також пенсій, що є недостатнім для ринкового товарообігу. Тому навіть розвинуті та заможні країни світу використовують заходи щодо надання підтримки агропромислому бізнесу національної економіки.

На сучасному етапі розвитку ринку яловичини, державна підтримка повинна забезпечувати виробникам достатню, для свого ефективного функціонування, прибутковість та платоспроможність в забезпеченні виробничо-матеріальними та технічними ресурсами. Розмір державної підтримки ринку яловичини залежить від таких факторів: по-перше – оцінки реальних можливостей бюджету, по-друге – знаходження точки достатності, яка разом із іншими інструментами державного регулювання (податкова, кредитна цінова, інвестиційна, експортно-імпортна, митна, грошово-кредитна політика тощо) дали змогу виробництву яловичини належно адаптуватись в ринковому середовищі та забезпечувати свій стійкий розвиток. Виходячи з зазначеного, можна розробити механізм економічного регулювання розвитку ринку яловичини (рис. 1).

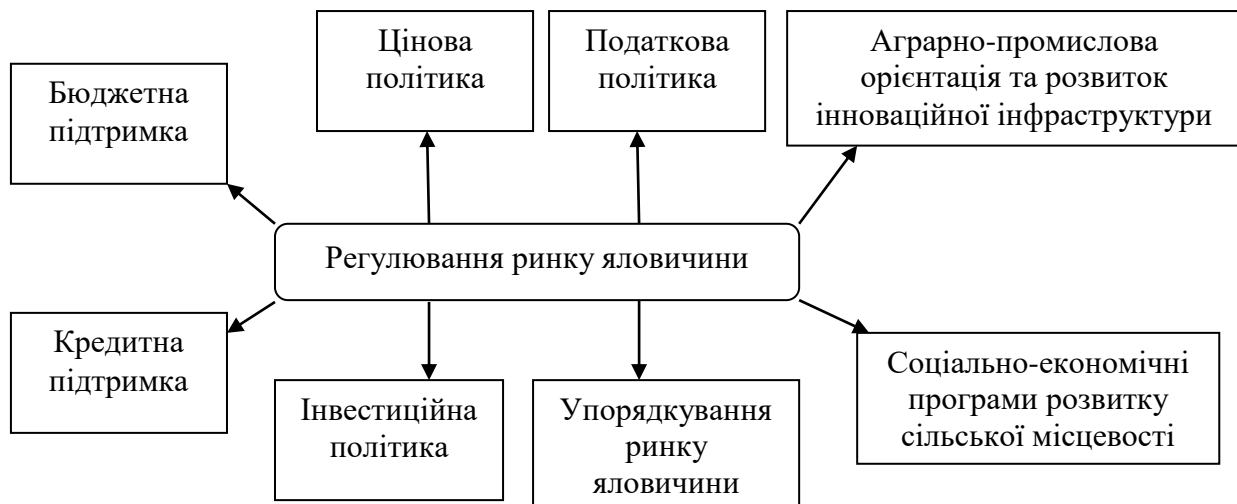

Рис. 1. Схема регулювання ринку яловичини

Джерело: власні дослідження автора

При бюджетній підтримці основний акцент потрібно зробити на механізмі надання субсидій та дотацій ринку яловичини, також розроблення норм компенсацій у фінансуванні деяких видів інвестувань при безповоротній основі, компенсації певної частки плати за використання короткострокових кредитів. Сприяння оновленню та зміцненню матеріально-технічної бази через системи державного лізингу, спеціалізованого інформування учасників ринку [2, с. 56].

Кредитна підтримка повинна включати державне сприяння руху та розвитку кредитної кооперації, а також розробка механізмів страхування господарської діяльності, надання деяких преференцій та гарантій.

Цінова політика передбачає розробку ефективних нормативно-правових методів та конкретних засобів розподілу прибутку, що отриманий від реалізації свого продукту переробки спираючись на пропорції величини доданої вартості, яка створена учасниками загальної технологічної операції.

Інструменти податкової політики є доцільними з боку застосування пільг, податкових «канікул» для ферм та підприємств, що працюють на ринку яловичини.

Інвестиційні інструменти спрямовані на вдосконалення механізмів фінансово-правового захисту усіх інтересів інвесторів, створення сприятливого інвестиційного клімату для активізації напрямів інвестиційної діяльності.

Аграрно-промислова орієнтація та розвиток інноваційної інфраструктури включає методи та заходи державного контролю процесу горизонтальної та вертикальної орієнтації у спеціальних зонах України, що приймають для утримання ВРХ, удосконалення інфраструктури шляхом використання досвіду світових лідерів по виробництву яловичини.

Упорядкування ринку яловичини передбачає створення системи роздрібної та оптової торгівлі продукцією яловичини через мережу товарних точок, спеціалізованих магазинів; забезпечення обмежень (протекціоністський підхід) вітчизняним виробникам у здійсненні зовнішньої діяльності та захист позицій внутрішнього ринку. До таких заходів потрібно віднести ембарго, митно-тарифне регулювання, антидемпінгові та антимонопольні заходи у сфері експортно-імпортного товарообороту.

Соціально-економічні програми розвитку сільської місцевості мають створюватися як основа економічного та соціального виміру: повне використання ресурсно-трудового потенціалу, створення та забезпечення прожиткових умов для сільського населення, офіційна реєстрація сімей, що займаються домашнім сільським господарством [3].

Державне організаційно-економічне регулювання забезпечується заходами правового та адміністративного регулювання такими як:

- застосування антимонопольних інструментів регулювання, що забезпечать конкурентоспроможність ринку яловичини, націленість виробників на створення такої продукції, яка буде відповідати усім стандартам якості та зменшення собівартості продукції;
- екологічний та санітарний контроль, що забезпечить випуск екологічно чистої продукції, зменшення шкідливих викидів в атмосферне і природне середовище;
- стандартизація та сертифікація усіх продуктів ВРХ;
- регулювання обсягів тіншових обсягів продаж яловичини, шляхом ліцензування, присвоєння права виготовляти та випускати продукцію з відповідним стандартом якості;
- квотування – визначення деякого допустимого обсягу випуску певних видів продукції ВРХ;
- визначення потреб в обсягах експорту та імпорту продукції з точки зору інтересів суспільства.

Зважаючи на вище зазначене, ринок яловичини повинен стати інструментом, який допоможе реалізувати стратегію стабільного розвитку національної економіки, а також досягнення певної незалежності від ввезення даного продукту з інших країн та забезпечення усього населення цим видом м'яса.

Література

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 5) / За ред. П.Т. Саблука та ін. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 268 с.
2. Філіпенко А. Цивілізовані детермінанти української економічної моделі // Економіка України. – 1994. – № 4. – С. 56.
3. Окопний О.М. Відродження тваринництва в Україні та напрями його розвитку // Економіка АПК. – 2003. – № 5. – С. 23.

Василь МАРТЮК

директор Благодійного фонду Агрохолдингу «Мрія»

Нонна ШМІДІК

заступник директора Агрохолдингу «Мрія»

ПІДТРИМКА КООПЕРАТИВНОГО РУХУ АГРОХОЛДИНГОМ «МРІЯ»

Кооперація є одним із рушіїв сучасної економіки, який здатен суттєво впливати на соціально-економічну ситуацію в сільській місцевості, сприяти підвищенню зайнятості сільського населення через безпосереднє створення робочих місць, а також сприяти розвитку малого підприємництва на селі.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – це кооператив, що утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб – виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів.

Таблиця 1

Відмінності обслуговуючого кооперативу від «колгоспу»

	Обслуговуючий кооператив	Виробничий кооператив («колгосп»)
Мета	Збільшувати прибуток членів СОК	Отримання прибутку для підприємства
Завдання	Надавати послуги для розвитку власного виробництва учасників СОК	Спільне виробництво
Засновники	Юридичні та фізичні особи	Лише фізичні особи
Особиста трудова участь	Не передбачається	Обов'язкова трудова участь
Особиста економічна діяльності	Обов'язкова особиста господарська (підприємницька) діяльність	Не передбачається
Розподіл прибутку	+ Дохід від особистої господарської діяльності + Послуги СОК по собівартості + Оптові закупівельні та збутові ціни + Кооперативні виплати	Основний дохід членів є заробітна плата, яку вони отримують працюючи в кооперативі (кооперативні виплати є додатковим шляхом розподілу прибутку)
Надання послуг	Лише членам кооперативу	Без обмеження
Оподаткування	Можливість отримати неприбутковий статус	Прибутковий статус та сплата усіх податків

Мета, принципи роботи і основні пріоритети агрохолдингу «Мрія» щодо розвитку кооперативів:

- підвищення рівня зайнятості та доходу сільських сімей;
- ефективне ведення особистого селянського господарства;
- створення нових робочих місць у сільській місцевості;
- розвиток та популяризація нішевих ринків (екологічна сільськогосподарська продукція, ягоди, овочі);
- розвиток кооперативного руху, як ефективного елемента громадянського суспільства.

Пріоритети:

- ініціативність громади та наявність лідера;
- реалістична ідея, наявність бізнес-плану;
- кількість землі в оренді «Мрії» та лояльність громади;
- максимальне залучення до кооперативу пайовиків «Мрії»;
- перспектива розширення СОК на інші населені пункти.

Ресурси:

- навчання(семінари) та обмін досвідом(поїздки у СОК);
- співфінансування закупівлі обладнання, насіння, саджанців;
- оптова ціна, добрива, допомога з обробіткою ґрунту;
- юридичний, бухгалтерський та агрономічний супровід;
- допомога із реалізацією продукції та пошуком збуту.

Підтримка кооперативів. Тернопільська область:

- «Файна Поляна» – 664 тис. грн.,
- «Годувальниця» – 88 тис. грн. (с. Біще Бережанського р-ну);
- «Добре молоко» – 123 тис. грн. (с. Конюхи Козівського р-ну);
- МПП «ЕКОМ» – 15 тис. грн. + 20 тис. грн. (с. Куряни Бережанського р-ну);
- «Щедрий край» – 100 тис. грн. (с. Старий Почаїв Кременецького р-ну);
- «Старий млин» – 86 тис. грн. + 30 тис. грн. (с. Ценів Козівського р-ну).

Хмельницька область:

- «Купинчанка» – 125 тис. грн. (с. Купин Городоцького р-ну);
- Кооператив по обробітці ґрунту – 294 тис. грн. (Чемеровецький р-н.)

Чернівецька область:

- «Подвірняночка» – 82 тис. грн. + 230 тис. грн. (с. Подвірне Новоселицького р-ну);
- Молочний кооператив + ветеринарні послуги (села Біще, Рекшин, Двірці

Бережанського р-ну, с. Конюхи Козівського р-ну Тернопільської обл., с. Ріпчиці Дрогобицького р-ну Львівської обл., с. Сороки Городенківського р-ну Івано-Франківської обл.

- Ягідні кооперативи (Львівська, Тернопільська області);
- Кооператив із вирощування кролів (Васильківці, Нижбірок Гусятинського р-ну);
- Обслуговуючі кооперативи (техніка) Хмельницька, Тернопільська області;
- Заготівельно-збутові (морква, квасоля, часник, інші овочі).

Агрохолдинг «МРІЯ» проводить конкурс підтримки кооперативів

Таблиця 2

Конкурс підтримки кооперативів від Агрохолдингу «МРІЯ»

	I категорія «Старт»	II категорія «Розвиток»
Хто може подавати заявку?	Ініціативні групи, новостворені СОК	Діючі СОК із досвідом діяльності (від 2 років)
Безповоротна фінансова допомога на придбання основних засобів	До 100 тис. грн.	-
БЕЗ ВІДСОТКОВА ПОВОРОТНА фінансова допомога на придбання основних засобів	До 200 тис. грн. терміном до 2 років	До 500 тис. грн. терміном до 2 років
Розмір співфінансування із власних коштів	Мінімум 20%	Мінімум 50%

Агрохолдинг обробляє землі у Львівській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій, Івано-Франківській і Рівненській областях. Компанія має значний досвід у сільгоспвиробництві, який її співробітники вміло поєднують із застосуванням передових технологій, сучасного обладнання та сільськогосподарської техніки, а також з ефективним всебічним і раціональним використанням природних та земельних ресурсів:

- 180 тис. га в шести областях, 50 районах, 316 територіальних громадах;
- 2 500 робочих місць;
- понад 970 одиниць с/г техніки
- власні елеватори і зерноховища загальною потужністю 600 тис. т.;

- насінневий завод (300 т. високоякісного насіння в день);
- вирощування с/г культур: пшениця, соняшник, картопля, кукурудза, соя, ріпак, ячмінь, горох, гречка, сорго;
- понад 20 сортів картоплі;
- два сучасних картоплесховища загальною місткістю 100 тис. т.;
- два крохмальні заводи.

Григорій МОНАСТИРСЬКИЙ

д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи
Тернопільський національний економічний університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР НОВОГО АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ

Економічний і соціальний розвиток ресурсно та просторово невід’ємно пов’язаний з певною територією, від характеристик та особливостей якої великою мірою залежить його спрямованість та динаміка.

Відповідно до теорії організації її комплексний розвиток можливий лише за умови цілеспрямованого розвитку всіх її елементів, що є повноцінними носіями системних властивостей [3]. Територіально-управлінськими компонентами будь-якої країни є її адміністративно-територіальні одиниці, що формують її адміністративно-територіальний устрій. В Україні на сучасному етапі можна виділити чотири рівні адміністративно-територіального устрою: загальнодержавний, обласний, районний та первинний.

В країнах постсоціалістичного табору в трансформаційний період постала проблема становлення інституційно окреслених життєздатних адміністративно-територіальних одиниць, які б відповідали критеріям нормативно-правової визначеності, організаційної завершеності та фінансово-економічної достатності. Регіоналізація, територіальна децентралізація влади та поділ повноважень між різними владними рівнями були та залишаються предметом дискусій в країнах колишнього соцтабору.

Однією з основних характеристик муніципального утворення (що в нових координатах адміністративно-територіального устрою України отримує назву громада) є його життєздатність. Під життєздатним муніципальним утворенням ми розуміємо свідомо сформовану, економічно, соціально й політично активну людську спільноту, максимально самодостатню у своєму існуванні й розвитку з погляду забезпечення фінансовими та економічними ресурсами.

Оцінка муніципального управління в Україні та країнах Європи з позиції його територіальної основи дає підстави стверджувати, що в Україні існують об’єктивні територіально-просторові бар’єри реалізації потенціалу місцевого самоврядування [1, 4]. Проведене дослідження функціонування та розвитку муніципальних утворень довело, що однією з основних причин несприятливої соціально-економічної ситуації в малих муніципальних утвореннях, особливо сільських, є невідповідність сільських територіальних громад вимогам життєздатності територіальних спільнот низового рівня: кількість членів громади не менша мінімально можливого рівня, фінансова автономія, організаційно-правова незалежність, державна підтримка та захищеність, системна цілісність.

Сьогодні адміністративно-територіальний устрій України характеризується надзвичайною подрібненістю, що й визначає об’єктивну нежиттєздатність територіальних спільнот низового рівня. В Україні ці утворення в 2,4 рази менші, ніж в Польщі, за площею та в 3,8 рази за чисельністю населення. Щодо Швеції ця відмінність є ще разючішою (відповідно, в 30,1 та 7,7 рази менше) [4]. До того ж, навіть з урахуванням існування великих міських територіальних громад, середня чисельність населення муніципального утворення в Україні не відповідає мінімальному рівню. Як зазначалося вище, процес подрібнення

територіальних громад в Україні посилюється за останнє десятиріччя: на території України існує 10278 сільських територіальних громад, які в своїй більшості складаються з одного-двох сіл та об'єднують менше однієї тисячі населення. Існування дрібних муніципальних утворень в певних зарубіжних країнах (Італія, Іспанія) компенсується тим, що надання основних муніципальних послуг здійснюють не ресурсно слабкі органи муніципального управління, а організації приватного сектору.

Характеристика фінансової автономії є базовою умовою життєздатності територіальної спільноти. Вона означає, що муніципальне утворення може самостійно формувати фінансові ресурси для виконання власних повноважень, спрямованих на надання громадських послуг населенню на рівні не нижче встановлених державою мінімальних соціальних стандартів, та здатне спрямувати частину цих ресурсів в бюджет розвитку, кошти якого використовуються на забезпечення виконання програм економічного й соціального розвитку території. Лише наявність достатніх фінансових ресурсів уможливує утримання територіальною громадою необхідної кількості об'єктів комунальної власності, що становлять матеріальну базу місцевого самоврядування. Вона визначає фінансово-економічну спроможність місцевого самоврядування, яка є основним критерієм ефективності його управлінської діяльності. Проведене дослідження показує, що фінансова база територіальних спільнот базового рівня формується на залишковій основі без врахування податкоспроможності території та не забезпечує мінімальну потребу органів місцевого самоврядування для належного виконання повноважень щодо економічного й соціального розвитку муніципальних утворень.

Вимога організаційно-правової незалежності вказує на право територіальної громади утворити органи місцевого самоврядування, які за умови діяльності в законодавчому полі держави є незалежними від органів державного управління при виконанні власних повноважень, регіональних органів місцевого самоврядування, самостійно визначають свою структуру та приймають рішення, спрямовані на розвиток підпорядкованої їм території. Формально місцеве самоврядування на рівні муніципальних утворень відповідає даній характеристиці. Однак, ресурсна слабкість більшості самоврядних органів усуває потенційні переваги організаційно-правової автономії представницької влади.

Держава як інститут, що забезпечує загальний розвиток країни, повинна правовими та фінансово-економічними засобами гарантувати зрівноважений розвиток усіх муніципальних утворень, забезпечувати судовий захист дотримання їх конституційних прав усіма суб'єктами владних відносин. Оцінка практики взаємовідносин органів місцевого самоврядування з районними державними адміністраціями в управлінській та фінансово-економічній сферах показує, що на первинному рівні самоврядування відсутній механізм реалізації критерію державної підтримки, не сформоване організаційне забезпечення судового захисту прав та інтересів базових територіальних громад.

Муніципальне утворення не може бути штучно виокремленою частиною території країни, а повинна володіти ознаками мікрорегіону як цілісності територіально-природного, демографічно-соціального та економіко-господарського компонентів, сформованого з дотриманням критеріїв історичної визначеності, національно-етнічної однорідності та соціально-економічної доцільності. Тривалі несприятливі тенденції розвитку малих муніципальних систем зумовили порушення, розбалансування та дегармонізацію усталених зв'язків між їх підсистемами, що є причиною появи некерованих деструктивних процесів у локальному середовищі.

Дослідження існуючої ситуації у сфері адміністративно-територіального устрою України дозволило, окрім вищезазначених, виявити низку проблем: 1) розташування у багатьох випадках на території міст інших міст, а також сіл, селищ як окремих адміністративно-територіальних одиниць, а також існування населених пунктів, територія яких відокремлена від основної (титульної) території адміністративно-територіальної одиниці (так звані анклав). Йдеться про існування специфічних адміністративно-територіальних утворень, на території яких розташовані декілька самостійних адміністративно-територіальних одиниць, але жителі яких не складають єдиної територіальної громади. Це створює проблему розмежування самоврядних прав різних

громад, що співіснують у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці (в адміністративних межах міст загальнодержавного та обласного значення діють 35 рад малих міст); 2) збереження всупереч Конституції України серед адміністративно-територіальних одиниць таких типів поселень, як селище міського типу, сільрада, а також селищна рада та міськрада; 3) не чітка визначеність процедури та відсутність чітких критеріїв для утворення районів, віднесення населених пунктів до категорії сіл, селищ та міст. Так, 14 містам з чисельністю населення менше 20 тис. осіб надано статус міст обласного значення, що спричинює великі диспропорції адміністративно-територіальних одиниць, неабияк ускладнює можливості управління територіями, прогнозування та встановлення стратегічних завдань розвитку; 4) відсутність у багатьох випадках визначених меж адміністративно-територіальних одиниць або встановлення значної частини меж таких одиниць без урахування місцевих природних, історичних та інших факторів, перспектив розвитку регіонів та поселень. Це породжує постійні компетенційні спори між органами місцевого самоврядування, органами влади Автономної республіки Крим та органами державної влади, зокрема, щодо права власності на землю, податків тощо.

Одним із шляхів забезпечення життєздатності базових територіальних громад, покращення соціально-економічної ситуації та створення передумов для динамізації розвитку муніципальних утворень є проведення адміністративно-територіальної реформи, яка покликана вирішити проблему формування правових, економічних і організаційних умов для ефективної реалізації функцій місцевого самоврядування.

Питання реформування систем адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування нерозривно пов'язані. Ефективність вирішення одного неодмінно позначиться на ефективності вирішення іншого. Як свідчить досвід європейських держав, реформування систем адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування не може бути розведене в часі. Адміністративно-територіальна реформа найперше пов'язана з процесом децентралізації, яка є змістом реформи місцевого самоврядування для Європи.

Після прийняття Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування» в Україні розпочався процес пошуку нової моделі управління розвитком регіонів та територіальних спільнот базового рівня, суб'єктами якого стали органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації (фонди, асоціації), науковці, міжнародні організації та політичні партії. Серед основних документів, які ілюструють цей процес варто виокремити: 1) Концепцію адміністративної реформи в Україні (1998 рік); 2) Концепцію державної регіональної політики (2001 рік); 3) Державну стратегію управління місцевим і регіональним розвитком на 2004-2010 роки (2003 рік); 4) «Реформу для людини» (2005 рік); 5) Концепцію (концептуальні засади) реформи адміністративно-територіального устрою України Української асоціації місцевих та регіональних влад (2005 рік); 6) Концепцію децентралізації державного управління та розвитку місцевого самоврядування Асоціації міст України та громад (2005 рік); 7) Проект закону «Про внесення змін до Конституції України» щодо удосконалення механізму організації публічної влади (наступний етап конституційної реформи) (2007 рік); 8) Проект реформи Міністерства регіонального розвитку та будівництва України (2008-2009 роки); 9) Проект Конституції України (2009 рік); 10) Послання Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України — наш стратегічний вибір» (2011 рік); 11) Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 рік); 12) Закон України «Про об'єднання територіальних громад» (2015 рік); 14) зміни до Конституції України (щодо децентралізації державної влади) (2015 рік). Спільні риси розглянутих підходів: орієнтація на зміцнення місцевого самоврядування; поглиблення децентралізації влади; використання моделі взаємодії у відносинах центральної та місцевої влади. Недоліки існуючих підходів: відсутність комплексності; певна декларативність; вторинність економічної складової; надмірне акцентування на реформуванні апарату управління; розгляд територіального укрупнення як своєрідної панацеї; не врахування потенціалу функціонального об'єднання територіальних громад; небезпека передачі максимуму влади

не достатньо інституціоналізованому місцевому самоврядуванню; відсутність застосування технологій антикризового управління; обминання проблеми формування державної муніципальної політики.

Проведення реформи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою України на засадах зміцнення місцевого самоврядування, поглиблення децентралізації влади, використання моделі взаємодії у відносинах центральної та місцевої влади є обов'язковим та необхідним для забезпечення розвитку країни. Однак, таке реформування не може бути формальним, необґрунтованим, невваженим, маскуючи недоречності та архаїзми існуючої моделі територіального управління. Для його реалізації потрібна спільна узгоджена політична воля вищого керівництва країни з урахуванням інтересів територіальних утворень різного ієрархічного рівня.

В дискусіях щодо адміністративно-територіальної реформи забагато уваги відводиться бюрократичному апарату, моделюванню організаційної структури влади. Проте пересічному громадянину, врешті-решт, байдуже хто йому надаватиме послуги — органи місцевого самоврядування чи органи державної влади. В центрі реформи повинна стояти людина, якій органи влади повинні надати якісні послуги. Тому необхідно починати із розроблення соціальних стандартів життя населення, що гарантуватимуться владою. Ці параметри необхідно підкріпити джерелами матеріального та фінансового забезпечення.

Дещо помилковим, на нашу думку, є прагнення провести адміністративно-територіальну реформу одномоментно. Сьогодні слід зосередитися на першочерговому реформуванні первинного рівня місцевого самоврядування, який безпосередньо наближений до конкретної людини. Реформування районів та областей — справа майбутнього. До того ж, штучне перетворення апаратів обласних та районних державних адміністрацій в виконавчі органи місцевого самоврядування та префектури не вирішить проблему. Сьогодні треба вести мову про докорінну трансформацію функцій виконавчих органів у відповідності з вимогами часу.

В процесі реалізації адміністративно-територіальної реформи треба врахувати можливі сценарії її наслідків. Недоцільно опрацьовувати лише оптимістичний сценарій розвитку подій, адже проведення адміністративно-територіальної реформи пов'язане з величезним політичним, соціальним та економічним ризиком. В цьому випадку центральним органам державної влади необхідно застосувати механізм ризик-менеджменту та антикризового управління, зваживши всі «за» і «проти».

Слід зазначити, що формування повноцінної територіальної громади за критерієм величини та чисельності населення не має бути самоціллю адміністративно-територіальної реформи, оскільки наявність цих характеристик не гарантує забезпечення економічного й соціального розвитку територіальних спільнот низового рівня. Результативність заходів, спрямованих на укрупнення первинних територіальних утворень, можлива лише за умови застосування в процесі управління їх комплексним розвитком підходу, який би базувався на принципах муніципального менеджменту, що успішно застосовуються в країнах Європейського Союзу. В процесі проведення адміністративно-територіальної реформи необхідно врахувати рецепти, напрацьовані світовим досвідом, адаптовані до наших реалій. Враховуючи зарубіжний досвід, реформування системи адміністративно-територіального устрою, а, відповідно, й реформування системи місцевого самоврядування в Україні, повинно орієнтуватися на вирішення таких завдань: законодавче визначення поняття та засад адміністративно-територіального устрою України, правового статусу і рівнів адміністративно-територіальних одиниць, порядку вирішення органами державної влади та органами місцевого самоврядування питань територіального устрою; встановлення критеріїв утворення адміністративно-територіальних одиниць; спрощення системи адміністративно-територіального устрою; оптимізацію класифікації адміністративно-територіальних одиниць; чітке визначення меж адміністративно-територіальних одиниць; децентралізацію владних повноважень, визначення чіткої схеми розподілу повноважень між органами влади на територіальному рівні; вдосконалення бюджетних відносин та податкової системи, вироблення більш раціональних механізмів перерозподілу фінансів; підтримку депресивних

територій тощо, а відтак, формування організаційно, фінансово та матеріально спроможної виконувати як власні, так і делеговані державою функції територіальної громади; створення умов для поліпшення життя населення; забезпечення просторово-часової рівнодоступності всіх громадян (незалежно від місця їх проживання) до ресурсів розвитку людського потенціалу, включаючи весь комплекс соціально-культурних закладів з надання різноманітних послуг (у сфері освіти, культури, медичного обслуговування, торгівлі тощо); додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання; ефективне використання природного, економічного, трудового, наукового та іншого потенціалу територій.

Нова територіальна модель місцевого економічного розвитку має відповідати таким вимогам: забезпечення оптимізації території надання муніципальних послуг з урахуванням не лише соціальної, але й мінімальної економічної доцільності; врахування чинника не суб'єкту, а результату надання послуги; розуміння того, що територіальне об'єднання є необхідним, однак не єдиним чинником зміцнення територій; чіткість розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування; поглиблення децентралізації на принципі субсидіарності із одночасним формуванням системи державного моніторингу діяльності місцевого самоврядування в рамках правового поля держави; врахування досвіду адміністративно-територіальних реформ зарубіжних, насамперед постсоціалістичних країн; необхідність формування державної муніципальної політики та практичної реалізації державної регіональної політики; врахування системи критеріїв інтеграції різних населених пунктів в єдину територіальну громаду; забезпечення становлення повноцінного місцевого самоврядування на вторинному рівні на основі поєднання повноважень, механізму їх реалізації та відповідальності; реалізація механізму функціональної інтеграції територіальних громад; проведення адміністративно-територіальної реформи на основі державно-вольового рішення; комплексний підхід до реформування моделі управління розвитком територій. Врахування їх дозволить створити об'єктивні умови модернізації управління місцевим економічним розвитком.

Адміністративно-територіальна реформа є хірургічним втручанням у державний організм, що об'єктивно визначає важливість зваженого і науково обґрунтованого підходу до її проведення. В процесі адміністративно-територіальної реформи не просто перекроюватимуться адміністративні межі, а порушуватимуться усталені історичні управлінські та економічні зв'язки. В центрі реформи має стояти не «територія», а людина як найвища цінність Української держави, забезпечення добробуту якої є місією функціонування владного апарату.

Література

1. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: навчальний посібник / В.І.Кравченко. – К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. – 487 с.
2. Монастирський Г.Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня: монографія / Г. Л. Монастирський. — Тернопіль: Вид-во «Економічна думка» ТНЕУ, 2010. – 464 с.
3. Монастирський Г.Л. Теорія організації: підручник / Г. Л. Монастирський. – Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2014. – 288 с.
4. Monastyrskyi G. Municipalization as a new paradigm of local economic development: world and national tendencies / G. Monastyrskyi // Local self-government in local development: Ukrainian and Polish experience: monograph / ed. Lech Jańczuk. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 2014. – P. 57-77.

ОРЕНДНІ ВІДНОСИНИ ЯК ОБ'ЄКТ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

У ході проведення земельної реформи оренда стала основною формою реалізації економічних та юридичних прав нових землевласників – здебільшого людей пенсійного віку, які не мали ні можливості, ні сил обробляти землю.

Земельні орендні відносини, базуючись на загальних принципах, мають свою специфіку, пов'язану, в першу чергу, з особливостями цього виду майна і головного засобу виробництва у сільському господарстві. Хто б не був власником землі, вона залишається національним багатством, тому механізм орендних відносин, пов'язаний з категорією земельної ренти, має свої особливості, зумовлені формами земельної власності і господарювання на землі.

Слід зазначити, що в Україні ставлення до оренди, особливо до оренди землі, неодноразово змінювалося протягом тривалого часу. Так, Декрет про землю, прийнятий II Всеросійським з'їздом Рад у 1917 р., заборонив передачу землі в оренду. Але вже у 1922 р. декретом ВЦВК оренда землі на строк до шести років була дозволена. У 1925 р., за рішенням Пленуму ЦК РКП(б), максимальний строк оренди було подовжено до 12 років, щоб не допустити спроб приватного переділу, а також заохотити селян до вкладення накопичених коштів в обробіток і удобрення землі для підвищення прибутковості. Вже у 1930 р. оренду землі було скасовано, а в 1937 р. оренда взагалі була повністю заборонена. І тільки у 90-х рр. постало питання про доцільність відновлення орендних відносин на селі. З прийняттям у лютому 1991 р. Закону України «Про власність» почався черговий етап розвитку орендних відносин, який дозволив значній частині трудових колективів працювати на умовах орендного підряду. Суттєві зміни у розвиток орендних відносин вніс Закон України «Про оренду землі», яким було визначено основні положення правового регулювання оренди землі [1].

На сьогоднішній день оренда виступає основною формою реалізації права власності тих, хто володіє земельними паями; оренда дозволяє формувати й укрупняти земельний фонд фактично всіх форм господарювання; механізм орендних відносин забезпечує реалізацію соціальних гарантій селянам [2].

Встановлення терміну оренди має важливе значення для розвитку орендних відносин. На початку 2000 р. була розповсюджена короткострокова оренда, яка стала найпривабливішою для орендаря, оскільки давала змогу одержати максимальний прибуток при мінімальних витратах коштів. Такі умови можуть привести до недбалого ставлення до землі, спричинити виснаження ґрунту і, як наслідок, зниження прибутковості. Тому, якщо орендар планує отримувати прибуток і вести ефективно своє господарство, він мусить укласти договір оренди на більш тривалий період, адже більший термін дає змогу сформувати раціональну сівозміну, стимулює здійснення значних витрат на підвищення родючості ґрунтів, поліпшення угідь і в кінцевому підсумку сприяє підвищенню інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Наприклад у країнах Західної Європи майже 98 % орендних договорів укладають на термін понад дев'ять років, що відповідає повному циклу сівозмін, і середній – окупності основних фондів [3].

Незважаючи на те, що оренда має багатовікову історію, залишається ряд питань, які потребують подальшого вивчення. Одним з них є положення щодо орендної плати. Орендна плата при розвиненій системі ринкових відносин включає як відсоток на капітал, так і ренту, тобто надприбуток, додатковий дохід, який отримує власник за передані в оренду засоби виробництва.

Вартість землі, а відповідно і величина орендної плати, залежить від якості землі і місцезнаходження земельних ділянок. Отже, від цих показників залежить отримання

додаткового доходу і перетворення його у диференціальну ренту, оскільки вартість землі є капіталізована рента.

Довгий час уважали, що в основі ренти і орендної плати лежить нетрудовий дохід, що породжує експлуатацію. Але слід зауважити, що за кожним суб'єктом орендних відносин стоїть праця і не тільки фізична. Так, щоб отримати у власність землю, майбутній землевласник витрачає на її придбання грошові кошти, які він заробив, докладаючи немало фізичних і розумових зусиль. Також передана в оренду земля може бути здобутком не одного покоління родини власника і може примножуватися його нащадками. Землевласник, як і будь-який інший підприємець, отримує на вкладений і зароблений капітал суспільно необхідний рівень доходу, а також прагне отримати додатковий дохід, раціонально використовуючи орендовані земельні ділянки.

Джерелом ренти, а отже, і орендної плати, справді є праця і не обов'язково самого орендаря. Для орендаря утворення диференціальної ренти I не пов'язано з додатковими трудовими зусиллями, оскільки передумовами утворення саме цієї ренти є природні фактори.

Орендар не платить земельного податку, якщо це не передбачено в договорі оренди. Але, здаючи в оренду землю, її власник враховує, що розмір орендної плати має бути таким, щоб через земельний податок у нього не вилучали земельної ренти, яка йому належить. У свою чергу орендар розраховує на те, щоб розмір орендної плати не скорочував його запланованого доходу і дозволяв отримувати створену ним диференціальну ренту II.

Отже, кожний учасник відтворювального процесу має свої економічні інтереси, які проявляються для землевласника в орендній платі, для орендаря – у розмірі прибутку.

Одним з варіантів визначення рівня орендної плати може бути розрахунок пов'язаний з показником рівня рентабельності [4, с. 180]. На наш погляд, такий розрахунок є некоректним стосовно до орендаря, оскільки він повинен планувати свої витрати заздалегідь і не пов'язувати своєї виробничої діяльності з витратами на оренду, щоб мати можливість отримувати створену ним диференціальну ренту II. Такий підхід до визначення орендної плати може не задовольняти й орендодавця, оскільки він розраховує отримати відповідний прибуток, який не повинен залежати від результатів виробничої діяльності орендаря. Тому ми вважаємо, що цілком виправданим є положення встановлювати мінімальний розмір орендної плати як певний відсоток від грошової оцінки земельної ділянки.

Встановлення граничних розмірів орендних ставок у законодавчому порядку існує у деяких розвинутих країнах світу для захисту економічних інтересів як орендарів, так і орендодавців на державному рівні регулюється не тільки нижня, а й верхня межа орендних ставок. Наприклад, у Німеччині органи державної та місцевої влади можуть у судовому порядку вимагати зменшення орендної плати, щоб земельна ділянка не залишалася невикористаною. В такий спосіб держава гарантує продовольчу безпеку країни [4].

На наш погляд, на розмір орендної плати також повинен впливати і строк дії договору оренди. Так, при короткостроковій оренді розмір плати повинен бути більшим, а при довгостроковій – меншим, оскільки короткострокова оренда не стимулює раціоналізації землекористування. Також під час укладання договорів оренди повинен діяти принцип домовленості сторін, який би передбачав визначені нормативні строки оренди землі, що відповідають конкретним умовам і враховують практику оптимальних рішень.

Отже, в процесі нормального функціонування і подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва важлива роль повинна відводитися формуванню досконалих орендних відносин, що передбачають врегулювання проблемних питань щодо землеволодіння та землекористування.

Література

1. Про оренду землі: Закон України. – № 161-XIV – 6 жов. 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 46-47. – Ст. 280.
2. Червен І.І. Розвиток орендних земельних відносин у сільському господарстві Миколаївської області / І.І. Червен, М.М. Бабич // Економіка АПК. – 2008. – № 1. – С. 24–28.

3. Данкевич А.Є. Світовий досвід оренди земель / А.Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 138–144.

4. Основи аграрного підприємництва / [Малік М.Й., Зіновчук В.В., Лупенко Ю.О. та ін.]; за ред. М.Й.Маліка. – К. : ІАЕ НАНУ, 2001. – 582 с.

Степан НАВРОЦЬКИЙ

д. е. н., професор, головний науковий співробітник
ННЦ “Інститут аграрної економіки”, м. Київ

Олеся ПРУС

аспірант
ННЦ “Інститут аграрної економіки”, м. Київ

МІКРО-СТРАХУВАННЯ ЯК ІМПЕРАТИВА РОЗВИТКУ НОВОГО СЕГМЕНТУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ

У міжнародній практиці функціонування ринків фінансових послуг широкого розвитку отримав вид цивільно-правових відносин стосовно захисту майнових інтересів господарств з середнім (і нижче середнього) рівнем доходу. Такий вид страхового захисту підприємств від певних ризиків в обмін на регулярні виплати, пропорційну відповідальність при розподілі ризиків, прийнято називати мікро-страхуванням.

До основних цілей, які переслідує мікро-страхування, можна віднести:

- для держави мікро-страхування є ефективним способом забезпечення соціального захисту малозабезпечених верств населення;
- громадські організації стверджують, що мікро-страхування може бути ефективним способом боротьби з бідністю;
- страховики розглядають мікро-страхування як можливість ввести новий сегмент ринку і забезпечити економічне зростання країнам, що розвиваються.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика страхування і мікрострахування

Мікрострахування	Страхування
Орієнтовано на малозабезпечені верстви населення, якому характерні низький рівень страхової грамотності і культури, недовіра до страховиків	Страховими послугами користується населення з середнім і високим рівнем доходу розвинених країн, що розвиваються
Як правило, страховий продукт реалізується через непрофесійних посередників, які тісно контактують з населенням, а саме профспілки, громадські і недержавні організації і тому подібне. Продаж страхових послуг може здійснюватися без ліцензії	Страховики використовують такі традиційні канали збуту, як страхові брокери, страхові агенти, банки, Інтернет. Продаж страхових продуктів тільки через посередників, які мають ліцензію
Страхова премія від страхувальника поступає нерегулярно. Оплата робиться готівковими коштами або через інші операції, а саме погашення кредиту, придбання майна і тому подібне	Страхові платежі сплачуються на регулярній основі (щомісячно, щокварталу, щорічно), при цьому використовуються як готівкові розрахунки, так і безготівкові
Договір страхування складений на простій мові, доступний для потенційного страхувальника	Офіційно-діловий стиль складання страхового полісу з вказівкою конкретних умов страхування, термінів і тому подібне
Простий і швидкий процес врегулювання збитків, обмежена документація	Починаючи з моменту настання страхового випадку і закінчуючи виплатою страхового відшкодування – цей період є досить складним і тривалим процесом, який вимагає оформлення значної кількості документів

Таким чином, мікро-страхування може бути кваліфіковане як альтернативна можливість для малозабезпечених верств населення та малих і середніх господарств управляти своїми ризиками - аналізувати, контролювати і фінансувати їх [1, с. 146].

Мікро-страхування як особливий вид захисту від ризиків має свої специфічні особливості і принципові відмінності від вже існуючого класичного страхування.

Ринок мікро-страхування є цільовим, оскільки орієнтований на конкретні верстви населення та господарства. За даними Інституту демографії і соціальних досліджень НАН України, за межею бідності в Україні опинився кожен четвертий українець. Підрахунки ж ООН ще більш песимістичні. Адже, якщо оцінювати українців за загальноєвропейськими критеріями, то бідних в країні налічується майже 80%. Зважаючи на це, розробка і реалізація страхових продуктів для споживачів з низьким рівнем достатку є перспективним і важливим напрямом в розвитку страхового ринку України.

В період соціально-економічних реформ в державі важливе значення має питання соціального управління ризиками населення та підприємницькими і природньо-кліматичними для малих і середніх господарств. У контексті цієї проблеми, з усіх ризиків, що загрожують малозабезпеченим домогосподарствам, ризик хвороби та природньо-кліматичний ризик, ймовірно, представляє найбільшу загрозу для життя і доходів.

На превеликий жаль, держава не в змозі забезпечити повною мірою медичні потреби населення, тому мікро-страхування може послужити альтернативою соціальному медичному страхуванню, навколо якого сьогодні йдуть дебати.

Крім того, мікро-страхування - це додаткова стратегія, що посилює доступність медичного обслуговування для тих, хто не охоплений іншими його формами. Воно засноване на передумові, згідно якої ті, хто не охоплений або недостатньо охоплений існуючими системами, можуть визначити свої пріоритетні потреби за умови, що члени об'єднання готові платити за нього. Об'єднання можуть формуватися на основі спільного проживання, за професійною ознакою, залежно від етнічної приналежності тощо [2, с. 20].

Мікро-страхування - це не просто ще одна форма страхування або фінансування медичного обслуговування: це форма добровільної громадської організації, що діє на принципах солідарності і розподілу ризику членами об'єднання.

Пакет послуг в системі мікро-страхування визначають її учасники. Він може охоплювати дорогі послуги, які потрібні відносно рідко (страхування середніх, великих та катастрофічних ризиків) і/або недорогого первинну допомогу. Якщо державні субсидії відсутні, пакет послуг залежить виключно від здатності учасників робити внески; державна підтримка дозволяє розширити круг послуг.

Здатність відповідних груп-учасників мікро-страхування організувати системи мікрофінансування дозволяє мобілізувати додаткові ресурси для охорони здоров'я, створити попит на послуги, понизити витрати, особливо пов'язані з укладенням угод.

Системи мікро-страхування можуть функціонувати в якості організацій самопомоги, оскільки вони вимагають порівняно невеликого стартового капіталу і малої інфраструктури, а також можуть почати роботу при відносно малій кількості учасників. Типовими учасниками системи мікро-страхування є небюджетні організації, товариства на взаємних і членських началах, профспілкові об'єднання, сільські і інші громади, що гарантують простоту і доступність страхових програм для їх членів.

Зарубіжний досвід функціонування мікро-страхування засвідчує, що організація такого роду захисту засновується на солідарній, замкнутій розкладці збитку, в просторі і часі. Так, наприклад, в Індії учасники системи взаємного страхування здоров'я щомісячно вносять до фонду страхування певну суму грошей (працівники вносять 5% своєї зарплати, а працедавець - 10%), крім того, вони оплачують в медичних установах близько 30% вартості консультацій, медичної допомоги або прописаних ліків. Коли ця сума в цілому досягає 2,5-місячного мінімального розміру оплати праці, усі інші витрати погашаються за рахунок фонду взаємного страхування. Система взаємної госпітальної допомоги покриває витрати як

самого працівника, так і членів його сім'ї на лікарські консультації, лікування в лікарні, придбання ліків і оплати одного місяця відпустки [3, с. 178].

Розподіл ризику і інші форми управління за допомогою механізмів солідарності є характерною рисою і для філіппінських громад. Одна з переважаючих схем заснована на створенні загального фонду страхування життя і характерна для кооперативів і асоціацій. При цій схемі її учасники переносять ризик однієї особи на групу осіб, яка колективно управляє цим ризиком.

У Індії успішний розвиток отримали розроблені спільно з недержавними організаціями і місцевими банками програми мікрострахування, що поєднують поліс страхування життя і план накопичень, а також продукти страхування здоров'я, включаючи витрати на госпіталізацію.

Мікро-страхування за кордоном охоплює суб'єктів різного роду. В ролі страховиків в мікро-страхуванні можуть виступати як організації, що спеціалізуються тільки на наданні послуг мікро-страхування, так і комерційні страхові компанії, для яких здійснення операцій мікро-страхування є одним з напрямів діяльності. Страхувальниками, у свою чергу, виступають громадяни і малі та середні господарства, а інфраструктурною ланкою - непрофесійні посередники, які тісно контактують з населенням та господарствами, а саме церкви, профспілки, громадські і недержавні організації.

Мікро-страхування є тією специфічною діяльністю, в якій в єдиний вузол сплітаються інтереси населення, держави, бізнесу.

Досягнення ефективної взаємодії усіх учасників інституту мікро-страхування, що на сьогодні тільки формується, може реалізуватися завдяки принципам зваженості підходів, адаптованості інструментів і функціям цього виду убезпечення від ризиків і дозволить вирішити соціально-економічні проблеми малозабезпечених верств населення та господарств з низьким доходом, що існують сьогодні в Україні.

Література

1. Козьменко О. В., Козьменко С. М, Васильєва Т. А. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації: монографія. Суми: Університетська книга, 2011. – 388 с.
2. Кича Д. И. Фомина А. В. Основы экономики и финансирования здравоохранения : учеб.-метод. пособие. М. : Изд-во РУДН, 2005. – 67 с.
3. Овчинникова Е. А. Микрострахование как современный институт поддержки малого предпринимательства//Вести. РГГУ. Сер. «Экономика». – 2011. – № 1. – С. 175–182.

Віталій НЯНЬКО

к.е.н., доцент

проректор з навчальної роботи

Приватний вищий навчальний заклад

«Університет економіки і підприємництва», м. Хмельницький

Олександр НЕЗДОРОВІН

аспірант

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Маркетинг – це одне з найбільш складних понять сучасної економічної науки. Найпростіше уявлення про маркетинг пов'язано з процесами товарно-грошового обміну між виробниками і споживачами товарів і послуг на ринку. З макроекономічної точки зору маркетинг дає змогу вирішувати глобальну проблему для суспільства і економіки з врегулювання суперечностей між постійно зростаючими потребами людей і обмеженими ресурсами, які в даний момент часу можуть бути використані для виробництва і продажу товарів і послуг, які задовольняють ці потреби. Якби у суспільства не було потреб в обміні, маркетинг був би зайвим. Маркетинг робить процеси обміну більш ефективними, але ступінь

ефективності досягається у залежності від типу бізнесу, його цілей і структури. Маркетинг у вітчизняній теорії і практиці управління підприємством вже давно є обов'язковим. Це реальність роботи більшості виробників, продавців, покупців, споживачів, а також органів влади. Маркетинг розвивається разом з економікою, культурним рівнем, управлінням і ринковими відносинами. І вже не стоїть питання, що таке маркетинг, головне зараз – зрозуміти, як він працює, як поліпшити те, що вже використовується і дає результат.

Маркетинг дає змогу об'єднати в один «технологічний процес» стратегічне планування, планування маркетингу і організаційні форми управління, його функції і контроль підпорядкувати стратегічним цілям і завданням. В результаті підприємства отримують можливість діяти цілеспрямовано.

Управління фірмою, яка працює на основі принципів і методів маркетингу, складається з двох частин: перша – це загальнофірмова система управління, заснована на принципах маркетингу; друга частина – це управління власне маркетингова діяльність фірми за допомогою відповідних організаційних структур (служба, відділ). Зростаюча роль маркетингу в діяльності суб'єктів господарювання поступово знаходила відповідне відображення в побудові організаційно-управлінських структур і їх функціях. Як функція маркетинг пройшов чотири етапи: виконання функції розподілу, організаційна концентрація (як функція продажів), виділення в самостійну службу (виконує одну з основних функцій у діяльності фірми) і перетворення маркетингу в генеральну функцію фірми.

В економічній науці поняття маркетингу існує з середини ХХ ст. і його визначення постійно трансформується. Протягом періоду існування поняття маркетингу зазнало значних змін, які відображали певні зміни в економічному житті суспільства і зростання рівня споживання, і являє собою багаторічну еволюцію поглядів на товар, послуги, а так само цілі, завдання і методи розвитку виробництва збуту.

Накопичений вітчизняний досвід свідчить про те, що перебудова організаційних фірмових структур управління з метою орієнтації їх на маркетинг – це складний процес, що вимагає ретельної підготовки і участі в ній не тільки керівного складу, а й усього персоналу. Поширена в минулому практика перейменування відділів і служб збуту багатьох підприємств у відділи і служби маркетингу без докорінної зміни їх функцій стала дискредитацією маркетингу і його можливостей.

Ще одна типова помилка – створення відділів маркетингу, які лише формально відповідають сформованим уявленням про них. Поспіх при створенні цих відділів, невідповідність колективу до позитивного сприйняття такої новації, слабка кваліфікація керівників і персоналу маркетингових підрозділів, протидія з боку керівників інших служб, відсутність у керівництва фірми наполегливості, впевненості, ініціативи, та й просто розуміння реальних вигод від використання маркетингу – ось основні причини неефективності діяльності цих відділів.

Нині різноманіття видів і інструментів маркетингу перетворюють його в досить самостійну сферу управлінської діяльності, що пронизує всю організацію. У зв'язку з цим сучасне уявлення про маркетинг дає змогу зобразити його наступним чином: 1) як управлінську концепцію, яка формує образ мислення і спосіб дій організації на ринку, ключовий чинник сучасного підприємництва, необхідну компоненту в реформуванні вітчизняних організацій; 2) як найважливішу функцію організації, що координує зусилля виробництва, фінансів, збуту, управління персоналом для досягнення загальних корпоративних стратегічних та оперативних цілей; 3) як діяльність, спрямовану на всебічне вивчення, пристосування і формування ринку з використанням спеціальних процедур і методів вибору цільових ринкових сегментів, а також маркетингових рішень в області продуктової, цінової, розподільчої та комунікативної політики організації; 4) як основний принцип, відповідно до якого всі рішення приймаються на основі отриманої в процесі маркетингових досліджень інформації про ринок, конкуренції, поведінці споживачів і спрямовані на задоволення їх потреб; 5) як інструмент, який надає максимально можливий вплив на угоди з метою подолання суперечностей між попитом і пропозицією, а також

створення переваг і конкурентних переваг; б) як метод (наприклад, в сучасному менеджменті рішення приймаються і регулюються за допомогою маркетинг-контролінгу). Всі ці підходи дозволяють зробити висновок про те, що маркетинг є управлінською концепцією, орієнтованою на ефективне використання потенційних можливостей і ресурсів організацій для задоволення вимог споживачів і отримання прибутку в рамках існуючої стратегії організації.

Отже, маркетинг як засіб підвищення ефективності функціонування підприємницьких структур обов'язково пов'язаний: по-перше, з передбаченням і прогнозуванням попиту, що стає можливим, тільки завдяки постійному вивченню споживачів з точки зору їх потреб; по-друге, з управлінням попитом за допомогою стимулювання споживачів до придбання пропонованих фірмою товарів; по-третє, задоволенням попиту як з точки зору функціональних характеристик продукту, так і безпеки, післяпродажного обслуговування.

Олена ПАНУХНИК

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя

МІСЦЕ СУЧАСНИХ РОЗУМНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

Світовий досвід доводить, що саме на основі форм солідарності, партнерства та співробітництва влади, науки, індустрії (промисловості) та бізнесу у більшості країн здійснюється системне впровадження сучасних розумних технологій, що забезпечує розвиток відкритого (демократичного) суспільства, підвищує продуктивність праці, сприяє економічному зростанню та покращує якість життя громадян.

Реалізація процесів децентралізації в нашій державі, у т.ч. за рахунок функціонального об'єднання низових територіальних одиниць, які по окремоті не мають достатньо великого власного потенціалу до розвитку, дали більші можливості кожному з його учасників щодо досягнення кумулятивного або й синергічного ефекту від спільної акумуляції усіх видів ресурсів.

Ознаки проблемності та депресивності підтверджує сучасний стан більшості регіонів України (у широкому розумінні), у тому числі, окремих об'єднаних територіальних громад (ОТГ), чий соціально-еколого-економічний розвиток, як правило, характеризується розбалансованістю, асиметричністю та диспропорційністю.

Досягнення об'єднаними територіальними громадами України статусу сталих, прогресивних територій, здатних здійснити прорив у своєму економічному розвитку завдяки сучасним технологіям, а також нейтралізація або запобігання виникненню економічної нестабільності набуває вагомого значення в контексті реалізації Стратегії сталого розвитку нашої держави «Україна – 2020» з врахуванням окреслених у документі векторів: розвитку, безпеки, відповідальності та гордості [1].

Впровадження розумних технологій від окремого села і міста до цілих регіонів є на часі для України, адже спроможне забезпечити економічне зростання завдяки енергоощадності, енергоефективності, збільшенню продуктивності від використання розумних технологій та створення цифрової економіки і є нагальною проблемою для більшості територіальних утворень держави.

Беззаперечно, що наукового обґрунтування та систематизації потребують виклики й ризики, що виникають при впровадженні нових перспективних розумних технологій на рівні низових територіальних об'єднань, а також передбачення напрямів підтримки позитивних і нівелювання їх негативних впливів на подальший розвиток окремих ОТГ України.

У світі отримують все більш широке поширення концепції розумних територій, зокрема, «розумного», «безпечного», «електронного» міста, об'єднання населених пунктів або регіону. У більшості країн господарські системи низових територіальних об'єднань складаються з низки невеликих населених пунктів (як правило, сіл і малих міст), де існуючі ресурси використовуються щонайкраще, надаючи послуги високої якості для жителів території та забезпечуючи максимальну безпеку щоденного життя, для чого широко застосовуються інформаційно-комп'ютерні технології на основі трьох видів базових мереж: мережі зв'язку, Інтернету та Інтернету речей [2].

Можна вважати, що основна мета функціонування розумних низових територіальних об'єднань – підвищення ефективності функціонування всіх комунальних служб населених пунктів шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій, тим самим розширюючи «вузькі місця» і усуваючи надмірність в генерації та використанні інформації [3, 4].

Визначальним стратегічним напрямом, що спонукатиме розвиток ОТГ України як територій інноваційного розвитку є активізація підприємницької активності та економічне зростання на основі об'єднання економічних, соціальних та екологічних інтересів громади з максимально ефективним залученням ресурсного потенціалу та використанням сучасних розумних технологій з метою підвищення якості та рівня життя населення [5].

На нашу думку, основними перспективними напрямками спеціалізації господарських комплексів ОТГ України у більшості випадків є промислове виробництво (зокрема, через побудову Індустріальних парків), виробництво альтернативної енергетики, логістика (планування, закупівля, транспортування та зберігання сільськогосподарської та інших видів продукції), розвиток обслуговуючих громаду об'єктів (рекреація, відпочинок, торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування тощо) та активізація інших видів малого та середнього підприємництва, що використовують передові технології (рис. 1):

Рис. 1. Основа інноваційного розвитку ОТГ України

Необхідно зазначити, що застосування інноваційних підходів і просування використання розумних технологій у розвитку ОТГ України ускладнюється низкою об'єктивних факторів, що створюють значні виклики економічній безпеці господарських систем територіальних утворень, а саме (рис. 2):

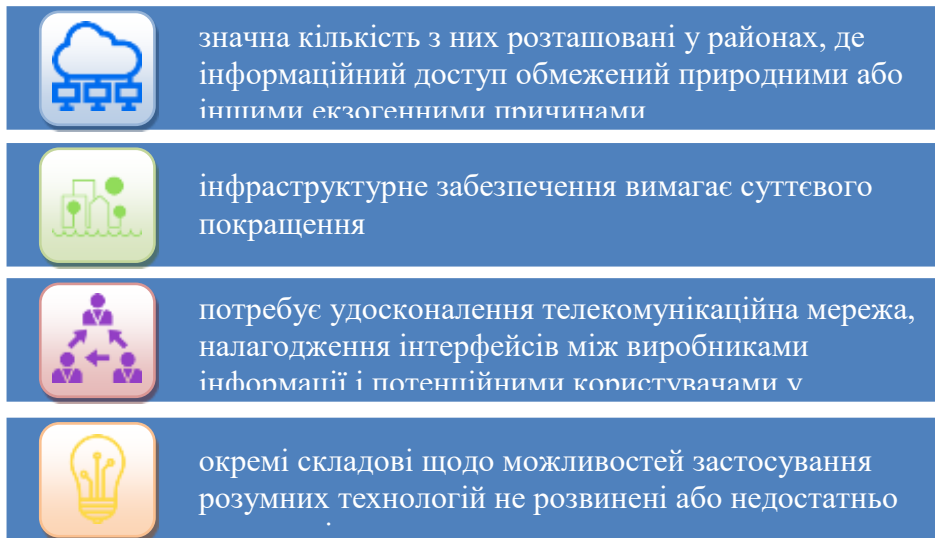

Рис. 2. Фактори, що гальмують впровадження розумних технологій в інноваційний розвиток ОТГ України

Впровадження розумних технологій в інноваційний розвиток ОТГ України також потребує комплексного дотримання принципів забезпечення економічної безпеки – від збалансованості економічних інтересів усіх осіб, підприємств, громад та регіонів до інтеграції локальної економічної безпеки з регіональною та державною економічною безпекою [6].

Враховуючи європейський досвід, на сьогодні основними пріоритетами реалізації моделі інноваційного розвитку ОТГ України на засадах впровадження розумних технологій є першочергове створення мережі «розумних» будівель, впровадження електронних технологій для вирішення інфраструктурних проблем, зокрема у ЖКГ і енергозбереженні, впровадження технологій е-врядування та системи електронного документообігу, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних засобів для покращення надання соціальних послуг тощо.

Нажаль, українська наука недостатньо приділяє уваги вивченню проблеми застосування розумних технологій на рівні об'єднання населених пунктів (нижчих за місто), що формують ОТГ України. Залишається відкритим питання спроможності цих територіальних утворень самостійно здійснювати місцеву політику в напрямі формування Smart Microregions. Важливим є визначення специфіки впровадження сучасних технологій для такого типу територіальних об'єднань.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Waitt G., Gibson C. Creative small cities: Rethinking the creative economy in place / G. Waitt, C. Gibson // *Urban Studies*. – 2009. – № 46. – P. 1223-1246
3. Smart regions // Conference 1-2 June 2016. – Square, Brussels [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/conferences/smart-regions/agenda.pdf
4. Сучасна концепція «Розумного міста» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infocom.uz/2017/02/18/koncepciya-smart-city-ot-a-do-ya/>
5. Регіональний розвиток в Європейському Союзі: уроки для України // Видання проекту «Підтримка сталого регіонального розвитку в Україні». – К.: 2012.
6. Жукова Н.В. Дотримання принципів економічної безпеки у моделях сталого розвитку малих міст: досвід країн Європи / Н.В. Жукова // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – Випуск 9-1. Частина 4. – 2014. – С. 122-128

Ольга ПАСЛАВСЬКА

к.ю.н., доцент

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Згідно з даними Державного земельного кадастру загальна площа земель України становить 60,35 млн га, з яких 41,8 млн га (69,3% території) – землі сільськогосподарського призначення (у тому числі орна земля – близько 33 млн га). Тобто близько 70% земель в Україні де-юре лишаються поза ринком. Чи можна вважати такий ринок повноцінним? [1]. Тому досить актуальними є дослідження щодо доцільності запровадження в Україні повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення.

Є незаперечним той факт, що приватна власність на землю в будь-якій країні стимулює її економічне зростання завдяки ефективному використанню наявних земельних ресурсів. Переваги приватної власності стають очевидними, коли існує діючий ринок землі, а це стабільність прав власності, можливість передачі їх від однієї особи до іншої, це відповідність цін на землю її реальній вартості. Адже запровадження повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення означає обіг земельних ділянок для забезпечення вільного руху капіталу.

Отже, запровадження ринку землі за умови належного нормативно-правового забезпечення засад його функціонування є вирішальним для успішного реформування земельних відносин. Це сприяє ефективному землекористуванню та проведенню робіт з охорони земель з боку землевласників, стабільному надходженню земельного податку до бюджету та розвитку економіки країни. За визначенням В. В. Носіка, ринок земель – це врегульовані нормами чинного законодавства суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення органами державної влади та місцевого самоврядування прав власника на землю від імені Українського народу, а також набуття і реалізації фізичними та юридичними особами, державою гарантованого Конституцією України суб'єктивного права власності та інших прав на земельні ділянки, формування і функціонування інфраструктури ринку землі, державного та самоврядного регулювання ринку землі на національному, регіональному й місцевому рівні, забезпечення захисту прав учасників ринку землі [2, с.503].

12 квітня 2017 року на урядовому сайті “Громадянське суспільство і влада” опублікований проект закону “Про обіг земель сільськогосподарського призначення”, розроблений фахівцями Держгеокадастру та Кабміну. Також було анонсоване обговорення проекту з експертами та громадськістю. Насправді ж законопроект з представниками аграрного сектору не обговорювався.

Більш того, лідери найбільших профільних аграрних асоціацій — Всеукраїнської аграрної ради, Аграрного союзу України, Українського клубу аграрного бізнесу, Асоціації фермерів і приватних землевласників України — дізналися про організацію його обговорення випадково в день проведення заходу.

Це не дивно, тому що законопроект не тільки не відповідає інтересам українських сільськогосподарських виробників, а суперечить їм. Також він суперечить інтересам власників паїв і не сприяє розвитку економіки в цілому.

Насправді це чергова спроба “дерібану” останнього “неприхватизованого” великого активу, що залишився в країні, – сільськогосподарської землі.

Розглянемо, що пропонується в цьому законопроекті?

Прихильники введення ринку землі мотивують необхідність якнайшвидшого його запровадження такими міркуваннями:

1. залучення іноземних інвестицій для придбання землі пожвавить економіку, оскільки кошти після сплати колишнім власникам паїв вийдуть на споживчий ринок і різко збільшать платоспроможний попит.

2. Приблизні оцінки такі: якщо брати за базову нинішню ціну 1 тис дол за га, то наявні 40 млн га аграрних земель принесуть 40 млрд дол інвестицій. Безумовно, для української економіки при ВВП країни 2,4 трлн грн це колосальні гроші.

2. Перетворення землі в об'єкт застави дозволить аграріям залучати довгострокові кредити, а надання власникам можливості продати свої землі дозволить реалізувати гарантоване Конституцією право власності в повному обсязі, оскільки зараз конституційна гарантія є, а фактичного права немає.

3. Законопроект дозволить створити механізм консолідації земель, а значить, істотно підвищити ефективність використання техніки, скоротити витрати і строки проведення польових робіт.

4. Створення стимулів для інвестування в родючість ґрунту та супутню інфраструктуру. Справді, якщо земля – у власності аграрія, він буде вкладати у неї кошти з більшим бажанням, ніж в орендований пай.

Насправді ж запропонований урядом законопроект не досягає жодної з поставлених цілей, проте веде до того, що земля буде скуплена корупціонерами і людьми, які до сільського господарства не мають ніякого стосунку.

Які ж негативні наслідки прийняття цього Закону?

Одним з ключових положень урядового законопроекту є заборона на придбання аграрних земель усіма видами юридичних осіб, в тому числі виробниками та фермерськими господарствами, які також є юридичними особами. Тобто, щоб захистити фермерів, землю дозволяється купувати тільки фізичним особам і тільки по 200 га в одні руки. Але у переважної більшості сільгоспвиробників, особливо малих, нема вільних коштів на придбання навіть частини оброблюваних ними масивів. Принаймні на придбання цієї землі за сформованими цінами.

Отже, можуть купити землю лише ті, у кого є вільні кошти. Якщо брати до уваги поточні ціни, близько 1 тис дол за га, то зрозуміло, що 200 тис дол – це не те, що має пересічна людина. Отже, землю придбає виняткова меншість.

Якщо поділити загальну кількість земель в Україні, 40 млн га, на 200 га, то побачимо, що це 200 тис осіб або 40 тис сімей. Тобто землю скуплять найбагатші 40 тис сімей, які мають живі гроші в готівці.

Виходить, що аграрних виробників, які обробляють землю і хочуть її купити для продовження виробництва, з цього ринку усувають.

Крім того, основна частина земель буде сконцентрована в руках людей, які не збираються займатися аграрним виробництвом. Для виробництва зерна, технічних та олійних культур, основи нашого аграрного виробництва, 200 га – це нічого.

Розмір ефективного зернового господарства в Україні, за даними міжнародних експертів, становить 3 500 га, і цей показник зростає в міру розвитку технологій.

Близько 60% продукції виробляють господарства, які обробляють від 1 тис га до 10 тис га. Відповідно, маючи можливість сконцентрувати в одних руках 200 га, на сім'ю 1 тис га, ми навіть не підходимо до нижньої межі ефективного виробництва.

Звісно, крім виробництва зерна є ще садівництво та овочівництво, які потребують значно більшої кількості праці і менших площ. Та як би ми не старалися, ми не зможемо перетворити всю країну на сад або теплицю. Основою аграрного ВВП все одно залишатимуться рослинницькі господарства розміром 3,5-5 тис га.

Законопроект не стимулює підприємства інвестувати у розвиток інфраструктури та підвищення родючості землі, тому що вони не будуть її власниками.

Отже, запропонований урядом законопроект не вирішує жодну із заявлених проблем, а їх не бракує. Потрібно усунути проблему неточності кадастрової карти і встановити чіткі правила вирішення спорів при накладенні меж ділянок.

Також слід відновити справедливість щодо сільських жителів, які працювали на державних підприємствах і не отримали паї. Для цього потрібно розпаювати землі державних підприємств і віддати їх тим, кому вони повинні належати.

В цілому запропоновану урядом реформу можна охарактеризувати трьома тезами. Вона несправедлива, вона економічно неефективна, її єдина мета – збагатити 40 тис сімей, які мають вільні гроші для придбання землі без конкуренції з боку підприємств, які виробляють основний обсяг аграрної продукції в Україні.

Що ж пропонують аграрії?

1. Право купувати українську землю повинні мати громадяни України і юридичні особи, засновані громадянами України. Для зняття ризиків серед засновників юридичних осіб не повинно бути інших юридичних осіб, щоб не можна було через ланцюжок вийти на якогось іноземця.

2. Якщо уряд вважає за необхідне додатково обмежити коло учасників, то в Законі потрібно передбачити, щоб право на придбання мали не всі юридичні особи, засновані громадянами України, а тільки ті, які останні три роки були аграрними виробниками.

3. Ринок землі не варто запускати з 1 січня 2018 року. Спочатку потрібно здійснити пілотні продажі державних земель. Переконалися, що все працює, навести лад у кадастрі і вже потім починати продаж приватних земель.

Як бачимо, в тій ситуації, яка склалася в даний час в Україні, питання про запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення набуває специфічних рис і є предметом політичних дискусій упродовж останніх років. Різні фахівці бачать ринок землі по-різному.

Так, окремі науковці як земельного права, так і економісти, біологи вважають, що на даний момент в суспільстві достатньо міцно закріпилася думка про необхідність ухвалення закону “Про ринок земель”. Разом з тим, всі вони одностайні в одному, що ринок землі можливий в Україні лише за умови досконалих інструментів регулювання цього процесу. Так, біолог Р.Беспалько стверджує, що запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні буде вигідним країні тільки за його цивілізованості, тобто жорсткого контролю з боку держави засобами чіткої нормативно-правової бази [3, с.311].

Економіст Б. Кушнірук є прихильником ринку землі, але доцільність цього кроку зараз викликає, на його переконання, великі сумніви. На його думку, реформа відносин в аграрному секторі, як і будь-яка реформа, потребує чіткого визначення мети, цілей, задач, послідовності та інструментарію для їх реалізації. При цьому проголошені мета та цілі реформи мають відповідати справжній меті та цілям. Метою мала би бути розбудова такої системи стосунків в аграрному секторі, які забезпечать його сталий розвиток, формування в якості одного з провідних у вітчизняній економіці, гарантування продуктової безпеки України, збереження значної частини селянства в якості власників та виробників аграрної продукції на своїй землі [4].

Відмінною є думка міжнародного експерта, постійного радника проекту “Допомога в розвитку відкритого і прозорого ринку сільгоспземель в Україні” Стефана Фербунта, який стверджує, що “...ринок сам себе відкоригує, а державне регулювання лише шкодитиме і породжуватиме корупцію Тому в Україні вкрай важливо налагодити ефективне управління земельними ресурсами” [5].

Своє бачення результатів запровадження обігу земель сільськогосподарського призначення для українського суспільства має ректор Миколаївського державного аграрного університету В. Шебанін, який переконаний, що ринок землі, по-перше, дасть громадянам можливість повністю реалізувати своє конституційне право власності на землю та вільного розпорядження цією власністю. По-друге, у фінансово-економічному аспекті підтримки виробників сільськогосподарської продукції, кардинально розшириться база кредитування під заставу землі або права її оренди. По-третє, реалізація земельної реформи дасть змогу оптимізувати сільськогосподарське землеволодіння та землекористування сільських громад у напрямі поширення середньотоварних господарств ринкового типу шляхом визначення науково обґрунтованих граничних площ для ведення товарного виробництва (нині ця площа відповідно до «Перехідних положень» Земельного кодексу обмежена 100 гектарами і є економічно нераціональною для ведення господарства) [6].

Є очевидним, що формування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні є неминучим, але за умови належного нормативно-правового забезпечення засад його функціонування. Закономірно, що перед Україною постало надзвичайно важливе і складне завдання щодо вдосконалення нормативно-правової бази в земельних питаннях, яке б забезпечило реалізацію права власності громадян на земельні ділянки.

Підсумовуючи дослідження, можна зробити деякі узагальнення стосовно можливості прийняття Закону України “Про ринок земель”, і тому його принциповими завданнями можна вважати:

– законодавче закріплення механізмів державного регулювання ринку земель, з метою попередження недобросовісних дій суб’єктів ринку земель і попередження зловживань із земельними ділянками сільськогосподарського призначення;

– здійснення систематизації діючого земельного законодавства шляхом його кодифікації.

Отже, прийняття Закону України «Про ринок земель», чи «Ринок земель сільськогосподарського призначення» із врахуванням запропонованих підходів дозволить створити правові передумови для запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, який передбачатиме законодавчо врегульоване державне регулювання процедури відчуження власниками прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення із одночасною мінімізацією його можливих негативних суспільно-економічних наслідків.

В цілому ж можна констатувати, що світовий досвід показує, що регулювати ринок земель набагато ефективніше, ніж заганяти його «в тінь». Законодавство багатьох європейських країн передбачає існування системи регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення, враховуючи характерні історичні чи національні особливості, економічну чи соціальну ситуацію в кожній країні.

Література

1. Електронний ресурс. Урядовий кур’єр від 24 червня 2011 р. -ukurier.gov.ua/.../dumki-ekspertiv-shodo-zemelnoyi-reformi/
2. Носік В. В. Право власності на землю українського народу. Монографія / В. В. Носік. – К. : Юрінком Інтер, 2006 – 544 с.
3. Безпалько Р. І. Економіка, планування та управління в галузях. – Збірник науково-технічних праць / Р. І. Безпалько, Ю. Ю. Воронюк. – Національний лісотехнічний університет України. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Випуск 23.
4. Кушнірук Б. – Чи потрібен аграріям ринок землі? / Б. Кушнірук. – Українська правда. Економічна правда. – 25 серпня 2011 року.
5. Фербунт Стефан /Урядовий кур’єр за 09.09.2011 р.
6. Шибанін В’ячеслав. - /Рідне прибужжя – газета Миколаївської обласної Ради за 09.08.2011 р.
7. Проект Закону України “Про ринок земель”. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=41981

Марія ПИСЬМЕННА

к.е.н., доцент

Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В ЄС

Міжнародними нормами державних закупівель, що сформувалися під впливом найкращої практики їх здійснення в країнах ЄС, визначені основні принципи в сфері закупівель. Ці принципи акцентують увагу на таких невід’ємних умовах здійснення

державних закупівель, які б забезпечували належну ефективність використання державних коштів відповідно до правової основи кожної країни [3].

Законодавство може створювати бар'єри, накладаючи вимоги "купувати вітчизняне". Державний закупівельник може накласти бар'єри, приймаючи дискримінаційні рішення про присудження контрактів. Суб'єкти економічної діяльності також можуть створити бар'єри, таємно змовившись між собою, щоб нечесним чином впливати на ціни тендеру. Всі ці перепони створюють ефект порушення змагання на загальному ринку закупівель. Одне з основних цілей законодавства про державні закупівлі – це усунення існуючих бар'єрів і запобігання створенню нових. Це досягається за рахунок застосування основних принципів, що випливають із законодавства. У європейському законодавстві виділені наступні принципи.

З економічної точки зору, "змагання" виявляє ціни на товари і послуги різних суб'єктів економічної діяльності. Ці ціни діють як орієнтири і відображають умови попиту та пропозиції в той чи інший момент. Вони також відображають відмінності в якості, в термінах і умовах продажу різних (неоднорідних) наявних продуктів. Ось чому таке важливе місце має процедура оголошення. Оголошення гарантує найбільш широкий розголос і змагання, даючи можливість суб'єктам економічної діяльності брати участь, тим самим забезпечуючи максимально можливий вибір для замовника. Забезпечення справедливості змагання (або збереження "єдиного ігрового поля") - ключове завдання для досягнення продуктивних і економічних результатів закупівель. Законодавство про закупівлі намагається запобігти будь-яким порушенням або обмеженням змагання під час оголошення про закупівлі, а також має забороняти будь-які спроби зривати можливості подання заявки на тендер суб'єктами економічної діяльності. Такі спроби можуть прийняти безліч форм і можуть вплинути на товари або послуги або на самих суб'єктів економічної діяльності. В результаті, принципи не підтримують усунення бар'єрів вільного руху товарів, такі, як обмеження на ввезення і політику "купи вітчизняне" і бар'єри на свободу надання послуг, такі як спроби обмежити участь іноземних суб'єктів економічної діяльності в тендерах за допомогою використання вимог про місцеву реєстрацію. Захист конкурсу є питанням збереження принципів рівноправності звернення, щоб уникнути дискримінації, застосування взаємного визнання (еквівалентних продуктів і кваліфікацій) і забезпечення пропорційності будь-яких виключень [1].

Рівноправне звернення і недискримінація на рівні концептуального підходу є різними у своїх проявах. Усе законодавство про закупівлі спрямоване на збереження рівності між суб'єктами економічної діяльності. В європейському контексті, однак, ця рівність також ґрунтується і на "національності". Рівноправне звернення - це концепція, яка зазвичай вимагає ставитися до ідентичних ситуацій аналогічним чином або не застосовуватися до різних ситуацій аналогічним чином і вимагає аналогічне звернення до аналогічних суб'єктів. Тобто державний замовник не прийме до уваги переваги або труднощі, з якими стикаються окремі суб'єкти економічної діяльності, а вирішуватиме особу переможця закупівель виключно за результатами їх інформації, тобто на основі поданих ними тендерних заявок. Це дає можливість для об'єктивного оцінювання тендерних цін і якості тендера і ігнорує будь-які обставини, які не належать до виявлення економічно ефективного переможця тендера. Одночасно передбачається, що будь-які умови відповідності або походження учасника (заснованих на національності або місцевого учасника) автоматично дають початок нерівного поводження замовника, тому що ці умови будуть, по суті, дискримінувати певну групу (наприклад, іноземних) суб'єктів економічної діяльності або створювати протекцію іншим. Однак, при тому, що дискримінація в даному контексті може породити нерівне звернення, нерівне звернення не завжди породжує дискримінацію [2].

Принцип "Прозорість" виник недавно як самостійний принцип, хоча, напевно, краще вважати його інструментом, використовуваним для досягнення визначених цілей:

– публікація і доступність законодавства забезпечують зрозумілість і достовірність інформації для всіх зацікавлених осіб і дозволяють державному замовнику і суб'єктам економічної діяльності бути обізнаними про правила закупівель;

– вимоги оголошення гарантують прозорість відбіркового процесу.

– дострокове оприлюднення технічних специфікацій і критеріїв відбору та присудження, дозволяють зацікавленим особам перевірити, що вони справедливі і недискримінаційні.

– вимоги обліку і звіту забезпечують при необхідності контрольованість дій державного замовника.

Останнє також є фундаментальним аспектом “підзвітності”, тобто залучення чиновників з питань закупівель до відповідальності за їх рішення і дії. “Підзвітність” також часто є концептуальною складовою національних закупівельних систем і положення про прозорість посилюють цю підзвітність.

Деякі принципи викладені по-іншому у національних законодавствах європейських країн, наприклад “економія і ефективність”, “співвідношення ціни і якості”, “чесність” або “сумлінність” [2].

Ключовий економічний рушій, що лежить в основі закупівельних про-процесів - це необхідність забезпечення співвідношення ціни і якості для всіх закупівель. У Директивах це питання не акцентовано, але важливо зазначити, що потрібно законодавствам країн потрібно забезпечити чи не єдино важливий з точки зору результатів закупівель економічний результат щодо співвідношення ціни і якості. Термін “співвідношення ціни і якості” означає оптимальну комбінацію між різними факторами, пов'язаними з цінами і не залежними від них, які разом задовольняють вимогам державного замовника. Елементи, які складають оптимальну комбінацію цих різних факторів відрізняються у кожному випадку окремих закупівель і залежать від результатів, необхідних державному замовнику.

На Європейському рівні декілька різних інституцій залучені до питань державних закупівель. Найважливішою можна назвати Раду Європейського Співтовариства, яка діє або самостійно, або в співробітництві з Європейським Парламентом. Всі останні Директиви про закупівлі були прийняті цими двома інститутами спільно, використовуючи процедуру “спільного прийняття рішень”.

Рада наділена повноваженнями забезпечення координації спільної економічної політики держав-членів, приймати рішення і надавати повноваження комісіям для введення в дію норм, прийнятих Радою Європейського Співтовариства.

Однак, суттєвим є те, що Рада не має права ініціативи. Таким чином, вона не має повноважень вводити в дію законодавство, що не запропоноване комісіями.

Роль Європейської комісії також полягає у забезпеченні дієвості положень Договору і застосування відповідних заходів, прийнятих інституціями ЄС. Таким чином, поряд з дією в якості основного законодавця норм в сфері державних закупівель, комісія також відповідальна за застосування і забезпечення виконання Директив.

Література

1. Збірник директив ЄС з питань державних закупівель [Електронний ресурс] // Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС. – Січень 2015. – Режим доступу: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/.../EU-PP-Directives-Compendium_UKR.pdf

2. Закон України [Електронний ресурс] // Про здійснення державних закупівель. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/89387>

3. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету [Електронний ресурс] // Контроль дотримання принципів державних закупівель. – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/22-2016/40.pdf>

Галина РУМЯНЦЕВА

Нововолинський навчально-науковий

інститут економіки та менеджменту

Тернопільський національний економічний університет

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА АУТСОРСИНГУ

Негативні тенденції в розвитку вітчизняної економіки упродовж останніх років вимагають пошуку синергетичних механізмів стимулювання економіки, здатних активізувати економічну й інвестиційну діяльність, оскільки в Україні спостерігається гострий "інвестиційний голод", який стримує розвиток економіки, роздмухує безробіття та еміграцію, консервує бідність населення. Прямі іноземні інвестиції на душу населення в Україні – менше \$1,4 тис. на людину, тоді як в Польщі – \$5,6 тис., в Чехії – \$10,7 тис., а в США – \$17,4 тис. (дані UNCTAD за 2015 рік). Виходить, що в нас "залізна завіса" від інвестицій та "червона доріжка" для еміграції талантів. А має бути навпаки. Український інвестиційний клімат має багато серйозних недоліків, а за привабливістю податкової системи ми взагалі займаємо одне з останніх місць в світі: 133 з 138 (за даними Global Competitiveness Report 2016-2017) [1]. Отже, в умовах погіршення національної економіки та загострення конкуренції на світових ринках інвестиційних ресурсів Україні потрібна системна робота з формування сприятливого інвестиційного клімату для діяльності як вітчизняних, так і іноземних інвесторів та запровадження дієвих механізмів стимулювання інвестиційної діяльності. До таких механізмів належить створення інвестиційних парків.

Саме на функціонування індустріальних парків покладаються значні надії в Україні, оскільки вони розглядаються як більш ефективний і дійовий захід піднесення економіки відсталих регіонів. Саме виробничо-технічні галузі суспільства забезпечують матеріальний добробут народу. Цим самим можна збільшити в рази не тільки робочі місця, але й підняти промисловість, сільське господарство, транспорт, будівництво тощо. Характерною рисою ринку в Україні за всі роки існування є суттєве домінування імпорту як продовольчих, так і промислових товарів від 70% до 90%. Відомо, якщо країна допускає на свій ринок понад 14% імпортного товару, то економіка цієї держави деградує [2, с. 209].

До того ж, значущість функціонування індустріальних парків підкреслюється широкою низкою завдань. Так, формування високотехнологічних виробництв, створення нових робочих місць, підвищення рівня кваліфікації працівників, удосконалення управлінських структур – важливі завдання для оптимізації функціонування бізнесу. І тому до драйверів росту економіки віднесено спеціальні площадки для розташування промислових виробництв – індустріальні парки, котрі являють собою єдину інфраструктуру, податкові преференції, які сприяють значному зниженню витрат на функціонування підприємств. Крім того, учасники-резиденти індустріальних парків отримують можливість зменшити собівартість продукції, ринок нерухомості зростає за рахунок попиту з боку бізнесу на площі індустріальних парків, зростає попит на послуги сервіс-компаній (клінінгові компанії, фінансові компанії і т.п.), збільшується кількість високопродуктивних робочих місць в регіоні розташування індустріального парку – у сукупності, усе це підвищує продуктивність праці, податкові надходження до бюджетів, а також є одним з факторів зростання ВВП.

Так, індустріальні парки принесли економічний успіх багатьом країнам, зокрема Чехія, Польща, Туреччина, Китай, США, Македонія, Сінгапур, Грузія, Білорусь, Словаччина, Казахстан, Ізраїль та ін.. Сьогодні, за даними UNIDO, в світі вже працює понад 15 000 індустріальних парків. При цьому найбільш показовим є досвід функціонування індустріальних парків Туреччини, унаслідок чого за сім останніх років ВВП країни зріс у 3 рази [1].

Водночас в економіці сучасної України розвиток індустріальних парків створює не тільки можливості для розвитку промисловості і регіонів, а сприяє зміцненню співпраці між

підприємствами, інвесторами, органами місцевого самоврядування, інституціями економічного розвитку.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України станом на 14.09 2017 року 27 індустріальних парків включені до Реєстру індустріальних (промислових) парків.

На сьогоднішній день відсутнє єдине трактування поняття «індустріальний парк».

Так, згідно закону України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 №5018, індустріальний парк – це визначена згідно з містобудівною документацією та земельним кадастром, облаштована відповідною інфраструктурою земельна ділянка, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері промислового виробництва, науково-дослідну діяльність та діяльність у сфері інформації та телекомунікацій на умовах, визначених даним Законом України та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку [3]. Тобто в основу створення та діяльності індустріальних парків закладено територіальний принцип.

Група розробників Концепції створення індустріального парку «Нововолинськ» економічну сутність трактує так: «Індустріальний парк – це єдина територія зі спеціально облаштованою інфраструктурою для розміщення нових об'єктів промисловості, інноваційної сфери, логістики і супутніх послуг, спрямованих на забезпечення економічного зростання, створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку міста, підвищення конкурентоспроможності регіону, збільшення надходжень до міського бюджету та Державного бюджету України, а також активізації інвестиційної діяльності як в місті, так і в регіоні» [4].

Разом з тим слід зазначити, що інноваційна форма економічних та організаційних відносин – аутсорсинг набувають все більшого розвитку, як у світовій, так і в українській практиці. Аутсорсинг є однією з форм організації кластерів, індустріальних парків в економіці. Аутсорсингові відносини належать до важливих механізмів взаємодії підприємств [5]. Роль механізму аутсорсингу в індустріальних парках підкреслюється низкою переваг, зокрема:

- аутсорсинг сприяє зниженню та контролю виробничих витрат підприємств-учасників індустріальних парків;

- надає більш ефективний характер впровадженню інновацій у наукомісткі виробництва;

- сприяє впровадженню нових технологій;

- зниженню вартості бізнес-процесів;

- раціоналізації виробничої й управлінської діяльності;

- вивільняє внутрішні ресурси підприємств для інших операцій;

- покращує якість продукції та послуг;

- фокусує підприємства на основний вид діяльності;

- надає можливості використання спеціалізованого обладнання, знань, технологій;

- сприяє зниженню ризиків, пов'язаних з реалізацією бізнес-процесів;

- аутсорсинг відповідає механізмові розвитку індустріального парку, тобто поєднує конкуренцію й кооперацію, які призводять до синергетичного ефекту (наприклад, в утриманні капіталомісткої інфраструктури).

Світова й вітчизняна практика ілюструє функціонування індустріальних парків за аутсорсинговою моделлю. Так, в Туреччині створено 290 індустріальних парків, з яких 30% працюють на аутсорсингу [6].

Аналіз практики функціонування індустріальних парків в зарубіжних країнах показав використання механізму аутсорсингу не виробничих функцій (організація харчування, обслуговування інженерних комунікацій, складське зберігання; транспортний, бухгалтерський, юридичний, маркетинговий аутсорсинг та ін.) [7].

До того ж, характерним прикладом застосування не виробничого аутсорсингу є індустріальні парки Великобританії, а для індустріального парку Zeta (Коста-Рика) характерним є використання інших видів аутсорсингу, зокрема: виробничий, інженерний та ІТ – аутсорсинг.

Створення індустріальних парків стало потужним фактором розвитку ІТ-галузі, що дало можливість Індії стати світовим лідером у глобальному аутсорсингу, перш за все у секторі офшорного розроблення програмного забезпечення та управління ІТ-службами. А також у швидко зростаючому секторі аутсорсингу бізнес-процесів (темпи росту сектора кол-центрів аутсорсингу бізнес-процесів на початку 2000-х рр. сягнули щорічного приросту в 70%) [8].

Водночас, характерним прикладом застосування механізму виробничого аутсорсингу є Бугульминський індустріальний парк у Татарстані [9].

Звернімося до вітчизняної практики застосування аутсорсингу. Україна може стати топ-хабом Європи у сфері використання ІТ-аутсорсингу в індустріальних парках. Це підкреслюється на сторінках іноземних видань (ATLANTIC COUNCIL). Вже зараз кількість ІТ-фахівців -90000- є найвищим у Центральній Європі. В Україні послуги в галузі інформаційних технологій надають понад тисячі компаній. Українські ІТ-компанії активно виходять на міжнародні ринки й встановлюють партнерські відносини із іноземними компаніями [10].

Як стверджує науковець І. Соловей, «індустріальні парки називають «локомотивами» економічного та інноваційного розвитку, технологічної модернізації. Створення таких парків дає можливість ефективно стимулювати ІТ-бізнес, як на ринках що розвиваються, так і на сформованих ринках» [11].

Нині діючий індустріальний парк «Соломоново» в Закарпатті функціонує за аутсорсинговою моделлю, зокрема поширений аутсортинг логістики й дистрибуції..

Разом з тим в Україні функціонує індустріальний парк «Bionic Hill» та створюються нові індустріальні парки «Нововолинськ» і «Лиманський», функціональним призначенням яких поряд з іншими функціями передбачено використання ІТ-аутсорсингу, а нідерландський девелопер збудує у м. Львів індустріальний парк «Рясне-2», який буде функціонувати на механізмі логістичного аутсорсингу [12].

Отже, створення індустріальних парків в Україні є вельми перспективним та економічно вигідним напрямком, як для підприємств, так і для держави. А застосування механізму аутсорсингу, особливо ІТ-аутсорсингу, в індустріальних парках дасть можливість призупинити міграцію ІТ- спеціалістів до Польщі та інших країн.

Література

1. Галасюк В. Індустріальні парки: міфи та реалії / В. Галасюк . – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/opinion/galasukcolumn/ndustrialn-parki-mfi-ta-real-762486.html>.
2. Білопольський М.Г. Концептуальні засади економічної програми щодо виходу України з кризи / М.Г. Білопольський, В.С. Волошин, О.В. Кленін // Вісник економічної науки України. – 2016. – №1 (30). – С. 208-215.
3. Закон України «Про індустріальні парки» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013. – № 22. – С. 212. – Режим доступу до ресурсу: <http://rada.gov.ua>.
4. Концепція створення індустріального парку «Нововолинськ» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.novovolynsk-rada.gov.ua/index.php/miskavlada/normatyvni-akty/rishennia-miskoi-rady.html>.
5. Бравар Ж-Л, Морган Р. Эффективный аутсорсинг. Понимание, планирование и использование успешных аутсорсинговых отношений. — М.: Баланс Бизнес Букс, 2007.
6. Щетинина Т.С., Кузнецов А.Н. Международный опыт развития индустриальных парков // Экономика и менеджмент инновационных технологий. 2017. № 5 [Електронний ресурс]. URL: <http://ekonomika.snauka.ru/2017/05/14837>
7. Индустриальные парки Республики Башкиртостан [Электронный ресурс].- Режим доступу до ресурсу: http://minpromtorg.gov.ru/common/upload/files/docs/IP_Resp_Bashkortostan.pdf

8. Ткачева Н.В. Индия: информационные технологии и индустрия аутсорсинга [Электронный ресурс].- Режим доступу до ресурсу: library.ua/join.php.

9. Пространство для развития Вашего бизнеса-[Электронный ресурс].- Режим доступу до ресурсу: <http://tmnpark.ru/>

10. Берегись, Силиконовая долина: Идет Украина -[Электронный ресурс].- Режим доступу до ресурсу: <http://www.expert.ua/mezhdunarodnaya-analitika/0/920-beregis--silikonovaya-dolina--idet-ukraina>.

11. Ирина Соловей «Локомотив» современных технологий вытаскивает Украину из тупика-[Электронный ресурс].- Режим доступу до ресурсу: <https://kp.ua/life/391145-lokomotyv-sovremennykh-tekhnolohiyi-vytaschyt-ukraynu-uz-syrevohotuhika>.

12. Индустриальный парк «Рясне-2» збудує у Львові філія голландської компанії «СТР» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dailylviv.com/news/ekonomika/industrialnyi-park-ryasne-2-zbuduie-u-lvovi-filiya-hollandskoyi-kompaniyi-str-19850>

Неля ЧОРНА

д.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Підприємництво – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [2].

Ефективність підприємницької діяльності визначає соціально-економічний розвиток держави та добробут її населення. Підприємництво забезпечує збільшення зайнятості населення, сприяє формуванню більш гнучких господарських структур, і відповідно дає змогу раціональніше використовувати ресурси та стимулювати виробництво.

Сучасний стан розвитку підприємництва в Україні знаходиться у важкому становищі. Серед основних проблем ефективного функціонування підприємств в нашій країні можна виділити наступні:

1. Недосконалість нормативно-правового забезпечення, яке проявляється у: відсутності єдиної законодавчої стратегії розвитку підприємництва; неоднозначності, нестабільності і суперечливості чинної нормативно-правової бази; низькій виконавчій дисципліні щодо нормативно-правових документів.

2. Незначна кількість підприємств малого і середнього бізнесу, а також нетривалість їх життєвого циклу, що обумовлено відсутністю їх державної підтримки.

3. Значні витрати часу на проходження офіційних процедур для започаткування підприємства та його реєстрації.

4. Непривабливий інвестиційний клімат, а також відтік інвестицій та інших коштів за кордон.

5. Низька конкурентоспроможність вітчизняних підприємств.

6. Недосконалість інфраструктурного забезпечення підприємництва.

7. Низький рівень інноваційного розвитку підприємств.

8. Існування тіньової економіки через недосконалість економічної політики держави.

9. Суттєве зниження платоспроможності населення, що негативно відображається на формуванні споживчого попиту.

10. Неefективна державна підтримка підприємницького сектора економіки.

Вище перелічені проблеми створюють значні перешкоди для повноцінного розвитку підприємництва. Вирішення кожної з них потребує відповідних заходів:

1. Удосконалення нормативно-законодавчої бази щодо створення сприятливих умов для розвитку підприємництва.

2. Ефективна державна підтримка підприємств малого і середнього бізнесу.

3. Спрощення процедур реєстрації суб'єктів господарювання, усунення бюрократії.

4. Формування сприятливого клімату для залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

5. Стимулювання розвитку підприємництва в галузях, що забезпечують найвищу ефективність суспільного виробництва та його конкурентоспроможність.

6. Забезпечення ефективного функціонування ринкової інфраструктури.

7. Стимулювання інноваційного розвитку підприємств завдяки використанню досягнень науково-технічного прогресу, ресурсозберігаючих технологій, випуску принципово нових видів продукції.

8. Удосконалення кредитної політики (пільгове кредитування суб'єктів підприємницької діяльності) та податкової політики (спрощена системи оподаткування, оптимізація податкового навантаження).

9. Підвищення соціальних стандартів життя населення усіх вікових категорій.

10. Оптимізація державного регулювання підприємницького сектора та розвиток державно-приватного партнерства в Україні.

Для забезпечення ефективного розвитку підприємництва Україна повинна застосовувати досвід економічно розвинених країн. На нашу думку, це має бути, в першу чергу, європейський досвід. Підтримка підприємництва на території Європейського союзу (ЄС) передбачає заходи пом'якшення державного регулювання підприємницької діяльності, усунення надлишкової бюрократії, пряму підтримку інноваційних та експортноорієнтованих підприємств.

Єдиний європейський ринок створює всі умови для процвітання підприємництва через інтегральні принципи свободи руху всього необхідного для кожного бізнесмена: товарів, капіталу, людей і послуг. Коли підприємець має доступ до цих ресурсів у всіх 28 країнах-членах Євросоюзу, він отримує значно більше можливостей під час розробки та реалізації свого бізнес-плану. Значний поштовх для розвитку малого бізнесу в країнах ЄС стався під час світової економічної кризи 2007 – 2009 рр., оскільки багато середніх і великих за розміром підприємств були змушені скорочувати свій штат та обсяги виробництва. У результаті деякі сегменти ринку відкрилися для дрібних підприємців. Цим насамперед скористалися представники малого бізнесу країн-нових членів ЄС [3].

Для підтримки малого бізнесу та мікробізнесу Європейська комісія видала в червні 2008 р. Акт про малий бізнес Європи. У документі мікро- та малому бізнесу відводиться центральна роль у розвитку європейської економіки, адже саме малі підприємства є лідерами в інноваціях, сприяють соціальному залученню та надають найбільше робочих місць. Документ містить багато положень стосовно адаптації засобів публічної політики країн-членів ЄС до потреб малого бізнесу. Це і спрощення процедури сплати податків, і вдосконалення платіжних систем, і розвиток співпраці між самими підприємствами, що потрібно взяти до уваги в Україні [3].

Серед постсоціалістичних країн-членів ЄС показовим є досвід стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу в Польщі. Крім загальних форм оподаткування, в цій країні малі підприємства можуть користуватися спрощеними формами, які характеризуються нижчим рівнем зобов'язань, простими правилами застосування в щоденній практиці.

Великобританія поєднує доволі високу базову ставку корпоративного податку з поміркованою системою інвестиційних податкових пільг. Більшість пільг спрямована на стимулювання інтенсифікації науково-технічного прогресу і надається у формі прискореної амортизації або податкового кредиту.

Для України важливим є також вивчення досвіду податкового стимулювання підприємництва у Словаччині, яка успішно пододала кризові явища 1990-х років. У царині прямого оподаткування прибутків словацька податкова реформа була зосереджена на

запровадженні єдиної податкової ставки (19%), відомої також як «фіксований податок», який запровадили за принципом оподаткування всіх прибутків єдиним способом, незважаючи на джерело оподаткування. Нове законодавство скасувало 21 вид оподаткування прибутків, який застосовували в Словаччині до реформи. Іншим важливим кроком стало спрощення правил щодо бізнесових витрат. Новий податковий закон дозволяє збитковим підприємствам Словаччини не сплачувати податки впродовж п'ятирічного періоду. Водночас словацьким компаніям не дозволено ухилятися від інвестиційних витрат. Натомість у податковій ставці передбачено падіння ринкових цін. Це означає, що з кожної витрати на інвестиції може бути утримана від оподаткування лише певна їх частка щороку [3].

Як доводить аналіз світового досвіду, роль держави в ринковій економіці залежить від забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, створення однакових сприятливих умов для розвитку різних форм бізнесу, у тому числі малого бізнесу, а також всебічної підтримки підприємництва й приватної ініціативи. При цьому податки є найнадійнішим та найефективнішим важелем стимулювання розвитку підприємництва.

Ефективність функціонування економіки у розвинутих країнах значною мірою залежить від оптимального співвідношення в ній малого, середнього та великого бізнесу. Взаємодія держави і малого бізнесу в країнах із розвиненою економікою здійснюється на взаємовигідних умовах і має тривалий характер.

Як доводить аналіз світового досвіду, роль держави в ринковій економіці залежить від забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, створення сприятливих умов для розвитку різних форм бізнесу, у тому числі малого бізнесу, а також всебічної підтримки підприємництва й приватної ініціативи. При цьому податки є найнадійнішим та найефективнішим важелем стимулювання розвитку підприємництва.

Держава повинна здійснювати підтримку бізнесу, забезпечення повної лібералізації підприємницької діяльності, скасування адміністративного тиску та бюрократичних обмежень. Для забезпечення економічного зростання і припливу інвестицій в Україні необхідно проводити структурні реформи. Важливими умовами підприємницької діяльності є: стабільна політична ситуація; позитивна суспільна думка про діяльність підприємців; належний рівень культури підприємництва.

Література

1. Гавриш О. А. Економічні проблеми та шляхи покращення становища підприємництва в Україні / О. А. Гавриш, Т. О. Ковнер // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. - 2015. - Випуск 16. - С. 156 - 158.
2. Закон України «Про підприємництво» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12
3. Карлін М. І. Стимулювання розвитку підприємництва в країнах Європейського союзу: досвід для України / М. І. Карлін // Історія народного господарства та економічної думки України. - 2015. - Випуск 48. - С. 159 – 165.
4. Кашуба О. М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку / О. М. Кашуба // Економіка та держава. – 2015. – №6 – С. 104 – 105.

Владислав ШАЛІМО

аспірант

Одеська національна академія харчових технологій

ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ВИНОРОБСТВА В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

Виробництво алкогольних напоїв в Україні є однією із основних бюджетоформуючих галузей харчової промисловості. Саме ця галузь найбільшою мірою відчуває на собі вплив державного регулювання і саме для цієї галузі характерні протиріччя маркетингової політики підприємств та демаркетингових дій з боку держави. Дії держави повинні бути зосереджені,

з одного боку, на обмежені попиту на алкогольні напої, з іншого боку реалізація алкогольних напоїв забезпечує стабільні надходження до бюджету країни і державне регулювання спрямовується, з огляду на це, на боротьбу з тіньовим ринком, випуск якісної продукції і зростання надходжень до бюджету від діяльності підприємств, які виробляють алкогольні напої.

Характеризуючи стан ринку алкогольних напоїв, слід зазначити, що останнім часом спостерігається тенденція скорочення пропозиції, що зумовлено дією декількох чинників. Формування ціни на алкогольні напої відбувається під впливом державного регулювання, яке проявляється у встановленні мінімальних роздрібних цін та визначенні ставки акцизів, покупної спроможності населення та конкурентної боротьби на ринку алкогольних напоїв. Дія цих чинників має різний напрям впливу на обсяги пропозиції та попиту на ринку алкогольних напоїв.

В останні роки цей ринок демонстрував стабільне зростання, проте, погіршення економічної ситуації в другій половині 2008 р. спричинило зниження обсягів виробництва ігристого вина, а, відповідно, зменшення обсягів експорту і поставки імпортного вина в Україну. Крім того, девальвація національної валюти спричинила зростання вартості ігристого вина.

Як зазначає В. Пономарьов, підвищення ставок акцизного збору на вино провокує негативну динаміку розвитку виноградарської й виноробної галузей [1]. Сучасні вчені досить неоднозначно ставляться до існуючих тенденцій і динаміки в галузі та наполягають на необхідності глобальної підтримки держави в питаннях розвитку в умовах мінливого зовнішнього середовища. Проте, незважаючи на різні підходи до оцінки загальних тенденцій на ринку виноробної продукції в цілому і на ринку ігристих вин, зокрема, проблеми визначення причин негативних явищ і розробки стратегій з їх усунення залишаються актуальними й потребують подальшого поглибленого дослідження.

В останні роки конкуренція на світовому ринку іристих вин посилюється. Зазначена тенденція обумовлена зміною пріоритетів споживання покупців. Дисбаланс викликаний тим, що вина, вироблені в Чілі, Аргентині пропонуються за низькою ціною, що обумовлено можливістю залучення в цих країнах дешевої робочої сили й сприятливими природно-кліматичними умовами для вирощання виноградників. Але, смакові пріоритети європейських споживачів все частіше змінюються у бік іристих вин, що викликано сформованими традиціями і високою культурою споживання алкогольних напоїв. Слід зазначити, що загальні світові тенденції суттєво відобразилися на діяльності потужних виробників шампанського в Україні. Адже, як свідчить проведений аналіз, ринок іристих вин один із перших на продовольчому ринку України відчув суттєвий негативний вплив економічної кризи.

Заходи державного регулювання останнім часом спрямовані на підвищення ставки акцизів та зростання мінімальної роздрібною ціни, що в умовах економічної кризи і зниження рівня покупної спроможності населення не могло не призвести до скорочення попиту. На ринку вин в Україні спостерігається переорієнтація споживачів на кріплені вина. Крім того, падіння покупної спроможності населення забезпечує конкурентні переваги виробникам, які орієнтовані на виробництво продукції економ-класу. Однією з основних конкурентних переваг залишається цінова політика підприємства. Тому, постійно розширюється пропозиція вина у асептичній картонній упаковці. За рахунок зручності зберігання, транспортування та споживання, вина у картонній упаковці користуються все більшим попитом. Причому, попит на вина у картонній асептичній упаковці стають менш залежним від сезону.

Встановлення мінімальної роздрібною ціни на кріплені вина дозволило легалізувати ринок вина. За даними експертів, більше половини вина, яке виробляється в Україні не відповідає вимогам, а одержаний продукт не може бути названий вином, оскільки в нього додається значна кількість етилового ректифікованого спирту невиноградного походження.

Встановлення мінімальних роздрібних цін змусило недобросовісних виробників відмовитися від виробництва, оскільки такий товар став непривабливим для споживача за ціною.

Виробництво тихих вин в Україні буде зростати, але темпи зростання та структура ринку будуть залежати від державного регулювання ринку вина та алкогольних напоїв, рівня покупної спроможності населення, стану суміжних галузей, тощо. Така перспектива обґрунтовується зростанням виробництва виноматеріалів при підвищенні їх якості. Зміна споживчих симпатій при купівлі вина визначається рівнем покупної спроможності населення. Якщо сьогодні для ринку тихих вин закономірне більш стрімке зростання сегменту кріплених вин, із вмістом спирту понад 15%, що характерне для нижнього цінового сегменту, то зі зростанням покупної спроможності населення, можливий ріст сегменту дорогих марочних вин.

Особливістю сучасного етапу діяльності виноробних підприємств є підвищення впливу зовнішнього середовища на ефективність їх діяльності. Останнім часом, ринку вина притаманні високі темпи росту, зміни в інструментах державного регулювання: зміна ставок акцизу, запровадження мінімальної роздрібною ціни, підсилення конкурентної боротьби тощо. Така ситуація на ринку викликає необхідність швидкого реагування підприємств. Мінливість зовнішнього середовища виявила проблему якості та ефективності управлінських рішень щодо передбачення та нейтралізації негативних наслідків впливу чинників зовнішнього середовища.

На рівень конкурентоспроможності вина та виноматеріалів значною мірою впливає державне регулювання. Для виноробства в Україні не створюються умови, які мотивували б виробників до нарощування обсягів виробництва та легалізації ринку вина. В Україні склалася унікальна для світу ситуація, коли вино оподатковується двічі. Податок стягується з виноматеріалів та готової продукції, крім того, якщо йдеться про виробництво вина із використанням спирту, то додатково стягується податок зі спирту. Останні зміни в акцизному законодавстві призвели до зміни структури виробництва вина і примусили виноробів переорієнтуватися на виробництво сухих вин, відмовившись від кріплених, хоча візитною картою України завжди були останні.

Можна прогнозувати також подальшу концентрацію виробництва на ринку тихих вин, що сприятиме загостренню конкурентної боротьби на ньому практично на всіх сегментах, оскільки стратегії наслідування лідера виступають характерною рисою ринкової поведінки більшості підприємств, що викликало загострення конкуренції на ринку вина у картонній упаковці, зміщення виробництва у сегмент дешевих кріплених вин, розширення асортиментної лінійки майже всіх виробників за рахунок саме цих вин. Стратегія нішерів характерна для незначної кількості підприємств, що дозволяє утримувати їм незначні частки ринку за рахунок конкурентних переваг високого порядку. Продукція цих підприємств орієнтована на ринковий сегмент преміум класу, з високим рівнем цін.

Література

1. Іртищева І.О. Інновації – рушійна сила розвитку економіки XXI століття / І.О. Іртищева, О.М. Потапенко // Бізнес-навігатор. – 2011. – № 1(22). – С. 64–71.
2. Пономаренко В.С. Концептуальні засади управління стратегічним співробітництвом підприємства з іншими суб'єктами для забезпечення інноваційного розвитку / В.С. Пономаренко // Проблеми науки. – 2006. – № 5. – С. 14-19.

Ірина ШЕВЧУК

здобувач

Тернопільський національний економічний університет

ДО ПИТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЦУКРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Увесь період становлення економічної системи України супроводжується зростанням залежностей у світовій економіці, які були зумовлені процесами інтернаціоналізації виробництва та глобалізації, що викликало появу нових загроз функціонування економіки країни. Зважаючи на те, що під час перебування України в складі колишнього Радянського Союзу вивчення забезпечення економічної безпеки в основному зводилося до критичного оцінювання американської гегемонії та захисту принципів соціалістичного способу виробництва, цілком природно постає питання її побудови, спираючись на прогресивні досягнення людства в цій сфері.

Комплекс проблем, пов'язаний із соціально-економічним реформуванням в Україні як важливим чинником забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств цукрової промисловості має важливе значення для розвитку нашої країни.

Із світового досвіду відомо, що магістральний шлях сучасного розвитку економіки пролягає через демократизацію та диверсифікацію відносин власності, утворення провідного прошарку працюючих власників (народний капіталізм), утвердження ефективних механізмів взаємодії між працею і капіталом. Україна обрала ліберальний шлях розвитку, а саме поєднання системи ринкових відносин і суттєвої ролі держави в забезпеченні ефективного функціонування ринкових механізмів і вирішенні соціальних проблем. Трансформація економіки, яка зараз здійснюється в Україні, проходить саме шляхом лібералізації економічних відносин.

Безумовно, шлях трансформаційних перетворень дуже складний і як виявилось – довгий. Як свідчить аналіз, проведений відомими вітчизняними економістами і політиками, не обходиться без деформацій, прорахунків і помилок, повільності і некомплексності економічних реформ. Їх знання надає можливість для своєчасної розробки і здійснення заходів щодо виправлення. Це в свою чергу суттєво сприятиме забезпеченню економічної безпеки на рівні держави та досліджуваних нами - підприємств цукрової промисловості.

По-перше, в ході трансформації порушено єдність і збалансованість економічних і суспільних перетворень, між якими існують системні зв'язки. Це відбулося як у часі, так і в окремих комплексах: економічному та суспільному. Трансформаційний рух є ефективним лише за умов дотримання одночасності і системності перетворень як в економічному, так і в суспільному житті.

По-друге, бажання швидко перестрибнути через об'єктивний перехідний період призвело до системної дезінтеграції як в економіці, так і суспільстві. Результатом такої дезінтеграції в економічній сфері стала розбалансованість ще до кінця не сформованого ринкового механізму, яка існує й зараз.

По-третє, з самого початку неправильно обрано модель суспільно-економічного розвитку, а саме, латиноамериканського типу. Хоча еталон був значно ближчий навіть за відстанню і географією – європейський, а ще краще – китайський і в'єтнамський. Це завдало шкоди процесу демократизації, як в економіці, так і в суспільному житті.

По-четверте, світовий досвід свідчить, що на етапі трансформаційних суспільних та економічних перетворень роль держави в їх здійсненні не зменшується, а навпаки, зростає. Але цим досвідом ми не скористалися. Головне завдання держави у такий період – утворення ринкових механізмів на ґрунті лібералізації економічних відносин, розбудова провідних інститутів демократії та громадянського суспільства, що тісно пов'язані між собою. Світовий досвід вивів правило, згідно з яким держава звільняє економіку від своєї присутності тільки там, де сформовано та ефективно функціонують дієві ринкові механізми.

По-п'яте, не було враховано, що реформування економіки в ринковому напрямі є не самоціль, а лише механізм вирішення соціальних питань. Досвід повоєнної Європи підтверджує, що визначальним був принцип саме соціальної спрямованості реформування економіки.

По-шосте, доцільно також відзначити, що сучасні проблеми в цукровій промисловості України є значною мірою похідними від кризи державного управління, викликані поспішністю і непідготовленістю переходу від адміністративно-командних методів управління економікою до ринкового регулювання.

Отже, перелік наведених негативних чинників та необхідність їх відвернення ще раз підтверджують необхідність мати власну модель трансформаційних перетворень економіки і суспільства, засновану на ліберальній ідеї, яка дозволить на належному рівні забезпечити економічну безпеку як підприємств цукрової промисловості так і держави загалом.

Література

1. Дацків Р. М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції / Р.М. Дацків. – Л. : Центр Європи, 2006. – 160 с.
2. Ткаченко А. М. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Venu/2010_1/21.pdf
3. Шлыков В. Экономическая безопасность предприятия / В. Шлыков // РИСК. – 2016. – №6. – С. 61 – 63.

Борис ЯЗЛЮК

д.е.н., професор, декан факультету
аграрної економіки і менеджменту

Тернопільський національний економічний університет

МЕХАНІЗМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Існуюча на сьогоднішній день в Україні ситуація в питанні державної підтримки харчових підприємств вкрай незадовільна, має потребу в глибокому вивченні й удосконалюванні, згідно із чим найбільш важливі висновки й пропозиції за результатами проведеного нами дослідження можна сформулювати в такий спосіб:

1. Успішне вирішення завдання організації ефективної роботи харчових підприємств передбачає можливість залучення в галузь необхідної кількості матеріальних і грошових ресурсів (інвестицій). Причому, вивчення закордонного й вітчизняного досвіду забезпечення ресурсами продовольчої сфери показало, що для цього необхідно регулювання даного процесу з боку держави.

2. З урахуванням галузевої специфіки виникає необхідність винесення на теоретичний рівень і усвідомлення в державному масштабі принципу пільговості при наданні коштів агропродовольчому сектору на поворотній основі.

3. До числа головних недоліків системи ресурсного забезпечення харчових підприємств належить відсутність стабільності через постійну зміну форм кредитування, систем інвестування, страхування й ін.

4. Порівняльний аналіз різних методів забезпечення підприємств галузі позиковими коштами, що застосовувалися в останні роки, демонструють найбільшу ефективність механізму пільгового кредитування зі спеціального фонду, у силу чого саме даний механізм доцільно удосконалювати й розвивати.

5. Аналіз практичних аспектів інституційної підтримки інвестиційної діяльності харчового виробництва, і особливо, здійснюваної за допомогою пільгового кредитування, дозволив сформулювати наступні твердження:

– удосконалювання діючого механізму надання коштів харчовим підприємствам можливо за допомогою застосування кредитних ліній і введення поставок ресурсів у галузь відповідно до логістичної системи “just in time” (“точно в строк”);

– практично всі кредити, видані прямо товаровиробникам, у строк погашені не були, причому найбільш ефективною виявилася схема надання ресурсів галузі через безпосередніх виробників продукції, що також дозволяє розширити коло фактичних позичальників;

– зворотність коштів залежать від їхніх розмірів і практично не пов’язана з організаційно-правовою формою позичальника, а, отже, підприємствам доцільніше надавати невеликі суми, які вони можуть реально погасити;

– при незмінності виробничої спрямованості лізингових операцій відбулося значне подорожчання техніки, що поставляється, що у цей час практично не оплачується лізингоотримувачами.

6. В аспекті інституційного регулювання економіки поставлене й вирішене завдання оптимального перерозподілу ресурсів у рамках прямих дотацій і фонду пільгового кредитування з державного й місцевих бюджетів для найбільш ефективного забезпечення товаровиробників коштами на покриття періодичних витрат з використанням частини бюджетних асигнувань на кредитування по двох варіантах: видача пільгових кредитів по чинному законодавству; виділення коштів на страхування кредитів і компенсацію третини дисконтної ставки при залученні ресурсів комерційних банків

7. Аналіз фактичної діяльності окремих харчових підприємств дозволив визначити показники комплексної економічної оцінки їх ресурсного потенціалу, що охоплюють різні аспекти діяльності й дозволяють повніше використовувати інвестиційні ресурси

8. Запропоновано систему концептуальні (стратегічні) заходи щодо удосконалюванню механізму інституційної підтримки харчового виробництва, що зачіпають основні принципи забезпечення підприємств ресурсами на поворотній основі, і тактичних методів (в управлінських, юридичних, психологічних і фінансово-економічних аспектах) по вдосконалюванню впливу на існуючі взаємини сторін.

Розроблені й узагальнені стратегічні заходи включають:

– перехід до програмно-цільового принципу виділення коштів на підтримку галузі, що може дати саме пільгове кредитування, правильно організований механізм якого, в автономному режимі оптимізує розмір підприємства, а, отже й раціонує кошти;

– реструктуризацію боргів підприємств;

– знаходження перспективних форм залучення в галузь додаткових матеріальних і фінансових ресурсів комерційних структур. Для реалізації подібного роду цілей можливе використання:

1) Схеми державно-комерційного фінансування поточних витрат підприємств (як різновид заставних операцій держави із харчовою продукцією). Її позитивним моментом є постійність фінансування для підприємства, нові ринки й доходи для банку, можливість часткового вирішення фермерської проблеми для держави.

2) Схеми інвестиційного державно-комерційного фінансування із залученням коштів комерційних структур і компенсацією частини відсотків з бюджету. В числі її позитивних моментів - ліквідація принципу зрівняльного розподілу коштів, процентна ставка, що дає позичальникові можливість «не закрредитовуватися»;

– автоматичне покладання функцій контролю на банки; зниження бюджетних витрат з одночасним залученням інвестицій у галузь;

– залік зустрічних фінансових потоків: податків банків, що здійснюють пільгове кредитування і компенсаційних платежів по кредитах;

– залікове погашення боргів харчовою продукцією.

Тактичні заходи щодо вдосконалювання забезпечення харчових підприємств капіталом повинні містити в собі посилення роботи з позичальниками з метою підвищення зворотності коштів, і можуть застосовуватися вже сьогодні, у рамках діючих механізмів. У групі цих заходів ми виділяємо:

- удосконалювання методики визначення економічного стану, ресурсного потенціалу підприємства й ін.;
- здійснення лізингових операцій на регіональному рівні;
- використання вексельного й товарного кредиту;
- удосконалювання страхування як фактору антиризикового управління при здійсненні кредитування;
- створення відділів експертної оцінки при регіональних керуваннях
- удосконалювання договірних (юридичних) і психологічних (мотиваційних) аспектів відносин при державній підтримці харчового виробництва.

9. Виходячи з мети визначення максимуму позитивного ефекту й мінімуму негативних наслідків для всіх учасників і резюмуючи розгляд окремих заходів, нами розроблена комплексна методика дослідження й удосконалювання механізму інституційного регулювання й підтримки харчового виробництва за допомогою забезпечення підприємств позиковим капіталом і дотримання загального балансу інтересів сторін. Розглядаючи цей процес, ми виділяємо суб'єкт, об'єкт, гарантії й формант позички, аналізуємо вплив на них стратегічних і тактичних заходів. Саме в цьому ракурсі вирішується питання про взаємозалежність окремих заходів з використанням законів формальної логіки й побудовою табличної інтерпретації дерева рішень, коли останні виступають переважно як зв'язані завдання з більш глобальними.

10. Побудований нами прогноз дозволяє зробити висновок, що стратегічні заходи хоча й більше ефективні, але на сьогоднішній день важкі у практичному застосуванні, вимагають до себе комплексного підходу, тоді як тактичні, при всій їхній практичній значимості, дають ефект тільки в окремих сегментах процесу забезпечення галузі позиковими коштами.

11. Варто особливо підкреслити, що всі заходи щодо вдосконалювання інституційної підтримки харчових підприємств на сьогоднішній день досягають поставленої мети лише частково. Хоча, проблема позначена, сьогоднішній стан економіки такий, що буде потрібен значний час для її вирішення. Проведене нами дослідження виявило необхідність подальшого аналізу проблеми інвестиційної діяльності харчових підприємств як мінімум, по наступних п'яти напрямках:

- по-перше, для застосування схем державно-комерційного кредитування на практиці виникне необхідність визначення фактичної потреби підприємств в кредитах банків і одночасно необхідність пошуку джерел коштів бюджету;
- по-друге, для результативного масового кредитування господарств необхідний пошук можливих шляхів впливу банків на виробничий процес позичальника з метою наступного своєчасного повернення кредиту, у першу чергу, на структуру виробництва й витратами механізму, канали реалізації, управління персоналом і т.д.;
- по-третє, необхідна детальна розробка пільгового лізингового механізму в галузі за участю комерційних банків;
- по-четверте, можлива розробка конкретних умов кредитування (включаючи моделювання оптимальної суми кредитів) для різних типів підприємств;
- в-п'ятих, що найбільше важливо, перелік заходів щодо удосконалювання інституційної підтримки інвестування харчових підприємств є відкритим і може надалі доповнюватися й видозмінюватися.

**СЕКЦІЯ 2.
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Mirosław BRONIEWICZ
Bialystok University of Technology, Poland

SUSTAINABILITY OF STEEL BUILDINGS

Steel, is the basic material, both in the structures and for the finishes of office buildings. It shows its power to be adaptable to any shape in any manner, including large spanning without any obstacles, its capacity to be designed according to the climatic factors in a more natural manner, comparable to other construction materials, and its long duration in time. All these features of steel figure out its sustainable potential. Consumers are becoming increasingly concerned about the environment. They need to be able to make informed decisions about the impact of their activities.

1. Ecological design methodology

Ecological design is defined as the kind of design activity which transforms matter and energy using processes that are compatible with nature and modelled on natural systems. This is a process very similar to conventional design, but with some remarkable exceptions. The main difference are priorities established for green building design. From them the most important is that ecological design must be integrated not only with the environment but also with the ecosystems that are present (Bródka J., Broniewicz M., 2013).

Ecological design expresses sustainability in the sense of a long life span as well as the limitation of environmental damage. The central problem is determining the building materials in terms of how they affect the environment. For example a relatively complex device containing insulation, wiring, controls and other materials contributes to an exceptionally low energy profile for the building, but cannot be considered to be inherently green because its fundamental material cannot be readily recycled.

There are three priorities to select building materials for a project. The first is reducing the quantity of materials needed for construction. The second priority is to reuse material and products from existing buildings (deconstruction). The third priority is to use materials with recycled content and that are recyclable themselves.

Steel have high potential for recycling and most steel products used in building applications have significant recycled content. Steel has long been the building material of choice for commercial construction for reasons of strength, durability and stability. Although the LCA and embodied energy impacts associated with metals may appear to be higher than alternatives, the inherent recyclability of metals, their durability and low maintenance make them competitive for high-performance building applications. Even while two out of every three pounds of new steel are produced from old steel, it is still necessary to continue to use some quantities of virgin materials. This is true because many steel products remain in service as durable goods for decades at a time and demand for steel around the world continue to grow.

There are many benefits of using steel in office buildings comparison to other construction materials, which increase its demand in the construction industry. Most of the buyers are now opting for prefabricated steel buildings that are strong, durable and reduce the time frame of construction. Properly designed office buildings contain flexible and advanced working environments for business. Compared with traditional buildings (such as concrete or brick buildings), steel buildings has shorter construction period about 1/3 time. The dead load of steel building is lighter, so higher buildings can be built on the same foundations. At the same time, because the column, wall and floor plate are thinner than traditional counterparts, the usage space of steel building is bigger than traditional buildings. These above will make extra profits for owners. As steel building has good tensility, its earthquake resistance performance is better than traditional building.

2. Design for disassembly

Design for disassembly is a new concept for the design and building community which intends to maximize materials conservation from building end-of-life management, and create adaptable buildings to avoid building removals altogether (Sustainability of steel buildings, 2012). Given that many buildings are removed from sites due to redevelopment and their inability to remain useful within an alternative land use, DfD can also be an intelligent strategy to prevent obsolescence and mitigate economic factors (such as labor costs) that encourage destructive demolition and disposal of buildings. Design for disassembly consists mainly of:

Use high-quality reused materials that encourage the markets for the reclamation of materials.

Minimize the different types of materials which reduces the complexity and number of separation processes.

Avoid toxic and hazardous materials that increase potential human and environmental health impacts, and potential future handling costs and technical difficulties.

Avoid composite materials, and make inseparable products from the same material that are then easier to recycle.

Minimize the number of different types of components to increase the quantities of similar recoverable components.

Separate the structure from the cladding to allow for increased adaptability and separation of non-structural deconstruction from structural deconstruction.

Provide adequate tolerances to allow for disassembly in order to minimize the need for destructive methods that will impact adjacent components.

Minimize numbers of fasteners and connectors to increase speed of disassembly.

Design joints and connectors to withstand repeated assembly and disassembly to allow for adaptation and for the connectors to be reused.

Allow for parallel disassembly to decrease the time on-site in the disassembly process

3. Energy efficient office buildings

The most expressive example of energy efficient office building is the new head office building for Manitoba Hydro in Winnipeg, Canada – Figure 1. Manitoba Hydro Place uses geothermal energy storage which produces all the energy required to cool the building and 60 per cent of the energy needed to heat it.

Figure 1. Manitoba Hydro in Winnipeg

Source: (www.isbe.org)

The design uses a “living building” concept that interprets and reacts to its physical environment rather than the traditional method of achieving energy savings by isolation from the elements through highly insulated and sealed construction. The shape and massing of the building was generated by solar orientation. Two towers converge at the north and divide to the south to

capture maximum sunlight. The envelope is divided into separate single and double glazed walls, with a partially conditioned buffer zone in between. The temperature between the two walls is heated slightly, to ensure minimum temperatures during winter months, maintaining the performance of a triple-glazed façade. These buffer zones are configured in the winter for thermal insulation and fresh air heating (in the case of the south atrium), however their configuration changes with the seasons, through actively controlled, solar shading, exterior venting and humidification systems.. A solar chimney, a tall thin slab at the main entrance on the north end of the building, draws fresh air through the building from the south atria. The south atria also feature a water curtain that enriches the space while efficiently adjusting humidity.

The example of the steel building which represents the ultimate in green building philosophies and combines the old construction with the new idea is Kraanspoor office in Amsterdam – Figure 2.

Located on the river IJ in Amsterdam, Crane Track began life in 1952 as a concrete crane platform along a harbor.. It was saved from demolition and used as the foundations of a contemporary, a three-storey, 12,500m² glass office building. The building's transparent image would not have been possible without the slim steel construction. By using a skeleton made of light

Figure 2. Kraanspoor office in Amsterdam

Source: (www.nikiomahe.com)

steel containing hollow floors, the existing concrete construction was fully utilized, and as a result maximized square meters of office space. A double-skin façade with movable louvers and solar-controlled glazing regulate the building's indoor climate, whilst openings in the floor and a low-energy mechanical extraction system provide ventilation. In summer, Crane Track is cooled by water from the river below whilst, in colder months, the relatively warm water from the river is used to preheat the central heating system.

3. Conclusion

Design for disassembly or deconstruction is the design of buildings to facilitate future change and the eventual dismantlement (in part or whole) for recovery of systems, components and materials. This design process includes developing the assemblies, components, materials, construction techniques, and information and management systems to accomplish this goal (Design for disassembly, 2013). It incorporates the life-cycle of buildings, including end-of-life, into the decisions made before a building is built thereby increasing its value and effectiveness in the face of future use and costs. Some of the benefits include:

Reducing resource-use and waste starting early in the building design process and as integral to the entire building life.

Meeting market demand for flexible and convertible buildings, particularly speculative building types with high changes in internal spatial usage.

Meeting owner-occupant building adaptation needs to accommodate future change, from adaptation to large-scale additions and subtractions.

Maintaining value for resale to future building Owners who may wish to make adaptations or removals. This value is in the reduced adaptation and removal costs incurred by a future Owner.

Allowing for ease of maintenance and repair of components and assemblies and enabling product leasing and take-back systems.

Reducing toxicity in materials selection through a concern for reuse and recycling capability subsequently reducing potential worker and occupant exposure to environmental and health impacts from materials.

Reducing potential future liability and waste disposal costs and burden to the community where the building is located.

Insuring the future economic viability of managing materials from the use, adaptation and removal of buildings within the context of rising labor, equipment and fuel costs.

Enabling future adaptation and building removal that reduces the site environmental impacts of destructive demolition, such as dust, noise and mechanical equipment emissions.

Preserving the embodied energy that is invested in building materials and facilitating the substitution of recovered materials for virgin resources.

Making the deconstruction industry more cost effective by potentially reducing time and labor requirements which are currently the major impediments to the disassembly and recovery of buildings and materials, respectively.

Enabling tax benefits to commercial building owners by the segregation of building components.

References

1. Bródka J., Broniewicz M. Design of steel structures according to Eurocodes. PWT. 2013, p. 704.
2. Sustainability of steel buildings. Steel document reference. Task 1206-Sustainability.2012.
3. Design for disassembly. King County, WA. 2013.

Bożena KUCHMACZ
Gmina Gromadka, Polska

INTELIĞENTNY ROZWÓJ WSI

Wobec złożoności procesów miejskich i rozwoju struktur takich jak np. Unia Europejska, wieś wyraża pewną tęsknotę za prostotą środowiska. Mieszkańcy miast kojarzą ją stereotypowo, z rozległym krajobrazem, łanami zbóż, pracowitym oraczem, który podąża za pługiem odrzucającym skiby ziemi. Jednak wieś polska znajduje się obecnie w fazie intensywnych przeobrażeń gospodarczych i społecznych. Istotnym źródłem jej rozwoju jest człowiek, który inwestuje w siebie oraz aktywnie współpracuje z innymi.

Uniwersytet Trzeciego Wieku w gminie Gromadka działa w strukturach Gminnego Ośrodka Kultury i Biblioteki w Gromadce pod patronatem Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Używa loga i pieczęci. Jest członkiem Federacji Uniwersytetów Trzeciego Wieku we Wrocławiu. Gromadzi wiedzę w zakresie nowych metod i sposobów zarządzania matuzalemowym wiekiem.

Uniwersytet wykorzystuje środki finansowe, takie jak: dotacja podmiotowa z Gminy Gromadka, składki członkowskie, darowizny, sponsorzy, granty.

W strukturach UTW działa: Zespół Kompetentnego Seniora, 3 zespoły ludowe, 2 koła gospodyń wiejskich, Klub Seniora, sekcja rękodzieła, sekcja komputerowa, sekcja malarska, sekcja ruchowa, nauka języka niemieckiego, języka angielskiego, kącik literacki.

Na uniwersytecie działa Rada Naukowo-Programowa w skład której wchodzi naukowcy z: Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Tarnopolskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego w Tarnopolu, Ukraińskiego Instytutu

Biznesu i Prawa w Kijowie, Wyższej Szkoły Zarządzania "Edukacja" we Wrocławiu, Akademii Muzycznej we Wrocławiu, Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, informatyk, lokalni liderzy, dyrektor szkoły podstawowej, przedstawiciel Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Gromadce. Koordynatorem rady jest dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury i Biblioteki w Gromadce.

Celem działania UTW w roku 2016/2017 było:

budowanie mostów międzypokoleniowych (Mikołajki, Wigilia Wielu Kultur, warsztaty bożonarodzeniowe, wiosenne warsztaty dla przedszkolaków i słuchaczy UTW, spotkanie integracyjne na Ranczu Grapa koło Pielgrzymki;

inteligentny rozwój wsi (uroczysta inauguracja I roku akademickiego UTW, prelekcja Jarosława Mierosławskiego "Poznaj piękny świat", wyjazd na spektakl "Dziady" w wykonaniu słuchaczy Legnickiego UTW, spotkanie z Różą Czerniawską-Karcz (poetką, publicystką, prezesem szczecińskiego oddziału Związku Literatów Polskich) oraz Rafałem Podrazą, potomkiem Kossaków, autorem książki o życiu Pierwszej Damy Polskiej Satyry Magdaleny Samozwaniec, wyjazd do Kina "Forum" w Bolesławcu na komedię "Toni Erdmann" w ramach Dyskusyjnego Klubu Filmowego, Koncert operetkowy z okazji Dnia Kobiet, Spotkanie autorskie z Grażyną Hanaf (bolesławianką, autorką 3 bajek i 2 powieści), Wykład pt. "Rozpoznawanie zabezpieczeń na banknotach i dowodach osobistych oraz weryfikacja autentyczności złota" oraz "Przekazywanie majątku" Mariusza Okulskiego z Mennicy Wrocławskiej, Koncert Orkiestry Dętej działającej przy GOKiB, Konferencja naukowa pt. "Rozwój regionu bolesławieckiego w aspekcie wykorzystania surowców ceramicznych i rudy miedzi w oparciu o współpracę międzysektorową" z okazji Święta Ceramiki w Bolesławcu";

zachowanie tradycji i zwyczajów (Obchody Święta Niepodległości, Wieczór Andrzejkowy, konkurs bożonarodzeniowy, udział w powiatowym konkursie na regionalną potrawę wielkanocną i tradycyjny stół wielkanocny, gminny konkurs wielkanocny, spotkania i przeglądy zespołów ludowych w Gromadce, Lubinie, Dzierżoniowie, Mietkowie, Kunicach, Leśnej, Festiwal Kultury Południowosłowiańskiej w Bolesławcu;

budowanie pozytywnego wizerunku seniora (Jubileusz 10-lecia Klubu Seniora "Relaks", udział w 7. Dolnośląskim Przeglądzie Plastyki Nieprofesjonalnej "WALOR" w Dzierżoniowie, 7 Miejska Olimpiada Seniorów w Bolesławcu, udział seniorów w wielobarwnej paradzie, występy sceniczne z okazji Dni Gromadki, plenery malarskie w Polkowicach;

współpraca (udział w Uroczystym Jubileuszu - 10 Lecia UTW w Bolesławcu, w Dniach Miasta Rychnov u Jablonca nad Nisou, w 11 Forum Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Legnicy, w Jubileuszowych obchodach 10-lecia LUTW w Legnicy).

Członkowie uniwersytetu uczestniczą w trzech projektach. Projekcie współfinansowanym ze środków Rządowego Programu Na Rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020 (ASOS 2014-2020) podwyższającego kompetencje osobiste i zarządcze liderów UTW, innowacyjność i kreatywność liderów w nowoczesnym UTW jak również rolę integracji w dobrym funkcjonowaniu UTW. W projekcie bierze udział 62 osoby z 21 uniwersytetów na Dolnym Śląsku. Środki finansowe na projekt pozyskała Federacja Uniwersytetów Trzeciego Wieku we Wrocławiu.

Uniwersytet realizuje projekt Polska-Wschód, w ramach którego odbyły się wizyty (marzec, maj, lipiec): dzieci, nauczycieli i rodziców ze Szkoły Podstawowej w Tarnopolu, studentów i nauczycieli akademickich z Tarnopolskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego. Pozyskano środki finansowe od sponsorów, takich jak: Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna, Energia Tauron, Forest Styl, Prodigio. W ramach projektu odbyła się wycieczka do Wrocławia, Gerlitz i Pragi. Wygłoszony został wykład na temat reformy administracyjno-terytorialnej na Ukrainie. Odbyły się warsztaty rękodzieła w GOKiB oraz występy sceniczne gości w Patoce, Bolesławcu, Legnicy, Chocianowie. W projekt zaangażował się Zespół Szkół w Gromadce, Szkoła Podstawowa w Modłej, Związek Ukraińców w Polsce, Koło w Gromadce, GOKiB w Gromadce, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.

Największym projektem jest realizowany od maja tego roku projekt pn. "Utworzenie Zespołów Kompetencji Seniora na niemiecko-polskim pograniczu. Projekt modelowy". Celem projektu jest wykorzystanie potencjału osób starszych poprzez edukację potrzebną w pracy

seniorów-trenerów. Projekt ma na celu utworzenie sześciu Zespołów Kompetencji Seniora, trzy po stronie saksońskiej i trzy po stronie polskiej z 200 seniorów po obu stronach granicy (w Polsce: w Jeleniej Górze, Zgorzelcu, i w Gromadce). Projekt jest wdrażany przez dwie narodowe Agencje Zaangażowania Społecznego Seniorów utworzone na czas trwania projektu przy Karkonoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego w Jeleniej Górze oraz Międzynarodowym Centrum Spotkań St. Marienthal. W projekcie zaplanowane są 2 lata szkoleń wolontariuszy - doradców i 5 lat trwałości projektu (pisanie projektów własnych - projekt polsko-czeski z Euroregionu Nysa).

Inauguracja II Roku Akademickiego 2017/2018 Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Gromadce odbyła się 7 października 2017 r. Przy dźwiękach poloneza "Pan Tadeusz" poczet sztandarowy złożony ze słuchaczy UTW wprowadził dostojnie władze naukowe. Po odśpiewaniu "Hymnu Polskiego" otwarcia uroczystości dokonał Wójta Gminy Gromadka mgr inż. Dariusz Pawliszczy, który przywitał zaproszonych gości. Przemówienie inauguracyjne wygłosiła Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu prof. zw. dr hab. Andrzej Kaleta, następnie wystąpiła Dziekan Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu dr hab. Elżbiety Sobczak, prof. nadzw. UE. Uroczyste Ślubowanie studentów UTW (16 członków Koła Gospodyń Wiejskich z Osłej) przyjął Pan Rektor UE prof. zw. dr hab. Andrzej Kaleta. Słuchacze ze wzruszeniem powtarzali słowa "będąc członkiem wspólnoty akademickiej uroczyste ślubuję: zdobywać wiedzę i umiejętności, rozwijać sprawność fizyczną, pielęgnować przyjaźnie i więzi koleżeńskie, przestrzegać statutu i tradycji uniwersyteckich, dzielić się życzliwością, emanować optymizmem i pogodą duch". Świeżo upieczonym studentom kwiaty wręczyły dzieci ze Szkoły Podstawowej w Osłej. Następnie zabrali głos goście zaproszeni (Sybiracy, przedstawiciel UTW w Bolesławcu) oraz zostały odczytane listy gratulacyjne m. in od Zofii Czernow - posła na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Sprawozdanie z pracy UTW w Gromadce w roku akademickim 2016/2017 złożyła Dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury i Biblioteki w Gromadce dr inż. Bożena Kuchmacz. Podsumowaniem działań UTW był montaż zdjęciowy przy piosence Wiesława Michnikowskiego "Wesołe jest życie staruszka". Wykład inauguracyjny pt. "Skuteczna komunikacja" wygłosiła dr hab. Anetty Zielińskiej, prof. nadzw. UE z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Organizator złożył podziękowania i wręczył kwiaty nauczycielom akademickim, osobom uczącym w UTW oraz osobom zasłużonym dla uniwersytetu. Na zakończenie uroczystości odbył się koncert Lidii i Joela Beucher oraz spotkanie integracyjne podtrzymujące więzi koleżeńskie.

Inauguracja Roku Akademickiego na Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Gromadce, to wspaniała okazja do wyrażenia najserdeczniejszych życzeń i gratulacji wspaniałej aktywności, rozwoju pasji i zainteresowań osób w matuzaleмовym wieku.

Ростислав БАГЛЕЙ

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Зміцнення ролі корпорацій в регулюванні трансформації всієї економіки і забезпеченні економічного зростання в Україні може стати визначальним чинником конкурентоспроможності економіки, заняття лідируючих позицій в світі за абсолютними і відносними показниками. Потужні багатогалузеві корпорації можуть створити реальні передумови для інноваційного розвитку, тобто ефективні корпорації повинні бути основою сучасної економіки і сприяти досягненню стратегічних цілей розвитку. Тому для підвищення ефективності діяльності корпорацій необхідно створити умови для росту конкурентоспроможності вітчизняних підприємств: залучення інвестицій в реальне виробництво, зростання виробництва і капітальних вкладень, збереження і розвиток інноваційного потенціалу.

Як трактує словник іншомовних слів, “корпорація – це (латин. *corporatio*) союз, група осіб, що об’єднується спільністю професійних або станових інтересів”. Крім того, воно трактується в окремих країнах (США, Канада) як форма акціонерного товариства.

Термін “корпорація” традиційно використовується в Україні, є сьогодні досить багатозначним і вживається в декількох значеннях. Деякі автори роблять акцент на юридичному аспекті терміна «корпорація». Інші дослідники розглядають переважно економічну сторону поняття «корпорація». Корпорація одночасно є присутньою на двох ринках: фінансовому та товарному. Найчастіше вона здійснює свою основну діяльність на товарному ринку. Однак, випускаючи і розміщуючи емісійні і неемісійні цінні папери, корпорація присутня на фінансовому ринку. Таким чином, двоїста природа самої корпорації призводить до двоїстого змісту корпоративних фінансових відносин.

Ефективність корпоративного управління в транзитивній економіці безпосередньо залежить від успішного розвитку різних аспектів організаційно-правових та управлінських відносин. У вітчизняній економічній літературі неодноразово робилася спроба класифікації різних типів корпорацій. Наприклад, була запропонована наступна розгорнута типологія корпоративних структур:

1. За ступенем обґрунтованості створення корпоративних структур і очікуваної ефективності.
2. За ступенем участі в капіталі.
3. За роллю держави в утворенні корпоративних структур.
4. Різноманітністю цільових установок і орієнтованих на кінцевий результат.
5. З варіативною мотивацією ресурсного забезпечення.
6. За характером діяльності компаній-лідерів.
7. За ступенем об’єднання майна в рамках новоствореної центральної організації.
8. За глибиною опрацювання та реалізації принципів інтегрованого (корпоративного) управління.

Виділяють такі стадії розвитку корпорацій.

Перша стадія – невелика корпорація. Власники капіталів корпорації володіють повним контролем над нею, багато хто з них працюють в компанії і в значній мірі зацікавлені в тому, як краще і ефективніше здійснювати діяльність з метою збільшення прибутковості корпорації.

Друга стадія – корпорація з “робочим контролем”. Певна група власників корпорації за допомогою контрольного пакета акцій здійснює фактичний контроль за діяльністю компанії, повною мірою намагаючись реалізації своїх рішень. Решта акціонерів роз’єднані, незважаючи на те, що у них є право голосу.

Третя стадія – повний контроль переходить до органів управління корпорацією, спостерігається дисбаланс інтересів рядових акціонерів, керівної ланки і власників, але в цілому їх інтереси збігаються в частині зростання прибутковості компанії.

Четверта стадія – концентрація ресурсів, злиття фінансового і промислового капіталів на високій стадії розвитку корпорацій (інтеграція). Об’єднані корпорації є більш диверсифікованими і мобільними, набуваючи транснаціонального характеру. Підтримувати рівноправні відносини в таких об’єднаннях набагато зручніше з великими акціонерами, в ролі яких найчастіше виступають фінансові фонди, банки, тобто компанії, які фактично отримують можливість контролю над об’єднаною корпорацією.

Проблеми корпоративного управління посилюються в умовах високої мінливості зовнішнього по відношенню до корпорації середовища. Вирішувати їх ситуаційним підходом недоцільно, а часом навіть і небезпечно. В такому випадку необхідно створювати інструмент постійного вдосконалення системи управління корпорацією, який повинен бути невід’ємною її частиною. Очевидно, що проблеми управління на рівні корпоративних формувань відрізняються від проблем менеджменту і в першу чергу за змістом і об’єкту впливу. Саме специфіка об’єкта управлінського впливу і визначає сутність корпоративного управління як особливого напрямку сьогодення. Слід погодитися з О.В. Носовою, котра вважає, що

корпоративне управління реалізується за допомогою використання норм права, які регламентуються на основі розробки і використання законів і підзаконних актів, інструкцій, розпоряджень, а також регулюються через діяльність функціонуючих правових, економічних, техніко-технологічних інститутів [1, с. 68]. С. М. Черненко переконана, що важливе значення для розвитку корпоративного сектора має дотримання принципів корпоративного управління (забезпечення ефективної структури корпоративного управління, дотримання прав акціонерів та рівне відношення до них, розкриття інформації та прозорість тощо) та впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності. В довгостроковій перспективі це забезпечить інвестиційну привабливість вітчизняного корпоративного сектора [2]. Корпоративне управління можна визначити як систему організаційно-правових, економічних і фінансових взаємовідносин усіх учасників акціонерного товариства, що встановлює механізми, способи взаємодії зацікавлених сторін, за допомогою яких вони представляють в товаристві свої інтереси і взаємодіють з ним та між собою [3, с.39].

До теперішнього часу сформувалися дві концепції корпоративного управління. Одна з них виходить з досить вузького трактування сутності корпоративного управління, яка пов'язана з встановленням балансу інтересів різних груп зацікавлених осіб. В цьому випадку під предметом корпоративного управління розуміється “система відносин між органами управління і посадовими особами емітентів, власниками цінних паперів таких емітентів (акціонерами, власниками облігацій та інших цінних паперів), а також іншими зацікавленими особами, так чи інакше залученими в управління емітентом як юридичною особою” [141, с. 8]. В рамках даної концепції увага акцентується на таких учасниках відносин, пов'язаних з функціонуванням акціонерних товариств, як менеджмент компанії, наймані працівники, великі акціонери, міноритарні акціонери, які володіють незначною кількістю акцій, власники інших цінних паперів компанії, її кредитори, органи державної влади різних рівнів.

Великі корпорації, які дотримуються стандартів соціальної відповідальності і мають високе соціальне навантаження, змушені формувати новітню парадигму корпоративних стандартів. Внаслідок такої інтеграції повинна бути спроектована ефективна організаційна структура управління і порядок взаємодії в рамках її структурних підрозділів. Об'єктом управління повинна стати єдина система взаємопов'язаних бізнес-процесів, що створюють цінність для споживача, і функціональних областей, які об'єднують подібні функції в рамках різних бізнес-процесів.

Необхідно взяти на озброєння принципово новий підхід до управління компанією, що націлена на якість менеджменту – TQM (Total Quality Management – тотальне управління якістю). Цей підхід заснований на участі всіх її членів (персоналу у всіх підрозділах і на всіх рівнях організаційної структури) і спрямований на досягнення довгострокового успіху через задоволення вимог споживачів, запитів як співробітників корпорацій, так і суспільства в цілому. Стандарти в області систем менеджменту, що розкривають принципи TQM, незважаючи на певні складнощі з впровадженням нової методології, стали новітнім вектором розвитку корпоративного управління.

Разом з тим в практиці вітчизняного бізнесу спостерігається недооцінка ролі методології TQM і міжнародних стандартів в області менеджменту при проведенні реформування. У більшості компаній продовжує домінувати структурно-функціональний підхід до організації виробничої діяльності, в той час як реальна діяльність виробничої системи, що створює додану вартість, має здійснюватися у вигляді набору бізнес-процесів, які виходять за рамки окремих підрозділів.

Нині корпорації – це великі інтегровані організаційно-господарські структури і найважливіші форми господарювання: інноваційне оновлення технологічних процесів, форм організації виробництва продукції та послуг; забезпечення розвинутого наукового потенціалу, кваліфікованих кадрів, орієнтації не тільки на внутрішні, а й зовнішні ринки, обов'язкова підтримка з боку держави; підвищення мобільності та концентрації виробничих ресурсів, посилення конкуренції, як наслідок, вивільнення ресурсів, їх використання з

більшою віддачею в інших сферах виробництва; зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств за рахунок залучення інвестицій в реальне виробництво, зростання виробництва і капітальних вкладень, збереження і розвиток науково-технічного, високотехнологічного та інноваційного потенціалу; створення творчих груп робітників, які мають, перш за все, здатність швидко вчитися і ефективно використовувати свій досвід, комунікабельність, уміння адаптуватися у колективі, використання креативного потенціалу співробітників.

Література

1. Носова О.В. Корпоративний сектор України в умовах банківської кризи / О.В. Носова // Часопис економічних реформ. – 2015. – № 2 (18). – С. – 65-71.
2. Черненко С.М. Корпоративний сектор: сучасний стан та проблеми становлення [Електронний ресурс] / С.М. Черненко. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=683>.
3. Поважний О.С. Корпоративні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / О.С. Поважний, Н.С. Орлова. – Донецьк: Издательство, 2012. – 200 с.
4. Россинский В.И. Основы корпоративного управления / В.И. Россинский. – Ростов н/Д. : Феникс, 2006. – 252 с.

Любомир БІЛОУС

викладач

Івано-Франківського науково-навчального інституту менеджменту
Тернопільський національний економічний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ НАВЧАННЯМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ (ВНУТРІШНЬОФІРМОВЕ НАВЧАННЯ)

Актуалізують питання ефективного управління професійним навчанням на підприємствах хлібопекарської галузі такі вимоги, як актуальність знань робітничого персоналу. З'ясовано, що 47% респондентів закінчили навчальні заклади більш ніж 5 років тому, 53% працівників, на ринку праці знаходяться тривалий час після закінчення навчальних установ (6 і більше років). З урахуванням динамічних змін, які відбуваються в хлібопекарській галузі, підвищенні технологізації та комп'ютеризації виробничих процесів зростає необхідність у постійному моніторингу професійних знань працівників та передачі знань, необхідних для виконання поставлених завдань. Для кожної з цих груп притаманні специфічні характеристики, які зумовлюють необхідність продовження професійного навчання на підприємстві. Головною рисою сучасної економіки є орієнтація на компетентних фахівців, знання яких відповідають вимогам ринку праці. За останні десятиліття кардинально змінилася система генерації й передачі знань, а їх обсяг багаторазово зріс. Нині щорічно оновляється близько 5 % теоретичних і 20 % професійних знань. Одиниця виміру старіння знань фахівця, прийнята у США – період «напіврозпаду» компетентності, тобто зниження її на 50 % унаслідок появи нової інформації, показує, що за багатьма професіями цей період настає менш ніж через 5 років [5]. З огляду на зазначені обставини, не матеріальні ресурси, такі як кваліфікація та освіта працівників, становлять головний стратегічний потенціал підприємства, цільова мета якого утримувати конкурентні переваги на ринку товарів та послуг. Диверсифікація менеджментом організації матеріальних і не матеріальних інвестицій виступає передумовою конструювання такого внутрішнього середовища, яке важко відтворити конкурентам, створивши тим самим унікальну мережу взаємодії із зовнішнім довкіллям. Адже концентрація зусиль лише на одному з ресурсів, як показує практика, копіювання стратегій інших організацій чи схем управління посилюють ризикогенні тенденції в діяльності будь-якої фірми. Залучення нових

технологічних ідей у поєднанні з випереджаючим навчанням робітничого персоналу становлять підґрунтя комерційного успіху.

Важливими є ідеї науковців, які пов'язують кількісні і якісні характеристики трудових ресурсів з економічною безпекою підприємства. Як зазначає український економіст О. М. Ляшенко, традиційно якість трудових ресурсів підприємства визначається ступенем професійної і кваліфікаційної придатності персоналу. У контексті нашого дослідження евристичними є виокремлені О. М. Ляшенко ознаки, які характеризують якість трудових ресурсів підприємства. До числа таких ознак належать [6, с. 235-237]:

- економічні ознаки (відповідність освітньо-кваліфікаційних характеристик працівника посаді, яку обіймає; кваліфікація працівника; стаж);
- особистісні ознаки (дисциплінованість, здатність до навчання протягом життя, сумлінність, оперативність, творча активність);
- корпоративні ознаки (престижність праці, рівень технологічного оснащення робочих місць, раціональна організація праці);
- соціокультурні ознаки (соціальна відповідальність, соціальна активність, загальнокультурний рівень, рівень корпоративної культури).

Нами зафіксовано неузгодженості в економічних ознаках, які виявляються у порушенні рівноваги між кваліфікаціями працівників і посадами, які вони обіймають. Оцінюючи рівень відповідності між зазначеними параметрами, 47% респондентів вказали на їх взаємоузгодження. Критично оцінюючи власний рівень професійної придатності, 28 % опитаних зазначили, що їхня кваліфікація нижча від поточної посади, кожен третій робітник визнав, що його кваліфікація вища від посади, на якій він перебуває. Детальний аналіз відповідей респондентів у розрізі окремих підприємств показав суттєві розбіжності. Нами виокремлено три групи організацій, в яких відповідність освітньо-кваліфікаційних характеристик працівника їхнім посадам має свої особливості. Групу підприємств з найбільшою кількістю працівників, які вказали на взаємоузгодження кваліфікації їхнім посадам очолює ПАТ «Івано-Франківський х-т» – 72%. У цю групу також увійшли ТОВ «Залізнична пекарня» (60%) та міні хлібокомбінат ТОВ «Лігос» (53%). 60 % працівники ТОВ «Колос» зазначили, що їхня кваліфікація вища від поточної посади, 53% працівників ТОВ «Агрокомпанія «Копійка» і така ж кількість робітничого персоналу ТОВ «Колос» вказали, що їхня кваліфікація нижча від посади, яку вони зараз обіймають. Лише для 10 % із загалу тих, хто брав участь у зазначених заходах, практично вся інформація була новою. 67 % учасників начальних програм вказали на часткову новизну отриманої інформації і 23 % опитаних працівників зазначили, що більшість відомостей для них були мало інформативними, але в процесі навчання їхні знання отримали більш системну конфігурацію. Структурованість наявних знань є важливою умовою для якісного виконання виробничих завдань. Проте, за нашим переконанням, головною метою підготовки професійних кадрів на підприємствах є усунення прогалин у знаннях і вміннях, які виникають в результаті ускладнення технологічних процесів.

Можливі пояснення знаходимо саме у пасивності зазначених підприємств у здійсненні рішучих заходів, спрямованих на посилення професійних компетенцій працівників, їхнього залучення у систему професійної підготовки.

У контексті наведених міркувань особливу увагу необхідно звернути на вирівнювання дисбалансу між рівнем кваліфікації працівників хлібопекарської галузі та посадовим обов'язковими, які висуваються до їх виконавців. Невідповідність між вказаними характеристиками викликає зниження якості виконання трудових операцій, а системне нехтування підготовкою робітничих кадрів на підприємствах може призводити до навмисного саботування посадових інструкцій. За умови наявності високотехнологічного устаткування та відсутності відповідного персоналу, який компетентний в його обслуговуванні, підприємство стає уразливим зі сторони інших суб'єктів господарювання, внутрішня політика яких спрямована на підвищення професійних знань персоналу.

Прагнення сучасних працівників до мобільності, активного опанування новими видами діяльності, зумовлюють їхню пошукову активність, що, у свою чергу, змушує підприємства удосконалювати внутрішньо-організаційні стратегії стабілізації плинності кадрів, заохочення перспективних фахівців надати перевагу саме їхньому підприємству.

Література

1. Богиня Д. П. Основи економіки праці : навч. посібник / Д.П. Богиня, О.А. Грішнова. – К.: Знання-Прес, 2000. – 313 с. с. 42; с. 102.
2. Саєнко М. До питання про розробку державної програми розвитку трудового потенціалу в Україні / М. Саєнко // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 3. – С. 10-11.
3. Матковський Р. Б. Економічний потенціал України та шляхи його ефективного використання: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 [Електронний ресурс] / Р. Б. Матковський; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2003. — 20 с.
4. Білоус Л. Й. Підготовка кадрів для підприємств харчової галузі: розвиток та перспективи / Л. Й. Білоус // Інноваційна економіка. – 2013. - № 5'2013[43] - С. 166-172.
5. Канадська система професійно-технічної освіти: зв'язок з потребами громади // Інформаційний вісник проекту „Децентралізація управління професійним навчанням в Україні”. – 2006. – № 2. – 4 с.

Андрій ВІТРОВИЙ

к.т.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Андрій КУЗЬ

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В сучасних реаліях вітчизняної ринкової економіки операційний менеджмент є жорсткою обов'язковою нормою для ведення рентабельного бізнесу. Якщо в 90-х роках операційний менеджмент вважався синонімом організації виробництва і визначався, як діяльність, що пов'язана з розробкою, використанням і вдосконаленням виробничих систем, на базі яких виробляється основна продукція переробного підприємства, то на даний час операційний менеджмент має більш ширше значення, яке полягає в ефективному та раціональному управлінні любими операціями на підприємстві. Зараз операційний менеджмент націлений на те, щоб бізнес був прибутковим і ціленаправленим з господарської точки зору, тобто виправдовував інвестиції, вкладені в нього і понесені затрати. Іншими словами, в рамках операційного менеджменту управління повинно бути організовано таким чином, щоб виконання кожної операції сприяло отриманню прибутку.

Операційна діяльність виступає центральною ланкою у процесі основної діяльності переробного підприємства, адже саме від ефективності виробництва залежить ціна та якість кінцевого продукту, а й відповідно перехід до наступного циклу в комплексі операцій по створенню та реалізації товарів кінцевим споживачам. Тому, варто відмітити, що зараз актуальним є примінення принципів операційного менеджменту не тільки на виробництві але і в процесах комерційної діяльності переробних підприємств.

Загалом варто зазначити, що вдосконалення системи операційного менеджменту підприємства потрібно розглядати з позиції двох рівнів: системи управління підприємством загалом та системою управління безпосередньо на виробництві. Такий підхід вказує на те, що пошук шляхів вдосконалення та розвитку системи операційного менеджменту має бути комплексним та взаємопов'язаним.

Сучасна система управління підприємством включає чотири головні групи елементів: механізм управління, структуру управління, процес управління та розвиток управління.

Враховуючи вище сказане слід зазначити, що покращення системи операційного менеджменту переробного підприємства має проводитися в таких напрямках:

- вдосконалення організаційної структури управління підприємства;
- оптимізація ведення бізнесу на підприємстві через поліпшення системи планування, обліку і контролю за основними показниками його діяльності;
- ефективне управління виробничими ресурсами та запасами;
- впровадження інноваційних процесів на підприємстві;
- підвищення якості продукції;
- запровадження принципів операційного менеджменту в маркетинговій системі підприємства.

Вдосконалення системи операційного менеджменту на виробничому рівні передбачає визначення та обґрунтування ряду заходів з оптимізації виробничих процесів, зміну виробничої структури, технології та методики виробництва.

Ми пропонуємо наступні шляхи покращення системи операційного менеджменту на переробному підприємстві:

1. Зміну технології виробництва. Технологія виробництва продукції відіграє основну роль на її попит. Заміна матеріалів виробництва, технології виготовлення, сучасне обладнання значно впливають на якість продукції, що збільшує попит на неї.

2. Покращення внутрішньо організаційних зв'язків та обміну інформацією.

Покращення обміном інформацією та його пришвидшення приводить до зменшення витрат, покращує логістику підприємства, позитивно впливає на збут продукції та відповідно на прибутковість організації. Також якісний та оперативний обмін інформацією значно підвищує ефективність управління підприємством.

3. Підвищення кваліфікації персоналу. Сучасні технології виробництва вимагають конкретних та значних знань і навичок від працівників усіх рівнів виробництва. Головним завданням підвищення кваліфікації як керівників так і спеціалістів – забезпечити швидке впровадження нових наукових, технічних, організаційних та економічних інновацій в практичну діяльність підприємства.

4. Контроль за якістю продукції. Якість є не тільки виробничою але і економічною складовою в процесі ефективного виробництва та реалізації продукції. Тому саме вона може відіграти ключову роль в ефективному процесі діяльності підприємства.

5. Інноваційна діяльність. Організація науково дослідної роботи по розробці та впровадженню нових виробів, тобто проведення комплексу досліджень, з метою обґрунтованого створення нової або модернізації існуючої продукції підприємства.

6. Системний аналіз конкурентоспроможності продукції, зокрема фаз її життєвого циклу.

7. Використання сучасного високопродуктивного обладнання та інструментів, що сприяє вдосконаленню виробництва.

8. Впровадження енергозберігаючих технологій. Зростання цін на енергоносії та їх обмеженість вимагають їх економного використання та широкого застосування енергозберігаючих технологій. також зменшення енергоємності виробництва значно підвищуватиме рівень його рентабельності.

Реалізація даних напрямів має лягти в основу стратегії розвитку системи операційного менеджменту переробного підприємства.

Висновки. Стратегія розвитку операційної системи повинна базуватися на стратегічному управлінні діяльністю підприємства в цілому. Базою цього процесу повинна стати філософія підприємства, під якою розуміється кредо його існування, верховні принципи діяльності. Філософія підприємства повинна включати в себе опис прийнятих підприємством цілей, умов їх досягнення, існуючих об'єктивних обмежень. Саме такий підхід, на нашу думку, варто використовувати при розробці стратегії розвитку системи

операційного менеджменту підприємства. Операційна стратегія повинна визначати як керувати ключовими організаційними ланками підприємства, а також як забезпечити виконання стратегічно важливих цілей.

Література

1. Дзядикевич Ю. В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія / Ю. В. Дзядикевич, Б. О. Язлюк, Р. Б. Гевко та ін.- Тернопіль: Астон.- 2016.- 392с.
2. Гевко І. Б. Операційний менеджмент: навч. посібник / І. Б. Гевко. – К. : Кондор, 2007. – 228 с.
3. Оцінка якості операційного менеджменту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sinp.com.ua/work/241732/Operac-jnij-menedzhment>

Роман ВОЛОШИН

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Василь МЕЛЬНИЧЕНКО

ст. викладач

Тернопільський національний економічний університет

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВВЕДЕННЯ СТУДЕНТІВ У СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 193 “ГЕОДЕЗІЯ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЙ”

Масштабні реформи у сфері агропродовольчого виробництва України спрямовані на формування стійких передумов для тривалого і сталого розвитку сфери в умовах глобалізації. Одним із ключових факторів, спроможним забезпечити такий ріст є формування якісного кадрового забезпечення, здатного вирішувати принципово нові завдання, із застосуванням новітніх технологій та засобів.

Однією із найбільш динамічних сфер, дискретність яких в значній мірі обумовлена неоднозначним ставленням до тих процесів, які в ній відбуваються є сфера земельних відносин. Питання завершення земельної реформи уже давно вийшла за рамки економічних процесів і все більше стає надбанням політичних наук. Тим не менш, економічна доцільність, за умови відсутності інших впливів, а також задекларовані в межах реформи цілі свідчать, що запровадження вільного ринку землі є питанням часу. Більшість дискусійних положень зареєстрованих у Верховній раді України законопроектів з даного питання стосуються питань права власності та користування землею з боку іноземних громадян. Не менш спірними є також положення щодо обмеження обсягу землеволодінь і землекористувань, питання проведення земельних торгів, передачі права власності на землі тощо.

Не меншої актуальності земельні питання набули в ході адміністративно-територіальної реформи. Проблеми із розмежуванням населених пунктів і дрібних землевласників, відсутність повної і достовірної інформації в кадастрових облікових реєстрах, спірні землі і т.д. на сьогодні є одним із найбільш актуальних аспектів децентралізації.

В даному контексті варто зауважити, що обсяг робіт, пов'язаних із вирішенням названих і цілого комплексу пов'язаних із ними проблем, постійно зростає. Це обумовлює потребу у якісній підготовці кваліфікованих фахівців у сфері геодезії та землеустрою. Про зростання актуальності спеціальності свідчить постійне збільшення оголошень про вакансії геодезистів і землевпорядників на ринку праці, ріст їх заробітної плати, а також збільшення обсягу держзамовлення за даною спеціальністю на навчання у вищих навчальних закладах України.

Спеціальність 193 “Геодезія та землеустрій” має технічний профіль і належить до галузі знань 19 “Архітектура і будівництво”. Профіль спеціальності передбачає набуття студентами в процесі навчання комплексних компетентностей у сфері не тільки геодезії та

землеустрою, але й картографії, ґрунтознавства, кадастрових систем, фотограмметрії, геоінформаційних систем тощо. Відповідно до цього, досить важливим на першому етапі адаптації студентів до умов навчання у вищому навчальному закладі за Спеціальністю 193 “Геодезія та землеустрій” є забезпечення їх грамотного і поступового введення в спеціальність.

Основним інструментом для ознайомлення студентів із специфікою спеціальності і роботи за нею в перспективі є навчальний курс “Вступ у спеціальність”. Його основною метою є прискорення адаптації студентів до умов вузівського життя, ознайомлення їх з організацією навчального процесу і методикою навчання в вузі, профілем спеціальності, перспективами майбутньої професійної діяльності. Названий навчальний курс в навчальному плані замає одне із основоположних місць, оскільки закладає у студентів перші знання, розуміння і навички з фаху. Отримані знання та навички формують основу для забезпечення професійних суджень щодо функціонування системи геодезії та землеустрою, відповідності її складових потребам ринку будівельних та землевпорядних послуг. На основі отриманих знань, в процесі освоєння навчальної дисципліни «Вступ у спеціальність» студенти отримують наступні компетентності:

- розуміння ключових аспектів функціонування системи вищої освіти в Україні та світі;
- знання про залученість України до світового освітнього і наукового простору через Болонський процес;
- знання теоретичних та історичних засад формування і розвитку науки геодезія та землеустрій;
- знання ключових засад про земельні ресурси України і нормативні акти щодо їх використання;
- знання ключових засад топографічно-геодезичної і картографічної діяльності;
- знання ключових засад землевпорядної діяльності;
- розуміння суті, завдань і механізму здійснення навчального процесу за спеціальністю «Геодезія та землеустрій»;
- знання ключових засад діловодства в землевпорядкуванні;
- ключові аспекти ділової етики в галузі.

На сьогодні в системі вищої освіти сформовано цілісний методичний апарат, спрямований на формування необхідних компетентностей у студентів. Серед найбільш поширених методик переважають традиційні практичні, семінарські заняття, лекції, різного роду кейси, колоквиуми тощо. В такій ситуації вибір методів й способів навчання в значній мірі залежить від викладача. Для досягнення більшого ефекту і вищого рівня спрямованості на практичні аспекти професії пропонуємо застосовувати наступні прийоми:

– під час лекційних завдань доцільно застосовувати не тільки одностороннє викладення матеріалу, але й залучення студентів до підготовки і викладення одного-двох питань (бажано нескладних). Це сформує у студентів навички до самостійної підготовки, творчого пошуку, систематизації матеріалів. При підготовці, викладач повинен тримати контакт зі студентом, підказувати йому джерела отримання матеріалів, способи систематизації та обробки інформації;

– в матеріалах лекції доцільно подавати небагато матеріалу, але його зміст повинен відображати ключові аспекти професії. Студент не повинен бути перевантаженим інформацією. Поки він не орієнтується у навчальному процесі і професійній сфері, йому буде важко обрати важливу потрібну інформацію. Тому обмежений обсяг інформації сприятиме її доброму запам'ятовуванню і кращому засвоєнню. Це важливо, зважаючи на те, що така інформація формуватиме розуміння і сприяння наступних дисциплін професійного профілю;

– викладення лекційного матеріалу повинно супроводжуватися використанням медіазасобів. Їх застосування найбільш доцільне при поданні матеріалу, який потребує візуалізації – структура управління земельними ресурсами України, робочий процес

землевпорядника чи геодезиста, робота приладів та програм тощо. Такий прийом сприятиме не тільки доброму запам'ятовуванню, але й розумінню суті та сприйняттю матеріалу;

– під час проведення практичних та семінарських занять потрібно відмовитися від усного опитування, до якого залучаються лише декілька студентів. Значно краще, коли здійснюється перехресне опитування студентів, при якому вони задають питання і відповідають на них. Не менший ефект – від дискусії чи відкритого обговорення матеріалу теми, виступів із презентаціями тощо. В даному контексті важливо, щоб викладач міг промотивувати студентів на таку діяльність за рахунок гнучкої системи оцінювання чи інших важелів;

– викладання предмету “Вступ до спеціальності” окрім безпосереднього засвоєння матеріалу потребує демонстрації роботи геодезистів і землевпорядників із професійними поясненнями і коментарями. Цього можна досягнути за рахунок спостереження за роботою фахівців на робочому місці під час екскурсій в органи Держгеокадастру, землевпорядні організації, на будівництво тощо. Важливо, щоб студенти побачили і зрозуміли сутність і важливість роботи, а також сформуливали позитивне ставлення до процесу та високий рівень мотивації до її здобуття.

Не менш важливим аспектом підготовки землевпорядника і геодезиста є ацент на потребі ліцензування для отримання права займатися професійною діяльністю. На етапі ознайомлення із фахом важливо, щоб студенти зрозуміли доцільність такого кроку, а також отримали коментарі та рекомендації від приставників органу ліцензування. Знання і розуміння процедури проведення ліцензування дозволить студентам краще організувати свій навчальний процес з орієнтацією на вимоги ліцензування.

Таким чином, підготовка висококваліфікованих фахівців у сфері геодезії та землеустрою потребує цілісної і змістовної основи, яка повинна характеризуватися знанням ключових засад професії, високим рівнем мотивації для її здобуття, а також формуванням візіалізованого уявлення про сутність і особливості роботи фахівців. Формування такої основи є важливим завданням навчального курсу “Вступ у спеціальність”.

Література

1. Закон України «Про землеустрій» від 22.05.2003 № 858-IV // Відомості Верховної Ради України від 05.09.2003 – 2003 р., № 36, стаття 282.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III // Відомості Верховної Ради України від 17.05.2002 – 2002 р., № 20, стаття 134
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2006 № 1719 «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» // Офіційний вісник України від 25.12.2006 – 2006 р., № 50, стор. 160, стаття 3333, код акту 38153/2006.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.1997 № 507 «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» // Офіційний вісник України – 1997 р., № 22, стор. 42.
5. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 № 1775-III // Відомості Верховної Ради України від 08.09.2000 – 2000 р., № 36, стаття 299.

Наталія ГАВАДЗИН

к.е.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Христина ЕРСТЕНЮК

слухач магістратури

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ МАГІСТРАЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ ГАЗУ

Для функціонування всіх галузей економіки України і добробуту населення паливно-енергетичний комплекс є визначальним. Від його стану справ залежить розвиток всього суспільства. Справа майбутньої енергетичної безпеки України супроводжуються низкою подій, що свідчать про доцільність реструктуризації газотранспортної системи, загалом, та підприємств магістрального транспорту зокрема. Актуальність питання посилюється Постановою КМУ від 01.07.2016 року № 496 «Про відокремлення діяльності з транспортування та зберігання (закачування, відбору) природного газу» [1]. Важливим для ПАТ «Укртрансгаз» є підписаний у вересні 2016 року меморандумом зі створення газотранспортного коридору, який буде працювати в двох напрямках між оператором газотранспортної системи України та операторами газотранспортної системи Румунії, Греції та Болгарії. Реалізація проекту забезпечить отримання доступу в південному напрямку, що стане певною підмогою в контексті відносин з Газпромом. Водночас, прослідковується хронічне недотримання Росією умов транзитного контракту про гарантоване щорічне прокачування вітчизняною газотранспортною системою блакитного палива та маніпулятивні дії щодо її дискредитації. Це говорить про ймовірне зниження вартості газотранспортної системи в разі повного припинення транзиту по ній російського газу. Перспектива і логіка створення міжнародного консорціуму з управління української газотранспортної системи з західними компаніями для гарантування її завантаження дозволить зберегти, можливо збільшити чи добитись нових потоків. Відтак, дана тема має суттєве значення для розвитку, оскільки існує ряд дискусійних питань стосовно необхідності реструктуризації підприємств магістрального транспорту газу.

Метою написання наукової роботи є визначення напрямків реструктуризації підприємств магістрального транспорту газу. Досягнення мети зумовило необхідність постановки наступних завдань: з'ясувати сутність поняття реструктуризація підприємств та обґрунтувати можливі напрями реструктуризації підприємств магістрального транспорту газу.

Відповідно до чинного Положення «Про порядок реструктуризації підприємств» [2] реструктуризація підприємства – це здійснення комплексу організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості об'єкта приватизації, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва.

У Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [3] визначено даний процес більш ґрунтовно. Під реструктуризацією підприємства розуміється здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, підвищенню ефективності виробництва, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та повному або частковому задоволенню вимог кредиторів.

У Методиці розробки планів реструктуризації державних підприємств та організацій сказано, що реструктуризація підприємства – це здійснення, організаційно-економічних,

правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, здатність привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшення обсягу випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва [4].

Залежно від того, які заходи доцільно проводити, відповідно до наведених вище джерел інформації, реструктуризація може бути: організаційно-господарська, організаційно-економічна, фінансово-економічна, правова, технічна.

Визначено, що реструктуризація підприємства магістрального транспорту газу – процес, що характеризується здійсненням комплексу організаційних, господарських, правових, економічних, технічних, технологічних та інших заходів для забезпечення ефективного використання потенціалу газотранспортних підприємств та підвищення ефективності їх функціонування. Зрозумілим є факт, що комплексна реалізація заходів сприятиме отриманню синергічного ефекту.

Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [3], іншими нормативно-правовими документами передбачено використання реструктуризації як ефективного засобу відновлення платоспроможності підприємства. Реструктуризація підприємства процес, що здійснюється з дотриманням вимог нормативно-правових актів, які є чинними на момент її проведення.

Застосування організаційних методів управління здебільшого забезпечує достатньо ефективне господарювання. До суттєвих організаційних змін у рамках стратегічних заходів належать перетворення виробничих елементів: введення нових підрозділів і ланок, ліквідація малоефективних структурних одиниць, виділення окремих виробництв у самостійні підприємства, проведення злиття підрозділів, поглинання інших підприємств. Тому, реструктуризація підприємств магістрального транспорту газу може бути проведена у наступних напрямках:

1. уніфікація організаційно-виробничої структури шляхом створення окремих підприємств;
2. санація підприємств магістрального транспорту газу;

Уніфікація організаційно-виробничої структури шляхом створення окремих підприємств. Спостерігається нерівномірність розподілу виробничих потужностей щодо підземного зберігання газу. Найбільша частка активного об'єму підземних сховищ газу припадає на УМГ «Львівтрансгаз» – 81%, тоді як в інших УМГ вона коливається в межах 3 – 11%.

Західний комплекс створений у Прикарпатському регіоні і включає 5 підземних газосховищ: Більче-Волицько-Угерське, Угерське, Опарське, Дашавське і Богородчанське. На сучасному етапі діяльність із зберігання газу є збитковою, тарифи на зберігання не забезпечують рентабельності основної діяльності. Собівартість зберігання природного газу УМГ «Прикарпаттрансгаз» у 2015 році становила 190,98 грн./1000 м³, УМГ «Львівтрансгаз» 250,02 грн./1000м³. Тому, слід здійснити реструктуризацію підприємства, уніфікацію організаційно-виробничої структури шляхом створення окремих підприємств ПАТ «Магістральні газопроводи України» і ПАТ «Підземні газосховища України». У зв'язку із великою часткою об'єму підземних газосховищ газу у Прикарпатському регіоні доцільно створити окрему філію ПАТ «Підземні газосховища України», до складу якої будуть входити чотири підземних газосховищ УМГ «Львівтрансгаз»: Більче-Волицько-Угерське, Угерське, Опарське, Дашавське і Богородчанське підземне газосховище УМГ «Прикарпаттрансгаз».

Перші кроки для здійснення відокремлення діяльності з транспортування та зберігання (закачування, відбору) природного газу були вже здійснені на законодавчому рівні, які передбачені статтею 23 Закону України «Про ринок природного газу» [5] та Постановою КМУ №496 «Про відокремлення діяльності з транспортування та зберігання (закачування, відбору) природного газу» [1]. На базі якого буде створено ПАТ «Підземні газосховища України», 100 відсотків акцій якого перебувають у державній власності. При цьому предметом діяльності зазначеного товариства буде управління підземними сховищами

природного газу, що не підлягають приватизації та обліковуються на балансі ПАТ «Укртрансгаз».

Отже, щодо зберігання природного газу 1000 м³, то на сучасному етапі, цей вид діяльності підприємств магістрального транспорту є збитковим, внаслідок не розроблених нових тарифів зберігання. Це веде підприємства магістрального транспорту газу до субсидіювання підземних сховищ газу тому, розмежування транспортування і зберігання газу та створення в Західному регіоні філії ПАТ «Підземні газосховища України» є раціональним. У результаті чого, буде отримано економію фонду заробітної плати, оптимальне планування повноважень апарату УМГ та нижчу собівартість транспортування газу.

Санація підприємств магістрального транспорту газу. Реструктуризація може бути спричинена тим, що потрібно вивести підприємство з кризи, і супроводжується санацією – тобто комплексом заходів фінансово-економічного характеру, які передбачають покриття поточних збитків, усунення причин їх виникнення, збереження ліквідності й платоспроможності. Сформовані при цьому ресурси використовуються для успішного проведення санації або реструктуризації. Говорячи про фінансову реструктуризацію підприємств магістрального транспорту газу, слід згадати, що фінансовий результат від операційної діяльності УМГ «Прикарпаттрансгаз» це збиток у розмірі 4,71 млрд. грн., УМГ «Львівтрансгаз» -4, 04 млрд. грн.

Газотранспортним підприємствам варто розраховувати на державну підтримку, при умові адаптації підприємств до економічної ситуації в країні та ефективного використання наданих коштів для збільшення використання технічного потенціалу.

Слід урахувати тісний зв'язок між різними рівнями, формами й методами реструктуризації, які є складовими процесу перетворень у процесі функціонування підприємства. Зрозуміло, що схема реструктуризації кожного підприємства носить індивідуальний характер та вимагає урахування його галузевих та виробничо-технологічних особливостей.

Реструктуризацію газотранспортного підприємства можна розглядати як процедуру реформування, що забезпечить підвищення ефективності його діяльності, за рахунок впровадження наступних напрямів: уніфікація організаційно-виробничої структури шляхом створення окремих підприємств; санація підприємств магістрального транспорту газу.

Література

1. Постанова КМУ №496 «Про відокремлення діяльності з транспортування та зберігання (закачування, відбору) природного газу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249240258>

2. Положення про порядок реструктуризації підприємств [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-02>

3. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>

4. Методика розробки планів реструктуризації державних підприємств та організацій [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart81/inx81936.htm>

5. Законом України «Про ринок природного газу» від 09.04.2015 р. №329-VIII (редакція від 01.11.2016 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/329-19>

Олена ГУМЕНЮК

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ефективність управління економічним потенціалом підприємства визначається необхідним набором інструментів його вимірювання, адже управляти можна лише тим, що може бути виміряне. Ключовою проблемою управління економічним потенціалом підприємства залишається відсутність адекватних інструментів його вимірювання. Вивчення економічного потенціалу підприємства обумовлює необхідність уточнення понятійного апарату, оскільки досі термінологічна база аналітичного забезпечення є недостатньо розробленою. Існують значні відмінності у трактуванні цієї категорії, розумінні сутності і чинників її формування, що пов'язано з багатогранністю досліджуваного поняття. Основою ефективного управління є врахування різноманіття різнорідних чинників, що пов'язані конкуренцією на ринку продукції, внутрішньогосподарськими процесами, котрі обумовлені специфікою організаційних, економічних і технологічних особливостей підприємства. В таких умовах важливим є володіння інформацією про стан і зміни у виробничо-господарській діяльності, для цього доцільно використовувати сукупність безперервного спостереження, що базується на спеціалізованому інструментарії прийняття управлінських рішень. Об'єднання засобів спостереження за станом зовнішніх і внутрішніх чинників функціонування і розвитку підприємства та інструментів їх кількісної оцінки можна назвати як «аналітичне забезпечення» в управлінні підприємством.

Варто погодитися з думками О.Д. Гудзинського [1], Г.І. Кіндрацької [2], І.Д. Лазаришиної [3], П. Р. Пуцентейла [4-5], що аналітична система забезпечує кількісну та якісну оцінку змін, що відбуваються в керованому об'єкті. Вона дозволяє вчасно побачити тенденції розвитку як небажаних, так і прогресивних явищ. На основі різних методик аналізу розробляються варіанти управлінських рішень, які дають змогу загальмувати розвиток негативних тенденцій і створити сприятливі умови для прогресивного сталого розвитку. За допомогою аналізу виявляють невикористані внутрішні резерви, що сприяє ефективному розвитку підприємства. Аналітична система – це основа для вироблення оптимальних управлінських рішень для управління сталим розвитком підприємства. Аналітична інформація забезпечує реалізацію основних функцій управління, в тому числі планування і контролю. Отже, взаємозв'язок аналітичного та інформаційного забезпечення є беззастережним, тому однією з основних проблем формування аналітичного забезпечення є недостатня достовірність та оперативність надходження інформації.

Система аналітичного забезпечення як інструмент управління повинна супроводжувати процес прийняття управлінського рішення. Потреба в комплексній діагностиці обумовлена властивістю адитивності інформації. Об'єкт, що містить в собі більше інформації, відповідно має більше зв'язків між своїми елементами і з навколишнім середовищем, більш високоорганізованими. Все це зумовлює синергетичний ефект інформаційної забезпеченості управління у здатності підвищувати ефективність діяльності підприємства.

На наш погляд, аналітичне забезпечення – це система збору даних, що передбачає групування інформації в потрібному розрізі для потреб управління, складання бухгалтерської і аналітичної звітності. При цьому аналітичні процедури дають змогу деталізувати відомості про об'єкт в грошовому і (або) натуральному вимірнику. Аналітичне забезпечення діяльності підприємства є цілеспрямованою організованою діяльністю осіб, відповідальних за збір, обробку та аналіз внутрішньої і зовнішньої інформації, що є необхідною для управління підприємством. Отже, аналітичне забезпечення є безперервним процесом підтримки управлінських рішень за допомогою певних організаційно-технологічних процедур, інформаційних систем та рівня кваліфікації фахівців обліково-аналітичного апарату.

Аналітичне забезпечення процесу управління підприємством включає в себе:

- 1) нормативну інформацію;
- 2) облікову інформацію;
- 3) аналітичну інформацію;
- 4) виробничо-господарську інформацію.

Процес аналітичного забезпечення підприємств складається з таких етапів:

- організаційно-планові заходи;
- збір та обробка інформації, отримання цифрової і контекстної інформації;
- підготовка і первинне опрацювання аналітичних матеріалів;
- поширення інформації;
- отримання зворотного зв'язку;
- складання прогнозу.

Суть концепції аналітичного забезпечення управління підприємствами складається із застосовуваних способів акумулювання інформації, методичної побудови показників та їх аналітичної інтерпретації в системі управління. Рішення розглядається з урахуванням його пріоритетності та сукупності факторів, що впливають на успішність його реалізації. Отже, в умовах постійного нарощування значних інформаційних потоків жоден сучасний господарюючий суб'єкт не може успішно працювати на ринку без належного інформаційно-аналітичного забезпечення.

Система бухгалтерського обліку та економічного аналізу об'єднує облікові та аналітичні операції в один процес. При цьому вдосконалюються як загальна методологія, так і нормативні положення обліку та аналізу для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі. Безперервність цього процесу і використання його результатів в господарюючого суб'єкта є необхідним для прийняття управлінських рішень керівництвом.

Очевидно, що аналітичне забезпечення управління підприємствами має бути абсолютно особливим, вирішувати традиційні та специфічні завдання, враховувати інформаційні запити керівництва підприємств. Використання будь-яких напрацювань в області аналітичного забезпечення управлінської діяльності вимагає серйозної адаптації для підприємств, з урахуванням їх виробничо-технологічної та організаційно-економічної специфіки в сучасних умовах господарювання. Використання «клаптикового» аналітичного забезпечення, котре який не створює реальну інформованість керівників, а є її ілюзією, тобто «квазі аналітичною», що не тільки не корисна для управлінської діяльності, але у ряді випадків і шкідливою. Відомий вислів про те, що «краще погане планування та аналіз, ніж ніякого» виявляється невірним в умовах, коли управлінський механізм сучасного підприємства не є інформаційно-автономним, а становить невід'ємну частину складної аналітичної системи, що забезпечує інформаційні потреби різних груп користувачів. Аналітичне забезпечення як система повинна надавати інформацію, що володіє ознаками якості, інакше її корисність буде нижчою, ніж витрачені ресурси. Особливо це є актуальним для великих підприємств, де існують налагоджені канали руху інформації про значення натуральних і економічних показників у виробничих і постачальницько-збутових процесах, що використовуються керівниками для цілей управління.

Організація економічного аналізу включає наступні основні етапи:

- виділення суб'єктів і об'єктів аналізу, вибір організаційних форм його проведення в залежності від організаційної структури управління на підприємстві та розподіл обов'язків між окремими працівниками;
- складання програми або плану проведення аналізу;
- інформаційне та методичне забезпечення аналізу;
- аналітична обробка даних;
- оформлення результатів аналізу;
- узагальнення результатів аналізу, надання висновків і пропозицій.

Аналіз виробничо-фінансової діяльності об'єднує ретроаналіз, діагностику, оцінку та перспективний аналіз.

При проведенні аналізу виробничо-фінансової діяльності слід дотримуватися таких основних принципів:

- достовірне відображення реального стану;
- наукова обґрунтованість;
- відображення певної мети;
- взаємозв'язок з іншими видами аналізу;
- системність, комплексність, варіантність;
- узгодженість окремих елементів;
- відображення галузевої і територіальної специфіки.

Аналіз виробничо-фінансової діяльності підприємства є важливим не тільки для самого підприємства, але також і для інвесторів. Метою аналізу є всебічне вивчення стійкості економічного розвитку підприємства. Цей аналіз заснований на системному підході, комплексному врахуванні різноманітних факторів, якісному підборі достовірної інформації і є важливою функцією управління. Займаючи проміжне положення між обробкою інформації та прийняттям рішень, аналіз здійснює вплив на якість прийнятих управлінських рішень, сприяє виявленню зв'язків між окремими об'єктами управління, правильному обґрунтуванню мети і відбору ефективного варіанту рішення. В процесі прийняття управлінського рішення зменшується невизначеність вихідної ситуації і ризик, що пов'язаний з вибором правильного рішення.

Література

1. Гудзинський О.Д. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму менеджменту / О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, Т.М. Пахомова // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С. 89-93.
2. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз : підручник / Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. Загородній. – Львів: “Магнолія 2006”, 2008. – 440 с.
3. Лазаришина І.Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика : монографія / І.Д.Лазаришина – Рівне: НУВГП, 2005. – 369 с.
4. Пуцентейло П.Р. Аналітичне забезпечення діяльності підприємства / П.Р. Пуцентейло // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 1. – С. 168-174.
5. Пуцентейло П.Р. Особливості функціонування аналітичного забезпечення підприємств / П.Р. Пуцентейло // Інноваційна економіка. – 2015. – № 1. – С. 194-198.

Тетяна ЖОВКОВСЬКА

к.е.н., директор

Чортківського коледжу економіки та підприємництва
Тернопільський національний економічний університет

МОДЕЛЮВАННЯ КУПІВЕЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ

Моделювання купівельної поведінки дає змогу зрозуміти, як, з одного боку, споживачі реагують на спонукальні чинники маркетингу, а з іншого – що є значущою конкурентною перевагою для підприємства. При цьому важливо визначити умови, в яких буде перебувати споживач, вивчити і описати сегменти споживачів, вибрати тип моделі, на базі якої буде побудована маркетингова політика підприємства. Моделювання купівельної поведінки дозволяє підвищити ефективність рекламної кампанії і прихильність до тієї чи іншої торгової марки. Моделювання купівельної поведінки – це процес формування попиту покупців, які здійснюють вибір товарів з урахуванням цін, особистих уподобань тощо. Моделювання поведінки кінцевого споживача відбувається в кілька етапів: усвідомлення потреби; пошук і оцінка інформації; прийняття рішення про покупку; оцінка правильності вибору.

В науковій літературі описано значну кількість моделей поведінки споживача, таких як AIDA, ACCA, DIBABA, DAGMAR, прийняття рішення, комунікаційних ефектів та ін. Кожна

модель описує проходження покупцем деяких етапів, які частково збігаються, а частково різняться в різних моделях. Виділимо два принципових недоліки існуючих моделей. Перший недолік полягає в розгляді логічної (раціональної) і психологічної (емоційної) сторін поведінки людини у відриві однієї від одної. Другий недолік полягає в тому, що процеси купівельної поведінки пояснюються тільки частково. У жодній моделі не пояснюється необхідність переходу споживача від одного етапу до іншого. Так, якщо споживач усвідомив потребу, це не означає, що він почне шукати інформацію про способи її задоволення.

Важливим кроком у моделюванні поведінки кінцевого споживача на ринку є етап прийняття рішення про покупку. Саме грамотне і своєчасне стимулювання споживача здатне створити у нього той вирішальний мотив, який прискорює прийняття ним рішення про купівлю. Хоча очевидно, що в процесі покупки споживач керується, перш за все, мотивами, сформованими у нього раніше під впливом різних чинників.

Пропонується новий підхід до побудови моделі купівельної поведінки споживачів, що поєднує в рамках однієї моделі дві сторони купівельної поведінки: раціональну та емоційно-психологічну, і дає змогу тим самим краще зрозуміти дію психологічної компоненти такої форми поведінки. Виділення раціональної та емоційної сторін при дослідженні моделей зустрічається, проте вони відносяться до з'ясування приналежності вже наявних моделей до певного типу. Модель поведінки споживачів є спрощеним уявленням реальності і повинна включати в себе тільки ті її аспекти, які видаються важливими для творця моделі. Ступінь відповідності може бути різним, і проблема полягає в тому, щоб обираючи рівень спрощення реальної ситуації і підхід до створення моделі, зберегти основні чинники, що мають вплив і одночасно, співвідношення між ними. Для побудови моделі поведінки споживачів необхідно виконати три правила:

– визначити основні аспекти поведінки споживачів і виявити головні чинники впливу на нього;

– врахувати в моделі ті характеристики поведінки споживачів, які видаються важливими з точки зору мети моделювання;

– знехтувати характеристиками поведінки споживачів, які є несуттєвими для конкретної мети моделювання.

Взявши за основу сегментацію покупців за ступенем лояльності до певних марок товару, запропоновану Ф. Котлером, виділимо чотири групи лояльності по відношенню до впливу купівельної поведінки споживачів:

– покупці з абсолютною лояльністю, що є постійними клієнтами одного підприємства;

– покупці з певною лояльністю, що купують товари і послуги у кількох конкуруючих підприємств;

– покупці з непостійною лояльністю – споживачі, які змінюють свої уподобання у наслідок певних причин;

– покупці без певної лояльності.

Заключний етап моделювання – оцінка споживачем правильності вибору товару. Слід погодитися з думкою А.А. Овсянникова, що після придбання товару, споживач дає оцінку своїм вибором як в явному, так і в неявному вигляді. Позитивна оцінка підсилює прихильність до даного товару, негативна – навпаки, послаблює інтерес до нього [4, с. 42]. Однак, цих висновків не достатньо для об'єктивної оцінки. У разі негативної оцінки споживач дістає розчарування не тільки в конкретній марці товару, а й в конкретному продавці, що продав йому такий товар. У разі ж явної негативної оцінки наслідки для фірми-виробника і фірми-продавця можуть бути і більш серйозними. Покупець через суспільно-побутові канали буде поширювати негативну інформацію серед інших можливих покупців, що не може не відбитися на іміджі цих фірм.

В цілому модель процесу прийняття рішення про покупку повинна складатися з таких етапів:

1. Формування потреби.

2. Мотивація.

3. Вибір варіанту.
4. Перевірка.
5. Переконавання.
6. Вибір варіанту споживання.
7. Споживання.

Отже, чинники маркетингової моделі мають найбільший вплив на етапі рішення про купівлю і етапі пошуку інформації, тому що здебільшого інформують потенційних споживачів і стимулюють їх до здійснення купівлі. Всі моделі купівельної поведінки відображають чинники вибору споживачем тих чи інших товарів і відіграють значну роль в управлінні процесом прийняття рішення про купівлю кінцевим споживачем. Важливо знати, що маркетингова модель є сучасною і реально адаптованою до споживчого ринку, бо орієнтована безпосередньо на споживача і більш повно описує його поведінку і враховує його потреби, що веде до стійкого формування лояльності.

Таким чином, на основі моделювання поведінки споживача підприємство отримує можливість: знати, задоволенню яких потреб служить його товар, і при необхідності вдосконалювати його характеристики; бачити, куди і як споживач звертається за інформацією про товар, і допомогти йому швидше і повніше отримати дані; допомогти споживачеві прийняти рішення про покупку на основі знання тих мотивів і стимулів, особистісних особливостей, якими він керується; знати оцінку свого товару споживачем.

Література

1. Campbell C. The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism / C. Campbell. – N.Y.: Blackwell Publishers, 2005. – 312 p.
2. Slater D. Consumer Culture and Modernity / D. Slater. – Cambridge: Polity Press, 2008. – 240 p.
3. Мандель Б. Р. Экономическая психология / Б. Р. Мандель. – М. : Флинта, 2015. – 294 с.
4. Овсянников А. А. Типология потребительского поведения / А. А. Овсянников. – М. : Наука, 2009. – 237 с.

Інна ІРТИЩЕВА

д.е.н., професор,

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

Дмитро ВОЙТ

к.е.н., докторант

Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

У сучасних умовах креативність є детермінантою успішної управлінської діяльності, оскільки вона сприяє швидкому прийняттю рішень, впровадженню інновацій та реалізації інших значущих управлінських функцій. Стандартні підходи до управління вичерпали свої резерви, тому майбутнє за технологіями креативними. Креативний менеджмент розширює діапазон бачення проблем розвитку і проектування варіантів їх вирішення.

Підходи креативного менеджменту у сфері туризму є досить актуальними. Наявність в організації креативного потенціалу є ознакою можливостей вирішення виробничо-господарських проблем не шляхом конкурентної боротьби, а шляхом виходу підприємства на якісно новий рівень пропозиції продукції.

Україна – держава, яка має вигідне географічне положення, знаходиться на перетині міжнародних транспортних магістралей, яка відома гостинністю та щирістю свого народу, має всі підстави для розвитку однієї з найприбутковіших сфер економіки сьогодення –

туризму. Туристичний потенціал нашої країни – величезний, тому потрібно розвивати його та залучати до туристичної активності в нашій країні як самих українців, так і іноземних туристів. Розвиток регіонального туризму допоможе укріпити розвиток українського туризму загалом.

За останній час в сфері туризму відбуваються серйозні позитивні зміни: розробляються нові маршрути, розвивається готельна інфраструктура, підвищується рівень обслуговування туристів і поліпшується відвідуваність туристичних об'єктів. До довготривалих чинників, що об'єктивно сприяють поступовому розвитку міжнародного туризму, належать економічні (зміна структури попиту), демографічні (зростання народонаселення) та науково-технічний прогрес (розвиток матеріально – технічної бази).

На сучасному етапі розвитку туризму прослідковуються істотні зрушення в структурі попиту на туристичні послуги. Під впливом новітніх тенденцій туризм більше не асоціюється лише з відпусткою в літню пору. Оскільки сезонність завжди була однією з основних перешкод на шляху розвитку туризму, то її зрушення може стати переломним етапом для туристичної галузі. Тепер можна їхати на морське узбережжя не лише влітку, а й цілий рік, оскільки значна кількість курортів по всьому світу завдяки м'якому клімату пропонує свої послуги у будь-яку пору року.

З'являються принципово нові види туризму - гастрономічний туризм, шопінг-тури, подієвий туризм, активний туризм та інші. Туристи при виборі туристичних послуг вже не віддають значного пріоритету «стандартним» турам (приміром, пляжного відпочинку), тоді як зростає попит на екскурсії та спеціальні програми. Особливу популярність здобувають екстремальні подорожі: на повітряній кулі, виживання у джунглях, експедиції в Арктику, аж до подорожей у космос [4].

Сучасні туристи стали більш вибагливими: вкладаючи в поїздку мінімум коштів, вони прагнуть одержати максимум сервісу й вражень, вони стали уважніше ставитися до своїх витрат. Завдяки великій кількості спеціалізованих інформаційних ресурсів туристи стали краще розбиратися у відпочинку і його можливостях, вони прагнуть отримувати більш якісний сервіс, комфортний відпочинок і насичену програму.

Сучасний споживач вибирає вже не стільки функцію, і навіть не бренд, а ті відчуття і враження, які він отримує від використання продукту. Сервіс стає визначальним фактором у поведінці споживачів, процесах споживчого вибору та ін. Саме тому вчені і практики високо оцінюють потенціал економіки вражень, кажучи про появу індустрії вражень, і визначають її роль у формуванні та розвитку пропозиції сфери послуг.

Індустрія гостинності та туризму – швидко і стабільно зростаючий сектор світової економіки. Діяльність на українському ринку міжнародних готельних мереж, активний розвиток вітчизняного готельного бізнесу, зміцнення туроператорської діяльності, залучення значних інвестицій в проведення масштабних фестивалів, виставок, спортивних заходів, проведення Євробачення-2017 в Україні – визначає затребуваність менеджерів індустрії гостинності та туризму.

Економіка вражень є логічним продовженням розвитку маркетингової концепції, що дає для підприємств напрямок для пошуку шляхів вдосконалення сервісної діяльності, а також пропозиції та маркетингу свого продукту. Економіка вражень як фактор розвитку сервісної діяльності підприємств туризму і гостинності проявляється у вигляді:

- вдосконалення продукту, пропонованого підприємством клієнту, а також формування нового продукту;
- пошуку і розуміння потреб клієнта в отриманні вражень;
- розробки сервісного простору для клієнта, в якому можливе отримання бажаних вражень;
- вдосконалення комплексу маркетингу і комунікацій з клієнтом, що підтримують створення необхідних вражень;
- побудови системи менеджменту, в основі якої формування і підтримка вражень клієнта.

Сутність менеджменту туризму зумовлена особливостями цієї сфери, які відрізняють її від інших. Менеджмент туризму визначається як управління соціально-економічними явищами і процесами, які мають місце в індустрії туризму [2].

До менеджера з туризму зазвичай висуваються такі вимоги, як комунікабельність, відповідальність, організаторські здібності і т.і. Проте з'являється тенденція брати на роботу креативних менеджерів з туризму, які здатні по-новому подивитися на процес надання туристичних послуг і зробити його більш цікавим, захоплюючим та незабутнім.

Використання концепції економіки вражень стає фактором, що визначає здатність суб'єктів туристської діяльності до задоволення потреб споживачів за рахунок інтерпретації туристичного продукту в актуальний формат. Саме креативний менеджмент здатний стати рушійною силою у впровадженні нових підходів й концепцій до туристичного бізнесу.

Отже, креативний менеджмент на підприємстві – це особлива управлінська діяльність, що спрямована на активізацію творчої діяльності працівників щодо генерування, пошуку, розвитку, поєднання креативних ідей, їх оцінювання та вибору з метою реалізації інноваційного розвитку підприємства та одержання високих економічних, соціальних, екологічних результатів.

Література

1. Іртищева І.О. Організація туристичних кластерів як ефективний засіб управління туристичним бізнесом / І.О. Іртищева, Д.С. Войт, Ю.А. Левенець // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 1. – Харків, ХНАУ. – 2016. – С. 300–308.

2. Туристичний бізнес: теорія та практика. Підручник. 2-вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.

3. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств. Підручник / О.С. Філімоненков, Д.І. Дема. – Київ: Алерта, 2013.

4. Ястремська О.О. Сучасні світові тенденції розвитку туризму / О.О. Ястремська. – Проблеми економіки. – 2013. – №1. – С.22-27.

5. World Tourism Organization UNWTO [Electronic resource]. – Accessed mode : <http://www2.unwto.org/>

Сергій КОВАЛЬОВ

науковий співробітник

ННЦ “Інститут аграрної економіки”, м. Київ

ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГІВ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ СЕЛА

Нинішні умови життя та обслуговування сільського населення не відповідають сучасним вимогам і можливостям. Рівень задоволення різноманітних соціальних потреб села залежить від ступеня забезпеченості сільських населених пунктів об'єктами соціальної інфраструктури. А в період ринкової економіки вона різко занепала. Формування на селі сучасної високорозвиненої соціальної сфери, яка спроможна максимально задовольнити потреби сільських працівників в різноманітних послугах і поліпшити умови їх праці, проживання та проведення дозвілля – стратегічне державне завдання.

Дослідження сучасних статистичних джерел інформації про стан соціальної сфери села засвідчило, що нині повністю відсутній моніторинг найважливішого чинника її розвитку – інвестицій. Проведений аналіз офіційних джерел інформації зі статистики інвестицій показав, що статистичне спостереження інвестиційної діяльності у соціальній сфері села здійснювалося державними органами статистики України до 1999 р. включно. Статистичні дані щодо інвестицій в основний капітал у соціально-культурну сферу села останній раз були наведені у Статистичному щорічнику України за 2000 р. [1, с. 218] у таблиці 8.22

“Будівництво об’єктів соціальної сфери в агропромисловому комплексі”, а в наступні роки і понині – такі дані відсутні.

Дослідження методології та практики визначення показників інвестицій у соціальну сферу, що використовувалися державною статистикою до 2000 р., підтвердили можливість застосування в сучасних умовах певних методичних підходів та статистичних класифікацій для визначення щорічних обсягів інвестицій у соціальну сферу села на базі зведених показників статистики.

Зокрема, аналіз нормативно-інструктивних документів та статистичних форм з інвестицій та капітального будівництва засвідчив, що завдання визначення щорічних обсягів інвестицій у соціальну сферу села можна вирішити шляхом групувань, вибірок та зведення даних по освоєнню капітальних вкладень на будівництво об’єктів соціально-культурного призначення, що наводяться у підрозділі 2.2 “Фактично прийнята в експлуатацію потужність” форми №2 – буд “Звіт про прийнятий в експлуатацію закінчений будівництвом об’єкт” [2].

Детальна типізація об’єктів капітального будівництва в розрізі кодів Номенклатури продукції будівництва (НПБ) [3] надає можливість їх вибірки та групування за певним функціональним призначенням. У зв’язку з цим, нами було досліджено зазначену спеціалізовану класифікацію з точки зору можливості врахування об’єктів капітального будівництва за ознакою функціонального призначення до галузей соціальної сфери.

Аналіз наукових джерел різних авторів дав підстави для висновку, що для вирішення проблеми визначення інвестицій в основний капітал соціальної сфери села найбільш прийнятними є методичні підходи, запропоновані М.К. Орлатим [4, с.9], який зазначав, що соціальна інфраструктура має множинність інтегрованих галузей і підгалузей та запропонував їх детальну класифікацію. Для забезпечення співставності щорічних обсягів інвестицій на основі номенклатури продукції будівництва (НПБ) нами визначено детальні переліки об’єктів соціально-культурного призначення за їх приналежністю до:

1. Галузі соціально-побутового призначення:
 - 1.1. житлове будівництво;
 - 1.2. комунальне господарство;
 - 1.3. торгівля і громадське харчування;
 - 1.4. побутове обслуговування;
 - 1.5. транспортне обслуговування та зв’язок.
2. Галузі соціально-культурного призначення:
 - 2.1. культури та мистецтва ;
 - 2.2. фізичної культури, спорту та туризму;
 - 2.3. освіти;
 - 2.4. охорони здоров’я та соціального забезпечення.

Аналіз наведеного комплексу складових соціальної інфраструктури показав, що критерієм їх віднесення до певного виду соціальної інфраструктури виступає спрямованість результатів їх функціонування на забезпечення фізичних чи духовних потреб людини, тобто в кінцевому рахунку все пов’язується з відтворенням робочої сили, створенням нормальних умов життя і праці сільського населення.

За результатами наших досліджень було встановлено, що визначення обсягів освоєних капіталовкладень по житловому будівництву слід здійснювати по наступних об’єктах (тут наводяться його назва і через кому відповідний код Номенклатури продукції будівництва):

- будинки одноквартирні масової забудови, 1110.1;
- котеджі та будинки одноквартирні підвищеної комфортності, 1110.2;
- будинки садибного типу, 1110.3;
- будинки з двома квартирами, 1121;
- будинки з трьома та більше квартирами, 1122;
- гуртожитки для робітників та службовців, 1130.2;
- будинки дитини та сирітські будинки, 1130.5;

– будинки для колективного проживання інші, 1130.9.

Аналогічні переліки об'єктів були визначені і для інших галузей та підгалузей соціальної сфери на селі.

Згідно розробленого порядку визначення щорічних обсягів інвестицій у соціальну сферу села передбачається здійснення розрахунків на основі вибірок вартості введених в експлуатацію об'єктів, згідно встановлених переліків об'єктів капітального будівництва по окремих галузях соціальної інфраструктури.

Обсяги капітальних інвестицій у будівництво об'єктів кожної соціальної підгалузі визначалися сумою відповідних даних у рядках зведеного звіту Держкомстату.

Встановлення обсягів інвестицій у основний капітал соціально-побутової галузі здійснювалося шляхом додавання результативних показників по галузях житлового господарства, комунального господарства, торгівлі і громадського харчування, побутового обслуговування, транспорту і зв'язку.

Розмір капіталовкладень у розвиток соціально-побутової галузі було розраховано як суму отриманих результатів по галузях культури та мистецтва, освіти, охорони здоров'я, фізкультури та спорту.

Обрахування обсягів інвестицій у основний капітал соціальної сфери села отримали підсумуванням результатів по галузях соціально-побутового та соціально-культурного призначення.

Розроблений порядок розрахунку обсягів інвестицій у соціальну сферу села було апробовано на фактичних даних зведених звітів Державного служби статистики за декілька суміжних років, що дозволило оцінити сучасний стан, тенденції розвитку та структурні зрушення в інвестуванні соціальної інфраструктури сільської місцевості України.

Отримані результати свідчать про те, що проблема інвестиційного розвитку соціальної сфери села залишається гострою. Загальні обсяги інвестицій у капітальне будівництво об'єктів сільської соцсфери у 2014, 2015, 2016 р. (у цінах відповідних років) склали відповідно 11,7; 13,6; 10,9 млрд гривень. В середньому за ці роки 91% усіх капіталовкладень було спрямовано у житлове будівництво, 4% - у комунальне господарство; 3% - у торгівлю та громадське харчування, 2% - у всі інші галузі. Очевидно, що такі процеси обумовлені можливістю отримання комерційного зиску в цих галузях. Інвестиції, здійснені за кошти державного бюджету складають біля 1% їх загального обсягу, що свідчить про те, що держава фактично не здійснює реального впливу не перебіг інвестиційних процесів у розвитку соціальної сфери села.

Порядок визначення обсягів інвестицій у будівництво об'єктів соціального призначення у сільській місцевості тимчасово може вирішити питання їх визначення з метою проведення моніторингу інвестиційної діяльності у соціальній сфері. Його застосування дасть можливість оцінювати стан інвестиційного забезпечення розвитку соціальної сфери, як в цілому, так і в межах галузей, що входять до її складу.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2000 р. –К.: Техніка, 2001. – 600 с.
2. Наказ державної служби статистики України „Про затвердження форм державних статистичних спостережень зі статистики капітальних інвестицій, будівництва та інвестиційних проєктів” від 05.08. 2014 №225 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Номенклатура продукції будівництва. К.: Держкомстат України, 2002. –60 с.; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Орлатий М.К. Соціальна сфера села / Орлатий М.К. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 1997. – 200 с.

Максим КРОПИВКО

д.е.н., старший науковий співробітник
Відділення аграрної економіки і продовольства
Національної академії аграрних наук України

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКУ СІМЕЙНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА СЕЛІ

Сучасна сільськогосподарська діяльність будь яких малих організаційно-правових форм господарювання, в т.ч. заснованих на сімейній організації праці, у своїй більшості характеризується, насамперед, відсутністю спланованості дій для досягнення довго- і середньострокових задумів. Такі умови зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами основними з яких є:

- відсутність необхідних знань і навичок;
- недостатні обсяги власних джерел фінансування;
- непослідовність, недосконалість і недостатність державної політики щодо розвитку малого агробізнесу;
- нерозуміння й несприйняття важливості об'єднання зусиль членів домогосподарств для спільної господарської діяльності і кооперації.

При цьому чи не єдиним інструментом прийняття виважених управлінських рішень, які сприятимуть успішному досягненню економічних задумів з розвитку селянських господарств є стратегічне планування їхньої господарської діяльності.

Враховуючи, що для розробки більшості типів стратегій необхідне володіння специфічними знаннями і ці стратегії спрямовані на підвищення високої дохідності господарювання, найбільш прийнятною методикою визначення напрямів дій з побудови стратегії для фермерських і особистих селянських господарств (організаційно-правові форми, що засновані на сімейній організації праці) є методика SWOT-аналізу. Особливість цієї методики полягає у можливості застосування її пересічним членом особистого селянського господарства, адже для вона не потребує ані великої аналітичної бази даних, ані складної підготовки до впровадження.

Згідно цієї методики спочатку необхідно провести всеохоплюючу діагностику сильних і слабких сторін діяльності господарства (Strengths and Weaknesses), а також можливостей його подальшого розвитку та загрози, які можуть призвести до невиконання обраного напрямку розвитку господарства (Opportunities and Threats).

Так, сильними сторонами фермерських і особистих селянських господарств можуть бути: наявність порівняно великої земельної ділянки для ведення сільськогосподарської діяльності, розвинута внутрішньогосподарська меліоративна мережа, можливість вирощування домашньої птиці та бджіл, наявність саду плодкових насаджень й необхідної матеріально-технічної бази, вирощування городини, місце розташування тощо.

У той же час, слабкими сторонами може бути: відсутність кормів і кормової бази, залежність від залучення техніки для обробітку ґрунту зі сторони, недостатнє володіння специфічними знаннями у питаннях ведення господарської діяльності, необхідність понесення додаткових витрат, пов'язаних із придбанням насінневого матеріалу, молодняку худоби та отрутохімікатів, екстенсивний тип ведення господарської діяльності тощо.

Аналіз господарської діяльності за сильними і слабкими сторонами дозволяє зробити висновок щодо внутрішнього середовища господарства. Однак, розробляючи стратегію розвитку, окрім внутрішнього, необхідно аналізувати й зовнішнє середовище. З цією метою важливо оцінити можливості збуту лишків виробленої продукції, рівень конкуренції правову захищеність тощо, ознайомитися із думками усіх членів родини, що приймають участь у господарській діяльності. На основі логічного аналізу цих факторів методика SWOT-аналізу дає змогу визначити напрями і складові інвестиційної стратегії. Визначаючи їх, необхідно: по-перше, обрати варіанти, які співпали з врахуванням результатів діагностики думок членів

родини, а по-друге, враховувати усі варіанти проведеного аналізу, не зважаючи на те, чи слабкі це сторони чи сильні, загрози це або й можливості.

Наступним етапом розробки та впровадження стратегії розвитку фермерських і особистих селянських господарств є тактичні дії з безпосередньої реалізації запланованих інвестиційних цілей. На цьому етапі визначаються комплектація технічного засобу або обладнання, постачальники, умови постачання, отримання кредиту або державної допомоги, придбання технічних засобів, будівництво споруд, формування основного стада тварин тощо.

При цьому, здійснюється оцінка розробленої стратегії господарства з врахуванням наступних вимог:

а) відповідності річного плану, розробленого на основі інвестиційних проектів, загальній операційній стратегії господарства. Тут необхідно проаналізувати, наскільки конкретний проект, включений до плану, відповідає загальному напрямку розвитку господарства, поглибленню його спеціалізації та підвищенню ефективності господарської діяльності.

б) збалансованості та комплексності сукупності інвестиційних проектів господарства, що реалізуються. Інвестиційні проекти, що включаються до плану, мають, по можливості, доповнювати один одного з метою розвитку основного виробництва як в напрямі "виробництво-переробка-збут" продукції, так і у створенні високотехнологічних мало витратних комплексів чи технологій.

в) узгодженості інвестиційної політики господарства із зовнішнім середовищем, яке змінюється. Потрібно ще раз критично проаналізувати, та узгодити заплановані до реалізації проекти з прогнозами кон'юнктури ринків продовольства та ресурсів, а також з проектами державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Особливо уважно слід перевірити наскільки реальні плани по залученню інвестицій, з урахуванням кон'юнктури фінансового ринку, та відсоткова ставка, покладеної в основу розрахунків, а також проаналізувати проекти з точки зору їх економічності. З цією метою для розробки бізнес-планів і реалізації інвестиційних проектів господарства доцільно залучати постачальників ресурсів і банки, а у випадку складних і капіталоемких проектів – замовляти розроблення бізнес-плану у спеціалізованих консультаційних організаціях.

г) прийнятності рівнів ризиків, пов'язаних з реалізацією інвестиційної політики в умовах невизначеності. У цьому пункті керівникові господарства необхідно продумати, яким чином можна зменшити рівень ризикованості проектів за рахунок, зокрема, наступних заходів:

– складання правоустановчих юридичних документів на придбання обладнання та реалізацію продукції;

– угод на фінансування проектів та їх страхування;

– вкладення частини вільних власних інвестиційних ресурсів у високоліквідні цінні папери, з метою забезпечення можливості швидкого реінвестування засобів виробництва;

– для забезпечення фінансування інвестиційних проектів проаналізувати, наскільки виробнича діяльність господарства диверсифікована, тобто наскільки недоодержання доходів з одних виробництв (галузей) може компенсуватися додатковими доходами з інших виробництв (галузей).

д) результативності інвестиційної політики. Тут необхідно визначити темпи накопичення капіталу у перспективі забезпечуватимуть ефективну діяльність господарства, а також які темпи зростання доходів господарства дозволять підтримувати його постійну платоспроможність, особливо у випадку, якщо в інвестиційній діяльності використовуються позичені засоби.

При оцінці стратегії слід також пам'ятати, що впроваджувальні заходи значною мірою альтернативні. Так, високі темпи зростання капіталу можна забезпечити за рахунок зменшення обсягів використання доходів на споживання, ріст доходів і капіталу знаходиться

у прямій залежності від рівнів інвестиційних ризиків, а забезпечення достатньої ліквідності може перешкодити здійсненню високоліквідних проектів.

Ці умови мають включати комплекс обґрунтованих у роботі заходів держави і органів місцевого самоврядування, включаючи:

- формування банку земель комунальної власності, з метою надання цих земель у користування домогосподарствам;
- стимулювання й підтримка розвитку спеціалізації, форм спільної діяльності та кооперації, підвищення рівня автоматизації і механізації та переведення працевітких галузей і процесів сільськогосподарського виробництва на промислову основу;
- стимулювання перетворення господарств населення на глибоко спеціалізовані сімейні фермерські господарства;
- зменшення земле і працевіткості ведення господарської діяльності за рахунок спеціалізації праці, як внутрішньогосподарської, так і міжгосподарської;
- запровадження кредитування домогосподарств з частковим погашенням тіла кредитів за рахунок держави, подібно до «тепліх кредитів», а також програми часткової компенсації витрат на придбання сортового насіння та порідної худоби;
- переорієнтації системи аграрної освіти і науки на науково-консультаційне і інформаційне обслуговування малого аграрного підприємництва і селянських господарств;
- удосконалення законодавства України шляхом встановлення мінімальних соціальних норм землевідведення, а також справляння земельного податку з площі землі, яка перевищує соціальну норму спільного землекористування домогосподарства тощо.

Максим КУРИЛЯК

аспірант

Тернопільський національний економічний університет

РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ І ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКА ТЕНДЕНЦІЯ

Децентралізація управління, що стала провідною тенденцією в реформуванні територіально-державного будівництва у світі і, зокрема, в Європі, починаючи з другої половини ХХ століття, потребує нових наукових рішень. На європейському континенті процеси децентралізації активізувалися найбільшою мірою з початку 2000-х років після масштабних заходів щодо розширення Європейського Союзу. Новий статус європейських держав, для яких характерним став високий рівень економічної і політичної інтеграції, сприяв виходу їх у світові лідери за динамічністю й обсягами процесів децентралізації та регіоналізації.

У економічній літературі сучасний регіональний розвиток розглядається у двох аспектах. З одного боку, він має бути об'єктом загальнодержавного управління, тобто інтеррегіональним. З іншого, повинен мати і внутрішньо регіональний (інтрарегіональний) аспект, що передбачає наділення регіонів певною самостійністю. Кожному з них надається практично однакове значення, хоча й різне функціональне навантаження. При цьому, суб'єкти регіонального управління розглядаються як системні утворення, що мають фундаментальне значення не лише для самого регіону, а й для держави в цілому.

Територіально-адміністративні форми регіонального управління у країнах Східної Європи не є новим явищем. Вони розвиваються і змінюються відповідно політико-економічним умовам. Показовим у цьому відношенні є досвід Польщі, де після першої світової війни Конституцією 1921 р. був прийнятий трирівневий територіальний поділ, який склали воєводства, повіти і гміни (провінції, райони та громади) [1]. Ця система частково зазнала змін у 1933 р., що виразилося у створенні місцевих влад на рівні гмін і повітів. Ця система проіснувала до 1950 р., після чого вона була повністю змінена народними радами як

місцевими органами центральної державної влади. Завдяки розвалу Східного (прорадянського) блоку у Польщі були відновлені історичні форми місцевого самоврядування на рівні гмін, що поклало початок децентралізації державного управління. Для цього 27 травня 1990 р. були проведені вільні вибори до рад гмін із значно розширеними повноваженнями. Прийняття Конституції 1997 р. стало основою подальших реформ територіального управління і створення нових органів місцевого самоврядування у формі повітів та воєводств [2]. Зрештою, законом 1998 р. територіально-адміністративна система країни була сформована за трирівневим принципом, яку склали з 1 січня 1999 р. гміни (2489), повіти (315 сільських повітів і 65 міст з правами повітів) та воєводства. Особливістю цієї системи є те, що реформа воєводств виразилася у наділенні їх подвійною функцією. Вони є одночасно і органом місцевого самоврядування, і основною одиницею територіального поділу країни, за якою закріплена відповідальність за державне управління на певній території, що закон персонально покладається на воєводу, який має реалізовувати державну політику включно із здійсненням міжнародної співпраці [3].

До розпаду Східного блоку у Словаччині існувала однорівнева система управління, яку склали близько 2800 дуже різних за розмірами муніципалітетів. З 2002 р. було взято курс на посилення місцевих органів управління та послаблення ролі центрального апарату державного управління на основі створення регіональних органів влади. У країні був сформований другий рівень місцевого самоврядування, який технічно отримав назву «вищої територіальної одиниці».

Трансформація системи територіально-адміністративного поділу у напрямі децентралізації притаманна також Болгарії [4], де з 1959 до 1998 років у країні існував лише один субнаціональний рівень. У процесі орієнтації на інтеграцію до Європейського Союзу були створені 28 районів, які увійшли до шести регіонів (областей). Ця система з часом розвинулася у чотирьохрівневу модель, у якій влада двох з них наділена правами автономії, маючи центральну адміністрацію і муніципалітети. Нині Болгарія поділяється на 6 регіонів, які мають 28 областей.

Процеси регіоналізації в Україні розвиваються в рамках встановлених у часи Радянського Союзу адміністративно-територіальних одиниць. Їх зміни затримуються переважно через події на сході країни, які виникли в результаті агресії Російської Федерації.

Проблеми територіально-адміністративного устрою в Європі досліджуються багатьма науковцями. Значний внесок до їх вивчення внесли М.Гетьманчук [5], Ж. Зілер [6], Р. Ф. Татаренко [7], Е. Томпсон [8] та інші фахівці, які розглянули форми територіального устрою держави та практику децентралізації. З'явилися праці, в яких розглядаються статистичні регіони Європейського Союзу (NUTS) [9], зокрема з позицій вирішення завдань моніторингу регіональної конкурентоспроможності [10]. Проте, проблематика NUTS в аспектах методології, а також новітні підходи до використання цієї системи до розробки і реалізації регіональної політики залишається поза увагою українських дослідників, що є головною перешкодою для використання європейського досвіду у національній практиці.

Останні реформи адміністративно-територіального устрою в Болгарії, Польщі і Словаччині відбулися після їх вступу до Європейського Союзу і стали результатом його регіональної політики, націленої на компенсування економічних, соціальних та інших відмінностей між регіонами. З цією метою ЄС більше 30 років тому створив спеціальну методологію номенклатури територіальних одиниць статистики («фр. *Nomenclature des unités territoriales statistiques*, NUTS»). Ця класифікація забезпечує економічну диференціацію території Європейського Союзу і покладена в основу статистичного аналізу та оцінки потреб регіонів у підтримці з європейських фондів.

Класифікація NUTS вперше була використана в законодавстві ЄС у 1988 р. [11], проте самі коди набули практичного використання лише з 2003 р. [12] після схвалення Європейським парламентом і Радою Європи. Зміна встановлених кодів допускається лише щонайменше раз у три роки. Перші дві зміни були внесені в систему NUTS у 2006 р. і 2010 р. Нині використовується система «NUTS 2013», яка набула чинності з 1 січня 2015 р.,

змінивши «NUTS 2010». Проте, вона мала у 2014 р. четверті зміни надзвичайного порядку через істотну реорганізацію адміністративної структури у Португалії [13]. При цьому варто зауважити, що NUTS як територіальні стандарти відповідають в основному адміністративно-територіальному діленню країни, маючи лише незначні виключення з цього правила.

Таблиця 1

Модель використання класифікації номенклатури територіальних одиниць статистики, присвоєння регіонам кодів та імен на прикладі регіону NUTS 1 (Північний Захід – NORTH WEST) Великої Британії

Code	NUTS 1	NUTS 2	NUTS 3
UKD	NORTH WEST (ENGLAND)		
UKD1		Cambria	
UKD11			West Cambria
UKD12			East Cambria
UKD3		Greater Manchester	
UKD33			Manchester
UKD34			Greater Manchester South West
UKD35			Greater Manchester South East
UKD36			Greater Manchester North West
UKD37			Greater Manchester North East
UKD4		Lancashire	
UKD41			Blackburn with Darwen
UKD42			Blackpool
UKD44			Lancaster and Wyre
UKD45			Mid Lancashire
UKD46			East Lancashire
UKD47			Chorley and West Lancashire
UKD6		Cheshire	
UKD61			Warrington
UKD62			Cheshire East
UKD63			Cheshire West and Cheater
UKD7		Merseyside	
UKD71			East Merseyside
UKD72			Liverpool
UKD73			Setton
UKD74			Wirral

Система NUTS може розглядатися як така, яку можна брати за основу для проведення регіональних реформ Україною з орієнтацією на європейську інтеграцію. З огляду на це, перевагами NUTS є, по-перше, гармонізація стандартів регіональної статистики з країнами ЄС та їх порівняльність; по-друге, отримання можливостей для глибокого аналізу соціально-економічної ситуації в регіонах за узгодженими даними та здійснення своєчасного політичного і економічного сприяння зростанню конкурентоспроможності регіону.

Щодо принципів класифікації економічних територій держав-членів ЄС, то вони формулюються таким чином. По-перше, NUTS- класифікація складається з трьох ієрархічних рівнів. Кожна з держав-членів ЄС насамперед поділяється на регіони, які відносяться до системи NUTS-1, кожний з яких, у свою чергу ділиться на регіони NUTS-2, в рамках яких можуть виділятися менші регіони NUTS-3. Кожному з регіонів присвоюється конкретний код. З огляду на наявність в Європі кількох різних регіонів з однаковою назвою, задля їх розрізнення до аббревіатури країни у системі NUTS додаються додаткові літери та цифри. Якщо ж держави не мають певного рівня, для їхніх кодів проставляються нулі. Так, для Люксембургу код для рівня NUTS-1 має код LU0, для рівня NUTS2 – LU00, а для рівня NUTS-3 – LU000.

Таблиця 2.

Принципова схема формування NUTS

Рівень NUTS	Німеччина	Іспанія	Франція	Італія
NUTS1	Bundesländer / земля	non-administrative aggregation // не-адміністративна агрегація	non-administrative aggregations // не-адміністративна агрегація	non-administrative aggregations // не-адміністративна агрегація
NUTS2	Regierungsbezirke/ non-administrative aggregations // Адміністративні округи / не адміністративна агрегація	Comunidades autónomas // Автономні області	Régions // Регіони	Regioni // Регіони
NUTS3	Kreise und Kreisfreie Städte // Райони	Provincias // провінції	Départements // Департаменти	Province // Провінції

Складено автором з використанням [14]

По-друге, NUTS не завжди адекватна існуючим кордонам адміністративно-територіальних одиниць держав-членів ЄС попри те, що головним критерієм визначення регіонів NUTS є наявні адміністративні структури, адже саме через них реалізуються державні заходи. У разі відсутності певного рівня адміністративних одиниць, його можна формувати методом включення до вищого рівня з урахуванням географічних, соціально-економічних, історичних, культурних або екологічних обставин. Сформовані таким чином територіальна одиниця статистики позначаються як «не-адміністративна агрегація» (табл. 1, табл. 2 і табл. 3).

Таблиця 3

Залежність рівня NUTS від чисельності населення

Рівень	Мінімум	Максимум
NUTS1	3 мільйони	7 мільйонів
NUTS2	800 000	3 мільйони
NUTS3	150 000	800 000

Складено автором з використанням [14]

По-третє, включення регіонів до певного рівня пов'язується з показником чисельності населення, яке проживає у межах певної території (табл. 2).

По-четверте, система NUTS на нижчому рівні доповнюється, так званими, локальними адміністративними одиницями (LAU). Завдяки їм забезпечується свого роду первинний облік найменших територіальних утворень. Вони мають два рівні: LAU1 і LAU2.

В цілому система NUTS виконує триєдину роль. Завдяки їй здійснюється збір, обробка і гармонізація регіональної статистичної інформації Європейського Союзу; соціально-економічний аналіз і оцінка регіонів; і формування регіональної політики ЄС. Що торкається європейських країн, які не є членами ЄС, то деякі з них також частково використовують NUTS. Так, члени Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) закодували свої регіони за системою, яка наближена до NUTS. Також для країн-кандидатів на вступ в ЄС Евростат разом з ними передбачив номенклатуру статистичних регіонів, яка після набуття ними членства може стати органічною складовою NUTS Європейського Союзу.

Література

1. Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz. U. z 1998 r. nr 96, poz. 603, a także rozporządzenie Rady Ministrów z 7 sierpnia 1998 r. w sprawie utworzenia powiatów wraz z załącznikiem, Dz. U. z 1998 r. nr 103, poz. 652.

2. Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz. U. z 1998 r. nr 96, poz. 603, a także rozporządzenie Rady Ministrów z 7 sierpnia 1998 r. w sprawie utworzenia powiatów wraz z załącznikiem, Dz. U. z 1998 r. nr 103, poz. 652.

3. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o administracji rządowej w województwie, Dz. U. z 2001r. Nr 80, poz. 872.
4. Стукало Н. В. Особливості формування політики регіонального розвитку Болгарії та Румунії / Н. В. Стукало, М. І. Деркач // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини». Вип. 5 (10/2), 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dnu-wej.dp.ua/index.php/sgmev/article/view/83/93>; І. Ліщинський. Стратегія формування полюсів зростання в Болгарії / Н. В. Стукало Н. В. еркач // Вісник Тернопільського національного університету. – 2016. - № 3. – С. 60-71. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/14887/1/%D0%9B%D1%96%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%86..pdf>
5. Гетьманчук М. Регіоналізація Європи : практика і теорія / М. Гетьманчук, О. Кукарцев // Політичний процес в Україні у 2004 році: регіональні аспекти. (Матеріали конференції, Львів 12 лютого 2005 р.) / Упоряд. Романюк А., Скочмяс Л. – Львів: ЦПД, 2005. – С. 23-28.
6. Зелер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС: Порівняльний аналіз / Жак Зелер [пер. з фр. В. Ховтуна].- К.: Основи, 1996. – 420 с.
7. Татаренко Т. Баланс інтересів як умова територіально-політичного розвитку політичного простору / Тетяна Татаренко // Політичний менеджмент. – 2010. – № 3. – С. 3-18.
8. Томпсон Е. Регіони, регіоналізація та регіоналізм в сучасній Європі / Е. Томпсон // Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика. Хрестоматія з сучасної зарубіжної соціології регіонів. – Луганськ: Альма-матер_Знання, 2002. – С. 95-110.
9. Панченко Т. Регіональна структура країн Європи: спроба типологізації / Тетяна Панченко // Політичний менеджмент. – 2011. – № 3. – С. 157-169.
10. Мороз О. Реформування місцевого самоврядування в Україні: євроінтеграційні виклики / О. Мороз // Ефективність державного управління. Зб. наук.праць. – 2015. – Вип. 44. – С. 29-35
11. Council Regulation (EEC) No 2052/88 on the tasks of the Structural Funds: OJ L 185, 15.7.1988
- 12 Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and the Council on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS); OJ L 154, 21.6.2003. The consolidated version of the Regulation is set out in Annex 1 of this document. (4) OJ L342 18.12.2013
13. Commission Regulation (EU) No 868/2014 of 8 August 2014 amending the annexes to Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS), OJ L 241, 13.8.2014.
14. Regions in the European Union. – Eurostat. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. – P. 6

Володимир МАЦЬКІВ

асистент

Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Модель управління фінансовим забезпеченням має будуватися на принципах:

1) єдності (методика розрахунку показників програмної моделі повинна бути єдиною для всіх суб'єктів підприємництва);

2) універсальності (показники повинні застосовуватися ними незалежно від галузевих відмінностей);

3) порівнянності (показники повинні виражатися в однакових одиницях виміру, мати однаковий економічний зміст і враховуватися за певні періоди);

4) достовірності (вихідні дані для розрахунку показників повинні міститися в документах, що мають юридичну силу і статус нормативно-правового акта);

5) суттєвості (результати застосування методики повинні використовуватися для прийняття подальших рішень в сфері управління фінансами).

Система аналітичних коефіцієнтів – провідний елемент аналізу фінансового стану, застосовується різними групами користувачів: менеджерами, аналітиками, акціонерами, інвесторами, кредиторами. Виділяють п'ять груп показників за такими напрямками фінансового аналізу.

1. Аналіз ліквідності. Показники цієї групи дозволяють описати і проаналізувати здатність підприємства відповідати за своїми поточними зобов'язаннями. В основу алгоритму розрахунку цих показників закладена ідея зіставлення поточних активів (оборотних коштів) з короткостроковими пасивами. В результаті розрахунку встановлюється, чи в достатній мірі забезпечено підприємство обіговими коштами, необхідними для розрахунків з кредиторами по поточних операціях. Оскільки різні види оборотних коштів мають різний ступінь ліквідності (здатністю і швидкої конвертації в абсолютно ліквідні кошти – грошові кошти), розраховують кілька коефіцієнтів ліквідності.

Ефективність поточної фінансово-господарської діяльності може бути оцінена тривалістю операційного циклу, що залежить від оборотності коштів в різних видах активів. Прискорення оборотності свідчить про підвищення ефективності використання активів. Тому основними показниками є ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів: фондівіддача, коефіцієнти оборотності коштів у запасах і розрахунках.

2. Аналіз фінансової стійкості. За допомогою цих показників оцінюються склад джерел фінансування і динаміка співвідношення між ними. Аналіз ґрунтується на тому, що джерела коштів різняться рівнем ціни капіталу, ступенем доступності, рівнем надійності, ступенем ризику тощо.

3. Аналіз рентабельності. Показники цієї групи призначені для оцінки загальної ефективності вкладення коштів у підприємство. На відміну від показників інших груп тут абстрагуються від конкретних видів активів і аналізують рентабельність капіталу в цілому. Основними показниками є рентабельність сукупного капіталу і рентабельність власного капіталу.

4. Аналіз стану та діяльності на ринку капіталів. В рамках цього аналізу виконуються просторово-тимчасові зіставлення показників, що характеризують стан підприємства на ринку цінних паперів: дивідендний дохід, дохід на акцію, цінність акції та ін. Цей фрагмент аналізу виконується переважно підприємствами, акції яких вільно котируються на біржі. Підприємство, що має тимчасово вільні грошові кошти і бажає вкласти їх в цінні папери, також орієнтується на показники даної групи.

Фінансово-інвестиційний потенціал підприємства – це відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за умови:

– наявність власного капіталу достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості;

– можливості залучення капіталу в обсязі, необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проектів;

– рентабельності вкладеного капіталу;

– наявності ефективної системи управління фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану.

Оцінка рівня фінансової стійкості підприємств в загальному вигляді здійснюється цілою низкою показників, за допомогою яких можна сформулювати комплекс оперативних і

довгострокових заходів з протидії негативних чинників, попередження і подолання можливих негативних загроз. Це передбачає необхідність вивчення таких аспектів фінансової діяльності підприємства, як: поліпшення якості активів, збільшення власного капіталу, достатність рівня рентабельності з урахуванням фінансових ризиків, необхідний рівень ліквідності з одночасним отриманням стабільних доходів і можливостей залучення позикових коштів.

Програма поглибленого аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства виглядає наступним чином:

1. Попередній огляд економічного і фінансового становища суб'єкта господарювання.

1.1 Характеристика загальної спрямованості фінансово-господарської діяльності.

1.2. Виявлення «проблемних» статей звітності.

2. Оцінка і аналіз економічного потенціалу суб'єкта господарювання.

2.1. Оцінка майнового стану.

2.1.1. Побудова аналітичного балансу-нетто.

2.1.2. Вертикальний аналіз балансу.

2.1.3. Горизонтальний аналіз балансу.

2.1.4. Аналіз якісних зрушень у майновому положенні.

2.2. Оцінка фінансового становища.

2.2.1. Оцінка ліквідності.

2.2.2. Оцінка фінансової стійкості.

3. Оцінка і аналіз результативності фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

3.1. Оцінка виробничої (основний) діяльності.

3.2. Аналіз рентабельності.

3.3. Оцінка положення на ринку цінних паперів.

При оцінці фінансової стійкості важливо використовувати сукупність найрізноманітніших методів, що становлять певну систему. В першу чергу, це методи фінансового аналізу стану підприємства: метод порівняння, вертикальний аналіз, горизонтальний аналіз, факторний аналіз, аналіз за допомогою фінансових коефіцієнтів, нормативний, балансовий, метод експертних оцінок і метод абсолютних і середніх величин. Це так звані кількісні або формалізовані методи. Вони поділяються, в свою чергу, на статистичні, бухгалтерські, економіко-математичні та інші методи.

Важливу роль в аналізі фінансової стійкості підприємства відіграють відносні показники, адже вони згладжують інфляційний вплив на всю звітність. Вони дають змогу зіставити непорівнянні показники за абсолютними величинами, більш стійкі в часі. Відносні показники для оцінки фінансового стану підприємства повинні утворювати аналітичну систему показників. А це означає, що вони не повинні дублювати один одного, не суперечити один одному, не залишати не охоплених елементів.

Ресурсно-факторний підхід до управління фінансовою стійкістю підприємства передбачає виділення стадій трансформації фінансових ресурсів: фінансові умови, які виступають джерелами фінансових ресурсів, перетворюються у фінансові запаси, які трансформуються в чинники виробництва, проходячи далі такі стадії, як формування витрат, виручки, прибутку, капіталізації активів, інвестиції, формування капіталу, що визначає нові фінансові умови.

Доцільно виділити найбільш поширені фінансові показники, котрі складаються з таких груп.

– показники фінансової стійкості (показники структури капіталу і платоспроможності або коефіцієнти управління джерелами коштів). Показники характеризують ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Якщо співвідношення власного капіталу і позикових коштів має значне відхилення в бік боргів, підприємство може легко збанкрутувати, якщо в декілька кредиторів одночасно зажадають свої гроші назад;

– коефіцієнти, що характеризують платоспроможність і ліквідність підприємства. Ці показники відображають здатність підприємства вчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями (оплачувати рахунки постачальників, повертати кредити, здійснювати оплату праці робітників, вносити платежі до бюджетів і в позабюджетні фонди). Якщо загальні активи підприємства є більшими ніж його довгострокові і короткострокові зобов'язання, то воно вважається платоспроможним. Високий коефіцієнт платоспроможності свідчить про те, що у підприємства є можливість при мінімальному фінансовому ризику залучити додаткові кошти з сторони. Відсутність коштів у підприємства на рахунку в банку в певний момент часу може призвести до кризового фінансового стану, тому необхідно приділяти належну увагу їх наявності. Здатність будь-якого активу трансформуватися в грошові кошти є не що інше, як ліквідність, а тривалість часового періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена, називається ступенем ліквідності. Показники ліквідності дозволяють оцінити здатність підприємства оплатити свої короткострокові зобов'язання, реалізуючи свої поточні активи (оборотні кошти);

– показники рентабельності (прибутковості), що узагальнюють результати економічної ефективності діяльності підприємства. Показники рентабельності відображають факторне середовище формування прибутку підприємств і можуть застосовуватися при аналізі ефективності управління підприємством, при визначенні довгострокової перспективи, а також використовуватися як інструмент ціноутворення та інвестиційної політики. Показник рентабельності більш повніше, ніж прибуток, характеризує остаточні результати господарювання, тому що його величина показує співвідношення ефекту з наявними або використаними ресурсами;

– коефіцієнти управління активами (показники ділової активності), що здійснює прояв в динамічності розвитку підприємства, досягненні ним поставлених цілей. Показники ділової активності характеризують результати і ступінь інтенсивності менеджменту, поточної основної виробничої діяльності, ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів;

– показники ринкової активності і положення на ринку цінних паперів, що характеризують стан акцій підприємства на цьому ринку. Показники ринкової активності підприємства є одним з основних аспектів, котрий цікавить власників суб'єкта господарювання та потенційних інвесторів. Тобто, прибуток, що отриманий від інвестованих коштів власників компаній завдяки зусиллям керівництва фірми. При цьому власників цікавить належний розподіл прибутку, зокрема яка його частина реінвестується, а яка частка виплачується їм як дивіденди. Прибуток, що направляють на розвиток, показує, якою мірою підприємство зберігає здатність до самофінансування, тобто до зростання власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел.

Отже, аналіз фінансової стійкості та платоспроможності підприємства набуває особливої актуальності в умовах фінансової кризи, оскільки основною причиною забезпечення стійкості підприємства є створення достатнього обсягу фінансових ресурсів, необхідних для підтримки конкурентоспроможного виробництва, своєчасного виконання зобов'язань перед співробітниками, кредиторами, податковими органами тощо. Тому в сучасних умовах існує необхідність розробки і вдосконалення аналітичних інструментів діагностики стану підприємства, здатних адекватно оцінювати фінансове забезпечення.

Михайло МИХАЙЛОВ

аспірант

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

Валерій БІЛАН

аспірант

Одеська національна академія харчових технологій

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Нестабільний стан світової економіки, перманентні кризові явища у вітчизняній економіці вимагають розробки нових підходів до побудови систем безпеки підприємств. Існуючі системи безпеки, в основному призначені для вирішення завдань фізичного захисту і не можуть ефективно протистояти сучасним небезпекам і загрозам у сфері економіки. Необхідна їхня модернізація. Сучасні системи економічної безпеки мають бути інтелектуальними, здатними своєчасно спрогнозувати появу нових небезпек і загроз, визначити їх розмах і ступінь загрози для економічної безпеки підприємства. І бути здатними протидіяти їм. Для створення таких систем економічної безпеки необхідно розробити теоретичні основи їх побудови і функціонування.

Наявність значної кількості методів та невисоку їх ефективність можна пояснити наступним:

- відсутністю фахівців з антикризового управління;
- вибір інструмента антикризового фінансового управління залежить від поставленої мети та фінансового стану досліджуваного об'єкта;
- наявністю декількох підходів до антикризового управління підприємством і різною природою та причиною самих кризових явищ;
- антикризове управління, здебільшого, використовують в умовах глибокої кризи, а тому деякі його інструменти виявляються недієвими;
- деякі з методів впливають на обмежене число елементів організації, інші ж передбачають еволюційний характер перетворень.

Так, в умовах посилення конкуренції переважним стає проведення комплексних радикальних змін. Коли ж не стоїть питання про радикальне підвищення результативності компанії взагалі та її адаптивності зокрема, то застосовуються профілактичні заходи. Перспективою подальших розробок у даному напрямку може бути вирішення проблем, пов'язаних з оцінкою ефективності управління в умовах кризи.

Зважаючи на необхідний зміст антикризової концепції, а також здобутки вітчизняних та зарубіжних учених, слід виділити п'ять різновидів стратегій антикризової діяльності [2]. Стратегія антикризового розвитку підприємства має включати два типи стратегії – стратегія подолання кризи й стратегія недопущення кризи. Таким чином, стратегічне антикризове управління має бути симбіозом оперативного менеджменту, що включає контроль поточної ситуації на основі постійного моніторингу внутрішнього й зовнішнього середовища, вибір і реалізацію стратегії подолання кризи й стратегічного управління, що включає прогнозування ситуації в майбутньому на основі постійного моніторингу внутрішнього й зовнішнього середовища, вибір і реалізацію стратегії недопущення кризи. Запропоновані стратегії являють собою паралельну класифікацію відомих стратегій розвитку підприємств за стадіями життєвого циклу організації і показують їхню антикризову спрямованість.

На практиці запропонована стратегія антикризового розвитку доповнює існуючу стратегію підприємства, тим самим, надаючи стратегічному управлінню на підприємстві антикризову спрямованість, вирішуючи першочергове завдання – недопущення кризи, а отже – стабільний розвиток підприємства. Відповідно, у цілому, запропонована стратегія антикризового розвитку сприяє підвищенню ефективності управління підприємством.

Задля подолання неплатоспроможності і попередження подальшого банкрутства підприємства на корпоративному рівні необхідно застосовувати стратегію фінансово-економічного оздоровлення.

Механізм планування й реалізації стратегії антикризового розвитку, заснований на теорії управлінського циклу, являє собою процес підготовки управлінських рішень, що складається зі строго визначеної послідовності етапів. Даний механізм містить у собі такі основні етапи: обґрунтування системи ключових стратегічних індикаторів антикризового розвитку підприємства; обґрунтування способів оцінки ключових стратегічних індикаторів; розробку методики обґрунтування «критичних» значень системи ключових стратегічних індикаторів антикризового розвитку підприємства; розробку алгоритму вибору типу антикризової стратегії розвитку підприємства.

Відмінними рисами механізму є: його застосовність винятково на стадії реалізації основної стратегії; включення двох циклічних алгоритмів: вибору стратегії подолання кризи (в оперативному режимі), вибір стратегії недопущення кризи (у стратегічному аспекті); проведення діагностики передкризового стану підприємства, що підсилює превентивну функцію антикризового керування, використання прогнозування системи ключових стратегічних індикаторів антикризового розвитку підприємства [3]. Запропонований механізм дозволяє здійснювати підготовку стратегічних антикризових управлінських рішень, що стабілізують діяльність підприємства.

Перехід до випереджаючого антикризового управління підприємством треба будувати на розробці стратегічного плану розвитку підприємства; активній маркетинговій та збутовій політиці; впровадженні нових технологій управління фінансами; здійсненні діагностування фінансового стану підприємства і доведенні його результатів до власників, потенційних інвесторів та кредиторів.

Розглядаючи вплив криз на підприємства, потрібно враховувати, що кризові ситуації мають не тільки негативний і руйнівний характер, але й несуть у собі потенціал змін. Тому що кризова ситуація характеризується різким переломом у діяльності підприємства, наслідки якого можна виміряти, і сумнівами щодо структурних складових, які змушують керівництво переглядати власне бачення організації. Незважаючи на значний вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємств, вони мають можливість регулювати негативні процеси та вживати запобіжні заходи, які знаходяться в зоні дії самого підприємства, а також заходи щодо виходу з кризового стану. Конкретний зміст управлінських заходів залежить від глибини фінансової кризи. Так, залежно від реального фінансового стану підприємства обумовлюється й мета та інструментарій антикризового управління. Якщо підприємство нині функціонує порівняно успішно, то метою антикризового управління є недопущення фінансової кризи шляхом профілактичних заходів. Якщо підприємство опинилося у фінансовій кризі, мета антикризового управління – подолання фінансової кризи (фінансове оздоровлення підприємства.)

До найбільш поширених заходів профілактики кризи на підприємстві можна віднести: стратегічне планування діяльності підприємства, належний розподіл ресурсів на всіх рівнях управління, використання ефективної системи контролю, залучення зовнішніх консультантів при недостатній компетентності керівництва з різних питань, аналіз конкурентоспроможності, маркетинговий аналіз ринку, фінансовий аналіз, аналіз ефективності системи мотивації персоналу, прогнозування ризиків та прийняття заходів щодо їх зниження.

Ефективний фінансовий менеджмент передбачає здійснення щоденного аналізу ефективності роботи підприємства, структури його витрат. Для ухвалення адекватних й економічно обґрунтованих рішень по усуненню криз необхідною умовою є їх оцінка, що визначає ступінь глибини кризи і рівень його розвитку, який можна одержати в результаті діагностики підприємства.

Література

1. Іртищева І.О. Обґрунтування концепції стратегічної програми в антикризисному управлінні / І.О. Іртищева, С.М. Мінакова // Економіст. – 2014. – № 11. – С. 38-40.
2. Чернявский А. Д. Антикризисное управление: учеб. пособие / Чернявский А. Д. – К.: МАУП, 2000. – 208 с.
3. Шапунова О. О. Сутність, завдання та принципи антикризового управління / О. О. Шапунова // Держава та регіони. Економіка та підприємництво. – 2009. – № 1. – С. 228-232.

Микола ПАРХОМЕЦЬ

д.е.н., професор

Тернопільський національний економічний університет

**ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОХІДНОСТІ –
ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

Дохідність сільськогосподарського виробництва, враховуючи історичний розвиток економічної думки та сучасні тлумачення соціально-економічних процесів в аграрному секторі економіки, виражається кінцевим результатом діяльності, тобто визначається економічний ефект до використаних виробничих, трудових, фінансових ресурсів. Неоднозначність думок багатьох вчених та надання цьому питанню багато уваги пояснюється його складністю та суперечністю форм прояву.

Досліджуючи дохідність сільськогосподарських підприємств, необхідно визначити її об'єктивний критерій, тобто, корисний ефект виробництва – перевищення результатів діяльності над витратами уречевленої і живої праці.

Показником ефективності виробництва у розвинутих країнах світу слугує індекс інтенсивності сільськогосподарського виробництва, який визначається як відношення фактичної вартості товарної продукції в розрахунку на 1 га землі до вартості продукції від стандартного підходу.

Досліджуваний показник, як свідчить практика, полягає у відображенні суспільних відносин, що пов'язані з одержанням максимальної кількості продукції з кожного гектара земельної площі при найменших затратах суспільної праці, як живої, так і уречевленої, на виробництво одиниці продукції.

Відомо, що кінцевий фінансовий результат сільськогосподарського підприємства базується на технологічній, економічній та соціальній складових. Сутність їх полягає, відповідно, у: використанні виробничих ресурсів та впровадження прогресивних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва; оптимізації елементів економічного механізму господарювання; реалізації заходів з розвитку соціальної інфраструктури підприємства.

Узагальнення наукових результатів [1, 2, 4, 5, 9] дає змогу вважати, що основними напрямками підвищення дохідності сільськогосподарських підприємств є:

- зменшення рівня собівартості виробництва продукції та надання послуг у кожному підприємстві;
- розвиток організаційно-економічних засад енергозбереження у галузях сільськогосподарських підприємств;
- зміна структури виробництва і продажу продукції у напрямі зростання попиту та цін на останню;
- поліпшення якості продукції і на цій основі підвищення цін;
- удосконалення економічних взаємовідносин між виробниками аграрної продукції та переробними підприємствами у напрямі запровадження еквівалентних цін на сільськогосподарську та промислову продукцію;

– збільшення виробництва продукції рослинництва на 1га землі, тваринництва - на голову тварин при збереженні природнього середовища і дотримання екологічної рівноваги;
– підвищення рівня спеціалізації і концентрації із використанням інноваційних, ресурсощадних технологій виробництва сільськогосподарської продукції та ін.

Варто зазначити, що формування методологічних засад оцінки на основі вказаних вище напрямів підвищення дохідності сільськогосподарського виробництва залежить від сукупності наступних чинників:

– організаційних (розмір земельних угідь, основного і оборотного капіталу, тощо);
– технологічних (використання землі, фондів, добрив, годівля і утримання тварин, ветеринарні заходи, захист рослин тощо);
– економічних (ціна, кредити, дотації, стимулювання праці тощо);
– соціальних (кадрове забезпечення, умови праці, рівень матеріального добробуту та ін.).

Незалежними факторами формування дохідності сільськогосподарського виробництва, як вказує академік П.Т. Саблук, є: диспаритет цін; сезонність виробництва; низька еластичність попиту на сільськогосподарську продукцію; незадовільний рівень державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників; висока витратність сільськогосподарського виробництва із високою диференціацією структури та рівня витрат залежно від регіону й виду продукції; диференціальна земельна рента, що з одного боку є позитивною різницею прибутку тощо [9].

Більшість вчених-економістів [1,2,3,4,5,9] рекомендують використовувати цілу систему економічних показників визначення дохідності сільськогосподарських підприємств. Це обумовлено як різноманітним характером виміру економічного ефекту, так і різноманітним характером використаних ресурсів і понесених витрат. При цьому не завжди їх можливо порівняти за своєю економічною природою.

Відомо, що система економічних показників залежить від виду продукції, технологічних і організаційних особливостей її виробництва, рівня інтенсифікації тощо. Її можна на різних етапах дослідження виражати за допомогою як натуральних (врожайність, продуктивність, трудомісткість), так і вартісних (собівартість, прибуток та валова продукція на одиницю продукції, площі, витрат основних фондів) показників.

У процесі дослідження на практиці застосовують наступні методичні прийоми аналізу: діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення дохідності, економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, метод системного аналізу, рядів динаміки, абстрактно-логічний метод, динамічного порівняння, метод групувань, методи прогнозування тощо. Вказана методична база дає можливість провести дослідження як сукупності окремих показників, так і оцінити діяльність підприємства загалом за відхиленнями фактичних і прогнозних показників розвитку.

Варто зазначити, що економічна система пропонує різноманітні варіанти розвитку суспільства з різними витратами ресурсів та їх співвідношенням, і щоб знайти найбільш ефективний варіант, на нашу думку, необхідно визначитися із обранням оптимального критерію для прийняття рішень.

Погоджуємося із професором П.С. Березівським, який вважає, що критерій дохідності сільськогосподарського виробництва можна виразити за допомогою формули – максимум продукції при мінімумі виробничих витрат [2, с. 22–23].

За визначенням вітчизняних вчених П.Т. Саблука, М.Й. Маліка, В.А. Пуліма, О.Г. Шпикуляка, Ю.С. Коваленка, критерій дохідності сільськогосподарського виробництва повинен відповідати двом основним вимогам методологічного характеру: відображати відношення реального ефекту суспільного виробництва до наявного виробничого потенціалу і мати якісну однорідність та кількісне порівняння отриманого продукту як по вертикалі (на всіх етапах формування вартості сукупного суспільного продукту), так і по горизонталі [5, с. 32-42].

У науковому світі визнано, що одним із таких критеріїв є рівень і темпи збільшення валової продукції, валового і чистого доходу (прибутку) з кожного гектара земельної площі при найменших витратах сукупної праці на виробництво одиниці продукції. Для характеристики результатів роботи сільськогосподарських підприємств в межах всієї національної економіки найбільш прийнятним є показник обсягу реалізованої сільськогосподарської продукції.

Для наукового аналізу і пошуку резервів підвищення дохідності сільськогосподарських підприємств необхідна система показників, що б характеризувала в першу чергу всі складові виробництва і раціональність використання наявних ресурсів. Це дасть можливість правильно визначити досягнутий рівень ефективності, ступінь дії всіх чинників на кінцеві фінансові результати, сприятиме вибору оптимальних управлінських рішень.

Таким чином, дослідивши методологічні засади механізму оцінки дохідності сільськогосподарських підприємств, ми можемо зробити висновок, що найбільш прийнятними в сучасних умовах господарювання показниками економічної ефективності галузей рослинництва є: з вартісних - вихід валової продукції, товарної і чистої продукції, прибутку в розрахунку на 1 га угідь, на одного зайнятого у рослинництві середньорічного робітника і на одну відпрацьовану у ньому люд-год, а також на 1 грн витрат; з натуральних - обсяг виробництва основних видів продукції на 100 га угідь.

До показників, які визначають економічну ефективність галузей тваринництва, відносять: структуру валової і товарної продукції, питому вагу окремих видів худоби в загальній кількості продуктивних тварин, питому вагу вартості валової продукції деяких галузей у загальній вартості продукції сільського господарства та у вартості продукції тваринництва, виробництво валової і товарної продукції на 1 голову тварин в натуральній і вартісній оцінці, трудомісткість, витрати на утримання 1 голови, собівартість 1 ц продукції, прибуток на 1 ц продукції та 1 голову тварин.

Водночас, варто наголосити, що узагальнюючим фінансовим показником дохідності сільськогосподарських підприємств є його прибуток.

Для аналізу ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах використовують показник приведеної маси прибутку, що розраховується шляхом ділення валового прибутку підприємства на площу земельних угідь, що є досить важливим для оцінки ефективності виробництва окремих видів продукції на підприємстві.

Варто наголосити на тому, що рентабельність сільськогосподарських підприємств, у значній мірі, залежить від досягнутого рівня ефективності виробництва окремих видів продукції.

Для визначення найбільш рентабельних видів продукції підприємства і розробки заходів щодо вдосконалення галузевої структури і покращення рівня прибутковості виробництва досліджують показники рентабельності (крім норми прибутку) в цілому по галузях рослинництва і тваринництва, а також у тих виробництвах, які випускають товарну продукцію.

Зазначимо, що економічний стан аграрного підприємства визначають як за рівнем окупності поточних вкладень, так і масою отриманого прибутку загалом і на одиницю площі використовуваних земельних угідь. Чим вищий останній показник, тим більше можливостей має аграрне підприємство для інвестування у розширення виробництва і матеріального стимулювання робітників, що в перспективі сприятиме закріпленню його конкурентних позицій на відповідних ринках.

Для моніторингу рівня конкурентоспроможності продукції в основних галузях сільського господарства районів регіону або областей України, як свідчить література [7, с.94; 8, с.86-89; 6, с.45-63], доцільно використовувати показник - коефіцієнт дохідності. Він розраховується шляхом відношення доходу, отриманого від реалізації продукції, до повних витрат, пов'язаних із її виробництвом і збутом, тобто характеризує скільки отримано прибутку на 1 грн витрат.

Основними критеріями визначення дохідності сільськогосподарських підприємств є: максимальний вихід продукції з одиниці землі або стада тварин при збереженні природного середовища і дотримання екологічної рівноваги; найбільший дохід на 1 грн. витрат, що забезпечує розширене відтворення; поліпшення економічного і соціального рівня життя працівників.

Література

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В.Г. Андрійчук. - 2-ге вид., доповн. і переробл. - К. : КНЕУ, 2002. - 624 с.
2. Березівський П. С. Ефективність виробництва і формування ринку продуктів скотарства у Карпатському регіоні / П. С. Березівський. - Львів : Укр. технології, 1998. - 225 с.
3. Ковальчук М. І. Економічний аналіз у сільському господарстві : навч.-метод. посіб. / М. І. Ковальчук. - К. : КНЕУ, 2005. - 390 с.
4. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посіб. / Л.А. Лахтіонова.- К.: КНЕУ, 2004.-365с.
5. Малік М. Й. Підвищення ефективності управління та організаційна робота по вдосконаленню структури підприємства і первинних підрозділів / М. Й. Малік, В. А. Пулім, О. Г. Шпикуляк // Внутрігосподарські організаційно-економічні механізми забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств : метод. матеріали / [П. Т. Саблук, М. Й. Малік, Ю. С. Коваленко та ін.]. - К. : ІАЕ УААН, 2003. - С. 32-42.
6. Обліково-аналітичне і організаційно- правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій: монографія / Р.Ф. Бруханський, П.Р. Пуцентейло [та ін.].-Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017.-С.45-63.
7. Пархоμεць М. К. Конкурентоспроможність основних галузей сільського господарства за регіонами України: аналіз, проблеми, шляхи підвищення / М. К. Пархоμεць // Інноваційна економіка АПК. - 2011. - № 5 [24]. - С. 93 - 106.
8. Пархоμεць М.К. Доходи та фактори їх збільшення у сільськогосподарських підприємствах регіону: теорія, методика, практика / М.К. Пархоμεць, Л. М. Уніят // Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка» – 2013. – №47. – С.83-92.
9. Саблук П. Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П. Т. Саблук // Стенограма Десятих річних зборів Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників, 10-11 квіт. 2008 р. – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки” УААН, 2008. – С. 18-40.

Петро ПУЦЕНТЕЙЛО

д.е.н., професор

Тернопільський національний економічний університет

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Нині усе більшої актуальності набувають питання, пов'язані з визначенням і оцінкою рівня економічної безпеки підприємства та розробкою заходів щодо його підвищення. Це пов'язано з тим, що діяльність підприємства залежить від багатьох чинників і носить досить ймовірний характер.

Економічну безпеку підприємства можна охарактеризувати як якісну характеристику економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати сприятливі умови життєвого циклу підприємства, вона є найбільш важливою складовою потенціалу кожного підприємства. Так, М.В. Фоміна вважає, що економічна безпека підприємства стала розглядатися набагато ширше – як можливість забезпечення його стійкості в різноманітних, у тому числі й у несприятливих умовах, що складаються в зовнішньому середовищі, поза

залежністю від характеру його впливу на діяльність підприємства, масштабу і особливостей внутрішніх змін [1, с. 55].

При цьому, на думку О. А. Груніна, в сучасних умовах процес успішного функціонування і економічного розвитку підприємств багато в чому залежить від вдосконалення їх діяльності в галузі забезпечення економічної безпеки. Економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому [2, с. 16].

Окремі науковці переконані, що економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого – є елементом економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою [3, с. 101].

Під економічною безпекою підприємства слід розуміти стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що формується керівництвом і колективом підприємства шляхом реалізації заходів правового, економічного, організаційного, інжинірингового та соціально-психологічного напрямків. Головним у визначенні економічної безпеки підприємства є те, що:

- стан захищеності має динамічний характер;
- внутрішні загрози є не менш небезпечні, ніж зовнішні;
- система економічної безпеки підприємства повинна взаємодіяти на правовій основі з державною системою забезпечення безпеки.

При цьому економічна безпека підприємства визначається станом його економічних, матеріальних, інтелектуальних, організаційних, правових відносин і ресурсів, що детермінує конкурентоспроможність, ефективність всіх господарських процесів, науково-технічний і соціальний розвиток, фінансово-комерційний успіх.

Забезпечення економічної безпеки – це підтримка такого стану підприємства, при якому забезпечуються захист інтересів підприємства в цілому, а також власників, керівництва, працівників підприємства, зберігається стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, підтримується здатність до розвитку підприємства, здійснюється прогресивний розвиток компетенцій працівників і використання ресурсів підприємства. Система економічної безпеки підприємства є сукупністю елементів, що захищають багаторівневу піраміду об'єктів економічної безпеки, фундаментом якої є матеріально-технічна база, персонал підприємства і ресурсне забезпечення.

Поняття економічної безпеки підприємства протягом часу змінювалося, що безпосередньо пов'язано з розвитком економічної думки і особливостями функціонування підприємств. Спочатку економічна безпека підприємства розглядалася як створення умов для збереження комерційної таємниці, приховування внутрішньої інформації підприємства від третіх осіб, перш за все, конкурентів. Пізніше підприємства відчували досить помітний вплив зовнішнього середовища на свою фінансово-господарську діяльність, що стало передумовою для поняття економічної безпеки підприємства як здатності протистояти несприятливому впливу зовнішнього середовища, котре в умовах ринкової економіки постійно змінюється. В даному випадку є очевидним більш широке трактування досліджуваного поняття – можливість забезпечення його стійкості в різноманітних, в тому числі і в несприятливих умовах, що утворюються в зовнішньому середовищі незалежно від міри їх впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства, масштабу і характеру внутрішніх змін. Економічна безпека підприємства надалі стала визначатися не тільки як захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, але також як здатність швидко усувати різні загрози і / або пристосовуватися до існуючих умов.

Аналізуючи розглянуті нами підходи до визначення економічної безпеки підприємства, важливо відзначити основні критерії даного поняття:

– економічна безпека підприємства є певним його станом, котрий характеризується: ефективним використанням ресурсів, стабільним функціонуванням, запобіганням загроз як зовнішнього, так і внутрішнього середовища і виконанням стратегічних цілей і завдань;

– наявність конкурентних переваг, обумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням;

– основою для забезпечення економічної безпеки підприємства слугує обліково-інформаційна система;

– стан захищеності його життєво важливих інтересів у фінансово-економічній, виробничо-господарській, технологічній сферах від різного роду загроз, в першу чергу, соціально-економічного плану, котрий настає завдяки застосуванню керівництвом і персоналом системи заходів правового, організаційного, соціально-економічного та інженерно-технічного характеру;

– інструментами забезпечення на підприємстві стану економічної безпеки є ефективний облік, аналіз і контроль інформаційно-аналітичної системи;

– стан підприємства, при якому забезпечується стабільність його функціонування, фінансова рівновага і регулярне отримання прибутку, можливість виконання поставлених цілей і завдань, здатність до подальшого розвитку і вдосконалення.

Отже, економічна безпека підприємства передбачає стійкий безперервний розвиток, що досягається за допомогою використання всіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, при яких гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку та запобігання внутрішнім загрозам.

Таким чином, економічна безпека підприємства – це стан підприємства для найбільш ефективного використання наявних ресурсів, запобігання загрозам і стабілізації функціонування підприємства з метою забезпечення його стабільного розвитку протягом певного періоду часу, що дає змогу уникнути різних загроз, досягти основних стратегічних цілей і завдань. При цьому всі життєво важливі компоненти структури і діяльності підприємства характеризуються високим ступенем захищеності від небажаних змін, а сам об'єкт найбільш раціонально ефективно використовує свої ресурси для ефективного виробництва, а також запобігання і захисту від небезпек, загроз та інших непередбачених обставин для досягнення основних цілей і завдань в умовах конкуренції.

Література

1. Фоміна М. В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика / М. В. Фоміна. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 140 с.

2. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации [Текст] / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб. : Питер, 2002. – 160 с.

3. Дерій Ж. В. Напрями підвищення економічної безпеки підприємств АПК / Ж. В. Дерій, В. М. Базилевич // Сучасні технології управління на підприємстві: колективна монографія / Під заг. ред. К. Ф. Ковальчука. – Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2013. – С. 96-109.

Андрій САВА

к.е.н., с. н. с., докторант

ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

При обґрунтуванні методологічних основ розвитку сільських територій нами визначено, що важливим етапом наукового дослідження є проведення оцінки їх соціально-економічного стану [1]. Для створення інформаційної бази такої оцінки необхідним є

використання множини систематизованих показників, що визначають і надають можливість оцінити, моделювати, прогнозувати соціально-економічний розвиток окремої сільської території або їх сукупності в межах адміністративного району, регіону чи держави загалом.

Нині існує значна кількість методів оцінки, проте практично всі вони пропонуються для прийняття рішення стосовно регіонів як адміністративно-територіальних одиниць. Тому ми спробуємо обґрунтувати методичний підхід, результатом якого буде використання результатів оцінки для розробки та впровадження системи управління конкретною сільською територією на рівні місцевої та регіональної влади, а також формування державної політики щодо регулювання їх розвитку.

Загалом оцінка визначається як уявлення про цінність, рівень або значення показника, що вивчається [2]. В українській мові процес, що передуює формуванню оцінки має назву оцінювання. Вона слугує передумовою визначення причин виникнення існуючого стану, можливих наслідків збереження тенденцій та застосування інструментів механізму управління розвитком сільських територій. При цьому, важливим аспектом отримання результатів залишається підбір методів оцінки.

При виборі критеріїв і показників оцінювання стану сільських територій необхідно брати до уваги й те, що вони мали б використовуватись і для прогнозування подальшого розвитку цих територій як індикатори цільових установок такого розвитку.

Необхідно відзначити, що при значній увазі науковців до даної проблеми, досі недостатньо опрацьовані методики оцінки рівня соціально-економічного розвитку сільських територій. Деякі дослідники обмежуються аналізом просторової асиметрії в територіальному розрізі розвитку і розміщення сільськогосподарського виробництва. Сильною стороною даної методики є широкий спектр показників, що характеризують стан сільського господарства. Однак, на нашу думку, оцінювати стан і перспективи розвитку сільських територій лише за результати в аграрній сфері багато в чому не є доречним. По-перше, сільськогосподарське виробництво хоч і є традиційною діяльністю для цієї місцевості, але не визначальним. По-друге, сільську територію у межах адміністративного устрою України становлять понад 90 відсотків, на якій розміщують суб'єкти господарювання різних галузей. Тому оцінювати необхідно загальне підприємництво. По-третє, оцінка розвитку сільських територій потребує комплексного дослідження за усіма складовими: економічної, соціальної та екологічної.

Застосування існуючих в теорії і практиці методик для аналізу і оцінки рівня соціально-економічного розвитку сільських територій України обмежується структурою інформації офіційної статистики, яка не надає деякі дані в необхідному розрізі. Доцільно розрізняти оцінку рівня соціально-економічного розвитку сільських територій як результуючого показника і оцінку її потенціалу для досягнення стратегічних цілей управління як вихідного показника.

Такий поділ може здатися дещо несподіваним, однак, відокремлюючи поточні результати від накопиченого базису, він дозволяє оцінити ефективність використання наявного ресурсного потенціалу, охарактеризувати якість роботи органів державної і місцевої влади та обґрунтувати перспективи розвитку територіальних утворень [3, с. 7-8].

Як показує теорія і практика, аналіз розвитку сільських територій може проводитися за різними показниками, які мають неоднакові якісні характеристики й розмірність. А отже, важливим чинником досягнення точності при розрахунку інтегрального показника розвитку є врахування значущості (ваги) окремих показників та їх ролі у складі блоків дослідження.

Дане завдання найдоцільніше вирішувати з використанням кореляційного, факторного та регресійного аналізів. Додатково варто зазначити, що впливовість окремих індикаторів визначається за величиною коефіцієнтів кореляції та кількістю значущих кореляційних зв'язків, а за умови використання факторного аналізу - на основі величини факторних навантажень. Такими можна вважати ті з них, які належать до одного блоку, відображають схожі процеси однієї і тієї ж якісної ознаки і характеризуються дуже тісною кореляційною залежністю.

При обрахунку показників розвитку сільських територій визначаються велика кількість показників, які є неспівмірними та різномасштабними, а також із різнонаправленою дією. Тому одним із способів перетворення абсолютних показників у порівняльні індикатори є їх перерахунок в розрахунок на одну особу населення (оскільки всі території і регіони різні з відповідною їм величиною території та жителів). Відносні ж показники відобразатимуться у коефіцієнтах чи відсотках без відповідного перетворення. Величина розрахованих інтегральних показників дає можливість визначити рейтинг сільських територій України за рівнем розвитку та з'ясувати можливі причини відхилень в межах того чи іншого регіону держави.

Таким чином, виконання відображених вимог та умов може забезпечити як ефективність проведеної оцінки, так і надійності отриманих результатів для прийняття подальших рішень в системі управління розвитком сільських територій.

Література

1. Сава А.П. Обґрунтування економічного розвитку через призму процесу управління і регулювання // Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій : монографія / Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло [та ін.]. – Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. – С. 294- 304.

2. Нижник Н.Р. Державне регулювання територіального розвитку / зб. наук. пр. ОФ УАДУ. – Одеса: ОЦНТЕІ, 1998. – С.38-42.

3. Ксьонжик І. В. Методологічні засади впливу рівня інфраструктурного забезпечення на динаміку соціально-економічного розвитку сільських територій / І. В. Ксьонжик // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : Причорноморська регіональна наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу, 23-25 квітня 2014 р. – Миколаїв: МНАУ, 2014. – С. 7-8.

Ірина СОЛОВЕЙ

здобувач

Тернопільський національний економічний університет

Іван СОЛОВЕЙ

к.т.н., доцент

Відокремлений підрозділ Національного університету

біоресурсів і природокористування України

«Бережанський агротехнічний інститут», м. Бережани

НАУКОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ПШЕНИЦІ В РЕГІОНІ

Важливим напрямком підвищення конкурентоспроможності зернового господарства є підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення та інтенсифікація виробництва зерна на інноваційній основі. Все це дасть змогу підприємствам застосовувати інноваційні, ресурсозберігаючі технології вирощування і зберігання зерна, виконувати виробничі процеси у рекомендовані терміни, не допускати втрат врожаю при його збиранні.

Зазначимо, що для виробництва запланованого валового збору зерна (71-80 млн т на 2015-2018 рр.) сільськогосподарським підприємствам України технологічна потреба становить: понад 400 тис. тракторів; 75-80 тис. комбайнів; 151 тис. плугів; 210 тис. культиваторів; 102,5 тис. зернових сівалок; 50,8 зерноочисних машин та інших технологічних засобів [1].

Потреба названої кількості технічних засобів є у 205 рази більшою від наявної техніки у агропідприємствах [2]. При цьому понад 80% наявної техніки відпрацювала амортизаційні терміни, що обумовлює нагальну потребу збільшення обсягів ремонтних робіт і придбання нової якісної техніки.

Придбання сільськогосподарської техніки передбачається за рахунок: часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва; державного лізингового фонду; довгострокових кредитів; кредитів комерційних банків; власних коштів [3].

Враховуючи потужний вплив матеріально-технічного забезпечення (інтенсифікації) на економічну ефективність і конкурентоспроможність зернової галузі, важливо обґрунтувати найефективніші параметри інтенсифікації на виробництві зерна у підприємствах Тернопільської області. З цією метою проведено групування районів за рівнем витрат з розрахунку на 1 га зібраної площі пшениці за 2013-2015 рр. Тернопільської області. (табл. 1).

Дослідження показали, що рівень інтенсифікації та урожайності пшениці перебувають у тісній залежності. Так, наприклад, із підвищенням рівня витрат коштів з розрахунку на 1 га зібраної площі пшениці також збільшується і урожайність. Найвища урожайність пшениці (58 ц/га) досягнута у підприємствах четвертої групи із рівнем витрат на 1 га зібраної площі зерна – 9000-12000 грн.

Порівняно меншу урожайність (54,9 ц/га) досягнуто у підприємствах третьої групи, в якій рівень витрат з розрахунку на 1 га зібраної площі становив 6000-9000 грн. Таких параметрів інтенсифікації та урожайності досягли тільки 18 виробників зерна, що свідчить про низьку частку 25,6 % підприємств, забезпечених раціональним рівнем вкладення коштів у виробництво зерна пшениці. Водночас 70,6 % виробників мають недостатній рівень інвестицій у виробництво зерна пшениці, а 39 % підприємств використовують свої кошти не раціонально, тобто в них рівень витрат на 1 га зібраної площі пшениці перевищує 12 тис. грн. Ці підприємства мають нижчий рівень урожайності пшениці, найвищу виробничу і повну собівартість зерна, що свідчить про нераціональне використання наявних виробничих ресурсів у зерновій галузі. Варто зазначити, що при найменшому рівні витрат (2092 грн) на 1 га зібраної площі, підприємства першої групи були збиткові. Основною причиною збитковості зернової галузі, як показав аналіз, була найменша ціна реалізації пшениці (140,8 грн/ц) і низький рівень урожайності (37 ц/га).

Таблиця 1

Вплив інтенсифікації на економічну ефективність та конкурентоспроможність виробництва і збуту пшениці у підприємствах Тернопільської області за 2013-2015 рр.

Показники	Групи витрат на 1 га зібраної площі пшениці, грн					В середньому по групах
	I до 3000	II 3001-6000	III 6001-9000	IV 9001-12000	V 12001 і більше	
Кількість районороків, один.	6	30	9	4	2	51
Середні витрати на 1 га зібраної площі зерна, грн	2092	4544	8524	10323	12149	5841
Урожайність пшениці, ц/га	37,0	43,9	54,9	58,2	50,0	39,7
Продано пшениці на 1 га зібраної площі, ц	13,4	28,5	44,9	52,8	60,5	34,2
Виробнича собівартість 1 ц пшениці, грн	56,55	103,44	137,07	177,61	243,05	154,31
Повна собівартість 1 ц проданої пшениці, грн	142,76	161,15	161,83	170,79	198,91	166,05
Ціна 1 ц проданого зерна, грн	140,80	175,06	179,65	215,45	248,10	188,74
Прибуток (збиток), грн на 1 ц проданого зерна	-1,96	13,91	17,82	44,66	49,19	22,69
на 1 га зібраної площі	-26,3	396	800	2358	2976	776
Коефіцієнт дохідності, балів	0,99	1,09	1,11	1,27	1,25	1,14
Рентабельність реалізованого зерна пшениці, %	-1,4	7,9	9,9	20,7	19,8	12,0

Таким чином інтенсифікація здійснює вагомий вплив на економічну ефективність вирощування зернових культур, сприяє підвищенню їх урожайності, допомагає досягти

рекомендованих обсягів виробництва й збуту зернової продукції, поліпшення конкурентоспроможності зерна в регіоні.

Література

1. Скоцик В.Є. Технічне оснащення – основа високотехнологічного виробництва продукції рослинництва. Економіка і регіон. 2013. № 3. С. 99-103.
2. Саблук П.Т. Становлення аграрної політики в Україні / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2006. – № 1. – С. 3-7.
3. Хомуляк Т.І. Сучасний стан і перспективи лізингу в агропромисловому секторі / Т.І. Хомуляк // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2013. – № 2. – С. 252-258.

Олег ШЕВЧЕНКО

директор Проектного офісу
Київський національний університет технологій та дизайну

КОНТРОЛЬНИЙ ПІДМЕХАНІЗМ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯМ У СИСТЕМІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Враховуючи особливості дефініції категорій «механізм управління» та «механізм державного управління», пропонуємо розглядати контрольний підмеханізм як сукупність функцій контролю й моніторингу діяльності суб'єктів управління енергозбереженням різних рівнів, що реалізується через формування інформаційної бази даних про ефективність дії механізму управління енергозбереженням у системі закладів вищої освіти (МУЕСЗВО) та реалізацію політики енергозбереження.

Контроль та нагляд у сфері енергозбереження забезпечують Кабінет Міністрів України, НКРЕКП, Держенергоефективності.

Державне агенство з енергоефективності та енергозбереження України здійснює контроль і моніторинг в розрізі визначених завдань його діяльності, тому можна виділити аступні блоки контрольного підмеханізму управління енергозбереженням:

- Блок 1 «Залучення до діяльності з енергозбереження»;
- Блок 2 «Державна реєстрація»;
- Блок 3 «Акредитація та реалізація діяльності з енергозбереження»;
- Блок 4 «Моніторинг у сфері енергозбереження»;
- Блок 5 «Контроль у сфері енергозбереження».

Держенергоефективності здійснює видачу наказів організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання [1].

В межах першого блоку «Залучення до діяльності з енергозбереження» здійснюється розробка та виконання Національного плану дій з енергоефективності до 2020 року, Національного плану дій з відновлюваної енергетики до 2020 року, Планів заходів щодо транспозиції європейських директив у сферах енергоефективності та відновлюваної енергетики, підготовка регламентів у сферах енергоефективності та енергозбереження, Плану заходів з впровадження систем енергоменеджменту у бюджетних установах, Дорожньої карти нормативно-правового забезпечення розвитку сфер енергоефективності та відновлюваної енергетики.

Державна реєстрація передбачає оприлюднення інформації про іноземних партнерів Держенергоефективності; ведення реєстру альтернативних видів палив; надання гарантій походження енергії, виробленої з ВДЕ та в процесі когенерації; створення і ведення бази даних інвестиційних проектів та технічних рішень; ведення реєстру когенераційних установок; реєстрацію ЕСКО-компаній, договорів тощо.

Згідно блоку «Акредитація та реалізація діяльності з енергозбереження». Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади розробляють та погоджують з Держенергоефективності програми зменшення споживання енергоресурсів бюджетними

установами шляхом їх раціонального використання. Держенергоефективності методологічно забезпечує розроблення галузевих програм підвищення енергоефективності і програм зменшення споживання енергоресурсів бюджетними установами та розробляє проект Державної цільової економічної програми енергоефективності, враховуючи зміст положень галузевих програм підвищення енергоефективності.

Блок 4 «Моніторинг у сфері енергозбереження» передбачає побудову карти теплих кредитів, що дозволяє встановити інтенсивність впровадження енергозбереження у бюджетній та житловій сферах; запровадження енергетичної сертифікації будівель; здійснення енергетичного аудиту тощо.

Міністерства й інші центральні органи виконавчої влади з 2010 року до 10 числа другого місяця після завершення півріччя, надсилають до Держенергоефективності інформацію щодо виконання галузевих програм підвищення енергоефективності та програм зменшення споживання енергоресурсів бюджетними установами згідно затверджених Агентством форм для її опрацювання доведення до Кабінета Міністрів України до 25 числа місяця її збору [2].

Блок 5 «Контроль у сфері енергозбереження» здійснюється через проведення енергетичного аудиту та створення ефективних систем управління та засобів контролю за енергозбереженням, шляхом використання системи державних стандартів у сфері енергозбереження.

В межах цього блоку здійснюється державна експертиза з енергозбереження проектів розвитку галузей народного господарства, територіальних схем енергозабезпечення, енерготехнологічної частини техніко-економічних обґрунтувань і проектів будівництва нових та розширення (реконструкції, технічного переобладнання, модернізації) діючих об'єктів та підприємств при річному споживанні ПЕР в тисячу і більше тонн у перерахунок на умовне паливо – за зверненням замовника для надання преференцій за рахунок бюджетних коштів, проектів інструктивно-методичних та нормативно-технічних актів, будівельних норм і правил, документації на створення та придбання нової енергоємної техніки, інші документи і матеріали, що регламентують діяльність у сфері енергозбереження.

Висновок державної експертизи з енергозбереження є обов'язковим для застосування пільг згідно чинного податкового та митного законодавства, пріоритетного кредитування заходів із забезпечення раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів, отримання безповоротного асигнування, цільових державних та інших субсидій, субвенцій, дотацій для здійснення заходів із забезпечення енергозбереження за рахунок бюджетних коштів [3].

При запровадженні у ВНЗ технології комбінованого виробництва електричної і теплової енергії або перетворення скидного енергетичного потенціалу технологічних процесів в електричну та теплову енергію проводиться кваліфікація когенераційної установки, що полягає у визначенні Держенергоефективності відповідності умов та показників експлуатації когенераційної установки чинним вимогам або кваліфікаційним показникам [4, с 2.]. Запровадження когенерації потребує ліцензування господарської діяльності з комбінованого виробництва теплової і електричної енергії здійснює національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики; надання дозволів на встановлення або спорудження когенераційних установок на базі існуючих енергетичних об'єктів; встановлення тарифів на електричну та теплову енергію, що виробляються когенераційними установками [4, с 3].

Діяльність із енергозбереження щодо ВНЗ передбачає проведення санації будівель установ, які повністю утримуються за рахунок коштів державного бюджету. Санація – це комплекс технічних заходів щодо відновлення та підвищення теплотехнічних характеристик будівель до рівня, встановленого сучасними вимогами, нормами, стандартами, зменшення втрат енергоресурсів та води, покращення умов перебування працівників. В рамках санації виконуються: термоізоляція зовнішніх стін будівлі, підвалу та фундаменту; модернізація покрівлі з можливим встановленням на ній сонячних колекторів; модернізація теплових,

водопровідних, каналізаційних, вентиляційних та електричних мереж будівлі, переведення її на електротеплоакумуляційний обігрів; заміна радіаторів опалення, встановлення приладів обліку енергоресурсів та води, запровадження багатотарифного обліку електроенергії; будівництво або модернізація котельні у будівлі; облаштування або ремонт теплових пунктів; встановлення склопакетів, балконних блоків та входних дверей [5-6].

Література

1. Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 676 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://saee.gov.ua/uk/about/polozhennya-derzhenerhoefektyvnosti-ukrainy>. – (дата доступу 30.07.2014).– Назва з екрану.

2. Про програми підвищення енергоефективності та зменшення споживання енергоресурсів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 р. № 1567-р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – К. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1567-2008-%D1%80>.– (дата доступу 30.07.2014).– Назва з екрану.

3. Про енергозбереження : Закон України від 01 липня 1994 р. № 74/94-ВР (із зм. і доп.) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 30. – 102 с. – Режим доступу: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>. – (дата доступу 30.07.2014).– Назва з екрану.

4. Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу: Закон України від 5 квітня 2005 р. № 2509-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. - № 20. – Режим доступу: <http://saee.gov.ua/documents/laws/Zakon-4.doc>. – (дата доступу 30.07.2014).– Назва з екрану.

5. Про продовження строку виконання Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010—2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 929 [Електронний ресурс] / Кабінет міністрів України. – К., 2015 р., листопад. – 3 с. – Режим доступу: http://saee.gov.ua/sites/default/files/KMU_929.zip. – (дата доступу 30.07.2014).– Назва з екрану.

6. Концепція Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки : Розпорядження КМУ від 19 листопада 2008 р. № 1446-р [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://www.naer.gov.ua>. – (дата доступу 30.07.2014).– Назва з екрану.

Ірина ЯКОВЛЄВА

аспірант

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Ігор РУМЯНЦЕВ

аспірант

Одеська національна академія харчових технологій

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Для України одним з важливих чинників успіху в забезпеченні економічної безпеки держави, в міжнародній конкуренції товарів і послуг є активне використання національного науково-технічного потенціалу, завдяки рівню якого науково-технічний прогрес цілком

може стати головною рушійною силою розвитку суспільства, підвищення добробуту громадян.

Стратегічно важливим для економічного зростання та розвитку держави є активізація інноваційно-інвестиційних процесів, ефективна реалізація яких забезпечує високий рівень конкурентоспроможності та структурної модернізації економіки країни. Інвестиційна активність в Україні обмежена недостатнім обсягом інвестиційних ресурсів. Інноваційний характер економіки за своїм визначенням вимагає від суб'єктів господарювання постійного пошуку та використання на практиці винаходів, нових технологічних концепцій і практично значущих результатів наукових досліджень.

В сучасних умовах інноваційна діяльність розглядається як важливе джерело розвитку держави, що дозволяє підвищувати конкурентоспроможність економіки, а інновації є індикатором ділової активності, що визначають перспективні сектора розвитку за умови сприятливого інноваційного та інвестиційного клімату для забезпечення економічної безпеки України. Важливим є правильно оцінити можливості та перспективи інноваційно-інвестиційного потенціалу країни в світі, що глобалізується, тому виявлення організаційно-економічного інструментарію реалізації інноваційно-інвестиційної складової економічної безпеки країни є актуальним питанням.

Сутністю парадигми інвестиційного розвитку є досягнення економічного розвитку шляхом широкомасштабного введення у господарський обіг продуктів інтелектуальної праці як знань, технологій, науково-технічних розробок тощо для їх комерціалізації та досягнення соціально-економічного ефекту. Парадигма інноваційно-інвестиційного розвитку концептуально обґрунтовує шлях досягнення стійкого економічного зростання та сталого розвитку країни через інноваційний поступ національної економіки.

Ефективне використання національного науково-технічного потенціалу сприяє забезпеченню економічної безпеки держави, підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняного товарів і послуг за рахунок нарощування темпів науково-технічного прогресу, що також є головною рушійною силою розвитку суспільства, підвищення добробуту громадян. Рівень економічної безпеки безпосередньо визначається розвитком науки і техніки та рівнем їх використання, тобто рівнем інноваційно-інвестиційних процесів. Останні мають вплив на різні аспекти безпеки, включаючи суспільний, економічний і технічний.

Процеси в інноваційній сфері прямо впливають на забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці і мають бути направлені на нарощування та ефективне використання інвестиційних ресурсів за рахунок внутрішніх фінансових можливостей і залучення зовнішніх інвесторів. Інвестиційна активність в Україні обмежена недостатнім обсягом інвестиційних ресурсів. Критичний рівень валового нагромадження основного капіталу не сприяв забезпеченню розширеного економічного відтворення та модернізації економіки. Однією з основних проблем забезпечення інвестиційної безпеки та формування інвестиційного потенціалу України залишається уповільнення процесу прямого іноземного інвестування.

Несприятлива макроекономічна ситуація в Україні спричинила зниження інвестиційної та інноваційної активності, руйнування науково-технічного потенціалу, що є серйозною загрозою економічній безпеці країни. Без масштабних капіталовкладень у стратегічні сфери національного господарства, зрушень у їх адміністративно-правовому забезпеченні економічне відродження України неможливе. До основних загроз економічній безпеці в інвестиційному комплексі можна зарахувати: різке зниження обсягів ресурсів капітального будівництва; руйнування економічних зв'язків між його підсистемами (сировинна база, технічне та технологічне забезпечення; наукова та кадрова база), відсутність стратегічних орієнтирів у інвестиційній сфері; переважання тактичної спрямованості в інвестиційному процесі (елітне житлове будівництво, підтримка експортоорієнтованих сировинних галузей та ін.) над стратегічною.

Державне регулювання інвестиційної безпеки поєднує систему послідовних етапів, взаємопов'язаних структурних елементів, що визначають порядок, особливості, методи та

інструменти цілеспрямованого впливу органів державної влади й місцевого самоврядування (суб'єктів управління) на соціально-економічні процеси на рівні країни та регіонів (об'єкти управління) з метою перешкоджання виникненню, послаблення або подолання загроз економічній безпеці.

Література

1. Іртищева І.О. Інвестиційна привабливість економіки: міжрегіональні асиметрії / І.О. Іртищева, І.С. Крамаренко // Регіональна економіка. – 2014. – № 2 (72). – С. 84-94.
2. Іртищева І.О. Методичні підходи до визначення рівня інвестиційної привабливості галузі, підприємства / І.О. Іртищева, М.І. Стегней, М.І. Паук // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 5. – Харків, ХНАУ. – 2014. – С. 15–24.

**СЕКЦІЯ 3.
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ,
АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ**

Тетяна БІНЧАРОВСЬКА

аспірант

Тернопільський національний економічний університет

**ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ**

Облік земель – це система заходів щодо реєстрації інформації про надходження, поліпшення та вибуття земельних ресурсів.

Метою бухгалтерського обліку земельних ділянок є надання відомостей про земельні ресурси, необхідних для зовнішніх користувачів з метою задоволення запитів інвесторів щодо стану інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств та кредиторів з приводу землі, як об'єкта застави та запитів внутрішніх користувачів серед яких дирекція, акціонери, менеджери та ін. для прийняття ефективних управлінських рішень.

Унікальність земельних ресурсів як економічної категорії зумовлює специфіку побудови системи обліку землі, яка включає в себе накопичення, систематизацію, обробку та аналіз економічної інформації про кількісні, якісні, грошові та правові дані земельних ресурсів у державі.

У обліковій системі при розгляді земельних ресурсів розглядається не вся земля так як вона не має встановлених меж, а об'єктом обліку є земельна ділянка. На думку Присяжнюк С.В. та Новодворської В.В. при побудові системи обліку земельних ділянок слід враховувати певні специфічні особливості, які притаманні тільки для даного об'єкту обліку [1, с. 220]. До таких особливостей можна віднести: об'єктом обліку є не сама земля, а окремі земельні ділянки; амортизація не нараховується на вартість земельних ділянок, а лише на капітальні витрати на поліпшення землі; земля, як об'єкт основних засобів не підлягає ліквідації; первісна вартість земельної ділянки може бути збільшена тільки у разі її дооцінки; капітальні витрати на поліпшення земель не відносяться на збільшення первісної вартості об'єкта, а відображаються як окремий об'єкт основних засобів.

Територіальна обмеженість, постійність просторового розміщення, незамінність, здатність до відтворення родючості є основними відмінностями, котрі відрізняють землю від інших основних засобів. Земля є основним елементом, що забезпечує існування людства, оскільки виступає незамінним просторовим базисом. Особливо важливу роль земля відіграє у сільському господарстві, де є основним засобом виробництва і предметом праці, адже загально визнано, що для сільського господарства земля є предметом, на який спрямована праця (обробіток, сівба, догляд за посівами), і водночас засобом, який людина ставить між собою і об'єктом виробництва (рослини, тварини) тощо [2, с. 5].

Проблемою на сьогоднішній день залишається дуже низький рівень бухгалтерського обліку операцій із земельними ресурсами, а в деяких сільськогосподарських підприємствах відсутність такого обліку взагалі. Причиною цього є відсутність доступної методики бухгалтерського обліку земель, відсутність рекомендацій із питань відображення земельних ресурсів у звітності, орендовані земельні ділянки відображаються на позабалансових рахунках, чого більшість підприємств не робить та ін.

Кірейцев Г.Г., з приводу обліку земель зазначає: «Землі сільськогосподарського призначення – це основний біологічний актив в системі аграрної економіки, можливості котрого використано в Україні недостатньо» [3, с.207]. Земля є важливою частиною природних ресурсів, основним засобом виробництва в сільському господарстві, а також просторовою базою для розміщення підприємств усіх галузей народного господарства. У Конституції України (ст. 14), Земельному кодексі України (ст. 1), Цивільному кодексі

України (ст. 373) говориться, що земля є основним національним багатством і перебуває під особливою охороною держави [4; 5; 6]. Відповідно до ст. 1 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та п. 3 П(С)БО–1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» земельні ділянки є активами підприємства та обліковуються в складі основних засобів. Земельним ділянкам притаманні всі властивості активу підприємства. Земля є ресурсом, який контролюється підприємством в результаті минулих подій, використання якого, як очікується, призведе до економічних вигод у майбутньому.

Інформація про наявність, використання, поліпшення, реалізацію земель знаходить своє відображення в оперативному, управлінському, статистичному обліку. Дані оперативного обліку використовують для повсякденного керівництва виробництвом та частково узагальнюють у вигляді оперативної звітності. Основним завданням управлінського обліку є забезпечення всіх рівнів управління достовірною інформацією про стан земельних ресурсів, їх цільове використання, здійснення контролю за правильністю списання на затрати виробництва мінеральних та органічних добрив, формування в реєстрах аналітичного обліку інформації в кількісному, якісному та грошовому вимірниках з метою визначення ефективності використання земельного потенціалу. У статистичному обліку акумулюється інформація про площі земель, їх розподіл за власниками, землекористувачами, угіддями та видами економічної діяльності.

В залежності від статусу, у якому перебуває земельна ділянка на підприємстві, так вона відображається у бухгалтерському обліку. Земельна ділянка по-перше може належати підприємству на правах власності, у статусі необоротного активу, по-друге, може відображатись як інвестиційна нерухомість, по-третє, використовуватись підприємством на правах оренди і по-четверте, утримуватись для продажу у групі вибуття.

Якщо земельна ділянка є власністю підприємства, після внесення її у статутний капітал вона буде відображена у статусі необоротного активу (основного засобу). Об'єкт основних засобів визнається активом, якщо існує імовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди від його використання та вартість його може бути достовірно визначена.

Інвестиційною нерухомістю визнаються земельні ділянки, які перебувають на правах власності або орендовані на умовах фінансової оренди і утримуються з метою отримання орендних платежів та/або збільшення власного капіталу. Інвестиційна нерухомість визнається активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому від її використання економічні вигоди у вигляді орендних платежів та/або збільшення власного капіталу, та її первісна вартість може бути достовірно визначена.

А от якщо земельна ділянка утримується для продажу використовується термін “необоротний актив”, проте вона статусу “основного засобу” не має, та припиняє визнаватися у складі необоротних активів.

Література

1. Присяжнюк С.В., Новодворська В.В., Любар О.О. Земельні ресурси як об'єкт бухгалтерського обліку / С.В. Присяжнюк, В.В. Новодворська, О.О. Любар // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. - 2012. - №1 (56). - С. 219-223.
2. Саблук П.Т. Розвиток земельних відносин в Україні / П.Т. Саблук. - Київ: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2006. - 396с., с. 5–6
3. Кірейцев Г.Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: монографія / Г.Г. Кірейцев. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 236 с., с.207
4. Конституція України [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
6. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Михайло БРИК

аспірант

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДОВГОСТРОКОВИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ

Впровадження в практику облікової роботи П(С)БО 30 „Біологічні активи”, питання їх обліку у сільськогосподарських підприємствах робить неврегульованими, а самі дослідження в цьому – напрямку актуальними. Певні спроби такого дослідження зроблені в роботах І.М. Белової, В. М. Жука, М.М. Коцупатрого, В. Б. Мосаковського, М. Ф. Огійчука, М.С. Палюха, О. Д. Радченко, О.П. Скирпан, Л.К. Сука, П.Л. Сука та інших.

У працях даних авторів висвітлюються питання особливості обліку біологічних активів, формування витрат та доходів, визначення фінансових результатів на підприємствах, формування інформації у фінансовій та статистичній звітності.

Введення положень даного стандарту зумовлює формування нових методологічних принципів обліку сільськогосподарської діяльності, заснованих на виділенні тварин і рослин, які є об'єктами діяльності сільськогосподарських підприємств, в окрему категорію обліку – біологічні активи, на оцінці біологічних активів за справедливою вартістю та особливому порядку визначення фінансових результатів.

Серед інших основних елементів облікової політики біологічних активів можна виділити три основні групи питань: визнання біологічних активів; оцінка біологічних активів; використання рахунків для обліку біологічних активів.

Для цілей бухгалтерського обліку біологічні активи класифікують за такими групами:

- довгострокові біологічні активи.
- поточні біологічні активи:

Для обліку довгострокових біологічних активів у плані рахунків передбачено рахунок 16 „Довгострокові біологічні активи” на якому ведуть облік й узагальнюють інформацію про наявність та рух власних або отриманих на умовах фінансової оренди довгострокових біологічних активів.

За дебетом рахунку 16 відображають надходження, за кредитом – вибуття довгострокових біологічних активів.

Попередньо формування довгострокових біологічних активів здійснюється на рахунку 155 „Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів”. На цьому субрахунку ведуть облік відповідних витрат по біологічних активах, облік яких ведеться на рахунку 16 „Довгострокові біологічні активи”, в т.ч. на вирощування незрілих довгострокових біологічних активів, та формування основного стада робочої і продуктивної худоби (крім тварин, які обліковуються на рахунку 21 „Поточні біологічні активи”).

Амортизація нараховується тільки на довгострокові біологічні активи, справедливу вартість яких визначити неможливо.

Амортизація на довгострокові біологічні активи, які оцінюються за первісною вартістю нараховується із застосуванням методів, аналогічних для основних засобів. Сума нарахованої амортизації відображається за дебетом субрахунків обліку витрат виробництва у кореспонденції з кредитом субрахунку обліку амортизації довгострокових біологічних активів.

Так, нарахована амортизація по довгострокових біологічних активах, оцінених за первісною вартістю (які обліковують на субрахунках 162 і 164) в бухгалтерському обліку буде відображена по дебету рахунку 23 „Виробництво” і кредиту субрахунку 134 „Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів”.

Фінансовий результат від вибуття довгострокових біологічних активів, які оцінюються за первісною вартістю, визначається та відображається у порядку, установленому П(С)БО 7 „Основні засоби”. Якщо стає можливим визначити справедливу вартість довгострокового

біологічного активу, який оцінюється за первісною вартістю, нарахування амортизації на нього припиняється і він переводиться до групи довгострокових біологічних активів, які оцінюються за справедливою вартістю. При цьому первісну вартість довгострокового активу попередньо зменшують на суму нарахованого зносу, а потім він переоцінюється до справедливої вартості, зменшеної на очікувані витрати на місці продажу. Зменшення суми нарахованого зносу потрібно відобразити по дебету субрахунку 134 „Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів” і кредиту субрахунків 162 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за первісною вартістю” і 164 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю”. На залишкову вартість переведених довгострокових біологічних активів, які оцінюються за справедливою вартістю дебетують субрахунки 161 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю” і 163 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю” та кредитують субрахунки 162 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за первісною вартістю” і 164 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю” відповідно.

Різниця між залишковою вартістю довгострокових біологічних активів та їх справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, відображається у складі інших операційних доходів (витрат):

1. Дебет субрахунків 161 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю”, 163 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю” і кредит субрахунку 710 „Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю” – при збільшенні справедливої вартості;

2. Дебет субрахунку 940 „Витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю” і кредит субрахунків 161 „Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю”, 163 „Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю” – при зменшенні справедливої вартості.

Незрілі довгострокові біологічні активи до досягнення продуктивного віку можуть оцінюватися за сумою витрат, понесених на їх закладку та вирощування. При переведенні їх у відповідну групу зрілих довгострокових біологічних активів їх вартість переоцінюється до справедливої вартості, зменшеної на витрати на місці продажу, якщо її можна достовірно визначити. Якщо справедливу вартість неможливо визначити, вони можуть оцінюватися та обліковуватися в порядку, визначеному в П(С) БО 7 „Основні засоби”.

Отже, в результаті теоретичного дослідження методики обліку біологічних активів, а також в результаті дослідження сільськогосподарських підприємств Тернопільської області, можна сформулювати такі висновки та пропозиції.

1. Сьогодні в Україні відсутні правові передумови для оцінювання біологічних активів за справедливою вартістю. Це стосується відсутності активного ринку на біологічні активи рослинництва у зв'язку з тим, що їхня реалізація не є відокремлена від продажу землі (так як на продаж землі сільськогосподарського призначення в нашій країні діє мораторій). Крім того, за наявності кількох активних ринків на біологічні активи їх оцінка ґрунтується на даних того ринку, на якому підприємство передбачає продавати ці активи. Виникає питання, як нам оцінити біологічні активи, які підприємство передбачає продавати на кількох активних ринках, якщо ціни на цих ринках значно відрізняються?

2. Ще одним моментом, який не дозволяє застосовувати положення П(С)БО 30 в практичній обліковій роботі є невизначеність питання коригування суми витрат виробництва при оприбуткуванні отриманих з власного виробництва додаткових біологічних активів тваринництва (приплоду), які оцінюються за справедливою вартістю.

Так, відповідно до Методичних рекомендацій з обліку біологічних активів, при первісному визнанні приплоду тварин, який оцінюється за справедливою вартістю на різницю між сумою, що визначена за справедливою вартістю та витратами виробництва, що

пов'язані з отриманням приплоду (залежно від співвідношення сум витрат та справедливої вартості) робиться коригувальний запис з віднесенням відповідної суми на доходи чи витрати.

Виникає питання, як практикуючому бухгалтеру на момент визнання додаткового біологічного активу визначити суму витрат, віднесених на приплід, якщо за існуючою методикою обліку об'єктом обліку витрат в даному випадку є група тварин, тобто основне стадо ВРХ. І розподіл витрат між видами продукції цієї групи (молоко та приплід) здійснюється в сільськогосподарських підприємствах в кінці року, при обчисленні фактичної собівартості продукції за методикою, передбаченою Методичними рекомендаціями № 132.

Як такий розподіл здійснити протягом року ні в стандарті, ні в Методичних рекомендаціях не визначено.

Таким чином, впровадження П(С)БО 30 „Біологічні активи” та внесення, в зв'язку з цим, змін у деякі нормативно-правові акти Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку потребує внесення змін в облікову політику сільськогосподарських підприємств, яку вони у відповідності до Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” визначають самостійно.

Література

1. Дерев'яно С. Актуальні питання обліку поточних біологічних активів / С. Дерев'яно, Т. Олійник // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. – № 12. – С. 16-20.
2. Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р.
3. Коцупатрій М.М. Біологічні активи: організація обліку // Теоретико-методологічні та практичні аспекти розвитку економіки України: Тези доповідей. – Т.: Терно-граф, 2006. – С. 31-34.
4. Кузьмович П.М. Поняття біологічних активів та їх класифікація / П.М.Кузьмович // Облік і фінанси АПК. – 2010. – №4. – С.32 – 37.
5. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів. Затв. Наказом Міністерства фінансів України від 29 грудня 2006 року №1315. 4. Облік сільськогосподарської діяльності: Навчальний посібник / За ред. Жука В.М. – К.: Видавництво ТОВ „Юр-Агро-Веста”, 2007. – 368 с.
6. Палюх М.С., Скирпан О.П. Т.М. Економічний аналіз. Зб. наук. праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. Випуск 6. – Тернопіль, ТНЕУ, 2010. – С. 135-137.
7. Палюх М.С., Скирпан О.П. Проблеми обліку довгострокових біологічних активів // Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції „Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України”, 21-22 листопада 2007 р. – Тернопіль: Економічна думка. – 526 с. (– С. 303-306).
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 „Біологічні активи”. Затв. Наказом Міністерства фінансів України від 18 листопада 2005 року №790. 7. Сук Л.К., Сук П.Л. Облік біологічних активів // Облік і фінанси АПК. – № 9-10, 2006. – С.128-134.
9. Сук Л. Облік поточних біологічних активів / Л. Сук, П. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2007. – № 8. – С. 42-48.

Руслан БРУХАНСЬКИЙ

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та економіко-правового забезпечення агропромислового бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

ВПЛИВ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ОБЛІКОВОЇ ШКОЛИ НА ПОБУДОВУ СТРАТЕГІЧНО ОРІЄНТОВАНОЇ СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Починаючи з кінця 80-х рр. ХХ ст. значну увагу дослідників привернули проблеми ідентифікації й аналізу факторів, що впливають на функціонування підприємств. У результаті тривалих теоретичних та емпіричних досліджень вчені різних наукових шкіл встановили, що існуючі на той період моделі й інструменти прийняття управлінських рішень або потребують коригувань з урахуванням тенденцій розвитку економіки, або виявилися повністю неадекватними до динамічного мінливого зовнішнього середовища підприємств. Відповідно необхідним став їх перегляд та удосконалення з урахуванням трансформації базових підходів до побудови систем управління підприємством: від управління ресурсами до вивчення потреб щодо їх задоволення та аналізу їх необхідної структури. За таких умов особливого значення набуває проблема трансформації системи бухгалтерського обліку підприємства як одного з основних джерел генерування і надання релевантної та транспарентної інформації для потреб менеджменту.

В умовах трансформації моделей та інструментів прийняття управлінських рішень відбувається перегляд існуючих підходів до побудови системи обліково-аналітичного забезпечення менеджменту, виникає значна кількість підходів до побудови стратегічно орієнтованої системи обліку, які відрізняються один від одного за такими ознаками: 1) обсягом охоплення досліджуваних об'єктів (внутрішнє середовище підприємства, зовнішнє середовище підприємства, окремі їх елементи або сукупність об'єктів двох видів середовищ підприємства); 2) рівнем їх реалізації (фінансовий облік, управлінський облік, податковий облік, економічний аналіз, господарський контроль, аудит); 3) специфікою використання в цих системах методологічного інструментарію (традиційна методологія обліку, елементи методології стратегічного обліку, планування, прогнозування, методи економічного аналізу і господарського контролю, стратегічного аудиту).

В умовах широкого застосування стратегічного планування традиційна система управлінського обліку була основним засобом інформаційного забезпечення, оскільки дозволяла порівнювати одержані фактичні результати з стратегічними плановими показниками. Розробленої облікової методології було достатньо для формування необхідного інформаційного продукту через передбачуваність діяльності підприємства і прогнозованість змін у його зовнішньому середовищі. Однак, разом із революцією, що відбулась у практиці й теорії управління у 80-х рр. ХХ ст. і супроводжувалась переходом від ментальності стратегічного планування (від минулого крізь теперішнє до майбутнього) до ментальності стратегічного менеджменту (від успішного майбутнього до теперішнього і знову до майбутнього) (за Г. Мінцбергом) [1, с. 139], виникла потреба в розробці обліково-аналітичної системи управління підприємством, яка б дозволяла одержувати різноманітні інформаційні моделі, які б забезпечували інформаційний супровід траєкторії досягнення цілей – побудову, реалізацію і контроль різноманітних проектів стратегічного розвитку підприємства. Для задоволення існуючої потреби необхідною є розробка системи, яка б забезпечувала одночасне виконання двох вимог: 1) інформаційний супровід процесу аналізу і планування стратегії підприємства, її реалізації та контролю (облікове передбачення змін, бюджетний контроль з виконанням стратегії); 2) інформаційну підтримку стратегічного управління в режимі реального масштабу часу (коли інтервал між моментом введення господарської операції та її обробкою має наближатись до нуля) з метою невідкладного вирішення стратегічних завдань, що виникають у процесі господарської діяльності в умовах

динамічних і непередбачуваних змін зовнішнього середовища підприємства (облікове забезпечення гнучких екстрених рішень).

Перші спроби розробки концепції стратегічно орієнтованого обліку були здійснені представниками англо-американської облікової школи на початку 80-х рр. XX ст. Зокрема, К. Сіммондс у 1981 р. у журналі «Management accounting» констатував, що стратегічний управлінський облік швидко поширюється в практичній діяльності підприємств і бухгалтері-аналітики витрачають значну частку часу і зусиль на збір й оцінку затрат, обсягів, цін, даних про конкуренцію і розрахунки стратегічного становища фірми та її конкурентів як основи для формування власної бізнес-стратегії [8, с. 26]. Водночас оцінки К. Сіммондса були дуже оптимістичними, оскільки до початку 90-х рр. XX ст. дана тема не викликала значної уваги серед представників облікової професії. Основною заслугою К. Сіммондса було те, що він розглядав стратегічний управлінський облік як загальний підхід до проведення стратегічного позиціонування.

З початком 90-х рр. XX ст. з'явилися ґрунтовні розробки на рівні теорії стратегічного управлінського обліку завдяки представникам Лондонської школи економіки М. Бромвіча та А. Бхімані. Ці вчені відіграли значну роль у популяризації наукових досліджень у сфері стратегічного обліку, переорієнтації наукових досліджень в управлінському обліку з метою забезпечення його стратегічної спрямованості. Зокрема, як зауважив М. Бромвіч у 1991 р., вчені мають звільнити «управлінський облік від заводського цеху» з метою надання йому допомоги для вирішення глобальних проблем на товарних ринках, а також зосередження бухгалтерів з управлінського обліку на доданій вартості фірми та її конкурентів [5, с. 28]. М. Бромвіч закликав до виокремлення нового напрямку у складі управлінського обліку – стратегічного та розширення функцій бухгалтерів, зокрема щодо необхідності проведення аналізу не лише внутрішнього, а й зовнішнього середовища підприємства.

У 1990-х рр. з'являються перші спроби теоретичної концептуалізації процесу стратегічного управлінського обліку. Так, Р. Діксон і Д. Сміт виділили чотири його основні стадії: 1) ідентифікація стратегічних бізнес-одиниць; 2) стратегічний аналіз затрат; 3) стратегічний ринковий аналіз; 4) оцінка стратегії [6]. Б. Лорд запропонувала шість стадій здійснення стратегічного управлінського обліку: 1) збір інформації про конкурентів; 2) пошук можливостей скорочення витрат; 3) узгодження обліку зі стратегічними цілями; 4) збір інформації про конкурентів; 5) пошук можливостей скорочення витрат; 6) узгодження обліку зі стратегічними цілями [7]. Однак більшість з подібних пропозицій не пройшла емпіричної перевірки, що не дозволило вважати їх науково обґрунтованими з позитивістської точки зору. Тому деякі автори цей період розвитку стратегічного обліку називають «декадою слави», коли внеском більшості вчених у сфері стратегічного обліку була популяризація даного напрямку наукових досліджень.

Один із перших науково обґрунтованих і теоретично наповнених варіантів розробки стратегічно орієнтованої системи обліку належить Дж. Шанку та В. Говіндараджану, які розробили концепцію стратегічного управління затратами (Strategic Cost Management (SCM)), що представлена у монографії, опублікованій у 1993 р. [4]. В її основу авторами покладено три основних компоненти: аналіз ланцюжка цінностей; аналіз стратегічного позиціонування; аналіз факторів, що визначають затрати. Запропонований Дж. Шанком та В. Говіндараджаном підхід здійснив значний вплив на вітчизняних вчених, які займалися питаннями розробки обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління підприємством. Основною ціллю розробки концепції SCM є досягнення підприємствами стійких конкурентних переваг у динамічних умовах господарювання. Завдяки праці Дж. Шанка і В. Говіндараджана з'явився новий напрям наукових досліджень – стратегічне управління витратами, що зумовило необхідність проведення наукових пошуків у напрямку розробки системи його обліково-аналітичного забезпечення.

Ще одним дослідником, завдяки праці якого у вітчизняній практиці укорінилось і набуло широкого вжитку поняття «стратегічний облік», був Б. Райан. Видавши у 1995 р. книгу «Стратегічний облік для керівника», автор заклав теоретичні основи моделювання

облікових систем відповідно до потреб управління в розрізі різних видів управлінських рішень. Основна увага Б. Райана була акцентована на облікове забезпечення процесу стратегічного управління підприємством, потенційними можливостями підприємства, управління фінансовою продуктивністю. Одним з найважливіших внесків Б. Райана в розвиток досліджень у сфері стратегічного обліку є виділення теорем стратегічного обліку, які базуються на основі побудованого автором «С-циклу», відповідно до якого стратегічний облік належить до фінансового аналізу проблем, пов'язаних з чотирма факторами: зобов'язання, контроль, готівка (затрати) і потенціал (commitment, control, cash (cost), capability) [2, с. 54]. З цього визначення можна простежити, що запропонований Б. Райаном підхід до розуміння стратегічного обліку не є суто обліковим підходом, а інтегрованим інструментом, наближеним до поняття стратегічного фінансового контролінгу, який поєднує у своєму складі облікові, аналітичні та управлінські функції.

Розвитку стратегічного управлінського обліку в Україні значно сприяв переклад і опублікування у 2002 р. російською мовою книги К. Уорда «Стратегічний управлінський облік» [3] (англомовне видання – 1992 р.), яка свого часу була випущена під егідою СІМА (Certified Institute of Management Accountants), що активно на той час займався проблемами розвитку стратегічного управлінського обліку. В своїй праці К. Уорд намагався максимально наблизити систему стратегічного обліку до потреб розробки і реалізації конкурентних стратегій підприємства, системи стратегічного планування. Систему стратегічного обліку він розглядав як підсистему інформаційної підтримки конкурентної стратегії із врахуванням різних видів організаційних форм підприємств.

Загалом праці зарубіжних дослідників, перекладені російською мовою (Дж. Шанк та В. Говіндараджан, Б. Райан, К. Уорд), відіграли визначальну роль у розвитку наукових досліджень зі стратегічного обліку в Україні наприкінці 1990-х рр. Однак специфікою цих досліджень була орієнтація на підприємства, які функціонують в умовах розвинутої ринкової економіки (з розвиненими фінансовими і товарними ринками, системами маркетингу тощо), що не відповідало тим умовам, в яких працювали вітчизняні підприємства. Тому на початку 2000-х рр. у пострадянських країнах з'являються власні моделі і концепції розвитку стратегічного обліку, які не лише враховують стан розвитку економіки, а також базуються на врахуванні специфіки національних облікових традицій, відсутності остаточного сприйняття поділу обліку на фінансовий та управлінський тощо.

Література

1. Минцберг Г. Школы стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстрэнд, Дж. Лэмпел. – СПб. : Питер, 2002. – 336 с.
2. Райан Б. Стратегический учет для руководителя / Боб Райан ; пер с англ. под. ред. В. А. Микрюкова. – М. : Аудит : ЮНИТИ, 1998. – 616 с.
3. Уорд К. Стратегический управленческий учёт : пер. с англ / Кит Уорд. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2002. – 448 с.
4. Шанк Дж. Стратегическое управление затратами / Джон К. Шанк, Виджей Говиндараджан. – СПб. : ЗАО «Бизнес Микро», 1999. – 288 с.
5. Bromwich M. The case for strategic management accounting: the role of accounting information for strategy in competitive markets / Michael Bromwich // Accounting, Organization and Society. – 1990. – Vol. 15. – P. 27–46.
6. Dixon R. Strategic Management Accounting / R. Dixon, D. Smith // Omega. – 1993. – Vol. 21, No 6. – P. 605–618.
7. Lord B. Strategic Management Accounting: the Emperor's New Clothes? / Beverley Lord // Management Accounting Research. – 1996. – Vol. 7, No 3. – P. 347–366.
8. Simmonds K. Strategic management accounting / K. Simmonds // Management Accounting. – 1981. – Vol. 59, No 4. – P. 26–30.

Тетяна ДІДОРЕНКО

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЗМІСТ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

На сьогоднішній день управління розвитком підприємства можливе лише при розробці стратегії розвитку компанії, виділення стратегічних напрямків та цілей, розробці системи обліково-аналітичної інформації, яка забезпечить сучасні вимоги до даних працівників різних рівнів.

У наукових працях викладено безліч тлумачень та підходів до дефініції такого поняття, як “розвиток підприємства”.

Розгляд розвитку підприємства у різноманітних ракурсах та концепціях дає змогу використовувати різні тлумачення процесу розвитку підприємства. Розвиток підприємства – це безупинний процес, що відбувається під дією зовнішніх та внутрішніх чинників, свідомо або несвідомо, та характеризується переходом підприємства та його елементів в якісно новий стан, що забезпечує виникнення нових характеристик об’єкта, його вдосконалення, еволюцію та може супроводжуватись як зростанням кількісних показників (зростання обсягів продажу, вартості активів, виробничих потужностей та ін.), так і їх скороченням, якщо таке скорочення дасть змогу забезпечити очікування за іншими напрямками чи підрозділами підприємства. Відповідно, стратегічний розвиток – це розвиток підприємства, що має певний вектор, яким виступає стратегія підприємства [1].

Наявність значної кількості тлумачень поняття стратегії ставить підприємство перед проблемою вибору підходу до формування та реалізації стратегії.

Без наявності вимірників стратегії розвитку підприємства оцінка його розвитку мала б в основному суб’єктивний характер.

Менеджмент компаній значно розширив межі інформаційних запитів, що полягали в отриманні інформації стратегічного характеру [4, с. 6]. Розроблення та використання на підприємствах інструментів стратегічного антикризового управління дає змогу забезпечити ефективний розвиток не лише зазначених підприємств, але й економіки країни [3, с. 39].

Стратегічно-орієнтований характер діяльності підприємства дає йому змогу забезпечити сталі ринкові позиції у довгостроковому майбутньому та сприяє перетворенню потенціалу в фактичний прибуток [3, с. 143].

Для забезпечення процесів управління необхідна обліково-аналітична інформація відповідного рівня деталізації, точності та структурованості.

Поняття обліково – аналітичної інформації, її ролі управлінні підприємством, проблеми нездатності сучасної методики аналізу облікової інформації повною мірою забезпечувати систему управління досліджувало багато вчених та фахівців.

Обліково-аналітична інформація повинна забезпечувати працівників різних рівнів необхідними даними.

Інформація, що міститься у внутрішньогосподарській звітності та облікових регістрах, повинна бути подана у найбільш зручних розрізах для комплексної оцінки діяльності підприємства і прийняття управлінських рішень [2].

Успішна діяльність підприємства у конкурентному середовищі, що характеризується зміною внутрішніх і зовнішніх чинників, є можливою при побудові ефективної системи тактичного та стратегічного управління. Ефективна робота такої системи управління можлива лише при «доброму» (високому) рівні якості окремих її підсистем – підсистем тактичного та стратегічного управління, а також злагодженої їх взаємодії. У свою чергу, якісну взаємодію окремих елементів і підсистем управління забезпечує налагоджена система оперативного, статистичного та бухгалтерського обліку.

Найкращих показників підприємство може досягти при відмінній роботі та взаємодії всіх напрямків та видів обліку як єдиної системи бухгалтерського обліку” [3, с. 47].

Виходячи з існуючих трактувань та обґрунтовуючи необхідність стійкого нерозривного зв'язку обліково-аналітичної системи зі стратегією підприємства, пропонуємо наступне визначення: обліково-аналітична система – це система, що базується на даних обліку та прийомах аналізу, що характеризуються певною взаємодією на кожному рівні управління та в сукупності формують єдине ціле, що забезпечує процеси управління інформацією, необхідною для прийняття рішень, спрямованих на реалізацію стратегії.

Функціональний зміст обліково-аналітичного забезпечення в управлінні процесами стратегічного розвитку підприємства слід характеризувати як надання релевантної облікової та аналітичної інформації управлінському апарату для прийняття рішення у межах стратегії розвитку, з витрачанням мінімальних з точки зору доцільності зусиль на підготовку даних та забезпечення високої гнучкості обліково-аналітичних процесів у випадку зміни стратегії.

Роль обліково-аналітичного забезпечення на підприємстві також слід розглядати через призму конкретної стратегії компанії. Вчені виділяють різні види стратегій, проте ключові напрямки залишаються незмінними, це: або розвиток наявного продукту/послуги, або вихід на нові ринки, або розвиток нових продуктів, розширення бізнесу, або його скорочення.

Вибір підприємством стратегії діяльності залежить від великої кількості зовнішніх, внутрішніх факторів та умов. Ключовими елементами при виборі стратегії виступають: продукція, певний ринок, галузь діяльності, технологія. Також при побудові системи обліково-аналітичного забезпечення завжди слід враховувати ризик швидкої зміни стратегії, що спричинить необхідність зміни спрямованості обліку та аналізу.

З метою забезпечення гнучкості обліково-аналітичної системи її розробку слід здійснювати, враховуючи всі можливі варіанти стратегії, але ключовий розвиток надавати тим її елементам (центрам), що відповідають діючій стратегії. Серед основних центрів можна виділити: центр обліку та аналізу доходів і витрат, центр обліку і аналізу інвестицій, центр обліку та аналізу нових продуктів/послуг, центр бюджетування, контролінгу та аудиту і т.д. Кожен із наведених центрів повинен бути розвинутий та системно поставлений на підприємстві, і лише стратегія розвитку, обрана компанією, встановлює пріоритети щодо діяльності підрозділів, перерозподілу людей, навантаження, вкладання інвестицій у автоматизацію процесів центру. Таким чином, зміна стратегії підприємства не спричинить неспроможності обліково-аналітичної системи виконувати свою роль та надавати необхідну управлінському апарату інформацію в максимально короткий час.

Для здійснення ефективного стратегічного планування керівництво підприємства повинно оцінити частину даних параметрів: насиченість ринку, конкурентні можливості продуктів, фінансові результати попередніх років, інвестиційні можливості, зовнішні та внутрішні ризики, що здатні виникнути у кілька найближчих років, та інші фактори, що здатні вплинути на діяльність підприємства, його напрямків у коротко- та довгостроковій перспективі.

Аналізуючи діяльність підприємств ресторанного господарства в Україні, виявлено ряд проблем, що спостерігаються у налагодженні взаємозв'язку між стратегією, управлінням та обліково-аналітичним забезпеченням, що призводить до неповного використання потенціалу та можливостей підприємств:

- стратегічні цілі часто є відірваними від процесів, які відбуваються на підприємстві;
- відсутній фактичний взаємозв'язок між стратегією та обліково-аналітичним забезпеченням;
- стратегічні цілі часто змінюються та не мають пріоритетності (вагомості), що спричиняє незрозуміння працівниками різних рівнів важливості задач. Менеджмент підприємств прагне досягнути “всього й одразу”;
- відсутні стратегічні карти, що дають змогу працівникам різних рівнів зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки у досягненні стратегічних цілей;

- відсутня дієва система показників, що застосовується для оцінки ефективності прийнятих управлінських рішень та ступеня досягнення стратегічних цілей підприємства;
- обліково-аналітична система не в змозі надавати всю необхідну інформацію для оцінки ступеня досягнення стратегічних цілей підприємства (не проводиться оцінка слабких ланок обліково-аналітичної системи при виборі показників оцінки);
- облікова політика розробляється лише для фінансового обліку, не враховуючи стратегічний управлінський облік;
- аналіз, що проводиться різними підрозділами підприємства, часто містить помилки та викривлені дані, що спричинено відсутністю правил проведення аналітики на підприємстві;
- управління продажами та витратами підприємств ресторанного господарства потребує впровадження сучасних методик обліку та аналізу.

Сукупність цих проблем дає підстави стверджувати, що на сьогоднішній день роль обліково-аналітичного забезпечення в управлінні стратегічним розвитком підприємства потребує значних наукових досліджень. Непристосованість обліку, аналізу та контролю до змін у діяльності компанії та ринку спричиняє необхідність витрачання тривалого часу на їх адаптацію, а, отже, збільшення постійних та часто змінних витрат, що спричиняють зростання цін на продукцію або скорочують прибутки підприємства.

Література

1. Бруханський Р. Ф. Причини необхідності розробки стратегічно орієнтованої системи бухгалтерського обліку / Р. Ф. Бруханський // Економічний аналіз : зб. наук. праць Тернопільського національного еконо-мічного університету. – 2014. – Т. 16, № 2. – С. 210-217.
2. Ратушна О. П. Обліково-аналітичне забезпечення аналізу фінансових результатів / О. П. Ратушна // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 1. – С. 72-76.
3. Шайкан А. В. Розвиток бухгалтерського обліку як інструментарію стратегічного управління підприємством у конкурентному середовищі / А. В. Шайкан // Незалежний аудитор. – 2012. – № 1. – С. 38-49.
4. Швець В. Є. Розвиток обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в Україні : монографія / В. Є. Швець. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 448 с.
5. Шевчук В. Р. Стратегічний управлінський облік : [навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл.] / В. Р. Шевчук ; [за ред. О. М. Ковалюка]. – К. : Алерта, 2009. – 176 с.

Ольга ЗАВИТІЙ

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Створення відділів внутрішнього аудиту на підприємстві свідчить про розширення повноважень і набуттям досвіду господарювання власника, керівника підприємства. Склад досвідчених бухгалтерів, котрі згідно із затвердженим керівником планом за погодженням із головним бухгалтером здійснюють наступний бухгалтерський контроль – внутрішній аудит, тобто здійснюють перевірку достовірності обліку та звітності, їх повноти і відповідності чинному законодавству, встановленим нормативам та стандартам.

Служба внутрішнього аудиту призначена для того щоб керівник міг знати реальний стан справ на підприємстві, адже інколи, працівники підприємства не виконують завдання керівників, або не завжди розуміють їх з різних причин. У повсякденній діяльності структурних підрозділів підприємства вища ланка управління не займається безпосередньо контролем, тому вона користується інформацією, яка формується на нижчих ланках. Коли менеджери вчасно не виявили прихованих недоліків на підприємстві, за браком часу або не володіють достатньою інформацією, тоді вони користуються послугами внутрішніх

аудиторів. Крім суто контролюючих функції служба внутрішнього аудиту також може надавати допомогу у вирішенні проблемних питань структурним підрозділам підприємства, сприяти покращенню якості зовнішніх аудиторських

послуг, на основі аудиторських висновків цієї структури часто будуються стратегічні, поточні та оперативні плани організації [2].

Керівнику підприємства звітує начальник, який керує службою внутрішнього аудиту. Всі працівники служби внутрішнього аудиту повинні мати вищу освіту, також щоб володіли знаннями, не тільки з обліку і аудиту, а й фінансів, банківської справи, страхування, права, менеджменту, маркетингу тощо. Керівник служби внутрішнього аудиту несе відповідальність за своєчасне виконання плану роботи підрозділу, подання на розгляд керівництву підприємства достовірної інформації внутрішнього аудиту та пропозицій щодо прийняття управлінських рішень.

Сьогодні в Україні лише невелика кількість підприємств має можливість організувати службу внутрішнього аудиту на підприємстві. Причинами цього є незначний строк здійснення діяльності внутрішнього аудиту зумовлює невелику поки що кількість кваліфікованих аудиторів, утримання у штаті фахівців-аудиторів з високою оплатою збільшує витрати підприємства, до підприємств не застосовуються фінансові санкції за відсутність внутрішнього аудиту. Багато компаній досягли такого рівня розвитку, при якому вже виникає необхідність створення підрозділу із декількох штатних аудиторів - служби (відділу) внутрішнього аудиту. Якщо для невеликих компаній створення служби внутрішнього аудиту не становить серйозної проблеми, то для великих це досить складний процес, який потребує вирішення ряду методологічних та організаційно-технічних проблем. У загальних рисах процес організації служби внутрішнього аудиту складається із таких етапів: - виявлення та чітко визначення кола питань, для вирішення яких створюється служба внутрішнього аудиту, побудова системи цілей створення служби внутрішнього аудиту згідно з політикою підприємства; визначення основних функцій, виконання яких необхідне для досягнення поставлених цілей; об'єднання однотипних функцій у групи та формування на їх основі структурних одиниць, які будуть спеціалізуватися на виконанні цих функцій; розробка схем взаємовідносин, визначення обов'язків, прав та відповідальності для кожної структурної одиниці СВА, документальне закріплення їх у посадових інструкціях та положеннях про бюро (групу, секцію) СВА; об'єднання вказаних структурних одиниць у єдине ціле - службу внутрішнього аудиту, визначення її організаційного статусу, розробка та документальне закріплення Положення про службу внутрішнього аудиту відповідно до встановленого набору цілей, завдань та функцій структурних одиниць; інтеграція СВА з іншими ланками структури управління підприємством; розробка внутрішньофірмових стандартів внутрішнього аудиту. Необхідно звернути увагу, що СВА виходячи з її специфіки, не може бути одним із структурних підрозділів обліково- фінансової служби. В іншому ж разі вона не зможе реалізувати ролі експерта в оцінці дотримання облікової політики, дієвості внутрішнього контролю і надійності інформаційних систем. Інакше кажучи, реалізація принципу організаційної відокремленості служби внутрішнього аудиту передбачає підзвітність її тільки вищому керівництву підприємства (Спостережній Раді, Раді директорів, президенту).

Внутрішній аудит в умовах створення основ ринкових відносин повинен пройти контроль спеціалізованої служби підприємства, не входить до складу функціональної служби з обліку, управління, економіки, а бути частиною внутрішньогосподарського контролю. Служби внутрішнього аудиту, як незалежний підрозділ підприємства, виконує постійну роботу з перевірки та оцінки його діяльності. На обґрунтування та створення відповідної структури служби внутрішнього аудиту впливають такі фактори, як організаційно- правова форма діяльності підприємства, обсяги та види діяльності, галузь економіки, структура підприємства (наявність філій та відокремлених підрозділів) і система управління, завдання, що поставлені перед підприємством, стратегія фінансово-господарського розвитку, система інформаційного забезпечення, кваліфікація кадрів, стан

внутрішнього контролю тощо. Служба внутрішнього аудиту повинна діяти на підставі як законодавчих актів на рівні держави, так і внутрішньогосподарських нормативних актів - документів та розпоряджень, положень, посадових інструкцій, контрактів тощо.

Внутрішні аудитори повинні користуватися повною підтримкою вищої ланки керівництва (Спостережна рада, Рада директорів). При цьому керівник, кому підпорядкована служба внутрішнього аудиту, повинен мати повноваження щодо розглядання аудиторських висновків та прийняття відповідних висновків за результатами перевірок.

Можна замітити, що створення служби внутрішнього аудиту починається не з написання Положення, що дуже часто зустрічається на практиці (написали Положення, прийняли на роботу спеціалістів і вперед), а з визначення цілей, завдань, функцій. А цілі, як відомо, повинні бути реальними, досяжними та сформульованими письмово.

Під час організації служби внутрішнього аудиту на мою думку, впершу чергу потрібно ознайомитися із Стандартами професійної практики внутрішнього аудиту. З урахуванням особливостей нашого законодавства під час розробки внутрішніх документів, що регламентуватимуть діяльність служби внутрішнього аудиту, серед функцій доцільно передбачити щонайменше такі: здійснення аудиторських перевірок, експрес-перевірок, контрольних оглядів тощо; оцінка ефективності діючих систем внутрішнього контролю, робота щодо їх вдосконалення; розробка та впровадження внутрішніх регламентів (положень, правил, процедур); контроль виконання бюджетів та вимог регламентів; консультування працівників з питань бухгалтерського обліку та оподаткування, здійснення окремих господарських операцій; участь у підборі облікового персоналу (розробка професійних тестів, проведення співбесід та тестування бухгалтерів), організації заходів щодо підвищення його кваліфікації; участь у постановці та вдосконаленні бухгалтерського і податкового обліку, податкового планування, автоматизації усіх видів обліку; участь у проведенні інвентаризацій та інших контрольних процедур, пов'язаних із вибуттям активів, тощо .

Залежно від розподілу праці співробітників сфери контролю на підприємстві і відповідно побудови служби внутрішнього аудиту, розрізняють централізовану та децентралізовану її форму.

При централізованій формі організації внутрішнього аудиту в даній службі не створюються внутрішні підрозділи (ланки), аудитори не знаходяться в штаті бухгалтерів, а підпорядковуються керівнику.

При децентралізованій - група аудиторів, виділених в самостійний структурний підрозділ, поділена на внутрішні структурні підрозділи. Загальне керівництво службою внутрішнього аудиту здійснює начальник служби, який безпосередньо підпорядковується керівнику підприємства.

Останнім часом почала набувати популярності така форма організації роботи служби внутрішнього аудиту, як передача частини функцій внутрішнього аудиту аудиторським фірмам (аутсорсинг) та лізинг персоналу. Необхідно чітко визначити, чого ви очікуєте від роботи внутрішнього аудитора, яким чином ця робота буде проводитися та у якому вигляді буде надаватися результат робіт. А ще дуже важливо, як зміниться внутрішня атмосфера в колективі. У житті більшість співробітників сприймає внутрішнього аудитора, як шпигуна, присланого для того, щоб "підкопатися під тепле місце". Якщо ситуація у вашій фірмі виглядає схожим чином, у такому разі краще звернутися до професійної аудиторської організації, яка надасть (чи не надасть) за угодою про аутсорсинг справжнього професіонала. При такому підході внутрішньої напруги у колективі не виникає. Крім цього, повна передача функцій внутрішнього аудиту зовнішньому виконавцеві може стати ефективним рішенням, завдяки якому керівництво компанії може зосередитися на основних функціях управління компанією. Маючи широкі можливості та першокласні методології, доступ до спеціальних знань та інформаційно-аналітичних баз даних, зовнішні аудитори, як ніхто інший, можуть надати ефективну допомогу вашому підприємству. І найголовніше: фахівець, який буде працювати на вашому підприємстві, ніколи не залишиться наодинці із проблемами (у

порівнянні із випадком, якби він працював у штаті підприємства), оскільки він у будь-який час доби має підтримку команди висококваліфікованих професіоналів, які спеціалізуються на вирішенні найрізноманітніших проблем: від бухгалтерського та податкового обліку, до постановки системи бюджетування, управлінського обліку та реінжинірингу бізнес-процесів тощо. Служба внутрішнього аудиту може працювати за різними напрямками, наприклад:

а) перевірка системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю, моніторинг і розробка рекомендацій щодо удосконалення цих систем;

б) перевірка бухгалтерської та оперативної інформації, яка може включати експертизу засобів і способів, що використовуються для ідентифікації, оцінки, класифікації такої інформації і складання звітності по ній, а також спеціальне вивчення окремих статей звітності, включаючи детальну перевірку операцій, залишків по бухгалтерських рахунках;

в) перевірка дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог, а також вимог внутрішньої політики, інструкцій, рішень і вказівок керівництва та (або) власників;

г) перевірка діяльності різних ланок управління;

д) вивчення та оцінка контрольних процедур у філіях, структурних підрозділах господарюючого суб'єкта;

е) оцінка економічності та ефективності механізму внутрішнього контролю;

ж) перевірка наявності, стану і забезпечення збереження майна господарюючого суб'єкта;

з) робота над спеціальними проектами і контроль за особливими аспектами структури внутрішнього контролю;

к) оцінка програмного забезпечення, яке використовується господарюючим суб'єктом;

л) розробка і надання пропозиції щодо усунення виявлених недоліків і рекомендацій з підвищення ефективності управління;

м) виконання інших завдань керівництва або власників господарюючого суб'єкта, пов'язаних з оцінкою діючої системи контролю, підвищенням її ефективності, а також ефективності функціонування суб'єкта в цілому.

Необхідно відмітити, які напрями діяльності внутрішнього аудиту були практично реалізовані в поточному періоді і над якими завданнями будуть працювати внутрішні аудитори в подальшому. Особливу увагу внутрішні аудитори повинні приділити у своєму напрямку - методичній підтримці інших підрозділів підприємства. Для цього необхідно, щоб щомісячно випускався інформаційний бюлетень з рекомендаціями по веденню обліку, оподаткуванню, нормативним актам, надавати консультації. Для того щоб служба внутрішнього аудиту адекватно функціонувала, у ній, як і в будь-якому іншому підрозділі, треба розробити відповідну адміністративну політику, правила і процедури, що включають: бюджет і звітність; штатний розклад; навчання персоналу; методику оцінки роботи персоналу, ефективність служби;

Література

1. Бутинець Ф.Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. – 2-е вид., перероб. та доп. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 672 с.

2. Дорош Н.І. Внутрішній аудит: поняття і призначення // Удосконалення обліку та аудиту господарської діяльності на основі впровадження нових Положень (стандартів) бухгалтерського обліку в Україні: Тези доповідей міжнар. наук.- практ. конф. 16 – 18 жовт. 2000 р. – К.: КНЕУ, 2015. – с. 190 – 191.

3. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2014, – 402с.

4. Кузик Н.П., Боярова О.А. Внутрішній контроль як основа ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств // Н.П. Кузик// Економічний аналіз – 2010. – С 1-5.

ЯКІСТЬ І ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ БУХГАЛТЕРА-АНАЛІТИКА

В сучасних умовах, що характеризуються високою динамічністю зовнішнього середовища і волатильністю ринків збуту продукції, прийняття управлінських рішень на основі тих чи інших концепцій менеджменту стає все більш складним завданням. При цьому зростає роль засобів, методів і технологій в підготовці обґрунтування прийнятих управлінських рішень не тільки оперативного характеру, але, перш за все, у сфері стратегічного прогнозування і планування діяльності підприємств. Стає дуже важливим досліджувати як внутрішні процеси, що відбуваються на підприємствах, так і процеси й тенденції, які спостерігаються у зовнішньому по відношенню до компаній середовищі. Закономірно, що управління найрізноманітнішими бізнес-процесами на підприємстві пов'язано з комплексним аналізом проблем і завдань, що стоять перед його керівництвом, а також вибором конкретних управлінських рішень в усіх напрямках його діяльності. Така робота вимагає використання сучасних засобів і методів бізнес-аналітики, при цьому в організаційній структурі підприємств і корпорацій мають бути створені інформаційно-аналітичні центри або інші підрозділи, відповідальні за збір, обробку, аналіз і зберігання різних інформаційних ресурсів на основі розвинутої інформаційної системи і новітніх технологій Business Intelligence (бізнес-аналітики). На підприємствах зазначені функції починають виконувати обліково-аналітичні відділи. При цьому головну роль відіграє бухгалтер-аналітик, котрий бере безпосередню участь в управлінні підприємством. Тобто, бухгалтер-аналітик – фахівець, наділений управлінськими функціями. Він бере участь в системі лінійних відносин (віддає вказівки підлеглим бухгалтерам, відповідає за роботу бухгалтерської служби) і нелінійних відносин (підпорядкована йому бухгалтерська служба консультує, обслуговує і координує інші підрозділи підприємства). На думку В.А. Бородіна, бухгалтер-аналітик відіграє подвійну роль: по-перше, він є одним із головних відповідальних працівників адміністрації, який зобов'язаний консультувати керівників з позиції загальної системи управлінського обліку компанії; по-друге, він є особою, яка здійснює облік і аналіз у межах своїх посадових функцій [1].

Бухгалтер-аналітик – це фахівець, котрий займається вивченням аналітичних досліджень і узагальнень в певній сфері діяльності, який досконало володіє методами аналізу, здатний прогнозувати процеси і розробляти перспективні програми розвитку. Завдяки професійній діяльності спеціаліста на підприємстві налагоджується обмін інформацією і звітністю між окремими службами. Він повинен: створити основу для ефективного управління підприємством; нести відповідальність перед керівництвом за реальність звітів; надавати допомогу в плануванні і підведенні підсумків роботи; вміти управляти підлеглими.

Лише недавно аналітична діяльність стала розглядатися як самостійний вид професійної діяльності. В корпораціях відкриваються аналітичні департаменти і служби, а посади професійних аналітиків з'явилися практично у всіх підприємствах. Аналітична служба – це методологічне, організаційне та технологічне забезпечення індивідуальної і колективної розумової діяльності, що дає змогу ефективно обробляти інформацію з метою вдосконалення якості наявних і придбання нових знань, а також підготовки інформаційної бази для прийняття оптимальних управлінських рішень. Інтелектуальний інструментарій та досвід практичної діяльності аналітика є набагато ширшим, ніж експерта і не обмежений рамками однієї предметної сфери. Сукупність інтелектуальних дій аналітика дозволяє адекватно відображати суть явищ і процесів, виявляти основні тенденції, прогнозувати розвиток подій і створювати наукову основу для прийняття рішень.

Окремі науковці зазначають, що аналітик – це фахівець з логічним типом мислення, здатний до аналізу і синтезу інформації, що володіє відмінною пам'яттю, вмінням звертати увагу на деталі, здатний фільтрувати з величезного інформаційного потоку потрібну інформацію, виділяти з неї ті відомості, які можуть послужити підставою для істотних висновків. Іншими словами, домінуючими для такого фахівця є аналітичні методи діяльності. Варіативною компонентою в моделі підготовки фахівця є знання про конкретну економічну сферу, в якій він працює. Він повинен знати і грамотно застосовувати на практиці технології статистичних і економіко-математичних досліджень, вміти користуватися інструментами, які дозволяють їх реалізувати при вирішенні конкретного завдання і на цій основі прогнозувати з певним ступенем точності подальший розвиток досліджуваних процесів або явищ [2, с. 50].

Таким чином, бухгалтер-аналітик – це фахівець, який покликаний допомагати підприємству розвиватися, формуючи нові або вдосконалюючи існуючі напрямки ділової активності, основні і допоміжні бізнес-процеси відповідно до стратегічних цілей компанії. У вітчизняних умовах це цілком вписується в концепцію модернізації та інноваційного розвитку, що реалізується на рівні суб'єктів господарювання. Бухгалтер-аналітик повинен на основі комплексного аналізу господарської діяльності підприємства та оцінки його зовнішнього ринкового середовища виявляти проблемні сфери бізнесу і невідповідності його параметрам запитів ринку і стейкхолдерів, брати участь в розробці цілей, концепцій, стратегій і конкретних проектів розвитку. Від нього чекають аналітично обґрунтованих рекомендацій щодо формування організаційної та управлінської структури підприємства. Він зобов'язаний на основі аналізу бізнес-процесів підприємства здійснювати їх моделювання, коригування, вдосконалення і перебудову. Одним з центральних завдань бухгалтера-аналітика є розробка критеріїв оцінки ефективності та її ключових показників, формування збалансованої системи показників, системи їх моніторингу та здійснення самого моніторингу. Бухгалтер-аналітик покликаний відігравати важливу роль в розробці і впровадженні проектів створення сучасних інформаційних систем як постановник завдань за напрямками, що пов'язані з управлінням бізнес-процесами і ключовими показниками ефективності, з формуванням раціональної облікової політики підприємства, а також роль консультанта з налаштування інформаційних систем для вирішення конкретних управлінських завдань. При цьому слід відрізнити роль бухгалтера-аналітика від функцій системного аналітика, який як фахівець у сфері сучасних інформаційних технологій повинен забезпечувати аналіз, опис і моделювання бізнес-процесів з точки зору побудови не економічної, а інформаційної моделі для автоматизації різноманітних процесів і функцій.

Основними вимогами, що висуваються роботодавцями до особистісних якостей бухгалтера-аналітика є: працездатність; відповідальність; креативність мислення в умінні висувати нові завдання і знаходити шляхи їх вирішення; широка ерудованість, прагнення до отримання нових знань; широта і глибина у здатності проникати в суть речей і явищ, розуміти причини і глибинні закономірності подій; вміння працювати з інформацією; аналітичні здібності; об'єктивна оцінка предметів і явищ, прагнення ставити під сумнів гіпотези і рішення, які існують в повсякденній роботі; комунікабельність і вміння працювати в команді; вміння самостійно діяти в умовах невизначеності. До другорядних якостей особистості фахівця – бухгалтера-аналітика доцільно віднести: елементарні навички володіння іноземними мовами; вміння планувати свою діяльність; ведення дослідницької роботи; здоровий спосіб життя.

Отже, нові виклики сьогодення у поєднанні з глобалізацією бізнесу кардинально змінили інформаційне та ділове середовище, в якому існують підприємства. Сучасні бізнес-процеси характеризуються стрімким зростанням обсягів інформації, високою волатильністю, новими проявами взаємного впливу суб'єктів ринку і, відповідно, новими управлінськими ризиками. Професія бухгалтера-аналітика є притаманним динамізм через зміни в суспільстві, що постійно прискорюються і вимагають швидкої адаптації до нових умов. Ця професія зміцнює свої позиції в суспільстві, набуває значимості і визнання, але в той же час, постійно

зростають вимоги до фахівців, що робить її однією з найбільш складних і цікавих в сучасних умовах розвитку суспільства.

Література

1. Бородин В. А. Бухгалтерский учет : учебник для вузов / В. А. Бородин. – 3-е изд, перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 528 с.
2. Монахова Л. Ю. Формирование специалиста-аналитика / Л. Ю. Монахова, А. А. Монахова // Человек и образование. – 2008. – № 2 (15). – С. 50-53.
3. Бруханський, Р. Ф. Формування системи професійної підготовки бухгалтера-аналітика [Текст] / Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло // Інноваційна економіка. – 2016. – № 5-6 (63). – С. 187–198.
4. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій : монографія / Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло [та ін.]. – Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. – 388 с.

Ірина ЛЮБЕЗНА

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Марія КОВДРА

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Внаслідок економічних перетворень, що відбуваються в Україні, необхідно шукати принципово нові підходи до управління виробництвом, а саме, матеріальними запасами, які є одним із визначальних його чинників. Цей пошук вимагає відповідних змін у структурі господарського обліку, і, відповідно, зумовлює необхідність вдосконалення системи управління для правильного прийняття рішень.

В сучасних умовах зростає роль кожної господарської операції, кожного процесу у створенні можливості підвищення ефективності, прибутковості й рентабельності діяльності підприємств. Підприємство є складною економічною системою, де зосереджена велика кількість підсистем та елементів. Найскладнішою можна вважати підсистему виробництва продукції. Тому операційний менеджмент пов'язує з функціонуванням взаємопов'язаних елементів, що відображають технічне обслуговування, організацію, управління виробництвом, ціноутворення, витрати та багато інших. У процесі операційної діяльності виконавці здійснюють окремі дії у певному порядку й послідовності від запуску матеріальних ресурсів до випуску готової продукції. Управління діями виконавців стосується процесів проектування, планування, узгодження, контролю усіх засобів, процесів і видів діяльності, необхідних для перетворення праці, капіталу, матеріалів, енергії та професійних навичок у товари й послуги для задоволення потреб споживачів.

Проте вирішення питань управління матеріальними запасами як і інших ресурсних складових виробництва вимагає врахування конкретних особливостей та специфіки суб'єктів господарювання. Оскільки основною характерною рисою матеріальних запасів підприємств є значні обсяги їх споживання за умов нестачі вітчизняної сировини й матеріалів, то слід підтримати думку О.В. Крушельницької, яка стверджує, що всі заходи повинні зводитися до:

- впровадження ресурсозберігаючих і маловідходних технологій;
- організації обліку витрат матеріалів і сировини в цехах, бригадах;
- заміни дефіцитних ресурсів та використання вторинних ресурсів і відходів виробництва;
- організації збереження, видачі та доставки ресурсів до робочих місць;

– розроблення графіків маршруту руху матеріалопотоків.

При управлінні матеріальними запасами доцільно врахувати такі чинники:

– тип виробництва (масове, багатосерійне, середньосерійне, малосерійне та індивідуальне):

– тривалість виробничого циклу;

– гнучкість виробництва, тобто його здатність до швидкого переоснащення для випуску нових видів продукції;

– характеристика технологічних процесів.

Система вказаних чинників визначає особливості процесу управління матеріальними запасами в цілому.

Першочерговим завданням управління запасами є встановлення науково обґрунтованих норм витрат матеріальних запасів і розроблення на цій основі планів обсягів запасів та їх закупівель.

Норма запасу – це розрахункова величина мінімальної кількості матеріальних ресурсів, яка необхідна підприємству для забезпечення безперебійного виробництва продукції або реалізації товарів. Стабільні норми – важливий елемент управління. Вони мають бути науково обґрунтовані, відповідати наявному рівню розвитку технічного оснащення підприємства, а також враховувати можливості науково-технічного прогресу.

Для безперервної роботи підприємств слід завжди мати достатню кількість матеріалів кожного виду. Іншими словами, менеджери повинні знати норми витрат кожного матеріалу, що йде на виготовлення продукції.

Вирішення проблеми ефективного управління запасами часто полягає саме в тому, щоб менше контролювати дешеві запаси і зосереджувати всю увагу на найдорожчих, хоча це не означає, що дешеві запаси повинні бути безконтрольними.

Слід творчо й виважено підходити до вибору моделей управління запасами для конкретного підприємства, виходячи з особливостей організації управління і технологічного процесу на підприємстві. Проте більшість підприємств використовують традиційний підхід (традиційну модель), враховуючи конкретну економічну ситуацію в країні, на ринку та практику господарювання попередніх періодів.

Визначати потребу в матеріальних запасах можна за допомогою певних формул. Кількість перехідних запасів визначають за формулою

$$V = H \cdot T, \quad (1)$$

де V – обсяг матеріальних запасів;

H – середня норма продажу цих запасів на певний період часу;

T – час на транспортування.

Для визначення оптимального обсягу замовленої партії запасів (O_0) доцільно використати таку формулу:

$$O_0 = P \cdot H - Z, \quad (2)$$

де P – потреба матеріальних запасів для виробництва;

H – норматив запасу;

Z – залишок запасів на складі.

Зі зростанням масштабів виробництва зростає кількість використовуваних матеріалів, сировини, потреба в електроенергії, транспорті, в складах, збільшується залежність його від виробничої інфраструктури. Це визначає необхідність розвитку комплексу обслуговуючих допоміжних цехів, служб і виробництв, які забезпечують оптимальні умови для основного виробництва. У цьому контексті важливо створити не лише належні умови для зберігання матеріальних цінностей, а й забезпечити можливість оперативного формування інформації щодо потреби в них.

Підприємство завжди повинно володіти достатньою кількістю наявних матеріалів, щоб бути здатним без затримки виконувати замовлення і підтримувати ритмічний хід виробництва, однак не слід вкладати значні кошти для створення надмірних запасів, які будуть даремно залежуватися на складі й у коморах. Одночасно вони прагнуть мати якомога більше вільних коштів шляхом прискорення оборотності запасів.

Метою управління матеріальними запасами є мінімізація сукупних витрат із закупівлі й зберігання запасів на підприємстві та економія коштів на організацію поставок та зменшення виробничих втрат, які можуть виникнути внаслідок недостатності необхідних запасів.

Суттєве значення при цьому має встановлений постачальниками і перевізниками мінімальний обсяг партій запасів. Для швидкого отримання такої інформації рекомендуємо сформуванню базу даних про обсяги мінімальних поставок, на які погоджуються постачальники та перевізники шляхом ведення внутрішньої форми Журналу обліку партій запасів. У цьому журналі слід передбачити такі графи: № з/п, найменування постачальника та перевізника, відстань перевезення, вид запасів, мінімальна партія замовлення (перевезення), вартість замовлення і перевезення.

На основі цієї форми реєстру та передбачивши програмним забезпеченням можливість вибору оптимальних розмірів поставки для забезпечення мінімальних затрат грошових коштів, можна оперативно визначити постачальників, перевізників та маршрут.

Для ефективного управління матеріальними запасами на підприємствах целюлозно-паперової галузі доцільно: визначити раціональний обсяг матеріальних запасів шляхом умілого маневрування ними; впроваджувати нові прогресивні системи управління матеріальними запасами; вдосконалювати процес нормування шляхом встановлення науково обґрунтованих норм та нормативів, застосовувати індивідуальні норми для підприємств залежно від галузі та асортименту продукції; покращувати організацію постачання, в тому числі шляхом встановлення чітких договірних умов постачання, оптимального вибору постачальників, налагодженої роботи транспорту; правильно організувати інфраструктуру господарства, що передбачає раціональне використання запасів та контроль за їх витрачанням.

Сучасне виробництво повинно забезпечувати оптимальні обсяги збуту продукції, щоб отримати максимальні прибутки та виправдати збільшення кількості витрачених матеріальних запасів. Власне саме це є основою прийняття рішення щодо доцільності замовлення додаткових партій матеріальних запасів і визначення їх кількості, асортименту та якості.

Отже, розроблення ефективної системи управління матеріальними запасами дасть підприємству змогу прискорити оборотність капіталу і підвищити його доходність, зменшити поточні витрати на їх зберігання, що в кінцевому підсумку підвищить прибуток і рентабельність виробництва.

Література

1. Ковальчук, І.В. Економіка підприємства / І.В. Ковальчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1584072047478/ekonomika/ekonomika_pidpriyemstva_-_kovalchuk_iv
2. Крушельницька, О. В. Управління матеріальними ресурсами [Текст] / О.В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 162 с.
3. Любезна І.В. Внутрішньогосподарський контроль використання матеріальних ресурсів на підприємствах целюлозно-паперової промисловості / Ю.В. Дзядикевич, І.В. Любезна, Розум Р.І. Інноваційна економіка. Науковий журнал. – Тернопіль, 2015. – №2 (57). – С. 57-62.
4. Любезна, Ірина Василівна. Облік і внутрішньогосподарський контроль матеріальних запасів [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 - бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Ірина Василівна Любезна. - Тернопіль: ТНЕУ, 2009. - 20 с.

5. Любезна І. Удосконалення системи управління матеріальними запасами на підприємствах целюлозно-паперової промисловості / І.Любезна // Галицький економічний вісник. — 2013. — №2(41). — с.72-78 - (загальні проблеми економіки та суб'єктів господарювання)

6. Мельник Н.Г. Матеріальні ресурси в системі управління підприємством / Н.Г. Мельник, І.В. Любезна // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Випуск 11. Тернопіль: „Економічна думка”, 2006. – С. 145-151

7. Пушкар, М.С. Креативний облік: створення інформації для менеджерів: монографія [Текст] / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 334 с.

Людмила МІКРЮКОВА

ст. викладач

Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ВИТРАТ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

В сучасних умовах господарювання значно зростають обсяги платних послуг, що надаються бюджетними установами в залежності від напряму їх діяльності, тому на сьогоднішній день актуалізується питання впровадження дієвої системи організації внутрішнього аудиту та адаптації його методики до діяльності бюджетних установ. Як зазначено в Стандартах внутрішнього аудиту, основні завдання та функції підрозділу внутрішнього аудиту, права, повноваження і обов'язки керівника та працівників підрозділу внутрішнього аудиту визначаються відповідно до законодавства у внутрішніх документах установи, що затверджуються у встановленому порядку [5].

Аудит витрат (видатків) бюджетних установ може бути повністю виділений в самостійний етап аудиторської перевірки або здійснений частково в ході перевірки інших аспектів діяльності установи.

Метою проведення аудиту витрат (видатків) в бюджетних установах є:

– встановлення правильності організації бухгалтерського обліку видатків і витрат, додержання методології обліку, своєчасності і повноти відображення в обліку і звітності бюджетної установи здійснених господарських операцій;

– попередження перекручення обліку і звітності;

– встановлення незаконних та не за цільовим призначенням проведених видатків та витрат і запобігання їх у подальшому.

З 1 січня 2017 року усі бюджетні установи повинні здійснювати облік витрат за Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати», яке поділяє усі витрати бюджетних установ на: витрати за обмінними операціями; витрати за необмінними операціями [6]. До витрат за обмінними операціями бюджетні установи включають: а) оплату праці: заробітну плату; грошове забезпечення військовослужбовців; б) відрахування на соціальні заходи; в) матеріальні витрати (використання предметів, матеріалів, обладнання, інвентарю, медикаментів та перев'язувальних матеріалів, продуктів харчування тощо); г) амортизацію; д) фінансові витрати, якими є : відсотки за користування кредитами; премія; дисконт за цінними паперами; витрати на обслуговування боргу тощо; е) інші витрати за обмінними операціями: курсові різниці; витрати, пов'язані з реалізацією активів; уцінку активів. До витрат за необмінними операціями належать: а) трансферти: субсидії; гранти; соціальні виплати тощо; б) інші витрати за необмінними операціями: витрати, пов'язані з передачею активів, що передають суб'єкти державного сектору суб'єктам господарювання, фізичним особам та іншим суб'єктам державного сектору для виконання цільових заходів; списана дебіторська заборгованість; неповернення депозитів тощо [6].

Джерелами інформації для аудиту витрат (видатків) бюджетних установ є: Статут (Положення) установи; кошторис доходів та видатків; первинні документи з обліку видатків; облікові регістри, що використовуються для відображення операцій по обліку видатків; меморіальні ордери; картки аналітичного обліку касових та фактичних видатків; акти, довідки попередніх перевірок та інша документація, що узагальнює результати контролю; звітність бюджетної установи.

Предметом аудиту є господарські операції, пов'язані зі здійсненням фактичних та касових видатків бюджетної установи.

Видатки бюджетних установ, які вони здійснюють в процесі надання нематеріальних послуг, за економічним змістом відрізняються від витрат госпрозрахункових підприємств та організацій. Під видатками розуміють державні платежі, які не підлягають поверненню, тобто такі платежі, які не створюють і не компенсують фінансові вимоги. Видатки бюджетних установ визначаються як сума коштів, використаних бюджетною установою в процесі господарської діяльності у межах сум, передбачених кошторисом, і являються одним з найважливіших показників фінансово – господарської діяльності бюджетних установ. Вони є основою для визначення результатів виконання кошторису доходів і видатків, його аналізу з метою виявлення внутрішніх резервів. Облік видатків в бюджетних установах здійснюється у відповідності до бюджетної класифікації (КЕКВ)[1].

В залежності від джерел покриття слід розрізняти видатки загального та спеціального фондів. Обидва види видатків суворо плануються в кошторисі. Видатки на утримання бюджетних установ є одним з основних напрямків видатків бюджету. В залежності від етапу руху бюджетних коштів розрізняють фактичні та касові видатки.

Аудит витрат (видатків) бюджетної установи може бути здійснений у наступній послідовності:

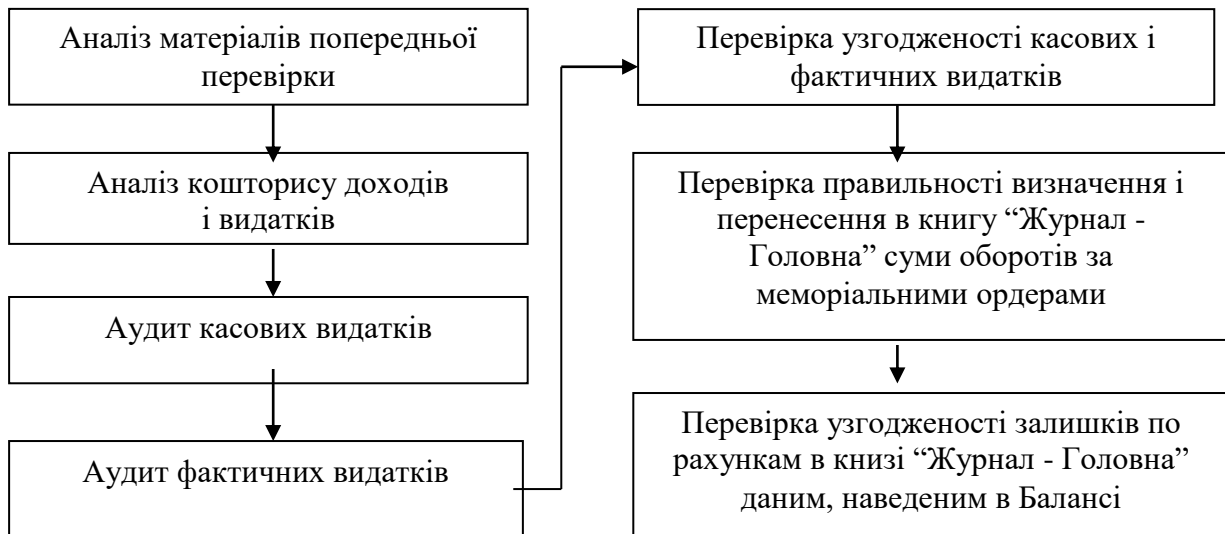

Рис.1. Послідовність аудиту витрат (видатків) бюджетної установи

При перевірці касових видатків необхідно враховувати таку особливість, що хоча одержання коштів готівкою вважається касовими видатками і відбивається в картках аналітичного обліку касових видатків, але, враховуючи принципи і суть бухгалтерського обліку, їх можна вважати видатками лише при фактичній виплаті з каси установи. Касові видатки повинні відбиватися в обліку в момент перерахування коштів з реєстраційних (спеціальних реєстраційних) рахунків бюджетної установи кредиторам. Аналітичний облік касових видатків повинен вестись в картках касових видатків [3] за кодами економічної класифікації видатків (КЕКВ) окремо за загальним та спеціальним (у розрізі кожного джерела надходження) фондами. Узагальнення інформації про здійснені бюджетною установою касові видатки повинне здійснюватись у меморіальних ордерах №2

“Накопичувальна відомість руху грошових коштів загального фонду в органах Державного казначейства (установі банків)” та №3 “Накопичувальна відомість руху грошових коштів спеціального фонду в органах Державного казначейства (установі банків)” у розрізі кожного джерела надходження [2]. Аудитору слід ретельно перевірити правильність визначення суми оборотів у меморіальних ордерах та перенесення їх у книгу “Журнал - Головна”. Аудитор у ході перевірки касових видатків має враховувати, що бюджетні установи мають здійснювати розрахунки через органи Державної казначейської служби.

Фактичні видатки – це дійсні, кінцеві видатки установи, оформлені відповідними документами, включаючи видатки за неоплаченими рахунками кредиторів, за нарахованою, але не виплаченою заробітною платою, вони є показником кінцевого виконання планового обсягу робіт та повинні відповідати сумах асигнувань за кошторисом. Підставою обліку фактичних видатків є документи, що підтверджують цільове спрямування коштів – рахунки, накладні, розрахункові відомості нарахованої заробітної плати, трудові угоди на виконання робіт, акти виконаних робіт тощо. Аудитору слід впевнитися, що аналітичний облік фактичних видатків ведеться в розрізі КЕКВ окремо за загальним та спеціальним (у розрізі кожного джерела надходження) фондами у Картках аналітичного обліку фактичних видатків [3].

Під час перевірки витрат слід звернути увагу, що з 01 січня 2017 року бюджетні установи застосовують План рахунків для суб’єктів державного сектору [4], який суттєво відрізняється від раніше діючого Плану рахунків для бюджетних установ. Тому слід перевірити правильність застосування відповідних субрахунків та перенесення кінцевих сальдо зі старих субрахунків до нових.

Правильність узагальнення інформації про здійснені фактичні видатки аудитор перевіряє за даними меморіальних ордерів №4 “Накопичувальна відомість щодо розрахунків з іншими дебіторами”, №5 “Зведення розрахункових відомостей щодо заробітної плати та стипендій”, №6 “Накопичувальна відомість щодо розрахунків з іншими кредиторами”, №7 “Накопичувальна відомість щодо розрахунків в порядку планових платежів”, №8 “Накопичувальна відомість щодо розрахунків з підзвітними особами” та інших. Особливу увагу слід приділити правильності визначення суми оборотів за кожним меморіальним ордером та їх перенесення у книгу “Журнал – Головна”.

У зв’язку з тим, що касові і фактичні видатки можуть не збігатися у часі, узгодити їх у розрізі КЕКВ можна за наступною формулою:

Касові видатки за рік (період) = Фактичні видатки за рік (період) + Кредитовий залишок на початок року (періоду) – Дебетовий залишок на початок року (періоду) - Кредитовий залишок на кінець року (періоду) + Дебетовий залишок на кінець року (періоду).

Наступним кроком являється перевірка узгодженості залишків по рахункам у книзі “Журнал - Головна” даним, наведеним у Балансі.

Результатами аудиту витрат (видатків) бюджетної установи є виявлення правомірності здійснення фактичних та касових видатків у розрізі КЕКВ, правильності їх обліку, узагальнення результатів обліку в меморіальних ордерах, книзі “Журнал - Головна” та узгодженості залишків по рахункам у книзі “Журнал - Головна” даним, наведеним у Балансі.

Література

1. Економічна класифікація видатків бюджету, затверджена наказом МФУ від 26.12.2011р. №1738, зі змінами [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12>

2. Інструкція Державного казначейства України “Про форми меморіальних ордерів у бюджетних установах та порядок їх складання” №68 від 27.07.2000р. [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0570-00>

3. Наказ Міністерства фінансів України від 29.06.17 р. № 604 «Про затвердження форм карток і книг аналітичного обліку суб’єктів державного сектору та порядку їх складання» [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://vobu.ua/ukr/documents/item/nakaz-minfinu-ukrainy-vid-290617-r-604>

4. Наказ МФУ «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі» від 31.12.2013 р. №1203 [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>

5. Наказ МФУ «Про затвердження стандартів внутрішнього аудиту» від 04.10.2011 р. №1247, зі змінами [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11/page2>

6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати», затверджене наказом МФУ від 18.05.2012 р. №568, зі змінами [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0903-12>

Микола ПАЛЮХ

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

КОНТРОЛЬНА ФУНКЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

В теоретичному плані дослідження предмету, об'єктів і методу бухгалтерського обліку, його функцій досить ґрунтовні і можуть слугувати обґрунтуванням для практичного застосування на підприємствах [2, с.14-32; 6, с.28-86].

Однак цього не можна сказати стосовно поділу бухгалтерського обліку на окремі підсистеми управлінського й фінансового обліку, коли їх об'єкти, як і методика їх ведення відрізняються, причому це здійснюється з використанням автономних рахунків, що є характерним для країн європейської спільноти [1, с.16-23; 231-245].

Невирішеною раніше частиною загальної проблеми є відсутність конкретних наукових обґрунтувань прояву контрольної функції за окремими підсистемами управлінського й фінансового обліку.

Тому принципова схема організації системи бухгалтерського обліку з його поділом на підсистеми управлінського й фінансового уявляється як відокремленість першого за центрами відповідальності й зосередження другого в центральній (фінансовій) бухгалтерії на основі децентралізації облікового процесу за окремими його стадіями. Якщо виходити з визначення методу бухгалтерського обліку за О.П. Рудановським як системи процедур реєстрації, систематизації, координації та оцінки [7, с. 283] у поєднанні з адитивним підходом, за яким він включає документацію, оцінку, рахунки, подвійний запис, калькуляцію, інвентаризацію і баланс [5, с. 53], можна викристалізувати сфери першого й другого стосовно технології їх ведення на практиці з урахуванням застосування контрольної функції.

Зокрема, вважаємо, що у сферу управлінського обліку має входити реєстрація господарських операцій, систематизація за центрами відповідальності і об'єктами калькуляції та оцінка (за адитивним підходом – документація в частині виконання первинних документів, аналітичні рахунки, калькуляція, інвентаризація. У фінансовому обліку використовуються здебільшого процедури систематизації й координації за синтетичними рахунками (за адитивним підходом – синтетичні рахунки, подвійний запис, баланс).

На практиці це може виглядати так: після складання первинних документів вони передаються для виконання в структурні підрозділи підприємства – центри відповідальності. В кожному з них бухгалтер з управлінського обліку (працівники управлінської бухгалтерії, якщо обсяг виробництва значний) здійснюють подальші процедури на наступних стадіях: опрацювання первинної документації, систематизація операцій, яка завершується підсумковими даними на рахунках аналітичного обліку. Такі підсумкові дані за місяць подаються кожним центром відповідальності у фінансову (центральну) бухгалтерію, де вони заново систематизуються стосовно вимог складання зовнішньої звітності, насамперед, фінансової. Водночас, оскільки контрольна функція бухгалтерського обліку – одна з

важливіших, обов'язковим є звіряння даних управлінського й фінансового обліку, що найкраще здійснюється за допомогою балансу – тотожності підсумків сальдо за активними й пасивними рахунками.

За інтегрованою системою бухгалтерського обліку це здійснюється шляхом порівняння підсумків аналітичних рахунків, субрахунків та синтетичних рахунків. При континентальній моделі бухгалтерського обліку, враховуючи розосередженість управлінського обліку за структурними підрозділами підприємства – центрами відповідальності, де подвійний запис операцій може не застосовуватись, виникає необхідність використання згаданих вище контрольних рахунків.

Водночас завдяки впровадженню управлінського обліку процедури контролю урізноманітнюються, оскільки він спрямований на формування інформації, яка дає можливість менеджерам підприємств активно впливати на ефективність використання виробничих ресурсів. Традиційна система бухгалтерського обліку, в якій превалюючим є історизм у відображенні господарських операцій, обмежується суто обліковими процедурами, які й зумовлюють вужчий прояв контрольної функції передусім у сфері схоронності активів підприємства.

В управлінському ж обліку чи не першочерговим є забезпечення оперативного дійового контролю за ефективністю використання активів, праці, формуванням витрат виробництва тощо. Зокрема, важливе місце займає контроль забезпеченості підприємств основними засобами, оскільки відхилення від оптимального рівня як в одну, так і в іншу сторони спричинює зниження ефективності виробництва. Негативний вплив таких відхилень проявляється через зниження ефективності використання основних засобів і за принципом відлуння (еха) відбивається на загальній ефективності виробництва. Тому необхідно враховувати показники, які не тільки характеризують забезпечення підприємства основними засобами, але й дають можливість контролювати їх якісний стан та рівень їх використання.

Слід зазначити, що важливим заходом забезпечення ефективного використання основних засобів в управлінському обліку є попередній контроль, який дозволяє ще до здійснення операцій вживати дійових заходів у цьому напрямі. Тому вже на стадії планування робіт, які мають виконуватись за допомогою тих чи інших основних засобів, необхідний усесторонній аналіз доцільності операцій, що дає можливість забезпечити узгодження не тільки локальних заходів, але й таких, які виконуються в інших центрах відповідальності. Особливо важливим це є при використанні транспортних засобів, силових машин і обладнання, що забезпечується періодичними контрольними перевірками, здійснюваними керівниками і спеціалістами центрів відповідальності умов експлуатації основних засобів безпосередньо на місцях їх використання: контрольні обміри (зважування, перерахунок) фактично виконаних робіт (виробленої продукції). При цьому не зайвим є і документальний контроль щодо відповідності записів у первинних документах, реєстрах аналітичного обліку, який однаково важливий, як і фактичний контроль безпосередньо за місцями експлуатації основних засобів. Тільки за умови їхнього раціонального поєднання можна забезпечити належне здійснення контрольної функції в управлінському обліку.

Контрольна функція управлінського обліку вибуття сировини й матеріалів охоплює набагато ширший спектр, ніж рутинна реєстрація операцій з їхнього списання. Насамперед зазначимо, що тут найважливішим є контроль доцільності витрачання сировини й матеріалів, що висуває на чільне місце проблему обґрунтованості нормативів витрат. Відмінність управлінського обліку вибуття запасів від традиційної організації його на більшості підприємств саме в тому, що контроль доцільності й обґрунтованості витрачання сировини й матеріалів здійснюється в момент прийняття рішення про їхню видачу на виробництво, у той час, як існуюча практика бухгалтерського обліку здавна ґрунтувалась на наступній оцінці ефективності їхнього витрачання, коли вони вже були списані.

Поряд з важливістю локального контролю за раціональним використанням запасів вже в момент прийняття рішень про їхнє витрачання, не менше значення має наступна узагальнена оцінка ефективності їх використання, оскільки нерідко проміжні значення

показників за окремими видами ресурсів мають різноспрямовану векторність. У ряді випадків збільшення витрат одного виду ресурсів, що за локальним аналізом може розглядатись як втрати, в кінцевому підсумку забезпечує вищу якість продукції чи збільшення її виробництва, і за узагальнюючою оцінкою не тільки не є негативним відхиленням, але й нерідко перебиває допущені втрати на проміжних технологічних стадіях. Найпомітніше це відбувається в екстремальних ситуаціях, коли допущено брак, для виправлення якого доводиться збільшувати витрати окремих видів сировини чи напівфабрикатів, але завдяки чому вдається його виправити і отримати продукцію достатньої якості. Нерідко при виробництві багатокомпонентної продукції доводиться свідомо перевитратити одні види сировини із-за того, що інші невідповідної якості.

Управлінський облік праці та її оплати має забезпечити неперервний контроль за їх використанням. Його метою є визначення затрат робочого часу за видами діяльності, обсягу виробітку, рівня виконання змінних завдань, достовірності нарахованої оплати праці, своєчасності розрахунків з працівниками, використання фонду оплати праці [4, с.120].

Оскільки витрати праці не є однорідними, їх групують з метою контролю за видами – на основну і додаткову; за елементами – погодинна, відрядна, преміальна, оплата простоїв; за складом працівників – спискові, штатні, сумісники, за контрактами підряду; за категоріями працівників – робітники, службовці, в т. ч. керівники. Крім того, витрати праці та нараховані суми оплати групують за видами продукції та центрами відповідальності – структурними підрозділами підприємства [4, с. 120].

На основі наведеного групування здійснюють контроль використання праці та її оплати як в цілому по підприємству, так і в окремих центрах відповідальності. Власне в управлінському обліку використовується детальніша інформація, пов'язана з використанням трудових ресурсів підприємства і крім групування оплати праці за ознакою її включення у собівартість продукції (робіт, послуг) контроль здійснюється за рядом інших ознак.

В управлінському обліку не можна також нехтувати й наступним контролем за використанням праці та її оплати, оскільки при навіть скрупульозному попередньому обґрунтуванні рішень менеджерів немає стовідсоткової впевненості у їхній оптимальності. Виявити ж це можна лише на основі наступного контролю ефективності того чи іншого рішення [8, с. 51-52].

Слід зазначити, що як управлінський облік в цілому, так і організація контролю в його системі здійснюються за творчим підходом. Тому, виходячи з конкретних особливостей підприємства чи відповідного центру відповідальності, застосовуються різні методики й показники, які дозволяють забезпечити кінцеву мету такого контролю – пошук резервів підвищення ефективності виробництва.

Завдяки впровадженню управлінського обліку є можливість посилення контрольної функції бухгалтерського обліку, оскільки в підсистемі управлінського обліку застосовуються такі процедури контролю, які доповнюють притаманні єдиній системі бухгалтерського обліку.

Література

1. Голов С.Ф. Фінансовий та управлінський облік / Голов С.Ф., Єфіменко В.І. – К. : ТОВ „Автоінтерсервіс”, 1996. – 544 с.
2. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: 2001: Навч. посібник / Під ред. М.В. Кужельного. 6-те вид. – К. : А.С.К., 2001. – 272 с.
3. Зудилин А.П. Бухгалтерский учет на капиталистических предприятиях. Учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. / А.П. Зудилин –М.: Изд-во УДН, 1990. – 144 с.
4. Карпова Т.П. Управленческий учет: Учебник / Т.П. Карпова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 350 с.
5. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник / Кужельний М.В., Лінник В.Г. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.
6. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета / Нидлз Б., Андерсен Х., Колдуелл Д.. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 460 с.

7. Соколов Я. Бухгалтерський учет: от истоков до наших дней: Учебн. пособие для вузов / Я. Соколов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.

8. Хомин П.Я. Контрольна функція бухгалтерського обліку в контексті його поділу на управлінський і фінансовий Хомин П.Я., Палюх М.С.// Науковий збірник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2005. – №4. – С. 48-52.

Вікторія РОЖЕЛЮК

д.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Святослав ПИТЕЛЬ

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Потреба у формуванні облікової політики на рівні суб'єктів господарювання пов'язана з наявністю в законодавчих нормативно-правових актах альтернативних варіантів обліку, серед яких бухгалтер повинен обрати оптимальний і організувати відповідним чином його структурні складові, завдяки чому він стає активним учасником здійснення господарських операцій, а не тільки їх реєстратором.

Підприємство самостійно визначає параметри та напрями облікової політики; обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації й узагальнення інформації в них із дотриманням єдиних методологічних засад та з урахуванням особливостей господарської діяльності й наявної технології обробки облікових даних; розробляє систему і форми звітності та контролю господарських операцій, обліку для управління і визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів; затверджує правила документообігу і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку; може виділяти на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, із наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства і обирає форму організації та ведення бухгалтерського обліку; розробляє робочий план рахунків, організацію інвентаризації матеріальних цінностей, коштів і розрахунків тощо [3].

Процес формування облікової політики підприємства є складним та трудомістким. Основна мета діяльності підприємства бути досяжною, якщо правильно організовано систему бухгалтерського обліку, для чого потрібно обрати необхідні, методи обліку та правильно розподілити обов'язки між працівниками підприємства. Варто зауважити, що від вдало обраної облікової політики великою мірою залежать ефективність управління господарською діяльністю підприємства та стратегія його розвитку на тривалу перспективу. Вдало обрана облікова політика позитивно впливає на діяльність підприємства, забезпечує ефективну роботу бухгалтерії. При формуванні облікової політики підприємства з переробки продукції сільського господарства обов'язково слід дотримувати наступних основних вимог: повнота; законність; несуперечність; пріоритет змісту над формою; достовірність; раціональність; обачність. Використовуючи облікову політику, власник та адміністрація забезпечують максимальну ефективність господарської діяльності підприємства. Формування й реалізація облікової політики є тим інструментом, який дозволяє власникам вибудувати бухгалтерський облік так, щоб максимально задовольнити їхні потреби в інформації для управління своєю власністю.

Основною метою формування облікової політики є: підвищення фінансової стійкості організації, посилення її незалежності від зовнішніх факторів у результаті нарощування

джерел власних коштів; цільове накопичення і використання накопичених грошових і матеріальних ресурсів переважно на розвиток організації, її оновлення й технічне переозброєння тощо.

Загалом складовими облікової політики є методологічні та методичні аспекти, які формують її методологічний базис на основі принципів, правил та процедур щодо відображення фінансово – господарських операцій у системі бухгалтерського обліку.

Облікова політика повинна охоплювати всі аспекти облікового процесу, в тому числі методичний та організаційно-технічний: під методичним аспектом слід розуміти обрані організацією конкретні способи та методи ведення бухгалтерського обліку, наприклад, методи групування й оцінки фактів господарської діяльності, погашення вартості активів, способи застосування рахунків бухгалтерського обліку тощо; під організаційно-технічним – систему побудови бухгалтерської служби, організації внутрішньогосподарського обліку, звітності та контролю; технологію обробки облікової інформації, наприклад, прийоми організації документообігу, інвентаризації, системи облікових реєстрів та інші відповідні способи, методи і прийоми. При розробленні облікової політики підприємство повинно прагнути до формування такої політики, яка б забезпечувала досягнення оптимальних (з погляду стратегії розвитку) кінцевих результатів фінансово-господарської діяльності.

На вибір та обґрунтування облікової політики впливають такі основні фактори: організаційно-правова форма і форма власності; галузева приналежність та вид діяльності; організаційна структура і структура управління підприємством (концерн, об'єднання, підрозділ або філіал підприємства тощо); ступінь залежності від головного керуючого органу; показники, що характеризують обсяги й ефективність діяльності суб'єкта господарювання (обсяг виконання робіт, надання послуг, товарообіг, середньооблікова чисельність працюючих, рентабельність) і т.д.

Наказ про облікову політику підприємства (табл.1) після його затвердження набуває статусу юридичного документа. Він є основним внутрішнім документом, який регулює організацію облікового процесу на підприємстві та є обов'язковим для виконання всіма його службами і працівниками.

Таблиця 1

Рекомендовані основні розділи наказу про облікову політику
на переробному підприємстві [2]

№ п/п	Назва розділу	Характеристика
1	Загальні положення	Мета облікової політики, обов'язки керівника і головного бухгалтера щодо ведення бухгалтерського обліку
2	Форма обліку	Зазначається форма обліку, яку застосовує підприємство
3	Робочий план рахунків	Перелік рахунків, якими користується підприємство, створений на підставі чинного плану рахунків
4	Графік документообігу	Затверджений графік документообороту на підприємстві
5	План проведення інвентаризації	Перелік планових інвентаризацій та час їх проведення з зазначенням основних об'єктів
6	Склад фінансової, податкової, статистичної та іншої звітності	Перелік звітності, порядок її складання, затвердження і подання. Перелік посадовців, відповідальних за складання та подання звітності
7	Положення про зберігання архіву підприємства	Порядок зберігання архіву документів підприємства, відповідальний посадовець
8	Методика ведення обліку	Встановлення мінімальної вартісної межі основних засобів, вибір методу нарахування амортизації та оцінки вибуття запасів, створення резервів на оплату відпусток, резервів за дебіторською заборгованістю тощо, спосіб обліку і розподілу загальнопромислових витрат, застосування класів рахунків, інші особливості методики ведення обліку відповідно до конкретних умов підприємства – галузі та технології виробництва

Комплекс завдань, які покладають на облікову політику, надзвичайно великий. До неї відносять усі питання організації бухгалтерського обліку.

Проектування облікової політики на підприємстві є складним, трудомістким і відповідальним процесом, оскільки воно вимагає виконання складних аналітичних процедур, потребує врахування особливостей діяльності підприємства в конкретному середовищі. У статті 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» наводиться 10 чинників, якими слід керуватися при визначенні облікової політики [1].

Виходячи з існування щонайменше 20 факторів зовнішнього та внутрішнього впливу на облікову політику підприємства, можемо стверджувати, що вона є індивідуальною й повинна максимально підлаштовуватися під потреби конкретного підприємства. Тому доцільно було б створити відповідну комісію на підприємстві, яка б відповідала за розробку всієї облікової політики. До її складу можуть увійти: головний бухгалтер, головний технолог, головний механік, головний економіст, внутрішній аудитор, ревізор тощо. Якщо при розробці облікової політики звернутися до стороннього підприємства (аутсорсинг), існує ризик, що така фірма, не повністю зорієнтувавшись в усіх нюансах обліку підприємства, може вказати принципи обліку, які виявляться для нього неприйнятними.

Таким чином облікова політика підприємства – це сукупність методів обліку обраних ним серед законодавчо дозволених, враховуючи його специфіку діяльності та стратегічну мету, яка підвищує гнучкість, оперативність та ефективність прийнятих управлінських рішень.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: затв. Верховною Радою України від 16.07.1999р №996–XIV зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Рожелюк В. М. Організація бухгалтерського обліку діяльності переробних підприємств: монографія / В. М. Рожелюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 488 с.
3. Рожелюк В. М. Шляхи вирішення проблем формування облікової політики підприємства / В. М. Рожелюк, С. В. Питель / Інноваційна економіка. – 2009. – № 3 (13). – С. 79–83.

Ірина СПІЛЬНИК

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

СУТНІСТЬ ОБЛІКУ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ЙОГО ІСТОРІЇ

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» бухгалтерський облік це – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень. [1]

Слід мати на увазі, що таке поняття, як облік, правомірно розглядати з кількох різних позицій:

- як практичну діяльність людини (певне ремесло);
- як спосіб або форму мислення;
- як особливу мову ділового спілкування;
- як науку, що є системою накопиченого досвіду і знань, а також творчу діяльність, спрямовану на вирішення актуальних питань теорії і практики.

Виникнення обліку зумовлене вимогами життя, іншими словами, необхідністю знати, скільки і якого майна є в господарстві, скільки винні цьому господарству і скільки воно заборгувало. Як практична діяльність рахівництво, у тому числі господарський облік, а згодом, і бухгалтерський, існував з незапам'ятних часів і був зумовленим потребами

здійснення економічної діяльності. Окремі представники цієї професії настільки оволоділи всіма її тонкощами і досягли у своїй діяльності таких висот, що їх діяльність подекуди називають мистецтвом. Це, звичайно, – не просто, але цілком досяжно.

Водночас облік є однією з складових мислення - звичайно, не облік у його сучасному регламентованому вигляді, а підрахунок об'єктів господарської діяльності, що споконвіку притаманно людській натурі. Цікаво, що слово «ratio» перекладається з латини одночасно і як «облік», і як «розум»; тут розум та облік фактично виступають як синоніми, які позначають близькі за сенсом поняття.

Історія обліку як мови спілкування - це історія розвитку його понять і концепцій, еволюція тієї особливої фахової мови, якою можуть спілкуватися ті, що її розуміють і нею володіють. Він є з'єднуючою ланкою між господарською діяльністю і особами, які приймають рішення, а також між різними суб'єктами господарювання. У той же час, чергове поняття або категорія з'являлись тоді, коли для цього назрівала необхідність, а самі поняття - такі ключові, як, наприклад, рахунок, проведення, дебет, кредит, капітал, активи, прибуток, баланс, змінювались і розвивались з часом. Розгляд цих категорій в еволюційному русі та в обмежених певними історичними рамками контекстах, напевне, краще за все послужить їх розкриттю і засвоєнню.

Протягом багатьох століть відбувалося накопичення практичного досвіду і знань у галузі рахівництва, що призвело до необхідності їх теоретичного узагальнення у формі наукової теорії (рахункознавства), яка до того ж покликана вирішувати чимало проблем, що неминуче виникали через наявність значного числа неочевидних, неповних, або неузгоджуваних між собою теорій, нагромадження догм, усталених стереотипів і суперечливих емпіричних правил тощо. Все це – передвісники і логічні причини наукового знання, які дали початок розвитку облікової науки. З ремесла, практичної діяльності виникає окрема галузь наукових знань.

Загально визнаною періодизацією розвитку обліку відзначається, що середина XIX ст. – той рубіж, коли в країнах континентальної Європи стрімко стала розвиватися наукова бухгалтерська думка, або те, що скептики вважають ілюзією або колекцією помилок, а облік починає набувати наукового характеру. На той час вже було закладено основи окремих напрямків обліку, основних облікових теорій, виокремлено парадигми, форми обліку та моделі рахівництва, постала проблема оцінки, окреслилося розуміння предмету і методу обліку, здійснено спроби класифікації рахунків, поділу обліку на синтетичний та аналітичний, започатковано особливий понятійно-категорійний апарат і семіотику (семантику, синтаксис та прагматику) облікового дискурсу як специфічної мови ділового спілкування. Все це – передвісники і логічні причини наукового знання, які дали початок розвитку науки обліку.

Промислова революція, винаходи і відкриття сприяли прискореному розвитку нових галузей промисловості, швидкими темпами зростала торгівля; будувалися магістралі та залізниці; набирало обертів пароплавання; розвивалися пошта і телеграф; були введені в обіг векселі та чеки; зазнали перетворень мінова та кредитна системи; збільшувався обсяг біржових операцій і торговий оборот більшості корпоративних підприємств; підвищувався рівень загальної та спеціальної освіти населення, - все це сприяло усвідомленню необхідності раціонального, ефективного, інформативного обліку і звітності, а відтак, - дало відчутний поштовх розвитку облікової науки і професії бухгалтера [3, с. 242].

Період кінця XIX ст. – середина XX ст. був часом становлення бухгалтерського обліку як сфери наукових знань, у якому стверджуються теоретичні засади обліку як науки. Зародження теорії докорінним чином змінювало характер практики. Теоретичні розробки узагальнювали практику і разом з тим удосконалювали її [6, с. 4].

Формування науки бухгалтерського обліку, яке зумовлене сукупністю техніко-технологічних, економічних і соціальних факторів, пов'язують з XIX-XX століттями. В Україні це становлення відбувалося за особливих обставин, що не могло не позначитися на

стані національної облікової системи, з якою наша держава опинилася на порозі здійснення ринкових перетворень і приведення облікової методології до рівня світових вимог.

Однак, зважаючи на значимість цього періоду еволюції науки про бухгалтерський облік для її подальшого розвитку, значний обсяг теоретичних розробок і практичних напрацювань, які не повинні бути назавжди відкинутими через неприйняття історичного контексту їх походження, важливість концептуального розвитку методології бухгалтерського обліку та її гармонізації з міжнародними вимогами, вкрай актуальними залишаються подальші дослідження у цій царині, які потребують розробки нових підходів, адже значна кількість окреслених проблем є предметом наукових дискусій і залишаються досі невирішеними.

Багато віків бухгалтерські працівники практично не цікавилися історією свого фаху. І їх вини у цьому немає, бо цікавість до історії як науки в людства виникла лише на певному етапі його розвитку. Домінувала думка, що історичні події не мають будь-якого практичного значення, тому їй не потрібно займатись важкою і непотрібною працею дослідженням минулого [7].

Проте, лише вивчаючи історію науки, можна зрозуміти та усвідомити ті помилки і недоліки, які мали місце в сфері організації і ведення обліку в минулому та існують на сучасному етапі; а також дати об'єктивну оцінку досягненням в галузі за багато століть розвитку теорії і практики «мови бізнесу».

Бухгалтерський облік в історичному аспекті - це пошук доцільних відповідей на актуальні облікові питання. Історична еволюція бухгалтерського обліку розглядається не заради неї самої, а для полегшення розуміння теперішнього і передбачення майбутнього. «Історичну хроніку пише той, кого цікавить сучасне», - писав Гете.[7]

Виникнення та розвиток обліку є невід'ємною складовою частиною всієї історії суспільства. Він не виник водночас, а виникав поступово протягом тривалого періоду часу. Сучасна наука не дала однозначної відповіді, який момент слід вважати виникненням обліку. В багатьох випадках це пояснюється недостатньою кількістю джерел, що збереглися, - тих облікових документів, які використовувалися нашими попередниками.

Бухгалтерський облік був покликаний до життя практичною потребою. Іноді він розвивався успішно, іноді заходив у глухий кут і призводив до розчарувань. Дослідники помилялись, однак, усвідомивши це, починали пошук знову і знову. Становлення обліку - це діалектичний, поступовий процес, мета якого - забезпечити прийнятні умови послідовного, безперервного, раціонального і успішного виконання функцій бухгалтерського обліку. Вся історія бухгалтерської праці, за своєю сутністю, є поступовим рухом до вирішення трьох основних завдань:

- зробити облік максимально інформативним і точним;
- досягти його простоти і дешевизни;
- отримати своєчасну інформацію про факти господарського життя.

Вивчення історії бухгалтерського обліку передбачає аналіз минулого досвіду, сильних і слабких сторін, з'ясування переваг і недоліків облікової теорії та практики за певних умов історичного розвитку; критичне оцінювання методологічних надбань вітчизняних вчених у сфері бухгалтерської науки; дослідження генезису основних облікових парадигм, концепцій, теорій та категорій.

Надзвичайно актуальною бачиться необхідність використання історичного досвіду для вдосконалення сучасної теорії і практики обліку як системи, що постійно розвивається. Історична спадкоємність визначає розвиток методології бухгалтерського обліку, зумовлює необхідність встановлення чітких орієнтирів при окресленні перспектив подальшого розвитку облікової науки, розробленні концептуальних основ систем сучасного обліку, реформуванні вітчизняної облікової системи та її гармонізації з передовою світовою обліковою наукою і практикою [4].

Дослідження розвитку бухгалтерського обліку в Україні дає можливість окреслити основні його історичні закономірності: актуальність накопиченого досвіду; спадкоємність позитивних моментів попередніх епох; залежність розвитку системи бухгалтерського обліку

від загального рівня розвитку економіки та характеру соціально-економічної системи; відносна самостійність як окремих елементів, так і системи бухгалтерського обліку в цілому відносно рівня соціально-економічного устрою та можливих перспектив його зміни; поглиблення вимог з боку користувачів до рівня інформаційної насиченості бухгалтерського обліку [2].

Література

1. Закон України від 16.07.1999 № 996-XV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Белова І.М. Бухгалтерський облік в Україні у XIX-XX столітті [Текст] / І.М. Белова, І.В. Спільник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – №14, Ч. 1.– С. 22-26.
3. Клименко Д.О. Зародження бухгалтерії та формування бухгалтерського обліку як науки [Електронний ресурс] / Д.О. Клименко «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 8 (29). Ч. 1. – 2011. С. 236 – 245. – Режим доступу : file:///C:/Users/User/Downloads/ecnof_2011_8_32.pdf
4. Корягін М.В. Концептуальний розвиток методології бухгалтерського обліку : монографія. [Текст] / М.В. Корягін, П.О. Куцик – Львів : ЛКА, 2015. – 239 с.
5. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: монографія. [Текст] / Малюга Н.М. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 548 с.
6. Мних Є.В. Розвиток обліку в Галичині (історичні та методологічні аспекти) : монографія [Текст] / Є.В. Мних, В.Є. Швець, І.Й. Яремко – Львів : Каменярь, 2000. – 208 с.
7. Остап'юк М.Я. Історія бухгалтерського обліку: Навчальний посібник/ 2-ге вид. виправ. і доповн. / М.Я. Остап'юк, М.Р.Лучко, Й.Я. Даньків. – Київ: Знання, 2009. – 278 с. (Вища освіта 21 століття).
8. Томчук О. Ф. Розвиток бухгалтерського обліку в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/23_snd_2008/economics/26620.doc.htm
9. Швець В. З історії розвитку українського бухгалтерського обліку (друга половина XIX - початок XX ст.) [Текст] / В.Є. Швець // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002. – №7. – С. 28-31.
10. Яремко І.Й. Історія обліку, аналізу та аудиту : навч. посіб. [Текст] / І. Й. Яремко, О.С. Лемішовська. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015.– 220 с.

Олександр ШАШКЕВИЧ

к.е.н., доцент, докторант

Тернопільський національний економічний університет

ДОСВІД АУДИТУ ТАЄМНИХ ВИДАТКІВ ТА ВИДАТКІВ НА УТРИМАННЯ ВИЩИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Франція

Аудит таємних видатків.

Кабінет Прем'єр-міністра Франції має окрему бюджетну лінію «таємні фонди». Прем'єр-міністр має право вільного розпорядження цим фондом. Оскільки ці кошти використовуються як спеціальне фінансування розвідувальних служб, їх витрачання перевіряє спеціальна комісія, що складається з двох членів Caisse des Dépôts et Consignations (CDC) – французької фінансової установи державного сектору, та одного співробітника L'inspection générale des finances (IGF) – Генеральної інспекції Міністерства фінансів. Комісія конфіденційно звітує Прем'єр-міністрові у формі письмового звіту, який складається лише в одному примірнику.

Поточні організаційні та особисті витрати спецслужб включаються до бюджетів міністерств оборони, поліції та закордонних справ. Ці витрати перевіряються CDC і обговорюються на засіданні за участі невеликої кількості користувачів інформації. Письмовий звіт є конфіденційним і надається обмеженому колу користувачів в межах необхідної інформації.

Аудит видатків на утримання Президента Республіки.

Видатки на утримання Президента вважаються політично важливими. CDC визначає, чи їх загальна сума відповідає бюджету, затвердженому Парламентом. Детально самі видатки не перевіряються.

Основна частина видатків на утримання Президента покривається за рахунок видатків різних міністерств: наприклад, житло – Міністерства культури, охорона – Міністерства поліції, транспорт – Міністерства оборони та внутрішніх справ, державні візити – Міністерства закордонних справ тощо. Ці витрати перевіряються звичайним способом.

Аудит видатків на утримання Парламенту.

За традицією витрати парламенту не підлягають аудиту. CDC лише визначає, чи їх загальна сума відповідає затвердженому бюджету. Існує конфіденційний бюджетний консультативний комітет, який складається з восьми членів Парламенту та трьох членів CDC. Цей комітет консультує Президію Парламенту щодо бюджету на наступний рік [1].

Федеративна Республіка Німеччина

У 1969 році Парламент ФРН вніс зміни до Конституції, якими встановив принцип повного аудиту, що охоплює усі сфери діяльності органів державної влади. Але перевірки таємних видатків можуть здійснюватися за спеціальними процедурами згідно з законом. Німецька система аудиту знайшла таке рішення: хоча проведення аудиту і забезпечується, однак застосовуються обмеження щодо кількості залучених аудиторів та у звітуванні.

Аудит таємних видатків на оборону.

Видатки підлягають повному аудиту. Проте невелика кількість важливих даних має бути опущена або інформація повинна бути узагальнена перед публічною публікацією. В окремих випадках дані є настільки тісно взаємопов'язаними, що не можна відрізнити інформацію, яку не слід розголошувати, від даних, які можуть бути оприлюднені. У таких випадках, коли оборонний проект є цілком таємним, а звіт – позначений обмеженим доступом, дана інформація видається лише кільком призначеним і належним чином уповноваженим посадовим особам.

Аудит видатків на утримання спеціальних та розвідувальних служб.

У федеральному бюджеті закладені лише загальні суми асигнувань, затверджених Парламентом для трьох секретних служб. Їхні бюджети детально обговорюються таємним комітетом за участі п'яти членів парламентського комітету з питань бюджету. Таємний комітет повідомляє бюджетному комітету суми, що підлягають забезпеченню з федерального бюджету. Ці бюджетні лінії затверджуються без подальшого обговорення.

Аудитори перевіряють секретні служби таким же чином, як і будь-яке інше державне агентство. Критеріями аудиту є регулярність, достовірність та ефективність. Однак, результати перевірок повідомляються лише тому ж таємному бюджетному комітету, відповідному міністерству та Міністерству фінансів.

Персональний аудит Президентом Федерального суду аудиторів – Bundesrechnungshof (BRH)

Секретний та спеціальний фонд Міністерства закордонних справ та дискреційний фонд Федерального Канцлера підлягають перевірці особисто Президентом BRH. Він повинен визначити, що кошти не витрачаються на такі заходи, як розваги, або надмірне фінансування програм, передбачених іншими статтями бюджету, або фінансування програм, які Парламент відхилив під час бюджетних слухань. Президент BRH повідомляє свої висновки Постійному секретарю МЗС та Голові Федеральної канцелярії. Якщо він визнає, що висновки мають суттєві парламентські інтереси, він може передати їх лише головам двох палат Парламенту, Федеральному Канцлеру та Федеральному міністру фінансів [2].

Велика Британія

Генеральний контролер – Генеральний аудитор (The Comptroller and Auditor General (C&AG) Сполученого Королівства повинен надати офіційний аудиторський висновок щодо річних фінансових звітів [3]. До 1994 року C&AG мав повний доступ до всіх державних видатків, окрім видатків Служби безпеки та Секретної служби розвідки. Державний бухгалтерський комітет (РАС) у 1879 р. ухвалив рішення про те, що фінансування будь-яких послуг, що мають конфіденційний характер, повинні фінансуватися за рахунок асигнувань Секретної служби, також не передбачалось, що C&AG буде перевіряти ці асигнування. Оскільки C&AG повинен надавати аудиторський висновок щодо всіх бюджетних видатків, таємні видатки обумовлювалися спеціальним сертифікатом, у якому зазначалося: «Я підтверджую, що суми, зазначені у вищевказаному звіті, були витрачені (і отримані), про що підтверджують сертифікати від відповідальних Міністрів Корони».

З 1 квітня 1994 року були внесені зміни до Закону про розвідувальні служби. Статті бюджету для секретних служб не розкривають розподіл видатків між агентствами, але відображають розподіл поточних та капітальних видатків.

Кожне з агентств веде облік, який перевіряється C&AG. Ці видатки не публікуються, але звіт про консолідоване фінансування надається Парламенту. C&AG сертифікує консолідований облік. Таким чином, C&AG має повний доступ до інформації, однак ця інформація не залишає його офісу.

На сьогоднішній день C&AG має повний доступ до інформації, яка потрібна йому для аудиту. Тільки такі деталі, як імена агентів, цілі операцій і т. д. можуть бути приховані від нього.

C&AG не публікує у звітах до Парламенту та/або РАС будь-яку інформацію, яка є надзвичайно важливою з міркувань безпеки. За таких обставин він консультується з Головою Комітету. РАС погодився, що у таких справах Голова робить необхідні запити і не інформує весь комітет.

Вважаємо, що три країни, розглянуті нами, пропонують розумні практики, які застосовуються у більшості країн. З них можна зробити окремі загальні висновки.

Парламент повинен визначати чи видатки є таємними, затверджуючи бюджетне законодавство та визначати окремі статті річного бюджету як таємні. Зазвичай таємні видатки також можуть вважатися видатками на утримання вищих органів державної влади. Тобто, чіткий розподіл між таємними видатками та видатками на утримання вищих органів державної влади здійснити на практиці доволі важко.

Якщо видатки вважаються лише політично важливими, як витрати глави держави в більшості країн, аудитор повинен діяти конфіденційно, але в принципі допускається повний доступ до інформації, яка йому потрібна.

Основний принцип полягає в тому, що аудитор повинен виконувати ті самі стандарти безпеки, які застосовуються до аудиторської діяльності. Залежно від рівня секретності аудитор повинен вжити належних заходів для захисту інформації від несанкціонованого доступу. Ці заходи можуть включати: використання відокремлених приміщень, спеціального секретного реєстру, кімнати для переговорів з прослуховуванням та встановлення окремих копіювальних машин та комп'ютерів. Крім того, будь-який аудитор, що займається питаннями таємного аудиту, повинен регулярно перевірятись у суворій відповідності до затверджених вимог, щоб підтримувати високий рівень безпеки персоналу.

У випадку перевірки видатків, що офіційно визнані парламентом таємними, аудитор повинен ставити за мету повне охоплення цих видатків аудитом, але бути готовим обмежити кількість залучених до аудиту працівників та обмежити кількість користувачів інформації, що знаходиться в аудиторських звітах.

Обмеження кількості співробітників, за окремих випадків, може означати лише залучення одного аудитора. Чим більше людей знає про секретну проблему аудиту, тим важче захистити інформацію. Тому планування аудиту таємних видатків передбачає

визначення мінімального числа персоналу, який повинен бути залучений до його проведення.

Як зазначено вище, аудитор також повинен бути готовий обмежити кількість користувачів інформації, що знаходиться в аудиторських звітах. Чим більше копій звіту існує, тим важче захистити інформацію [4].

Залежно від рівня секретності, аудитор може вибрати одну з наступних форм звітування:

- усний звіт;
- усний звіт з додатковим письмовим звітом, який знищується після зустрічі в присутності аудитора;
- один примірник письмового звіту;
- обмежена кількість письмових звітів;
- кожен звіт індивідуалізований, доставлений кур'єром з врученням адресатам;
- письмовий частковий звіт («дезінфікований звіт»), з додатковою інформацією, що надається усно або в окремому, обмеженому письмовому звіті.

Точне поєднання процедур аудиту таємних видатків та видатків на утримання вищих органів державної влади, що використовуються в досліджуваних країнах для кожної конкретної держави буде відрізнятися залежно від її традицій та адміністративних механізмів.

Література

1. <http://www.caissedesdepots.fr>
2. <https://www.bundesrechnungshof.de/en/bundesrechnungshof>
3. <https://www.nao.org.uk>
4. OECD (1996), “The Audit of Secret and Politically Sensitive Subjects: Comparative Audit Practices”, SIGMA Papers, No. 7, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/5kml6g916dlw-en>

Микола ШУЛЬСЬКИЙ

д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій

імені Степана Гжицького

Андрій ШУЛЬСЬКИЙ

к.е.н., доцент
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького

АНАЛІЗ РІВНЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВЩИНИ

Аграрне виробництво характеризується, як відомо, цілим комплексом різноманітних показників, серед яких важливе місце займає показник рентабельності виробництва. Статистичними органами цей відносний показник визначається, як «відношення прибутку (збитку) від реалізації продукції сільського господарства до її повної собівартості (5, с.181) Для аналізу рівня рентабельності аграрного виробництва в сільськогосподарських підприємствах Львівщини нами використано статистичні дані за 2010 р. і 2016 р. При цьому ці показники розглянуто в розрізі окремих організаційних форм господарювання (господарські товариства, приватні підприємства (включаючи фермерські), виробничі кооперативи та державні підприємства). Одночасно варто зауважити, що в статистичних збірниках сільськогосподарське підприємство трактується, як «суб'єкт господарювання, який має право юридичної особи, або відокремлений підрозділ юридичної особи, що здійснює

систематичну виробничу діяльність у галузі сільського господарства. До складу сільськогосподарських підприємств включають також фермерські господарства» (5, с.184).

Із цим визначенням сільськогосподарських структур можна в основному погодитися, за виключенням того, що до складу сільськогосподарських підприємств відносять фермерські господарства. На наше переконання цю форму господарювання слід було б виділити в окрему групу. Аргументами такого твердження є те, що фермерство – це нова для умов України форма господарювання, яка позитивно себе зарекомендувала у передових країнах світового простору. Це по-перше, а по-друге, її функціонування слід детально, глибоко та різновекторно досліджувати, аналізуючи в конкретизованих формах наслідки фермерського господарювання. Розглядаючи фермерство у складі групи приватних підприємств не вдається всебічно проаналізувати фермерську діяльність. Із-за цих обставин, ми вважаємо за необхідне врахувати ці зауваження статистичними органами при удосконаленні статистичної документації.

Метою даної публікації є як аналіз рівня рентабельності ведення аграрного виробництва взагалі у розрізі виділених організаційних форм господарювання, так і окремих видів продукції сільського господарства. Це необхідно, перш за все, для того, щоб визначити, які галузі аграрного виробництва доцільно розвивати в тих чи тих організаційно-господарських структурах і на основі цього планувати їх розвиток як на ближчу, так дальнішу перспективу.

Варто також зауважити, що питання рівня рентабельності, яка є основою дослідження ефективності ведення аграрного виробництва приділяли і приділяють увагу ціла плеяда науковців-аграрників. Назвемо деяких із них: І.Ф. Баланюк, О.В. Бондар, О.І. Жук, В.К. Збарський, Л.М. Пархоменко, О.М. Шпичак, А.М. Шульський та інші.

Разом з тим зазначимо, які б не були всебічні і ґрунтовні дослідження рівня рентабельності, вони не були, не є і не будуть кінцевими та остаточними. Адже аграрне виробництво не є застиглою формою господарювання, а воно постійно розвивається під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища і кожен господарський рік характеризується показниками, яких скажімо, не було у попередньому році. Одержані нові наслідки господарювання вимагають використання певних підходів до їх аналізу та узагальнення. А це, у свою чергу, спонукає до необхідності написання нових монографій, брошур, статей, тез, що фактично ми проводимо, готуючи дану публікацію.

Наведені дані в таблиці 1 показують, що на протязі досліджуваних років в організаційно-господарських структурах Львівщини відбулись певні зміни у частці збиткових господарств та рівні рентабельності взагалі і в галузевому розрізі зокрема.

Таблиця 1

Рівень рентабельності аграрного виробництва за організаційними формами господарювання Львівщини, %*

Показники	Господарські товариства		Приватні підприємства (включаючи фермерські)		Виробничі кооперативи		Державні підприємства	
	2010 р.	2016 р.	2010 р.	2016 р.	2010 р.	2016 р.	2010 р.	2016 р.
Частка збиткових підприємств до загальної кількості	50,5	17,3	41,9	3,1	–	–	100,0	1,2
Рівень рентабельності від реалізації сільськогосподарської продукції	31,0	17,2	17,7	33,8	2,3	25,9	–15,1	3,3
у тому числі продукції								
рослинництва	43,0	16,2	27,7	35,9	12,9	89,9	–11,5	2,5
тваринництва	2,0	19,7	–4,1	–4,0	–1,5	–29,6	–17,5	7,5

Примітки: * тут і надалі використано матеріали Статистичних збірників (5; 6).

Так, скажімо, коли у 2010 р. більше половини господарських товариств була збитковою (-50,5%), приватних підприємств, включаючи (фермерські господарства) – 41,9, а державні підприємства всі були збитковими (їх було всього 6 господарств), то в 2016 р. ці показники поліпшились і відповідно становили, %: 17,3; 3,1; і 1,2. Неабиякий інтерес представляють рівні рентабельності від реалізації сільськогосподарської продукції досліджуваними формами господарювання. У 2010 р. господарські товариства вели господарську діяльність рентабельно, приватні підприємства та виробничі кооперативи допустили збиткове ведення тваринництва, а державні підприємства функціонували на збитковій основі. Через 6 років ситуація змінилась в позитивний бік, хоча виробництво тваринницької продукції у приватних підприємствах та виробничих кооперативах залишалось нерентабельним. Найкраще у 2016 р. спрацювали державні підприємства, забезпечуючи рентабельне ведення господарської діяльності взагалі та в рослинництві і тваринництві зокрема.

З аналізу наведеної цифрової інформації, що представлена в таблиці 1, можна констатувати проте, що у 2016 р. у порівнянні з 2010 р. відбулись позитивні зміни у продукуванні аграрної продукції різними формами господарювання. Це, у свою чергу вказує на наявні потенційні можливості щодо підвищення рівня рентабельності різними формами господарювання. При цьому слід звернути увагу на виробництво продукції тваринництва приватними підприємствами та виробничими кооперативами, яке ведеться нерентабельно. Тут слід відшукувати як внутрішні резерви, так і держава повинна сприяти виробництву окремих видів тваринницької продукції. Яких саме видів? Відповідь на це питання може дати аналіз цифрової інформації, що наведена у таблиці 2.

Таблиця 2

Рівень рентабельності основних видів продукції сільського господарства у різних організаційних формах господарювання Львівщини.

Види продукції	Господарські товариства		Приватні підприємства (включаючи фермерські)		Виробничі кооперативи		Державні підприємства	
	2010 р.	2016 р.	2010 р.	2016 р.	2010 р.	2016 р.	2010 р.	2016 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Культури зернові та зернобобові	4,6	8,2	4,3	16,1	14,7	...*	-9,9	4,0
Буряк цукровий фабричний	39,4	33,4	107,5	69,5	-3,2	-**	-3,6	-
Картопля	36,5	-9,2	101,2	11,2	-	...	-	-
Культури овочеві відкритого ґрунту	16,9	1,1	169,9	31,9	-	-	-	-
Молоко	5,5	23,9	6,1	10,8	54,7	...	0,0	19,2
Велика рогата худоба на м'ясо	-35,7	-0,3	-32,0	-33,9	-53,3	...	-48,9	-16,4
Свині на м'ясо	10,3	36,1	17,3	-4,4	-40,6	-	-18,4	-
Птиця на м'ясо	2,3	-1,0	7,3	...	-	-	-	-
Яйця курячі	-8,4	24,1	11,9	...	-	-	-	-

Примітки: *... відомості відсутні;

** – не була яєця.

Показники рівня рентабельності основних видів продукції сільського господарства у різних функціонуючих формах господарювання Львівщини характеризуються на протязі досліджуваних років значною строкатістю їх цифрових величин. Так, скажімо, коли у 2010 р. рівень рентабельності виробництва цукрового буряка фабричного господарськими товариствами становив 39,4%, приватними підприємствами (включаючи фермерські) 107,5 %, то виробничі кооперативи виробляли продукцію фабричного цукрового буряка нерентабельно (рівень збитковості становив -3,2% і в державних підприємствах -3,6%).

З наведеного аналізу можна констатувати проте, що хоча за досліджувані роки в аграрному виробництві Львівщини зроблені певні позитивні зміни щодо підвищення рівня

рентабельності галузі, однак вони не в повній мірі можуть задовольняти вимоги сьогоднішнього дня. Тут у першу чергу слід звернути увагу на виробництво продукції м'ясного скотарства, використовуючи внутрішні резерви господарюючих суб'єктів, а також дійову допомогу держави.

Література

1. Баланюк І.Ф. Галузева структура виробництва в сільськогосподарських підприємствах / І.Ф. Баланюк, О.І. Жук. – Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. – 184 с.
2. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах. Випуск 9 / Шпичак О.М., Бондар О.В., Пархоменко Л.М. та ін. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2015. – 426 с.
3. Господарський кодекс України [текст] чинне законодавство України зі змінами та доповненнями на 3 вересня 2014 р.: (відповідає офіційному текстові). – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 142 с.
4. Збарський В.К. Конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств / В.К. Збарський, М.А. Мисевич. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 310 с.
5. Сільське господарство Львівської області / Статистичний збірник / За ред. Г. Корисько. – Львів, 2017. – 184 с.
6. Статистичний збірник «Сільське господарство Львівщини» / За ред. С.О. Матковського. – Львів, 2011. – 174 с.
7. Шульський А.М. Сільськогосподарські підприємства в системі ведення аграрного виробництва Львівщини / А.М. Шульський // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія «Економічні науки». Том 15, № 1(55). Частина 5. – Львів, 2013. – С. 242 – 246.

Олексій ЯРОЦУК

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

Повільне закладення підвалин ринкової економіки в Україні не дозволило отримати очікуваний успіх у вирішенні найважливіших аспектів суспільного життя, які відносяться до продовольчої безпеки, приватизації землі, привело до стагнації економіки та зниження рівня добробуту населення.

Розвиток земельних відносин неможливий без об'єктивної оцінки вартості землі. Незважаючи, на існування досить великої кількості факторів, що впливають на формування вартості земель, всі вони виявляються в двох основних показниках: дохід від ведення господарства та ринкової вартості землі.

Відносини в сфері оцінки землі сільськогосподарського призначення регулюються такими основними законодавчими і нормативними документами: законами України від 11.12.2003 р. № 1378-IV «Про оцінку земель» та від 06.10.1998 р. № 161-XIV «Про оренду землі», Земельним кодексом України від 25.10.2001 р. № 2768-III, Податковим кодексом України від 02.12.2010 № 2755-VI, постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.1995 р. № 213 «Про Методику нормативної грошової оцінки земель населених пунктів», наказом Держкомзему України, Мінагрополітики України, Мінбуду України, УААН від 27.01.2006 р. № 18/15/21/11 «Про Порядок нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів» (наказ зареєстровано в Мін'юсті України 05.04.2006 р. за № 388/12262). Законом України «Про оцінку землі» визначено, що існують такі види оцінки землі: грошова, економічна і бонітування ґрунтів.

Грошова оцінка земельних ділянок буває двох видів: нормативна та експертна.

В основі нормативної грошової оцінки земельних ділянок закладені неринкові механізми формування вартості. Нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь в Україні була проведена в повному обсязі станом на 01.07.1995 р. відповідно до Методики нормативної грошової оцінки земель населених пунктів, затвердженої постановою Кабінету Міністрів в Україні від 23 березня 1995 року № 213.

Результати зазначеної нормативної грошової оцінки є базою для справляння земельного податку, фіксованого сільськогосподарського податку, орендної плати за земельні ділянки державної або комунальної власності, визначення мінімального розміру орендної плати за земельну частку (пай), державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно закону. Чітке використання затвердженого алгоритму дозволяє з високим рівнем точності здійснити оцінку будь-якої земельної ділянки. При цьому особлива увага приділяється визначенню найефективнішого використання земельної ділянки. При цьому враховується дозволене його використання з урахуванням діючих норм і правил, а також економічна доцільність того чи іншого проекту.

На ціну земель сільськогосподарського призначення впливають такі основні фактори, як:

- економічні – визначаються: доходом, який отримує підприємство з даної ділянки; інвестиціями, залученими на даній території; станом фінансової підтримки галузей сільського господарства;
- соціальні – характеризують використання землі, попит і вартість землі;
- фізичні – пов'язані з навколишнім середовищем і характером місця розташування земельної ділянки;
- природно-кліматичні – визначають напрями ведення сільськогосподарського виробництва, вибір пріоритетних напрямків вирощування зернових культур.

Згідно вище згаданої законодавчої бази України, нормативна оцінка земельних ділянок здійснюється за наступними підходами: прибутковим (капіталізація чистого доходу від використання земельної ділянки), порівняльним (зіставлення вартості продажу подібних земельних ділянок), витратний підхід (облік витрат на земельні поліпшення). Кожен з перерахованих підходів має свої особливості та специфіку їх використання.

Прибутковий підхід є одним з кращих, з точки зору досягнення головної мети підприємства. Сутність даного підходу визначається шляхом розрахунку поточної вартості майбутніх доходів, які виникають в процесі реалізації даного майна.

В основі дохідного підходу до оцінки землі – принцип очікування, який застосовується тільки до тих земельних ділянок, які приносять дохід. Ринкова вартість земельної ділянки розраховується методом дисконтування очікуваних рентних доходів та інших вигод. Грошові потоки від володіння земельною ділянкою, а також в процесі її перепродажу дисконтуються в справедливую вартість.

У цьому підході використовуються методи прямої і непрямой капіталізації. Метод прямої капіталізації здійснюється шляхом капіталізації річного рентного доходу від використання земельної ділянки в її вартість відповідною ставкою капіталізації).

Залежно від використання земельної ділянки рентних доходом може бути:

- дохід, розрахований від використання земель як сільськогосподарських, садівничих або лісових;
- дохід, визначений як залишок від використання майнового комплексу;
- дохід як орендна плата за використання земельної ділянки.

Порівняльний підхід формується шляхом порівняння земель, які мають подібні властивості. Він заснований на застосуванні принципу заміщення, тобто визначенні вартості земель-аналогів. Однак дані землі мають певні відмінності, в свою чергу, призводить до коригування цих відмінностей.

Витратний підхід ґрунтується на вартості заміщення землі у тій же корисності за рахунок виключення всіх видів зносу. Даний підхід ефективний у використанні земель спеціального призначення.

Експертна грошова оцінка, містить інструментарій, що включає дев'ять етапів оцінки земельних ділянок, заснованих на комбінації різних підходів до оцінки майна.

На відміну від нормативної грошової оцінки, в рамках експертної оцінки земельної ділянки розглядаються, перш за все, як основна складова нерухомості (житлова, виробнича, комерційна), ринки яких в достатній мірі сформувалися в багатьох регіонах України. Це дозволяє при визначенні вартості землі максимально врахувати ринкові чинники. Крім того, оцінка вкладу землі в загальну прибутковість об'єкта нерухомості забезпечує визначення поточної вартості реального, а не потенційного рентного доходу, в якому акумулюються індивідуальні властивості земельної ділянки і локалізованої в її рамках діяльності, а також економічна ситуація, що склалася в населеному пункті і в цілому по країні на момент оцінки. Експертна оцінка ґрунтується на зовсім інших принципах, що дозволяють застосовувати гнучкі підходи до визначення вартості земельної ділянки. Методи експертної оцінки земельних ділянок викладені в постанові Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2002 р. № 1531 «Про експертну грошову оцінку земельних ділянок». Новий Земельний кодекс в ст. 202 закріпив застосування експертної оцінки поряд з нормативною.

Оцінюючи сучасний стан ринку землі в Україні, необхідно відзначити недостатню розвиненість деяких його елементів. Це в свою чергу обумовлено специфікою відносин власності на землю, а саме, орендними відносинами. Тому, виходячи з поставлених завдань оцінки землі, під економічною оцінкою землі слід розуміти норматив, який виражає в грошовій формі цінність земельної ділянки при його використанні у відповідних цілях. Цінність в даному випадку характеризує відносну величину і висловлює порівняльну оцінку. При оцінці вартості земель сільськогосподарського призначення необхідно враховувати врожайність ґрунтів відповідно до нормативів.

Ринок землі виявляється в системі економічних відносин, забезпечуючи мобільність цього ресурсу, і відкриває можливість до перерозподілу прав користування і володіння земельними ділянками між суб'єктами господарювання.

Таким чином, з огляду на, що в ринкових умовах господарювання земельні ресурси є одним з головних сегментів ринку, необхідно створити методологічну базу для оцінки землі, яка буде базуватися на основних економічних підходах, з метою оцінки вартості земельних ділянок, забезпечення економічного регулювання якості та місця розташування ґрунтів, діючих розмірів ставок земельного податку.

В Україні на сьогодні не створено прозорого ринку землі сільськогосподарського призначення. У зв'язку з неефективним перерозподілом прав власності на землю виявилися зруйновані матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств, знизилася продуктивність сільськогосподарського призначення.

Формування ринку земель сільськогосподарського призначення має базуватися на соціальних орієнтирах для реалізації інтересів сільських жителів в процесі реалізації землі, чітким державним регулюванням ринку землі, створення системи цінових і податкових важелів впливу на ринковий оборот землі, а також доопрацювання основних законодавчих проектів, які регулюють ринок землі. Крім того, необхідно вдосконалити порядок і ведення Державного земельного кадастру, а також стимулювати до раціонального використання земель. Перші кроки у цьому напрямку уже зроблено. Мінагрополітики спільно з Державним агентством електронного урядування та Transparency International Україна створили Державний земельний кадастр, який відтепер працюватиме на технології Blockchain. Впровадження цієї технології дозволить забезпечити надійну синхронізацію даних, що унеможливить їх підміну в результаті зовнішнього втручання, а також дасть можливість здійснювати громадський контроль за системою.

Валентина ЯСИШЕНА

к.е.н., доцент, зав. кафедри бухгалтерського обліку та аудиту

Віктор ПИЛЯВЕЦЬ

к.е.н., доцент

Вінницький навчально – науковий інститут економіки
Тернопільський національний економічний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА РОЗРАХУНКОВО-ПЛАТІЖНОЮ ДИСЦИПЛІНОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Як свідчить практика діяльність виробничих підприємств складається загалом із трьох основних процесів: процес постачання, виробництва і реалізації

Кожен із цих процесів супроводжується фінансовими потоками або виникненням дебіторської та кредиторської заборгованості, що в майбутньому все одно призведе до руху грошових коштів (або інших засобів платежу) як усередині підприємства, так і ззовні, що визначається як розрахунково-платіжні операції.

Своєчасне перерахування і отримання у встановлені терміни платежів за поставлену (відвантажено) продукцію, виконані роботи чи надані послуги або кредити, а також своєчасна і повна сплата податків до бюджету та відрахувань до позабюджетних фондів прямо чи опосередковано впливає на фінансовий стан підприємства.

Особливого значення на даний час набуває контроль за фінансовою дисципліною постачальників (через підвищені вимоги до якості сировини й терміну постачання) та споживачів (через значну частку комерційного кредитування та високу питому вагу дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємства).

Протягом свого історичного розвитку розрахунково-платіжні відносини під впливом адміністративних та ринкових механізмів постійно змінювалися та піддавалися еволюції. Ці процеси зумовили якісні зрушення у всій системі виробничо-торговельних відносин. Безперечним є факт зростання розрахунково-платіжних відносин між підприємствами, а це в свою чергу потребує належної організації управління дебіторською та кредиторською заборгованістю [2, с.37].

На обсяг і структуру грошового обороту впливають стадії виробництва та споживання. Тривалий виробничий процес, який потребує збільшення виробничих запасів, призводить до збільшення платежів, пов'язаних із їх придбанням. Зростання трудомісткості продукції збільшує платежі, пов'язані з оплатою праці. Прямі й зворотні зв'язки між виробництвом і споживанням здійснюються через стадії розподілу й обміну за допомогою грошового обороту.

Своєчасне виконання зобов'язань перед державним бюджетом, кредитною системою та постачальниками, вчасна видача зарплати при одночасному виконанні виробничих завдань об'єктивно свідчать про успішність господарської діяльності підприємства. І навпаки, прострочення платежів до державного бюджету і кредитної системи, а також порушення строків виплати заробітної плати та несвоєчасна оплата рахунків постачальників сигналізують про наявність серйозних недоліків у роботі підприємства.

Платіжна дисципліна залежить безпосередньо від учасників угоди: купівлі-продажу, постачання, комісії тощо.

Факторами, що підвищують платіжну дисципліну, є укладання, оформленого відповідно до вимог чинного законодавства, контракту, вибір оптимальної форми розрахунків, контроль за станом дебіторської (кредиторської) заборгованості. Держава лише опосередковано бере участь у цьому процесі. Формами такої участі є нормативні вимоги до оформлення платіжних інструментів, порядку документообігу під час здійснення безготівкових розрахунків і контроль за касами підприємств

В літературних джерелах поряд із терміном «платіжна дисципліна» широко використовуються поняття «розрахункова» і «фінансова дисципліна».

Розрахункова дисципліна передбачає зобов'язання суб'єктів господарювання дотримуватися встановлених правил проведення розрахункових операцій. Дана дисципліна базується на виконанні основних принципів здійснення грошових розрахунків. Дотримання розрахункової дисципліни сприяє прискоренню кругообігу коштів і зміцненню фінансового стану підприємства, а її порушення може бути наслідком незадовільної роботи фінансових служб підприємства, а також складного фінансового становища підприємств.[4, с.98]

Платіжна дисципліна при цьому передбачає здійснення підприємствами платежів за фінансовими зобов'язаннями в повному обсязі та у встановлені строки. За порушення підприємствами розрахунково-платіжної дисципліни до них можуть бути вжиті відповідні санкції.

«Фінансова дисципліна» трактується як «обов'язковий для всіх учасників фінансових відносин порядок здійснення фінансової діяльності, платежів, розрахунків. Порушення фінансової дисципліни передбачає вживання відповідних заходів фінансової відповідальності»

Дотримання платіжної дисципліни полягає в наступному

- побудові організаційної моделі внутрішнього контролю на підприємстві;
- розробці системи показників для оцінки стану платіжної дисципліни на підставі аналізу сплати грошових зобов'язань кредиторам і погашення дебіторської заборгованості за критеріями «своєчасність» і «повнота» відповідно до зазначеної в угоді суми;
- виявленні причин негативного виконання платіжної дисципліни з боку зовнішніх дебіторів і по відношенню до зовнішніх кредиторів;
- визначенні факторів порушення платіжних зобов'язань із боку підприємства й оцінці їх впливу на подальше виконання вимог зовнішніх контрагентів, платоспроможності підприємства, а також його ділової репутації;
- побудові графіків виконання фінансових зобов'язань перед кредиторами та стягування боргів із покупців/замовників;
- розробці заходів щодо посилення платіжної дисципліни на підприємстві за умови превентивного та періодичного контролю розрахункових операцій;
- визначенні оптимальної форми розрахунків із дебіторами та кредиторами на підставі інтерв'ювання контрагентів із метою подальшого закріплення умов погашення фінансових зобов'язань в угодах і проведення контрольних заходів;
- моделюванні перспективних фінансових потоків на підставі виробничих планів підприємства та результатів внутрішнього контролю дотримання платіжної дисципліни;
- удосконаленні існуючого порядку здійснення інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості з метою підтвердження достовірності показників фінансової та статистичної звітності.

Основними порушеннями платіжної дисципліни є:

- невиконання зобов'язань перед бюджетом (несвоєчасна або неповна сплата податків);
- невиконання правил здійснення фінансових операцій;
- невиконання правил розрахунків (порушення платіжної дисципліни);
- порушення умов зберігання грошових коштів (перевищення ліміту каси);
- порушення умов господарських контрактів.

До заходів фінансової відповідальності належать:

– договірні (застосовуються до підприємств за порушення ними кредитної дисципліни – стану обліку та звітності, нецільового використання кредитних ресурсів, несвоєчасне повернення кредиту)

– фінансові (застосовуються державними органами та податковою адміністрацією) санкції.

До санкцій належать:

– неустойка – грошова сума, яку повинен сплатити боржник кредитору в разі невиконання або виконання неналежним чином зобов'язань, що впливають із договору або закону;

– пеня – санкція за несвоєчасне виконання зобов'язань і сплати платежів і внесків;

– штраф – захід матеріального впливу на осіб, що порушили певні аспекти угоди або певні правила (порушення вимог якості товарів, невідповідність стандартам).

Розмір санкції залежить від виду порушення фінансової дисципліни і обчислюється або в певному грошовому вимірі, або у відсотках до бази (вартості договору, несплаченої суми, облікової ставки НБУ, неоподаткованого мінімуму доходів громадян).

Отже, розрахунково-платіжна дисципліна на підприємствах посідає важливе місце в економіці. Дотримання розрахунково-платіжної дисципліни впливає не тільки на виникнення кредиторської та дебіторської заборгованості, але й на такі важливі аспекти існування підприємства як формування оборотних активів та фінансової структури капіталу підприємства. Тому ефективний контроль платіжної дисципліни сприяє ефективному кругообороту коштів і зміцненню фінансового стану на виробничих підприємствах.

Література

1. Дубенко Н.В. Облік грошових коштів і розрахунків: проблеми сьогодення // Вісник ЖДТУ (Економічні науки). – 2004. – № 4 (30). – С. 62-68.
2. Мельник Д. Круговорот долгов в природе // Комп&ньон. - 2007. - №8. - С.36-38.
3. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств / А.М. Поддєрьогін. – Вид. 3-тє. – К.: Вид-во КНЕУ, 2000. – 460 с.
4. Чижевські Л.В. Якість облікової інформації про грошові кошти, розрахунки і контроль за нею / Л.В. Чижевська // Культура народів Причорномор'я. — 2013. — № 258. — С. 96-99.

**СЕКЦІЯ 4.
ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ**

Elzbieta BRONIEWICZ
Bialystok University of Technology, Poland

ENVIRONMENTAL PROTECTION COSTS

Environmental protection expenditure should show the efforts being made to prevent, reduce and eliminate pollution resulting from the production or consumption of goods and services. The paper presents the basic definitions and survey results of environmental protection expenditure in European Union. The main source which was used to the analysis is the Database of Statistical Office of European Union – Eurostat.

Definitions and methodology

Environmental protection is defined as all activities directly aimed at the prevention, reduction and elimination of pollution or any other degradation of the environment.

Environmental protection expenditure are the economic resources devoted by units to environmental protection. According to UE methodology environmental protection expenditure consists of outlays and other transactions related to (EPER):

- investment expenditures – capital formation and the buying of land (investment) for environmental protection activities and users' outlays for buying environmental protection products;
- current expenditures – inputs for environmental protection activities (energy, raw materials and other intermediate inputs, wages and salaries, taxes linked to production, consumption of fixed capital);
- transfers for environmental protection (subsidies, investment grants, international aid, donations, taxes earmarked for environmental protection, etc.).

Environmental protection is defined according to the Classification of Environmental Protection Activities (CEPA 2000), which distinguishes nine different environmental domains:

1. Protection of ambient air and climate
2. Wastewater management
3. Waste management
4. Protection and remediation of soil, groundwater and surface water
5. Noise and vibration abatement
6. Protection of biodiversity and landscapes
7. Protection against radiation
8. Research and development (R&D)
9. Other.

Environmental expenditure have been divided, according to the property sectors, into:

- public sector – government institutions (central public administration, regional and local governments as well as public organizations and institutions mainly classified in NACE, Rev. 2 as 84),
- business sector – commercial enterprises, financial and insurance institutions as well as non-commercial institutions (all activities except NACE 84),
- producers specialized in environmental protection (NACE 36-39) whose main activity is providing services for environment protection, mainly waste collection disposal and sewage treatment,
- household sector – there is no clear distribution into investment and current expenditure in this sector; the specificity of household activities combines all the types of expenditure together.

Surveys of environmental protection costs are conducted in all UE countries, accordingly to EU methodology (Eurostat 2005a, Eurostat 2005b, Eurostat 2007). Data on environmental expenditure are collected by the statistical office of the European Union – Eurostat through the Joint OECD/Eurostat Questionnaire on Environmental Protection Expenditure and Revenues (EPER).

Total environmental protection costs in UE

The basic indicators used to analyse the dynamics of environmental expenditure are: contribution to Gross Domestic Product (GDP), expenditure per inhabitant.

The level of total environmental protection expenditure in 2012 was highly variable among countries of European Union. Austria has one of the highest indicator in European Union – environmental protection expenditure per inhabitant was 1209 euro/inhabitant). In other EU countries this indicator came to 250 – 802 euro per inhabitant – Figure 1.

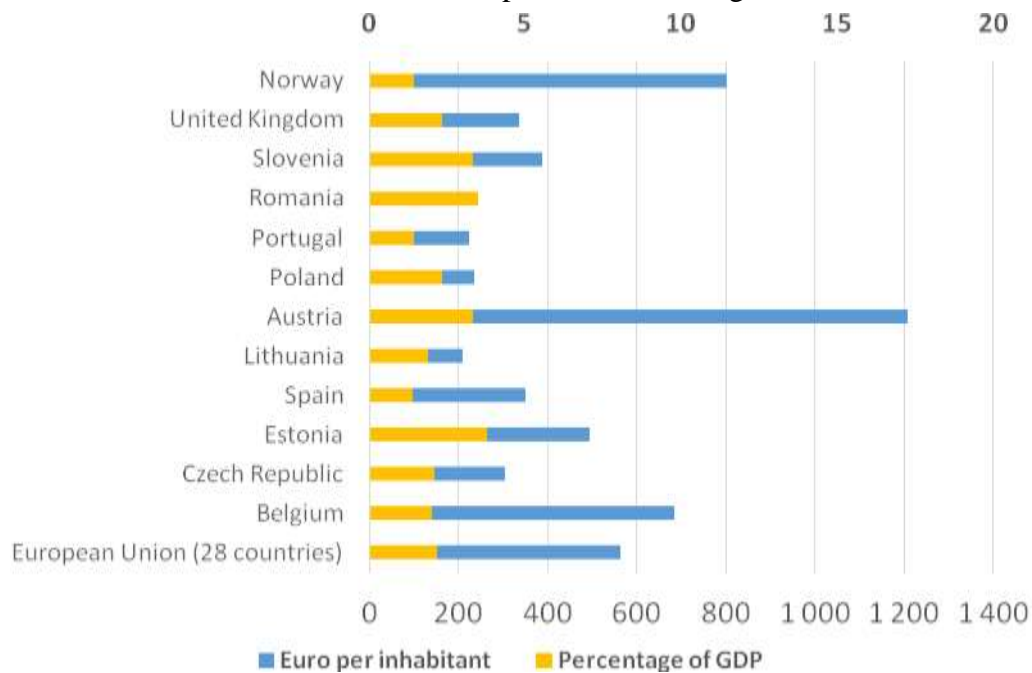

Figure 1. Total environmental protection expenditure per inhabitant and as percentage of GDP in 2012

Source: Database of Eurostat, 2016-06-15.

The biggest share of environmental protection expenditure in 28 countries of UE in the period 2003-2013 was contributed by specialized producers – 1,0-1,17% share of GDP. Public sector was contribution to Gross Domestic Product at the level 0,62-0,75% and industry – approximately 0,4% of GDP. In 2013, the leading environmental domain in 28 EU countries was waste management (1,12% of GDP). The other important area of environmental expenditure was the wastewater management which accounted for 0,55% of GDP and other domains which accounted for 0,4% of GDP.

Environmental protection investments expenditure

Following the methodology applied in European Union (SERIEE, 1994), the investment expenditure includes end-of-pipe and integrated investments:

- the end-of-pipe investments (pollution treatment) – they do not affect in the production process itself (the production may be carried out without this kind of investment), but they reduce and dispose pollutants generated in the production process – Figure 2,

- integrated technology (pollution prevention) – they lead to reduction of generated pollution through the modification of technological processes which makes the production cleaner and more environmentally friendly – Figure 3. When a new production process is introduced, the environmental expenditure refer to the expenditure that outstrip the costs of cheaper and in working order, but less environmentally friendly equipment.

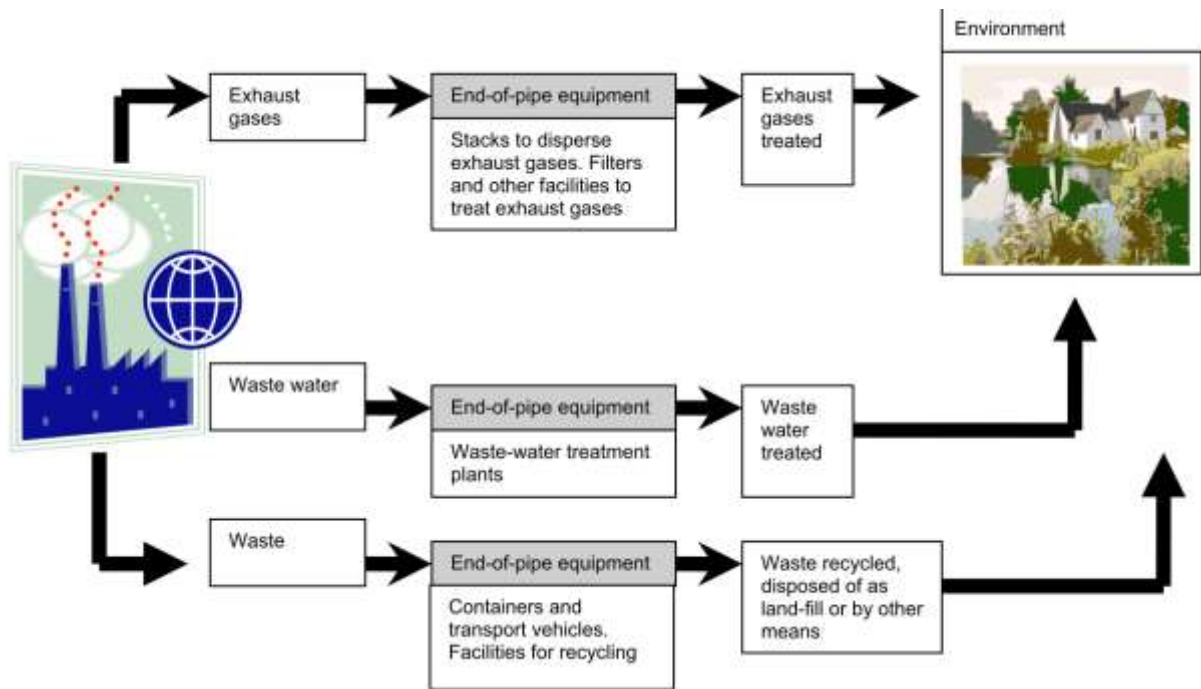

Figure 2. Pollution treatment investment

Source: (Eurostat 2005a), p. 25.

“Pollution treatment” is defined as methods, practices, technologies, processes or equipment designed for collecting and removing pollution and pollutants (for example air emissions, effluents or solid waste) after their creation, treating and disposing of the pollutants, and monitoring and measuring the level of pollution. Pollution treatment mainly involves the use of “end-of-pipe” methods, techniques or equipment, for instance, air emission filters, waste-water treatment plants, waste-collection and -treatment activities (Eurostat, 2005a).

“Pollution prevention” is defined as methods, practices, technologies, processes or equipment designed for preventing or reducing the pollution created at the source thereby reducing the environmental impacts associated with the release of pollutants and/or polluting activities. Prevention of pollution can be an integral part of the production process. Prevention of pollution may involve various types of activity, for example:

- modifying equipment or technology,
- choosing new, improved technology,
- reformulating or redesigning products,
- substituting cleaner and/or renewable raw materials,
- changing practices, (improving housekeeping, maintenance, training or environmental management (Eurostat 2005a, p. 14).

Pollution prevention investments are more desirable according to the principle of environmental policy the European Union – the principles of precaution, prevention and rectifying pollution at source. However, they are not always applicable. The public sector and specialised producers invests mainly in the end-of-pipe equipment (for example, sewage systems).

Environmental protection current costs

Current expenditure on environmental protection consist on: labour costs, payments of rents, use of energy and other material goods, purchases of services, where the main purpose is to prevent, reduce, treat or eliminate pollutants and pollution or any other degradation of the environment resulting from the operating activity.

Current expenditure spend on environmental protection in EU countries represent a majority of total environmental protection expenditure – 82%. The main environmental domain of current costs in the EU in 2012 was waste management (61%) and wastewater management (20%). Other environmental protection activities, like general administration, education, information and environmental management had 18% share.

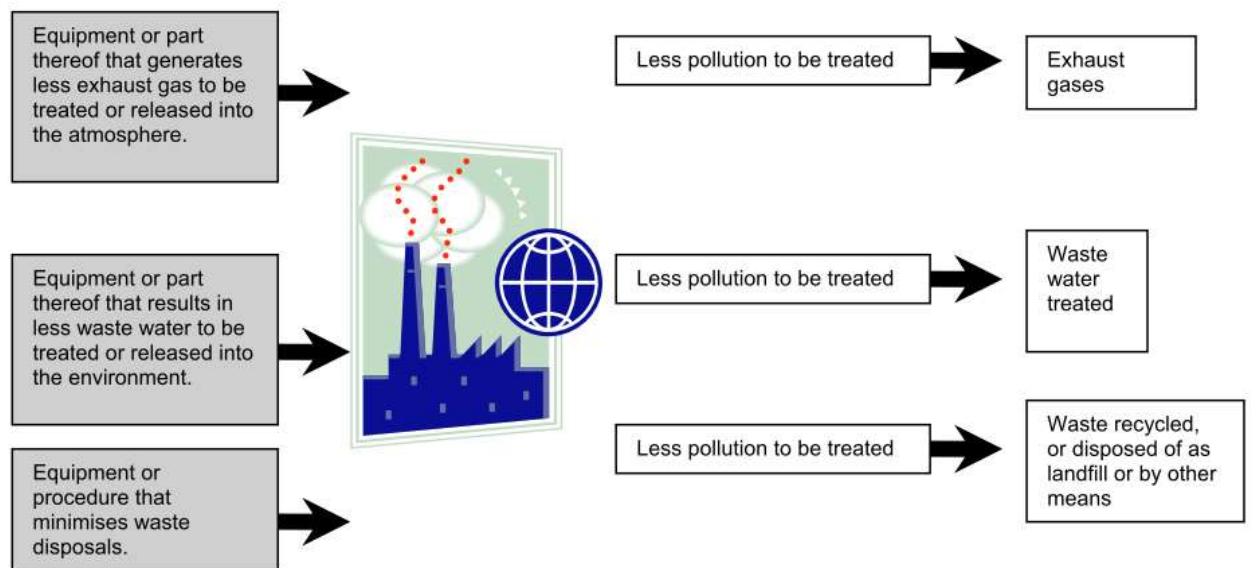

Figure 3. Pollution prevention investment

Source: (Eurostat 2005a), p. 26.

5. Conclusion

European Statistical Office, Eurostat, have collected data not only on environmental protection (air pollution, energy, water consumption, wastewater, solid waste) but also data of an economic nature, such as environmental protection expenditure. This data enable policymakers to consider the environmental impacts of economic activities, for example on resource consumption, air or water pollution, and waste production, and to assess actions (such as investment and current expenditure) that may be carried out to limit the causes and risks of pollution. The analysis of spending on environmental protection has a strategic interest and allows an evaluation of environmental policies.

References

1. CEPA 2000 (2000), Classification of Environmental Protection Activities and Expenditure
2. Eurostat (2005a). Environmental expenditure statistics - Industry data collection handbook, Eurostat, Luxembourg
3. Eurostat (2007). Environmental protection expenditure -General government and specialised producers data collection handbook, Eurostat, Luxembourg
4. Eurostat (2005b). OECD/Eurostat Environmental Protection Expenditure and Revenue Joint Questionnaire / SERIEE Environmental Protection Expenditure Account: Conversion guidelines, Eurostat, Luxembourg
5. Database of Eurostat, from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
6. EPER. Joint OECD/Eurostat Questionnaire on Environmental Protection Expenditure and Revenues (EPER)
7. SERIEE (1994). European System for the Collection of Economic Information on the Environment (SERIEE), Manual, Luxembourg.

Roman GAKH

head of physical culture and sport chair

Anastasiya VIRKOVSKA

lecturer of economic theory chair

Ternopil national economic university

IMPLEMENTATION OF ECO-INNOVATIONS INTO BUSINESS STRATEGIES

Nowadays, society is becoming increasingly sensitive to the loss of environmental quality, as the negative experience of several past decades undeniably suggests the limited ability of the ecosystem to absorb waste of human negligence. However, the most important is the fact that an adequate adjustment of the economic environment, even if only declared in the future, let alone in individual national economies, already today prompts the most open to innovation part of entrepreneurs to look for ways to ecologize their activities.

Eco-innovations mean the creation of new and competitively valued goods, services, processes, systems and procedures designed to meet human needs and ensure a better quality of life for everyone, which is achieved with minimal use of natural per unit of output, as well as the minimum emissions of toxic substances.

It is important to note that the effect of introducing eco-innovations is viewed throughout the life cycle of a product (service, system) rather than limited to design and production processes, as it usually is. And this already means the possibility of changes in consumer behaviour, their way of life and the use of products [1].

Depending on the level of integration of innovations, distinguish the innovation of processes, products and system innovations. According to experts, the processes are the easiest to be ecologised.

Eco-innovation processes are characterized by the application of a new or noticeably improved production and delivery method. To the same category belong organizational innovations, such as the application of new methods in the practice of business, the organization of the working space or in external organizations, as well as training and retraining of staff. At the final stage innovative processes are applied to marketing of innovations (design, packaging, placement and promotion of products), in particular, the environmental labelling of products and processes. There are such relevant approaches as leaner production, zero waste and resource efficiency.

Eco-innovations consider products (services) that have a minimal impact on the environment throughout their life cycle. Reducing the resource and energy imprint of products is more complicated as it covers all parts of the life cycle, and therefore may require infrastructure development, changing habits, and appropriate consumer information. The design and production of these products are based on the following approaches: ecodesign, environmental technology, technological sustainability innovations and dematerialization of products [2].

The 9th edition of the Global Innovation Index shows us the report features a ranking of world economies' innovation capabilities and results, and an in-depth look at how innovation is born across the globe.

Table 1

Global Innovation Index 2016 rankings

Country/Economy	Score (0–100)	Rank	Income	Rank	Region	Rank	Efficiency Ratio	Rank	Median: 0.65
Switzerland	66.28	1	HI	1	EUR	1	0.94	5	
Sweden	63.57	2	HI	2	EUR	2	0.86	10	
United Kingdom	61.93	3	HI	3	EUR	3	0.83	14	
United States of America	61.40	4	HI	4	NAC	1	0.79	25	
Finland	59.90	5	HI	5	EUR	4	0.75	32	
Singapore	59.16	6	HI	6	SEAO	1	0.62	78	
Ireland	59.03	7	HI	7	EUR	5	0.89	8	
Denmark	58.45	8	HI	8	EUR	6	0.74	34	
Netherlands	58.29	9	HI	9	EUR	7	0.82	20	
Germany	57.94	10	HI	10	EUR	8	0.87	9	
Korea, Rep.	57.15	11	HI	11	SEAO	2	0.80	24	

As the above table 1 shows, Switzerland is the highest ranked country for global innovation, while the USA makes the Top 5. With the exception of Singapore and the USA, most countries in the Top 10 are located in Western and Northern Europe. The report looks at a variety of factors that fall under seven pillars: institutions, human capital and research, infrastructure, market sophistication, business sophistication, knowledge and technology outputs, and creative outputs [3].

The implementation of systemic eco-innovations in business strategies gives the greatest return, but also requires the greatest effort. These innovations touch not only technological systems, they require fundamentally new technologies that change the market conditions and cause various types of systemic changes: in production, society and behaviour. The relevant terms can be life-cycle analysis, eco-efficiency, cradle-to-cradle strategy, material flow analysis flow analysis, integrated environmental assessment, integrated sustainability assessment, closed-loop-material-cycles, decoupling, factor-4 and factor-10, sustainable production and consumption, ecosufficiency, immaterialization, user-oriented systems and sustainable lifestyle [4].

Like any other changes, eco-innovations have their own driving and deterrent factors. Under conditions of ecological globalization, society becomes more sensitive to environmental issues. Therefore, one can hope that public interest, rethinking of values, changing legal and institutional environment will create the appropriate ground for accelerated deployment of processes of taking into account environmental constraints in all spheres of public life.

The formation of the information society - a distinctive trend of the present - will contribute to the better informing of all its members about the environmental implications of their activities and on the best ways to prevent eco-destruction.

A powerful catalyst of these processes may also be the increase in natural resource prices, given their limited and exhaustive nature. The rapid increase in the costs of natural disasters and man-made disasters will force governments to shift reactive environmental policies to proactive in all areas of its implementation.

As for the deterrent factors, one must first of all recall the inertness of human thought and behaviour, the lack of our knowledge of the global ecosystem, its synergistic nature, the lack of adequate mechanisms for internalizing external effects, as well as the usual financial constraints that arise from the self-centeredness and limitations of our interests.

Strengthening the drivers of eco-innovation and overcoming obstacles will allow us to internalize external effects, the existence of which decrease competition between companies, and contribute to the formation of an environmentally balanced economy through the spread of successful eco-innovations at the global level [4].

Uncertainty due to carbon price volatility, non-internalized externalities, eco-destructive subsidies, and inadequate macroeconomic indicators that overlap the true nature of human activity, make the cost curve indifferent to environmental degradation, inhibit the processes of environmental production, contribute to the growth of the already uneconomic growth.

It is important that business receives signals from leading markets and understands its benefits from the prompt updating of activities, both material and intangible. In conclusion, effective environmental policy, consumer and economic science, which should prepare the groundwork for the formation of an environmentally balanced economy, should help it.

Literatura

1. Business strategies for eco-innovation. – Режим доступу: https://link.springer.com/chapter/10.1057%2F9780230244856_5
2. Product-related protection of our environment. – Режим доступу: <http://en-uk.sennheiser.com/about-sennheiser-sustainability-product-related>
3. Global Innovation Index 2016. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/>
4. Eco-innovation for better business. – Режим доступу: <https://www.businessgreen.com/bg/sponsored/2409410/eco-innovation-for-better-business>

ISTOTA EKOLOGISTYKI MIEJSKIEJ

W kontekście procesów logistycznych miasto postrzegane jest jako system gospodarczy, społeczny i przyrodniczy, złożony z wielu podsystemów funkcjonalnych otwartych na otoczenie zewnętrzne. Dlatego też miasto to system, w którym nieustannie realizowane są przepływy: ludzi, zwierząt, towarów, informacji, odpadów. Logistyka, jako funkcja procesów zarządzania ma za zadanie skutecznie koordynować te przepływy, czyli z jednej strony zaspokajać potrzeby i optymalizować, z drugiej natomiast rozwiązywać konflikty i minimalizować zagrożenia [4, s. 97].

Aglomeracje miejskie zorientowane są na dbanie o środowisko oraz polepszenie jakości życia, dlatego też wyodrębniła się ekologiczna koncepcja logistyki miejskiej. Ekologistyka miejska to część systemu logistycznego miasta. W wąskim ujęciu jej przedmiotem jest wywóz i utylizacja odpadów oraz gospodarka wodno-ściekowa miasta natomiast w szerokim ujęciu to minimalizacja zagrożeń wywołujących presję na środowisko, np. gospodarka odpadami, zanieczyszczenia wód, emisja spalin, czy poziom hałasu.

Zadaniem ekologistyki miejskiej jest zdiagnozowanie działań związanych z gromadzeniem i usuwaniem w sposób nieuciążliwy dla środowiska odpadów, w szczególności odpadów komunalnych. Ekologistyka miejska przyczynić się może do utworzenia modelu w sferze utylizacji odpadów, stworzenie łańcuchów logistycznych łączących miejsca powstawania odpadów z miejscami ich utylizacji. Zadanie to oparte powinno być na koncepcji zarządzania przepływami materiałów odpadowych oraz unieszkodliwianiu i recyklingu materiałów negatywnie oddziałujących na środowisko [3, s. 28].

Dlatego też ekologistyka powinna odpowiadać za:

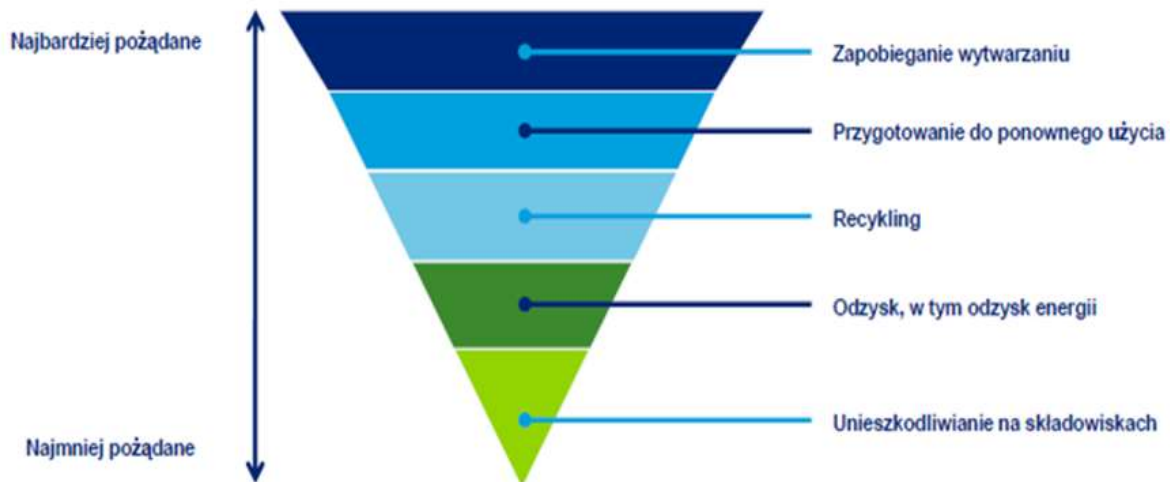
- koordynację przepływów produktów, w tym produktów wycofanych z eksploatacji i klasyfikowanych jako odpady, od konsumentów do producentów bądź do innych wyznaczonych w tym celu podmiotów;
- podporządkowanie działalności logistycznej osiągnięciu korzyści ekonomicznych, poprzez odzysk wartości ze zwracanych produktów oraz minimalizacją kosztów procesu.

Zgodnie z przedmiotową hierarchią sposobów postępowania z odpadami należy przede wszystkim zapobiegać powstawaniu odpadów, następnie zapewnić ich przygotowanie do ponownego użycia, recykling, w dalszej kolejności inne procesy odzysku, a w ostateczności unieszkodliwianie [2].

Ekologistyka w sferze utylizacji odpadów polega na tworzeniu łańcuchów logistycznych, łączących miejsca powstawania odpadów z miejscami ich utylizacji i obejmuje następujące czynności [4, s. 98]:

- zbiórkę i segregowanie odpadów;
- przemieszczanie i składowanie odpadów;
- przetwarzanie odpadów;
- udostępnianie surowców wtórnych.

Jednak prawdziwym wyzwaniem w obszarze ekologistyki jest łączenie utylizacji odpadów ze sferą ich produkcji i konsumpcji, czyli optymalizacja procesów recykulacji odpadów w gospodarce [4, s. 98].

Rys. 1. Hierarchia postępowania z odpadami

Źródło: [1].

Dlatego też podmioty gospodarcze zajmujące się odzyskiem i recyklingiem są istotnym elementem w ekologii, gdyż do nich trafiają zużyte produkty oraz wycofane z rynku.

W związku z rosnącym strumieniem odpadów powstałych zarówno w gospodarstwach domowych, jak i w przemyśle udział przepływów logistyki związanej z recyklingiem odpadów w ogólnym systemie logistycznym będzie ulegał wzrostowi. Realizacja polityki równoważonego rozwoju w krajach Unii Europejskiej, w tym w Polsce, przyczynia się do zmian w przepisach prawa, w którym ogranicza się ilości składowanych odpadów i tym samym zwiększa się zakres recyklingu. Docelowo całość powstających odpadów w krajach Unii Europejskiej powinna być utylizowana w formie recyklingu bądź odzysku energii.

Literatura

1. Czy Polska poradzi sobie z problemem śmieci?, Raport Deloitte Polska, Fortum, 4P Research Mix Warszawa, 16 czerwca 2011 r.
2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylającej niektóre dyrektywy (Dz. Urz. UE L 312z 22.11.2008, str. 3, z późn. zm.)
3. Kolanek Cz., Ekologia, [w:] Systemy logistyczne, (red.) T. Nowakowski, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.
4. Sokołowicz M.E., Przygodzki Z., Logistyka miejska i transport zrównoważony, [w:] Ekomiasto i Gospodarka. Zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta, (red. nauk.) Nowakowska A., Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016.

Дмитро АРЖЕВІЧЕВ

Національний гірничий університет, м. Дніпро

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ МОЖЛИВОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ СХОВИЩ З РАДІАЦІЙНО- НЕБЕЗПЕЧНИМИ ВІДХОДАМИ

З 1948 по 1991 рр. на Виробничому об'єднанні «Придніпровський хімічний завод» (ВО "ПХЗ") здійснювалась промислова переробка уранових руд та іншої урановміщуючої сировини. Радіаційно-небезпечні відходи, які утворювались в результаті роботи цього підприємства складавались на території м. Кам'янське та прилеглих територіях Дніпропетровського району. Нині на вказаній території знаходиться 9 хвостосховищ продуктів переробки уранових руд в яких накопичено біля 42 млн. тон відходів загальною активністю більше 31,8·10¹⁴ Бк. Сховища радіоактивних відходів залишаються джерелом

значної загрози для працівників підприємств, які розміщені на території ВО ПХЗ, і мешканців на прилеглих до та сховищ територій, що обумовлює необхідність здійснення охорони та нагляду за станом сховищ, а також періодичного проведення робіт, спрямованих на підтримку безпечного стану сховищ. Все це призводить до значних витрат на охорону території сховищ, на систему моніторингу за їх станом, та проведення відновлювальних робіт, а зважаючи на те, що активність наявних в сховищах відходів фактично не знижується протягом тисяч років, питання подальшого поводження зі сховищами відходів уранового виробництва потребує нагального рішення.

В світі є багато прикладів вдалого вирішення проблеми поводження зі сховищами відходів уранового виробництва [1,2,3]. Ці приклади показують, що успішне вирішення питань можливе лише тоді, коли враховуються всі групи об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливають на прийняття кінцевого рішення у тому числі: соціальні, медико-біологічні, екологічні та економічні.

Вибір пріоритетних напрямків можливого використання території сховищ радіаційно-небезпечних відходів (РАВ) та виконання програми з ремедіації потребує певної послідовності дій. Цей процес регламентується настановою МАГАТЕ № WS-G-3.1 [4], згідно якої вибір потрібно здійснювати з врахуванням всіх об'єктивних і суб'єктивних факторів, що здатні впливати на прийняття остаточного рішення та можливих технічних рішень і технологій, які можуть застосовуватися в рамках програми реабілітаційних заходів.

Концептуальні підходи до вибору напрямків ремедіації територій хвостосховищ уранового виробництва ВО «ПХЗ» наведено на рис. 1.

Всі наявні технології ремедіації спрямовані на зниження впливу радіації та ризику для людей, які живуть поряд з забрудненими територіями, чи людей та персоналу, при їх знаходженні на об'єктах, розміщених на цих територіях. Ці технології прийнято поділяти на чотири основні категорії: ліквідація джерела забруднення, що випромінює радіацію; локалізація джерел забруднення, екранування; нейтралізація і зниження рівня перенесення забруднюючих речовин; деконтамінація.

Серед зазначених на рис. 1 груп факторів в першу чергу зупинимось на тих, що являються визначальними при виборі напрямків реанімації. Одним із важливих чинників, який впливає на вибір напрямку майбутнього використання території сховища після проведення заходів з ремедіації є територіальне розміщення сховищ по відношенню до наявних промислових об'єктів та житлових районів міста Кам'янське.

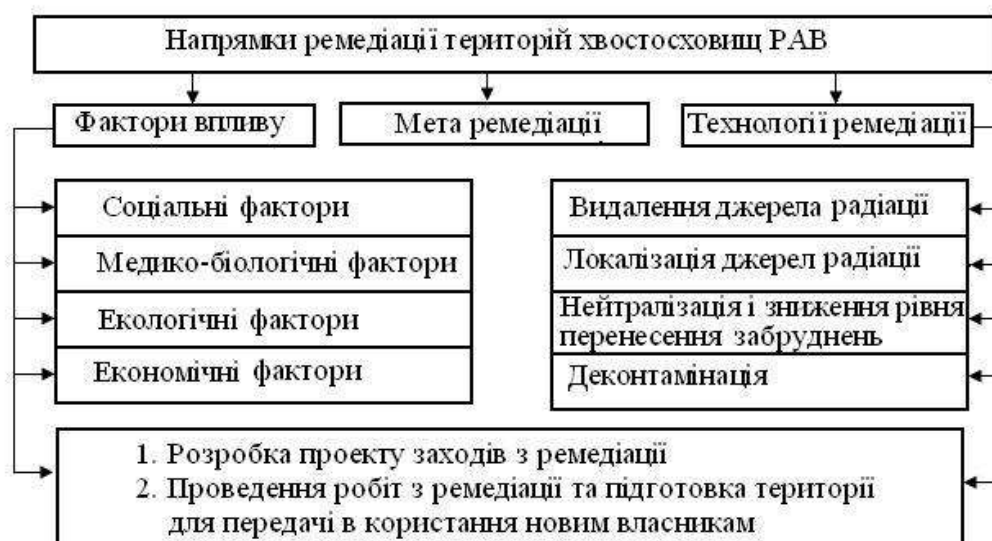

Рис. 1. Концептуальні підходи до вибору напрямків ремедіації територій хвостосховищ уранового виробництва ВО «ПХЗ»

Серед медико-біологічних чинників важливими є ті, що визначають рівень радіаційної безпеки для різних випадків опромінення. Так при використанні території сховищ, річна доза додаткового опромінювання (поверх фонові дози для даної місцевості) для населення повинна не перевищувати 1 мЗв/рік, а для персоналу, який буде задіяний для виконання робіт на території сховищ не більше 20 мЗв/рік. При виборі напрямків можливого використання території сховищ необхідно зважати на можливість накопичення радону в будинках та спорудах внаслідок його ексхаляції з поверхні сховищ, що обмежує можливі напрями використання сховищ.

Екологічні фактори, які впливають на вибір напрямків можливого використання території сховищ, в першу чергу пов'язані з попередженням можливого негативного впливу сховищ на довкілля. За нормальних умов можливі напрями використання території сховищ не повинні призводити до підвищення інтенсивності міграції радіонуклідів в підземних водах та виносу радіоактивних речовин у вигляді аерозолів.

Серед можливих аварійних ситуацій на території сховищ найбільш ймовірними є пожежі. Тому на їх території повинні бути передбачені обмеження щодо наявності високих дерев, коренева система яких може досягати похоронених радіоактивних відходів, оскільки розчинні форми радіонуклідів накопичуються в деревині і при пожежі, у вигляді аерозолів, здатні призвести до додаткового радіоактивного забруднення довкілля [5].

Розглянуті соціальні, медико-біологічні та екологічні чинники є факторами які в основному обмежують можливі напрями використання території сховищ РАВ. Головним же фактором, щодо прийняття рішення стосовно вибору тих чи інших заходів у рамках процесу ремедіації, є економічний. Тому основним принципом вибору заходів з ремедіації є отримання як можна більшої користі від їх впровадження, тобто витрати на проведення таких заходів після передачі сховища новому користувачу повинні по можливості в коротший термін окупатися.

Нині найпоширенішим показником, який використовують для оцінки ефективності інвестицій, є чиста приведена вартість (Net Present Value – NPV). У випадку коли $NPV > 0$ інвестиційний проект вважається прибутковим, якщо $NPV=0$, то це свідчить про беззбитковість проекту для інвестора.

У випадку оцінки ефективності інвестицій в заходи з реанімації території сховищ при визначенні річного грошового потоку доходи за проектом за k -й рік замінює відвернений збиток суспільства в цілому в розрахунку на рік внаслідок впровадження заходів, це кошти, зекономлені в результаті виведення сховища з нагляду і контролю, кошти, які витрачаються державою для проведення поточних заходів, спрямованих на підтримання території сховищ в екологічно-безпечному стані, податки на прибуток нових користувачів території сховищ, податки на землю, які сплачуються новим користувачем, тощо.

Експлуатаційні витрати, пов'язані з проектом за k -й рік, в загальному випадку можуть включати витрати держави на зовнішній екологічний контроль. У випадку передачі функцій контролю за станом сховища новому користувачу, при оцінці ефективності проекту ці витрати можна не враховувати.

В такому випадку річний грошовий потік CF_k при проведенні заходу на i -му сховищі буде визначатись як

$$CF_{ki} = B_i^{oh} + B_i^{zp} + \Pi_i + \Pi_{zi}$$

де B_i^{oh}, B_i^{zp} - відповідно, витрати на заходи з охорони та нагляду за станом i -го сховища та витрати держави на проведення поточних заходів, спрямованих на підтримання території i -го сховища в екологічно-безпечному стані;

Π_i, Π_{zi} - відповідно, податки на прибуток нових користувачів території i -го сховища та податки на землю, які сплачуються новим користувачем.

В світовій практиці проведення заходів з ремедіації на сховищах відходів для зацікавлення потенціальних користувачів територій сховищ часто на законодавчому рівні

передбачають повне чи часткове (на термін до 10 років) їх звільнення від податків на прибуток та на землю [6]. В таких випадках інколи вдається суттєво зменшити витрати на проведення заходів з ремедіації, які дозволяють вивести територію сховища з регулюючого контролю, оскільки зацікавлений користувач частину необхідних робіт в цьому випадку може здійснювати за свій рахунок. Для зниження витрат на утримання сховищ уранового виробництва та їх негативного впливу на довкілля в районі їх розташування розробляються проекти їх застосування, що спрямовані на використання поверхні сховищ для розміщення на ній об'єктів соціальної інфраструктури та різних видів виробничо-господарської діяльності, а саме: створення паркових зон; будівництва спортивних площадок; розбивки зон культурного відпочинку; будівництво відкритих складів; створення стоянок технічного устаткування; розташування енергетичних установок; розміщення інших промислових об'єктів.

У ряді країн протягом тривалого часу після передачі територій сховищ новим власникам існують програми підтримки. Вони включають підтримку заходів з безпечного використання територій і контроль за дотримання узгоджених режимів їх використання — так званий інституціональний контроль.

Висновки. Виходячи з вимоги довготривалого збереження відповідності стану сховищ РАВ чинним нормативно-правовим актам, запропоновані підходи до економічного обґрунтування напрямків можливого використання території сховищ з відходами уранового виробництва, які спрямовані на мінімізацію витрат на обслуговування сховищ. Подальше поведіння з відходами уранового виробництва ВО «ПХЗ», повинне зводитися до здійснення комплексу заходів з ремедіації на забруднених територіях, які дозволяють вивести їх з обслуговування й регулюючого контролю та повернення цих територій до вільного, необмеженого або принаймні корисного використання місцевими громадами або новими власниками.

Література

1. Рекомендації щодо залучення населення до програм реабілітаційних заходів природного середовища в районах спадщини уранового виробництва / За редакцією О.В. Войцеховича та І.І. Махоні. – Київ: «Інтерпрес ЛТД», 2014. – 52 с.
2. Australian Government. Department of Industry Tourism and Resources. Leading Practices Sustainable Development Program for the Mining Industry. Stewardship. Commonwealth of Australia. 55 p.
3. International Atomic Energy Agency. IAEA Safety Glossary. Terminology Used in Nuclear Safety and Radiation Protection. 2007 Edition.
4. International Atomic Energy Agency. Remediation Process for Areas Affected by Past Activities and Accidents. Safety Guide № WS-G-3.1. (2007).
5. Vandecasteele, СМ., Hardeman, F., Pauwels, O., Barnaerts, M., Carle, B. and Sombre, L. (2005). Attitude of a group of Belgian Stakeholders towards proposed agricultural countermeasures after a radioactive contamination: synthesis of the discussion within the Belgian EC-FARMING group. Journal of Environmental Radioactivity. 83. – 319-332.
6. Howard, B.J., Beresford, N.A., Nisbet, A., Cox, G., Oughton, D.H., Hunt, J., Alvarey, B., Andersson, K.G., Liland, A., and Voigt, G. (2005). The STRATEGY project: decision tools to aid sustainable restoration and long-term management of contaminated agricultural ecosystems. Journal of Environmental Radioactivity. 83. – 275-295.

Наталія БЕЗПАЛОВА

к.біол. наук, доцент

Тернопільський національний економічний університет

Олексій ГУК

канд. пед. наук

Тернопільський національний економічний університет

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Оцінюючи механізми дії засобів ЛФК при захворюваннях органів дихання, насамперед слід враховувати основні патофізіологічні синдроми порушення функції дихання, які зумовлюють клініко-фізіологічні особливості основних форм бронхолегеневої патології. Патологічні зміни дихальної функції можуть виникати внаслідок різних причин: обмеження рухливості грудної клітки та легень, порушення прохідності дихальних шляхів, дискоординації в роботі різних груп дихальних м'язів, зменшення дихальної поверхні легень, погіршення еластичності легеневої паренхіми, порушення дифузії газів у легенях, порушення центральної регуляції дихання і кровообігу в легенях. Універсальним проявом розладу дихання є дихальна недостатність, при якій організм використовує ті самі компенсаторні резервні механізми, що й організм здорової людини при виконанні нею важкої фізичної роботи. Однак ці механізми залучаються до роботи значно раніше і при такому навантаженні, яке у здорової людини не виникає. На більш пізніх стадіях до легеневої недостатності приєднується серцева недостатність. Між дихальною системою й апаратом руху існує тісний фізіологічний і функціональний зв'язок. М'язова діяльність — головний фактор, що змінює функціонування органів дихання в нормальних умовах. Кожен рух, викликаючи зміну хімізму м'язів, рефлекторно і гуморально збуджує функцію дихання. При патологічних процесах в органах дихання за допомогою строго дозованих фізичних вправ можна вибірково впливати на функцію дихання: в одних випадках поліпшити пристосовні реакції, в інших — нормалізувати порушені функції. Фізичні вправи, тонізуючи ЦНС, сприяють поліпшенню нервових процесів у корі великих півкуль головного мозку і взаємодії кори та підкірки. Під впливом систематично виконуваних фізичних вправ поліпшується крово- і лімфообіг у легенях та плеврі, що сприяє більш швидкому розсмоктуванню ексудату, активізації регенеративних процесів. Це стосується також легеневої тканини, дихальних м'язів, суглобного апарату грудної клітки і хребетного стовпа. Фізичні вправи запобігають багатьом ускладненням, які можуть розвиватися в легенях і плевральній порожнині (спайки, абсцеси, емфізема, склероз), а також вторинній деформації грудної клітки. Вагомим результатом трофічного впливу фізичних вправ є відновлення еластичності легень. При будь-якому захворюванні дихального апарату, що спричинює розлад функції дихання, для пристосування організму формуються мимовільні компенсації, які можуть закріплюватися й автоматизуватися. Однією з найбільш поширених компенсаторних реакцій при недостатності дихання є задишка з частим і поверхневим диханням. Застосовуючи дихальні вправи з довільною зміною рідкого і поглибленого дихання, вдається забезпечити більш раціональну компенсацію. Фізичні вправи, підібрані відповідно до стану хворого, сприяють збільшенню дихальної поверхні легень за рахунок залучення до роботи додаткових альвеол, мобілізації допоміжних механізмів кровообігу і підвищення утилізації кисню тканинами, що допомагає боротьбі з гіпоксією. Фізичні вправи, що пов'язані з рухом рук та ніг і збігаються із фазами дихання, стають умовно-рефлекторним подразником для діяльності дихального апарату і сприяють формуванню у хворих умовного пропріоцептивного дихального рефлексу. Застосування дихальних вправ дає можливість більш злагоджено працювати реберно-діафрагмальному механізму дихання з більшим вентиляційним ефектом і меншою витратою енергії на процес дихання. Під впливом систематичних занять дихання верхньо-грудного типу змінюється на фізіологічно більш доцільне — нижньо-грудне, збільшується дихальна екскурсія ребер і діафрагми. Поліпшення діафрагмального дихання

приводить до кращої вентиляції нижніх відділів легень за рахунок кращого розподілу вдихуваного повітря. Під впливом певних прийомів масажу, вправ на розслаблення і деяких видів спеціальних дихальних вправ (зокрема, звукова гімнастика) усувається спазм бронхіальної мускулатури, зменшується набряклість слизової бронхів і значно поліпшується бронхіальна прохідність. Спазмолітична дія спеціальних дихальних вправ насамперед пов'язана із дією носоглоткового рефлексу. Поліпшення оксигенації крові при виконанні фізичних вправ нормалізує обмінні процеси в органах і тканинах усього організму. При такому підході до застосування засобів ЛФК вони розкриватимуть потенційні функціональні резерви, тренуватимуть механізми саногенезу, створюватимуть новий стереотип життєдіяльності органів і систем, що стали неповноцінними внаслідок хвороби, тобто забезпечуватимуть відновлення і реабілітацію.

Література

1. Епифанов В.А. Лечебная физическая культура и массаж / В.А. Епифанов. – Москва. – 2004. – 554 с.
2. Лечебная физическая культура: Справочник / Под ред. проф. В.А. Епифанова. – М., 2002. – С. 34-40.
3. Лечебная физкультура и врачебный контроль. Под ред. проф. В.А.Епифанова и проф. Г.Л. Апанасенко. – Москва. – 1990.
4. Лікувальна фізкультура в санаторно-курортних закладах. За ред. Л.І.Фісенко. – К., 2005. – 402 с.
5. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина. За ред. проф. В.В. Клапчука. – К., 1995.
6. Медицинская реабилитация. Под ред. В.А. Епифанова. – М., 2005. – 326 с.
7. Соколовський В.С. Лікувальна фізична культура: Підручник / В.С. Соколовський, Н.О. Романова, О.Г. Юшковська. – Одеса: Одес. держ. мед. ун-т., 2005. – 234 с.

Іван БРОЦАК

к.с.-г.н., доцент, директор

ТФДУ «Інститут охорони ґрунтів України», м. Тернопіль

Ірина ХОМ'ЯК

провідний фахівець ТФДУ «Інститут охорони ґрунтів України»

УТИЛІЗАЦІЯ РІДКИХ ВІДХОДІВ СВИНОКОМПЛЕКСІВ

Як в Україні так і в області є екологічні проблеми з утилізації рідких відходів свинокомплексів.

А тому працюючи над даними питаннями нами зареєстровано патент по даних питаннях, а також надані практичні рекомендації.

Дана теза присвячена дослідженню здатності базальтового туфу адсорбувати аміак, який виділяється при утилізації гною свиней і забруднює навколишнє середовище.

Недоліком відомого способу утилізації гною свиней при фермерських господарствах по відгодівлі тварин є забруднення довкілля виділеннями газів, нітратне і мікробне насичення ґрунтів, повітря, поверхневих і ґрунтових вод тощо.

Дослідженнями встановлено, що базальтовий туф, як потужний природний сорбент, має високу селективність поглинання і здатність розділяти за розмірами іони і молекули різних речовин, досить високу механічну і хімічну стійкість і може бути використаний для покращення екології навколишнього середовища.

Вступ. Важливим чинником у сучасному розвитку світового продовольчого ринку є зростання попиту на «органічну» продукцію, тобто екологічно чисте продовольство, яке виробляють з мінімальним застосуванням хімічних засобів і відсутністю генетично модифікованих організмів.

Виникнення і поширення органічного виробництва пов'язано з недовірою до трансгенних продуктів і занепокоєнням надмірною хімізацією агросфери.

Західна біогеохімічна зона України відрізняється особливими ґрунтово- кліматичними та екологічними умовами, унікальність яких викликає своєрідну реакцію місцевої флори і фауни та в цілому суттєво впливає на стан здоров'я людей і сільськогосподарських тварин. Геохімічна ситуація регіону характеризується недостатністю у ґрунтах і воді рухомих форм таких біогенних мікроелементів як йод, цинк, кобальт, мідь, марганець, селен, що обумовлює зменшення їх вмісту в рослинах (кормах) та сприяє розвитку відповідних макро- і мікроелементів. Техногенне забруднення довкілля — радіоактивне та хімічне, неконтрольоване використання мінеральних добрив значно посилюють природну недостатність біогенних мікроелементів.

Для корекції мінерального обміну і профілактики негативної дії радіонуклідів і важких металів, одержання екологічно чистої та біологічно повноцінної сільськогосподарської продукції є доцільним застосування в землеробстві таких природних комплексних мінералів як цеоліти, бентоніти, сапоніти та базальтові туфи.

За даними Державного управління екобезпеки, в Тернопільській та Рівненській області нараховується декілька сотень родовищ та проявів різноманітних корисних копалин, унікальними з яких є базальт. Особливе місце посідають виявлені супутники базальтів – туфові породи.

Запаси базальтових туфів на території України, за оцінками екологів сягають 1 млрд. т [1]. Проведені попередні дослідження показали, що базальтові туфи володіють поліфункціональними адсорбційними властивостями та можуть бути використані для очищення органічних добрив від йонних і молекулярних забруднень [2; 3; 4;].

Базальтові туфи – це природні алюмосилікати вулканічного походження, які в розвідуваних родовищах представлені магматичними породами (вулканічне скло, базальти, шлаки) та мінералами (плагіоксаз і піроксен). Залежно від мінерального і хімічного складу, відповідної переробки їх застосовують у будівництві і в промисловості будівельних матеріалів, в сільському господарстві як добавки до кормів, та як пролонгатори мінеральних добрив [3].

Вміст у туфі невеликих домішок оксидів заліза, гематиту, кальциту, слюди, кварцу, плагіоклазів і хлоритів свідчить про його високі адсорбційні і катіонообмінні властивості (табл.1) [3].

Таблиця 1

Хімічний склад туфів

Назва хім.сполуки	SiO ₂	TiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	FeO	MnO	MgO	CaO	Na ₂ O	K ₂ O	P ₂ O ₃	SO ₃
Вміст, %	47,2	1,98	13,9	11,9	1,7	0,17	7,0	2,79	4,87	1,48	0,14	0,03

Крім того, базальтовий туф містить підвищені концентрації таких мікроелементів, як марганець, мідь, кобальт, фосфор та інші.

Базальтові туфи комплексно діють на ґрунт і нормалізують азотне і калійне живлення рослин, зменшують ступінь кислотності ґрунтів, забезпечують ґрунти рухомими мікроелементами, утримують вологу та регулюють водозабезпечення рослин тощо [2,3].

Відомо, що природні алюмосилікати — базальтові туфи володіють іонообмінними властивостями і здатні сорбувати різні за природою речовини. Це дозволяє прогнозувати використання їх у сільському господарстві як абсорбент шкідливих виділень газів.

Отже, беручи до уваги доступність вітчизняного природного мінералу — базальтового туфу, його хімічний склад та низьку токсичність нами запропонований спосіб утилізації рідких органічних відходів свинарства.

Матеріал і методика досліджень. Відомий спосіб для природного розділення рідкого гною свиней на фракції шляхом використання відстійників (лагун) глибиною 2...2,5 м [1].

Недоліком відомого способу є забруднення довкілля виділеннями газів (аміак, сірка тощо), нітратне і мікробне насичення ґрунтів, повітря, поверхневих і ґрунтових вод тощо.

В основу корисної моделі поставлена задача вдосконалення способу утилізації рідких органічних відходів свиначства шляхом використання активного сорбенту для поглинання шкідливих виділень газів, що значно покращить навколишнє середовище, а також дозволить отримати органічне добриво.

Суть технічного рішення полягає у використанні активного сорбенту — базальтового туфу, який має унікальні властивості.

Базальтовий туф, як потужний природний сорбент, має високу селективність поглинання і здатність розділяти за розмірами іони і молекули різних речовин, досить високу механічну і хімічну стійкість. Він у процесі своєї експлуатації мало змінює свої фізико-хімічні властивості, зберігає високу іонообмінну селективність до цілого ряду хімічних елементів.

Дослідженнями встановлено [2,3], що 1 кг базальтового туфу адсорбує до 100 г аміаку і 400 г різних хімічних сполук.

Крім вищезазначеного в запропонованому технічному рішенні використовується здатність базальтового туфу адсорбувати аміак, який виділяється при утилізації гною свиней і забруднює навколишнє середовище. Аміак, який поглинається туфом, в подальшому у вигляді азоту, засвоюється сільськогосподарськими рослинами не з ґрунту, а із суміші базальтового туфу і твердої фракції гною свиней, що в кінцевому підсумку є цінним органічним добривом.

Поставлена задача вирішується тим, що у способі утилізації рідких органічних відходів свиначства, що включає збирання і транспортування відходів, природне розділення відходів на фракції шляхом використання відстійників, згідно із запропонованим способом вводиться те, що відходи подаються в ємність для змішування з базальтовим туфом, після чого отримана суміш подається в ємність для розділення на рідку і тверду фракцію, причому рідка фракція через отвори в бокових стінках ємності видаляється у відстійник, а тверда фракція, що осідає на дно ємності, вивантажується на відкриту площадку для дозрівання і відправлення до споживача як органічне добриво.

Фахівцями Тернопільської та Чернівецької філій ДУ «Інститут охорони ґрунтів» проведені дослідження по здатності адсорбції аміаку базальтовим туфом з відходів свиначства. На початковому етапі досліду базальтовий туфта органічне добриво (гноївці) зважували на електронній вазі. Після цього поєднували дані компоненти в різних пропорціях (табл.2), потім проби ставили у змішувач. На кінцевому етапі — зразки відстоювали і зважували окремо рідку та тверду фракції.

Таблиця 2

Адсорбційна здатність туфу

Варіант	Співвідношення	Компоненти	Кількість, г		Різниця, г	Поглиняльна здатність, %
			до змішування	після відстоювання		
I	(1:12)	гноївка	370	313,6	-56,4	28
		туф	30	38,4	8,4	
		разом (гноївка+туф)	400	352	-48	
II	(1:9)	гноївка	360	318	-42	35
		туф	40	54	14	
		Разом (гноївка+туф)	400	372	-28	
III	(1:7)	гноївка	350	314	-36	48
		туф	50	74	24	
		разом (гноївка+туф)	400	388	-12	

Результати досліджень. Дослідженнями встановлено, що найбільша поглинальна здатність базальтового туфу виявлена при співвідношенні: на 1 тону базальтового туфу з фракцією 2 мм— 3 тони відходів гною свиней.

Спосіб утилізації рідких органічних відходів свинарства зображений на рис. 1., де 1 – свиноферма, 2 – трубопровід, 3 – ємність для змішування, 4 – змішувач, 5 – ємність з базальтовим туфом, 6 – ємність для розділення рідкої і твердої фракції гною, 7 – отвори для видалення рідкої фракції, 8 – відстійник. Здійснюється спосіб утилізації рідких органічних відходів свинарства наступним чином.

На свинофермі 1 рідкі органічні відходи (далі — гній) збираються і транспортуються по трубопроводу 2. маса гною подається в ємність 3 для змішування з базальтовим туфом, що подається з ємності 5. За допомогою змішувача 4 маса перемішується. Після перемішування до однорідної маси отримана суміш подається в ємність 6 для розділення на рідку і тверду фракції. У верхній частині ємності 6 виконані отвори 7 для видалення рідкої фази, яка видалається у відстійник 8, а тверда фаза осідає на дно ємності 6. Після чого тверда фаза подається на площадку для дозрівання (не зображено) і відправлення до споживача як органічне добриво.

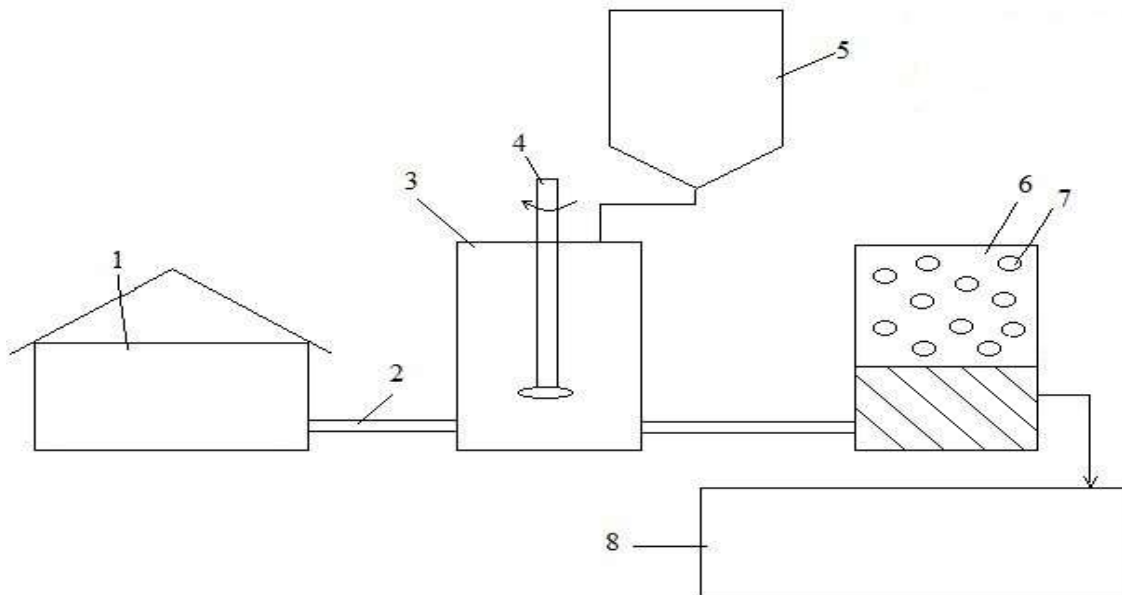

Рис.1 Спосіб утилізації рідких органічних відходів свинарства

Під час перемішування твердої фракції і базальтового туфу останній адсорбує аміак і поглинає неприємні запахи, таким чином зменшуються шкідливі викиди газу в атмосферу. Причому базальтовий туф, крім своїх корисних властивостей, адсорбує і необхідні речовини з гною, тим самим забезпечується процес виробництва органічного добрива з великим вмістом азоту, необхідного для вегетації сільськогосподарських рослин.

Отже, дослідями встановлено здатність базальтового туфу адсорбувати аміак, який виділяється при утилізації гною свиней і забруднює навколишнє середовище. Аміак, який поглинається базальтовим туфом, в подальшому у вигляді азоту, засвоюється сільськогосподарськими рослинами не з ґрунту, а із суміші базальтового туфу і твердої фракції гною свиней, що в кінцевому підсумку є цінним органічним добривом.

Технічний результат полягає у покращенні екології навколишнього середовища і отриманні цінного органічного добрива в результаті утилізації рідких органічних відходів свинарства.

Однак, через недостатню вивченість базальтові туфи, ще не знайшли широкого застосування у нашій країні та за кордоном. Недостатня вивченість сорбційних властивостей базальтового туфу робить їх цікавим матеріалом для досліджень.

Література

1. Арипов Е. А. Природные минеральные сорбенты, их активирование и модифицирование. — Ташкент: Фин. — 1970. — 254 с.
2. Бацанов І. М. Прибирання та утилізація гною на свинарних комплексах./ М.: Россільхозвид, 1977. — 180 с.
3. Мальований М. С. Модифікація природних цеолітів та перспективи їх використання / М. С. Мальований, З. С. Одноріг, І. О. Гузькова // Хім. пром. України – 1999. – №5. – С. 10 – 12.
4. Туфи Рівненщини та їх використання в сільськогосподарському виробництві області. Інформаційний листок. – Рівне: Рівненський державний центр науково-технічної та економічної інформації. – 2002. – № 7 – 2002.

Микола БУРЯК

к.т.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Любомир МАНДРИК

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Безпека людини та стан природного оточуючого її середовища - одна з найважливіших характеристик якості життя, науково-технічного та економічного розвитку держави. Гарантування безпеки держави, зазвичай, пов'язують із захистом її від змін, що походять як зсередини, так і з зовні, спричинені протиправним застосуванням сили. При цьому йдеться про усунення загрози суспільному порядку, добробуту та здоров'ю населення, стійкому функціонуванню народного господарства [1].

Загрозу природному середовищу, існування суспільства ще донедавна не виокремлювали, розглядаючи її в межах воєнної загрози, спрямованої на підлив економіки, отримання за допомогою сили доступу до корисних копалин [2]. Це є нова загроза національній безпеці яка з'явилася останніми десятиріччями. Йдеться про невоєнну а про екологічну загрозу, що не передбачає розгляду традиційного аспекту захоплення чи оволодіння однією державою природних ресурсів іншої насильницьким методом.

Загроза екологічній безпеці держави може мати зловмисний і незловмисний характер. У першому випадку мається на увазі екологічна агресія чи навмисна зміна навколишнього середовища з метою завдання ворогу якнайбільшої шкоди. У зв'язку з цим розробляються відповідні міжнародні правові норми з участю військових експертів. У другому йдеться про якісно нову дію (чи загрозу дії) в результаті можуть виникати:

- транснаціональні, регіональні та глобальна екологічні проблеми;
- екологічно небезпечна міжнародна економічна діяльність;
- великомасштабні аварії і стихійні лиха з транснаціональними наслідками.

Гарантування екологічної безпеки при зовнішній екологічній агресії зазвичай розглядаються в рамках воєнної компоненти національної безпеки. Про вплив військової діяльності на навколишнє середовище не тільки під час воєнних дій, але і за мирного часу (виробництво зброї, маневри, випробовування зброї тощо) опубліковано багато робіт. Проте останніми роками в зв'язку з переходом до скорочення озброєнь виникла якісно нова проблема – забезпечення екологічної безпеки конверсії.

Визнання екологічної безпеки невід'ємним атрибутом соціального розвитку потребує докорінної зміни імперативів і цінностей сучасної цивілізації, їх бачення в екологічному ракурсі. Це не тільки відмова від традиційного мислення, а і формування нового

світосприйняття та стратегії постіндустріального розвитку, оскільки традиційний науково-технічний прогрес, як засвідчила практика, є небезпечним в екологічному плані.

Екологічній безпеці властиві певні риси.

Екологічна безпека виявляється у локальних, регіональних і глобальних масштабах як екологічні лиха, кризи і катастрофи. Забезпечення екологічної безпеки - це основний спосіб розв'язання екологічних проблем, що гарантує суспільству розвиток у біосферосумісній, природоохоронній формі.

Екологічна безпека передбачає розумне задоволення екопотреб будь-якої людини та суспільства загалом у всіх виявах життєдіяльності, гарантію проживання в екологічно чистому та сприятливому для життєдіяльності середовищі.

Усі аспекти національної безпеки міцно пов'язані між собою, і розв'язання переважної більшості проблем екологічної безпеки можливе тільки в комплексі з іншими аспектами національної безпеки.

Екологічна безпека не може реалізовуватися лише в ім'я суб'єкта екосистеми (суспільства) на шкоду об'єкту (навколишньому середовищу). Екологічна безпека є таким типом розвитку суспільства, який реалізується лише в інтересах як суб'єкта, так і об'єкта.

Екологічну безпеку неможливо формувати через ущемлення екологічних прав інших груп населення як всередині екосистеми, так і поза нею.

Ефективна екологічна безпека має ґрунтуватися на фундаментальних еколого-соціальних та біосферних закономірностях, що мають комплексний характер і тісно пов'язані з різними сферами суспільного життя. Концепція екологічної безпеки має органічно включати гуманістичні ідеали, дедалі ширше впроваджувати екогуманістичні принципи.

Таким чином, розвиток української держави потребує вироблення нової якості та критерію, що називається екологічною безпекою.

Література

1. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія / Ю.В. Дзядикевич та ін. – Тернопіль: Астон, 2016. – 392 с.
2. Дзядикевич Ю.В. Енергетичний менеджмент. Підручники і посібники. – Тернопіль, 2014. – 336 с.
3. Джигерей В.С. Основи екології та охорона природного середовища. – Львів: Афіша, 2010. – 272 с.
4. Кашенко А.Л. Фінансово-економічні основи природокористування. – К.: Вища школа, 2009. – 221 с.
5. Буряк М.В. Еколого-економічні системи: основні аспекти. Науковий огляд. Науковий журнал. – Київ. 2015. – № 6 (16). – С. 33-49.

Ольга ДОВГАНЬ

молодший науковий співробітник

Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція

Інституту кормів та сільського господарства Поділля

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Дані наукових досліджень та статистики свідчать про значне загострення проблем здоров'я населення, пов'язаних із особливостями харчування. Головними причинами, що призвели до неконтрольованого виробництва екологічно небезпечної сільськогосподарської продукції, є: застарілі технології виробництва; високий ступінь забруднення земель токсичними, радіоактивними, хімічними речовинами та небезпечними відходами; обмеження поширення та непопулярність споживання екологічно безпечної продукції сільського

господарства серед населення; відсутність належного правового регулювання та даних про застосування технологій генетичної модифікації при виробництві аграрної продукції та ін.

Серед альтернативних систем господарювання на сучасному етапі найбільш розвиненим є органічне сільське господарство, що практикується у 172 країнах світу. Воно сприяє покращенню якісного стану земельних ресурсів та в цілому навколишнього природного середовища, що безпосередньо позитивно впливає на стан здоров'я населення [1].

Відповідно до визначення Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) «органічне сільське господарство – виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей, залежить від екологічних процесів, біологічного різноманіття та природних циклів, характерних для місцевих умов, уникаючи використання невідновлюваних ресурсів. Органічне сільське господарство об'єднує традиції, нововведення та науку, щоб поліпшити стан навколишнього середовища і розвивати справедливі взаємини і гідний рівень життя» [2].

Багаторічна практика більшості країн демонструє екологічні, економічні та соціальні переваги органічного виробництва, серед яких: підвищення незалежності виробника від зовнішніх джерел фінансування, поставок отрутохімікатів, мінеральних добрив; зменшення енерго- і трудовитрат на одиницю продукції; нарощування кількості робочих місць в сільській місцевості, розвиток місцевих ринків екологічної продукції; високі смакові і поживні якості виробленої продукції; мінімізація негативного впливу на природу, в тому числі зменшення забруднення ґрунту, ґрунтових і поверхневих вод, атмосфери, збереження біорізноманіття; більш етична і природна поведінка людини в екосистемі, частиною якої вона є.

Україна за своїми природно – кліматичним та ґрунтовим потенціалом має унікальну можливість зайняти одне з провідних місць серед виробників органічної продукції.

В Україні нараховується більше 390 підприємств, які мають площу, зайняту під органічним виробництвом, більше 400 тис. га. [6]. За цим показником Україна посідає 20-е місце у світі (За даними Дослідного Інституту органічного сільськогосподарства FiBL (Швейцарія), традиційними лідерами у світі за площами під органічними культурами є: Австралія (22,7 млн га), Аргентина (3,1 млн га), Сполучені Штати Америки (2,0 млн га), Іспанія (2,0 млн га), Китай (1,6 млн га), Італія (1,5 млн га), Франція (1,4 млн га), Уругвай (1,3 млн га), Індія (1,2 млн га) та Німеччина (1,1 млн га)) [5].

Зважаючи на загальну площу 41,2 млн га сільгоспугідь, угіддя, зайняті під органічне виробництво складають трохи більше одного відсотка. Це світовий показник. Україна в цьому плані не відстає від інших країн [4].

Основні площі вітчизняних органічних сільгоспугідь зайняті під вирощування зернових (пшениця, ячмінь, кукурудза) – 197 тис. га. Під олійні культури – соняшник і ріпак – відведено 67 тис. га, під вирощування органічних овочів – більше 8 тис. га, а під органічну картоплю – 1200 га.

За площами, відведеними під вирощування органічних зернових, олійних та овочевих культур, а також органічної картоплі, Україна входить до топ-10 виробників у світі. Зокрема, наша країна сьома за площами зернових, п'ята – за площами олійних, дев'ята – за площами картоплі, десята – в рейтингу виробників овочевих культур [5].

В Україні стабільно зростає кількість господарств, які займаються вирощуванням органічної продукції. У 2006 році цим видом діяльності займалися лише 80 підприємств. У 2011 році їх кількість збільшилася майже вдвічі – до 155, а у 2016 році становила вже 390 підприємств (табл. 1) [6].

Таблиця 1.

Динаміка показників розвитку органічного виробництва в Україні за 2002-2016 рр.

Показник	Рік														
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Площа, тис. га	164,5	239,5	240,0	241,9	242,0	249,9	269,9	270,2	270,2	270,3	272,9	393,4	400,8	410,6	421,2
Кількість господарств	31	69	70	72	80	92	118	121	142	155	164	175	182	210	390

Джерело: [6]

Незважаючи на існуючий прогрес у розвитку органічного виробництва в Україні, експерти відмічають низку факторів, які гальмують реалізацію масштабного потенціалу України у цьому сегменті аграрного сектору, а саме:

– недосконалість діючого нормативного – правового регулювання для органічного виробництва;

– відсутність ефективної системи державного нагляду (контролю) з боку держави за виробництвом та якістю продукції, що спричиняє недобросовісну конкуренція серед виробників, роздрібних продавців та призводить до шахрайства (псевдоорганічні продукти) на внутрішньому та міжнародних ринках;

– відсутність системи ефективного захисту прав споживачів та дієвої системи санкцій щодо подання неправдивих відомостей стосовно якості сільськогосподарської продукції [2];

– обмеженість державної підтримки органічних виробників, зокрема в частині відшкодування вартості сертифікації, надання дотацій протягом перехідного періоду та застосування інших засобів стимулювання виробників органічної продукції;

– відсутність інформаційної підтримки виробників органічної продукції в ЗМІ.

Тому в Україні потрібно приділяти більшу увагу вирішенню першочергових завдань для розвитку виробництва екологічно безпечної продукції з тим, щоб стати експортером цієї продукції в країни ЄС та на світовий ринок. Наша країна має усі передумови, щоб це зробити.

Для реалізації існуючого потенціалу виробництва органічної продукції сучасні технології у землеробстві повинні бути адаптивно-ландшафтними і відрізнятися від існуючої (традиційної) системи, обов'язково включаючи такі елементи: науково обґрунтована біологізована сівозміна; внесення в сівозміні оптимально-мінімальних доз мінеральних та органічних добрив, вирощування культур у проміжних посівах на корм і сидерат, використання на добриво вторинної продукції рослинництва; диференційована система основного обробітку ґрунту в сівозміні, спрямована поліпшення фітосанітарного стану агрофітоценозів; застосування меліорантів, мікробіологічних препаратів; використання високопродуктивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур.

Тому у майбутньому необхідно зосередити увагу над вирішенням зазначених проблемних питань за участю галузевих міністерств та відомств шляхом визначення розвитку органічного виробництва одним із пріоритетних напрямків діяльності в аграрній галузі економіки. Це сприятиме переходу на засади сталого розвитку та забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів, що є визначальним в умовах євроінтеграційних перспектив України.

Література

1. Основні тенденції розвитку органічного землеробства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libr.rv.ua/ua/virt/146/>

2. Динаміка та перспективи розвитку ринку органічної продукції в світі та в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/dynamika-ta-perspektyvy-rozvytku-rynku-organichnoyi-produkciji-v-sviti-ta-v-ukrayini>

3. Перспективи розвитку органічного землеробства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libr.rv.ua/ua/virt/146/>

4. Рудюк Анатолій. Україна розвиває органічне виробництво на рівні з іншими країнами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249250758&cat_id=244276429

5. Духницький Богдан. Україна посідає 20-е місце у світі за площею органічних угідь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/2131-ukrayina-posidaye-20-e-mistse-u-sviti-za-ploshcheyu-orhanichnykh-uhid-bohdan-dukhnyskiy.html>

6. Сайт Федерації органічного руху України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>

Назар МАЛЕВИЧ

аспірант

Тернопільський національний економічний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Сьогодні розвиток національних економік в багатьох країнах світу відбувається під впливом міжнародних тенденцій заохочення екологізації, поглиблення глобалізаційних процесів та застосування інноваційних практик в різних сферах господарювання. Зокрема, це стосується і виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Сфера екологізації сільського господарства та виробництва органічної продукції є доволі розвиненою в країнах Західної Європи. Динамічне поширення екологічного сільського господарства у цих державах зумовлене високим рівнем їх суспільно-економічного розвитку [1].

Поняття «органічне сільське господарство» часто ототожнюють з сільськогосподарською діяльністю без використання синтетичних пестицидів і мінеральних добрив. Однак, це швидше характерна ознака, а не визначення самої системи ведення господарювання. Згідно досліджень Департаменту сільського господарства США (1980 р.), «органічним виробництвом прийнято вважати систему виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або значною мірою обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів при відгодівлі тварин. Така система в основному базується на сівозмінах, використанні рослинних решток, гною та компостів, бобових рослин і рослинних добрив, органічних відходів виробництва, мінеральної сировини, механічному обробітку ґрунтів і біологічних засобах боротьби зі шкідниками з метою підвищення родючості та покращення структури ґрунтів, забезпечення повноцінного живлення рослин і боротьби з бур'янами та різноманітними шкідниками» [2, 3, 4].

За даними Науково-дослідного центру органічного сільського господарства, вартість світового ринку органічної продукції в 2015 році становить близько 60 млрд. доларів. 164 країни світу займаються органічним сільським господарством на площі понад 37,5 млн. гектарів, включаючи землі перехідного періоду. Налічується понад 1,9 млн. виробників органічної сільськогосподарської продукції. До країн з найбільшою площею органічних сільськогосподарських земель відносять Австралію (12 млн. га), Аргентину (3,6 млн. га), США (2,2 млн. га), Китай (1,9 млн. га), Іспанію (1,6 млн. га)

Середній розмір органічних господарств значно відрізняється по країнах Європи. Багато країн Центральної та Східної Європи мають органічні ферми із загальною площею угідь до кількох тисяч гектарів у одному господарстві, і, як правило, сфокусовані на ринкові сільськогосподарські культури орних земель або спеціальні культури.

В багатьох країнах передбачено державне субсидування та підтримка збуту органічної сільськогосподарської продукції, а також проведення навчань та популяризації її серед населення. Основним видом державної підтримки розвитку органічного сектору сільського господарства є надання субсидій. Зокрема, в країнах ЄС субсидії, що надаються при

виробництві традиційних сільськогосподарських продуктів, поступово втратили свою актуальність. Тому уряди узгодили застосування концепції підтримки органічного сільськогосподарського виробництва. Це пов'язано з тим, що органічне сільське господарство пов'язане з отриманням не тільки економічних, а й соціальних та екологічних ефектів [5, 6].

З 1957 року, в ЄС діє Спільна Аграрна Політика (САП), яка спрямована на субсидування розвитку сільських територій, підтримку виробництва екологічної продукції, захист навколишнього середовища, підвищення якості та безпеки харчових продуктів. У багатьох країнах ЄС передбачено підтримку сертифікованих за екологічними стандартами ЄС виробників сільськогосподарської продукції. Основний акцент зроблено на підтримці виробників аграрної продукції у перехідний період до екологічного виробництва. Європейський План Дій щодо розвитку екологічного виробництва передбачає низку механізмів й інструментів для розвитку даної галузі сільського господарства в рамках Спільної Аграрної Політики ЄС, а саме:

- стимулювання попиту через запровадження системи поліпшення якості продукції;
- потенційні ефекти від охорони довкілля в майбутньому;
- стимулювання переходу до екобезпечного аграрного виробництва на всій площі господарства, а не тільки на його частині;
- створення аналогічних можливостей інвестиційної підтримки за сертифікованих за екологічними стандартами ЄС сільськогосподарських виробників, які мають інші аграрні виробники;
- створення умов для сільськогосподарських виробників з метою поліпшення дистрибуції та маркетингу екобезпечної продукції;
- інформаційна підтримка шляхом надання дорадчих послуг;
- визнання екологічно безпечного аграрного виробництва, як пріоритетного напрямку ведення сільського господарства на територіях із загрозливим станом довкілля.

Країни ЄС для підтримки сертифікованих за екологічними стандартами ЄС аграрних виробників використовують дві стратегії:

- гарантована підтримка всіх виробників екобезпечної аграрної продукції, як у перехідний період, так і після нього;
- значна різниця фінансової підтримки між традиційними та сертифікованими за екологічними стандартами ЄС сільськогосподарськими виробниками з метою заохочення їх переходу на екологічно безпечні технології виробництва.

Загалом, згідно відношення до підтримки розвитку екологічного аграрного виробництва на своїй території країни-члени ЄС можна поділити на три групи:

Група країн-членів ЄС, яка не акцентує увагу на розвитку екологічного аграрного виробництва.

Країни ЄС, які передбачають підтримку екологічного аграрного виробництва в межах різноманітних програм охорони навколишнього природного середовища й розвитку сільських територій.

Країни ЄС, де розвиток екологічного аграрного виробництва є пріоритетним.

Таким чином розвиток та широке впровадження органічного сільськогосподарського виробництва в Україні забезпечить високий рівень споживання населенням екологічно чистої продукції та її експорт в інші країни, що позитивно вплине економічний стан нашої держави.

Література

1. Дзядикевич Ю.В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія / Ю.В.Дзядикевич, Б.О.Язлюк, Р.Б.Гевко та ін. – Тернопіль: Астон. – 2016. – 392 с.
2. Гевко Р.Б. Екологічні аспекти сільськогосподарського виробництва / Р.Б.Гевко, Ю.В.Дзядикевич, Н.Ю.Малевиц // Сталий розвиток економіки. – 2017. – № 2 (35). – С.156-162.

3. Семенов В.Ф. Екологічний менеджмент. Підручник / В.Ф.Семенов, О.Л.Михайлюк, Т.П. Галушкіна. – К.: Центр навч. літ. – 2004. –407 с.

4. Брошак І.С. Моніторинг ґрунтів, шляхи покращення родючості та екологічної безпеки земель тернопільської області: монографія / І.С.Брошак, Р.Б.Гевко, С.С.Никеруй та ін.- Тернопіль: Видавн.-поліграф. центр “Економічна думка”.– 2013. – 160 с.

5. Язлюк Б.О. Теоретичні та прикладні аспекти економічної безпеки України / Б.О.Язлюк, Р.Б.Гевко, Ю.В.Дзядикевич // Інноваційна економіка. – 2017. – № 59. – С.301-310.

6. Дзядикевич Ю.В. Підвищення ефективності використання твердого біопалива (огляд) / Ю.В.Дзядикевич, Р.Б.Гевко, Р.І.Розум, М.В.Буряк // Вісник Інженерної академії України. – 2010. – Випуск 3-4. – С.213-219.

Мар’яна СВИНТУХ

викладач

Тернопільський національний економічний університет

Петро РЯБОКОНЬ

студент

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

СЕРТИФІКАЦІЯ ЛІСІВ

Лісова сертифікація – оцінка відповідності системи ведення лісового господарства встановленим міжнародним вимогам щодо управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку. Метою лісової сертифікації є забезпечення економічно, екологічно і соціально збалансованого ведення лісового господарства шляхом виконання відповідних загальноновизнаних і таких, що заслуговують на довіру, стандартів.

Екологічно збалансоване і відповідальне ведення лісового господарства передбачає заготівлю лісоматеріалів та іншої лісової продукції при одночасному збереженні біорізноманіття та продуктивності лісів, природних екологічних процесів.

Соціально орієнтоване ведення лісового господарства сприяє зростанню добробуту місцевого населення і суспільства в цілому, а також стимулює місцеве населення зберігати лісові ресурси.

Економічно життєздатне використання лісових ресурсів означає, що лісове господарство і лісокористування організовані й управляються таким чином, щоб бути прибутковими, проте не за рахунок виснаження лісових ресурсів і природних екосистем.

Лісова сертифікація включає дві складові. Перша, це сертифікація системи ведення лісового господарства, а друга – сертифікація ланцюга постачання продукції.

Під час першої відбувається оцінка відповідності лісового господарства сукупності екологічних, соціальних і економічних вимог, друга торкається налагодження системи відстеження руху деревини та іншої продукції з сертифікованих лісових господарств до споживача через усі етапи трансформації сировини в готову продукцію, призначену для використання кінцевим споживачем. Таким чином, якщо перша складова безпосередньо стосується лісових господарств, то друга – деревообробних і лісоторгівельних підприємств, які використовують деревину з сертифікованих лісів.

Зазвичай, сертифікована продукція маркується відповідним логотипом задля гарантування споживачеві законності і сталість джерел походження деревини, яка використовувалася для виготовлення товару.

Лісовим кодексом України передбачено, що лісова сертифікація є невід’ємною складовою організації лісового господарства, яка ґрунтується на міжнародних вимогах (стандартах).

В Україні розвиток отримала лісова сертифікація за міжнародною схемою Лісової опікунської ради (Forest Stewardship) – міжнародної некомерційної неурядової організації, метою якої є просування відповідального управління лісами в усьому світі. .

Роботи з оцінки відповідності системи ведення лісового господарства стандартам управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку здійснюються в такому порядку:

- подача заявником (постійним лісокористувачем) запиту;
- укладання договору;
- проведення попередньої оцінки;
- розгляд аудитором управлінської документації підприємства до початку його відвідування;
- проведення основної оцінки або щорічної наглядової перевірки (результуючий документ – звіт);
- прийняття рішення про видачу чи відхилення сертифікату відповідності акредитованим органом по сертифікації;
- незалежна експертиза звіту з основної оцінки або щорічної наглядової перевірки;
- видача сертифікату і його реєстрація.

На початковому етапі сертифікаційних робіт, як правило, здійснюється попередня оцінка відповідності системи ведення лісового господарства та готовності до проведення сертифікаційних процедур. Вона є обов'язковою за наявності на підприємстві особливо цінних для збереження лісів. За підсумками попередньої оцінки готується звіт із пропозиціями продовжити сертифікаційні процедури або перенести їх на пізніший термін із метою усунення виявлених невідповідностей.

Ключовим етапом проведення сертифікаційних процедур є основна оцінка. Вона проводиться з метою встановлення рівня відповідності ведення лісового господарства вимогам стандарту FSC. До початку основної оцінки підприємство може надати ведучому аудитору найважливіші документи для ознайомлення з особливостями управлінських процесів та планування заходів.

Під час основної оцінки група аудиторів-експертів здійснює консультації з широким колом зацікавлених сторін з метою, у випадку необхідності, адаптації відповідних вимог (стандартів) до соціальних, економічних та екологічних умов ведення лісового господарства та оцінки врахування їхніх інтересів в процесі господарської діяльності заявника.

За підсумками основної оцінки група аудиторів-експертів готує офіційний звіт, на підставі якого орган сертифікації приймає рішення про видачу чи відхилення запиту на отримання сертифікату. У випадку відмови, у звіті наводиться обґрунтування відмови та дається перелік виявлених невідповідностей. Перед остаточним затвердженням звіту, його проект надсилається підприємству для ознайомлення і коментарів. Після отримання зворотної відповіді акредитований орган із сертифікації розглядає коментарі, коригує звіт та надає письмове обґрунтування причин при відмові вносити зміни і надсилає їх разом з кінцевим варіантом звіту підприємству.

Література

1. FSC-сертифікація в Україні. <https://ua.fsc.org/ua-ua>.

Борис СИДОРУК

к.е.н., с.н.с., докторант
 ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ЕКОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР, ЯК СКЛАДОВА В СИСТЕМІ ОПТИМІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Проблема оптимізації використання земельно-ресурсного потенціалу в аграрній галузі є однією з визначальних у сучасних умовах господарювання, оскільки прагнення до максимізації економічного ефекту в більшості випадків призводить до виснаження та деградації агроєкосистем. Серед деградаційних процесів особливо виділяються ерозійні, що є наслідком недотримання принципів екобезпечного використання сільськогосподарських угідь, спостерігається також дегуміфікація ґрунтів, погіршуються їх фізичні та фізико-хімічні властивості.

Таким чином, економічна доцільність оптимізації землекористування зумовлюється екологічною допустимістю оптимізаційних заходів. Нехтування екологічними факторами в більшості призводить до економічних втрат, оскільки можливий короткочасний економічний ефект, що буде отриманий без урахування екологічних вимог, супроводжуватиметься деградаційними процесами, які спричинять зниження продуктивності земель.

Тому, оптимальне сільськогосподарське землекористування можливе за умови, коли дотримані принципи раціонального природокористування, забезпечується охорона і відновлення навколишнього природного середовища і стабільний розвиток соціальних груп на сільських територіях.

Загалом, в структурі оптимізації землекористування в агросфері варто виділити ряд складових (табл. 1).

Таблиця 1

Структурні складові в системі оптимізації сільськогосподарського землекористування

Складові оптимізації	Змістовна суть складової
Екологічна	Комплекс заходів щодо зменшення антропогенного впливу на стан сільськогосподарських угідь, а також спрямованих на збереження та відновлення якісних характеристик земель та розширення екологічно стабільних територій (зайнятих багаторічними насадженнями, луками, пасовищами тощо)
Економічна	Заходи спрямовані на максимізацію прибутків в результаті використання екологічно стійких сільськогосподарських угідь, які найбільш придатні для інтенсивного використання і даватимуть найбільший ефект
Соціальна	Діяльність спрямована на розвиток соціальних груп в межах сільських територій: забезпечення якісних умов праці і відпочинку, достатній рівень матеріального забезпечення за рахунок зростання обсягів виробництва та його диверсифікації тощо.

Таким чином, оптимальне використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських угідь має бути спрямоване на забезпечення ефективного виконання агроландшафтами відповідних функцій за умови збереження їх властивостей як цілісних агроєкосистем.

Спільною рисою існуючих теоретичних підходів до питання оптимізації взаємодії суспільства і природного середовища є визнання факту зростання антропогенного навантаження на навколишнє середовище, що призводить до зменшення асиміляційного потенціалу екосистем, тобто їх здатності до самовідтворення. Тому, оптимізацію землекористування доцільно розглядати крізь призму ступеня збалансованості екосистем в аграрній галузі.

Вибір способу оптимального використання сільськогосподарських землекористувань тісно пов'язаний з визначенням цілей їх використання, оцінкою можливих варіантів експлуатації, виявленням природних, соціально-економічних та інших обмежень.

Варто зазначити, що стратегічні перспективи оптимізації землекористування в аграрній галузі повинні базуватися на врахуванні наступних складових елементів:

- якість земельно-ресурсного потенціалу;
- регіональні особливості розвитку продуктивних сил і зміни в чисельності сільського населення;
- проведення заходів щодо екологічного планування територій, зокрема, консервація малопродуктивних, деградованих і техногенно забруднених земель;
- відведення продуктивних сільськогосподарських земель для несільськогосподарських потреб;
- застосування економічних важелів впливу до аграрних формувань в напрямку оптимізації ними структури землекористування;
- обмеження використання земель, зумовлені екологічними особливостями окремих територій.

При організації території аграрних землекористувань необхідно враховувати їх ландшафтно-типологічні та регіональні відмінності, що дасть можливість зберегти природну рівновагу та мінімізувати процеси деградації як окремих природних компонентів, так і агроландшафту в цілому [1]. Звідси випливає необхідність проведення пошуку принципів і методів погодження типів природної та соціально-економічної взаємодії агроєкосистем.

Оптимальне використання агроландшафту повинно забезпечити ефективне виконання покладених на нього функцій, за умови збереження його цілісності як системи, яка утворена в результаті взаємодії біотичних та абіотичних компонентів [2].

Досліджуючи можливості землекористування в межах окремої території, необхідно звертати увагу на такі складові:

- ступінь придатності земельної ділянки до певного виду використання;
- ступінь стійкості агроландшафту, як системи, до різного роду впливів;
- зміни в агроландшафтах в результаті антропогенних впливів;
- величина можливого навантаження на агроландшафт;
- можливості попередження або усунення негативних впливів на агроєкосистеми.

При цьому, серед загальних принципів оптимізації використання земель слід, безумовно, виділити [3]:

- географічну детермінованість, що реалізується у максимальному врахуванні регіональних природних, господарських, соціальних та інших умов;
- ієрархічність, що передбачає послідовний перехід від загальнодержавного до регіонального і локального рівня.

Неприпустимим є шаблонне використання земель, що не враховує специфіки природно-кліматичних умов, що сформувались на певній території і суттєво впливають на результати господарської діяльності. Поряд з цим, напрямки використання земельних угідь слід планувати, виходячи із комплексу факторів, що поєднує як природні, так і господарські характеристики сільськогосподарських угідь.

Агроекологічні вимоги сільськогосподарських культур до якісних характеристик ґрунтового середовища є індикатором придатності ґрунтів до певного використання.

Важливим в системі оптимізації використання земельно-ресурсного потенціалу аграрними формуваннями має бути визначення ландшафтно-екологічних пріоритетів розвитку системи землекористування. Дана діяльність полягає в ранжуванні функцій, які виконує агроєкосистема у порядку їх значимості для певної сільської території. В даному випадку враховуються наступні фактори впливу: наявна екологічна ситуація в регіоні, забезпеченість трудовими ресурсами та їх кваліфікаційні характеристики, структура сільськогосподарських угідь та їх якісні характеристики, споживчі пріоритети у даному регіоні і перспективи їх змін тощо.

Таким чином, провідним із базових завдань при розробці системи заходів з оптимізації землекористування є детальний аналіз існуючого стану використання земель. Важливо

виокремити найбільш нагальні екологічні проблеми та визначити склад та зміст заходів щодо їх уникнення.

Визначення пріоритетності функцій є основою для формування політики сталого розвитку системи землекористування, що передбачає збалансований розвиток природної, соціальної та економічної складової в напрямку оптимізації використання земельно-ресурсного потенціалу.

Література

1. Андріішин І.М. Методологічні основи оптимізації охорони природи і землекористування: монографія / І.М. Андріішин, А.Я. Сохнич. – Львів: «Українські технології», 1998. – 136 с.

2. Генсірук С.А. Регіональне природокористування / С.А. Генсірук. – Львів: Світ, 1992. – С. 59-61.

3. Погурельський С.П. Формування оптимальних співвідношень земельних угідь як основа сталого природокористування / С.П. Погурельський, А.Г. Мартин / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco.com.ua>

Алла УЖВА

к.е.н., доцент

Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Сучасний екологічний стан агроєкосистем України в цілому можна визначити як незадовільний. На їх функціонування діє комплекс негативних факторів, зокрема, недотримання вимог науково-обґрунтованої системи ведення сільського господарства як на рівні окремих виробничих систем, так і регіонів, виснаження родючості та деградація ґрунтів, розповсюдження бур'янів, хвороб, шкідників, порушення гідрологічного режиму на значних територіях, занепад тваринництва тощо. В зв'язку з цим, створення умов для сталого розвитку агроєкосистем є досить складним процесом, який торкається широкого кола питань, починаючи від фізико-хімічних і біологічних процесів в ґрунті, кругообігу речовин та енергії в агроєкосистемах, підвищення коефіцієнту корисної дії фізіологічно активної радіації, закінчуючи удосконаленням спеціалізації аграрних виробничих систем, оптимізації структури сільськогосподарських ландшафтів та організації території землекористування.

Виходячи із Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року визначено такі напрями сталого розвитку:

– оптимізація структури агроландшафтів і удосконалення загальних систем землеробства в контексті нових земельних відносин і наявного ресурсного потенціалу;

– удосконалення міжгалузевої структури та адаптації сільськогосподарського виробництва відповідно до ґрунтово-кліматичних умов і ресурсних можливостей;

– збереження, відтворення та раціональне використання біологічної різноманітності в агроландшафтах;

– формування зональних конкурентоспроможних ресурсо- та енергозберігаючих моделей ефективного ведення сільськогосподарського виробництва на засадах природоохоронної організації території, відтворення природно-ресурсного потенціалу та отримання продукції високої якості;

– удосконалення структури посівних площ і сівозмін з метою більш повного використання біокліматичного потенціалу, поліпшення фітосанітарного стану ґрунту й агрофітоценозів, підтримання оптимального балансу органічної речовини та біологічного стану ґрунту;

– застосування ґрунтозахисних енергозберігаючих технологій обробітку ґрунту, що забезпечують оптимізацію його агрофізичних властивостей та підвищення протиерозійної стійкості, особливо в регіонах проявів ерозії та дефляції [1].

Як відомо, у процесі виробництва сільськогосподарської продукції змінюються екологічні умови навколишнього середовища. Площі, зайняті лісами, чагарниками і луками з різноманітною природною рослинністю зменшуються, зазнають істотних змін природний біологічний кругообіг внаслідок втрати величезної маси хімічних елементів, радіаційний і водний баланс величезних територій, гідрологічний режим, погіршуються природні умови проживання тварин і птахів, забруднюються атмосфера, гідросфера і літосфера, набула поширення вітрова та водна ерозія ґрунтового покриву. Ґрунти в процесі тривалого господарського використання втрачають свою природну родючість, деградують або повністю руйнуються.

Кожна галузь сільського господарства по-різному впливає на навколишнє середовище. Так, землеробство досить помітно змінює водний баланс і гідрологічний режим агроландшафтів. Створення великих відгодівельних комплексів нерідко супроводжується забрудненням ґрунтів і вод екскрементами тварин, нагромадженням гною. Серйозною проблемою залишається забруднення гідрографічної сітки відходами боєнь, м'ясопереробних і молочних підприємств. У гірських районах тваринництво є провідною галуззю сільського господарства. У зв'язку зі швидким зростанням народонаселення збільшується попит на м'ясо-молочну продукцію, вовну, шкіру. Це змушує постійно нарощувати кількість великої рогатої худоби, кіз, овець, що призводить до надмірного випасу. Послаблення ж дернового покриву супроводжується ерозією ґрунтів, яка нерідко повністю знищує родючі горизонти [2].

Екологізація сільського господарства полягає в тому впливі, який на нього здійснює діяльність людини, з одного боку, а з іншого – у впливі сільського господарства на природні екологічні процеси і на організм людини. Значний вплив сільського господарства на навколишнє середовище зумовлений притаманними цьому виду економічної діяльності особливостями, насамперед, органічною зв'язаністю з природою і її ресурсами, високою ефективністю, як вважається, застосування агрохімікатів; каталізацією прискорення негативних природно-антропогенних процесів у оброблюваних землях. Отже, забезпечення екологічної складової сталого розвитку сільського господарства, в основному, ґрунтується на розробці заходів раціонального використання природних ресурсів і зменшення забруднення навколишнього середовища. Відтак, в процесі дослідження нами з'ясовано, що пріоритетними завданнями політики сталого розвитку щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища є:

– зменшення кількості джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу, підвищення рівня їх екологічної безпеки і поліпшення стану атмосферного повітря;

– забезпечення економії первинних ресурсів, розв'язання проблеми утилізації відходів виробництва шляхом удосконалення структури його розміщення, формування виробничих комплексів замкнутого циклу;

– сповільнення процесу деградації ґрунтів, збереження водних ресурсів і об'єктів як унікальних складових довкілля;

– забезпечення належної охорони та збереження лісових ресурсів і екосистем, посилення природоохоронних функцій лісів, здійснення комплексу лісгосподарських заходів щодо зниження рівня радіоактивного забруднення лісового фонду;

– реалізація заходів щодо гарантування безпеки довкілля під час видобування корисних копалин;

– підвищення ефективності державного контролю за дотриманням вимог природокористування і збереження довкілля шляхом застосування економічних та адміністративних санкцій;

– розвиток системи сертифікації, екологічного аудиту та страхування, ліцензування екологічно небезпечних видів діяльності, поступовий перехід на систему міжнародних стандартів технологічних процесів [3].

Раціональне використання природних ресурсів регіону передбачає ощадливе використання земельних, водних, мінеральних та лісових ресурсів

Основними орієнтирами сталого використання земельних ресурсів є: дотримання балансу між охороною, збереженням і розвитком землекористування; використання землі в умовах сталості розвитку сільського господарства; реалізація інтегрованих урядових дій у сфері земельних відносин, пов'язаних із приватно-державним партнерством, міжнародним співробітництвом; визначення повноважень та обов'язків суб'єктів земельних відносин, запобігання та вирішення земельних конфліктів тощо.

Отже, сталий розвиток використання земельних ресурсів має передбачити:

– у нормативно-правовій сфері – завершення формування ринку земель сільськогосподарського призначення та правове забезпечення ефективного регулювання використання земель різних категорій; гарантування державою прав власників на землю; оптимізацію державного управління землекористуванням та контролю за дотриманням суб'єктами земельних відносин положень земельного законодавства;

– в еколого-економічній – підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу земель та стратегічне забезпечення продовольчої безпеки держави; упровадження в землекористування інноваційних технологій використання земель та інвестування заходів щодо їх охорони; дотримання пріоритету вимог екологічної безпеки у використанні земельно-ресурсного потенціалу; здійснення об'єктивної еколого-економічної оцінки земель;

– у соціальній сфері – забезпечення доступу громадян до землі як ресурсу людського розвитку; створення сприятливого середовища проживання людей та розміщення виробництв; надання громадськості реальних повноважень впливу на сферу земельних відносин.

Водні ресурси відіграють надзвичайно важливу роль у соціальному, економічному й екологічному розвитку країни, а в перспективі очікується досить напружена ситуація із забезпеченням водою населення і галузей економіки, тому першочерговими заходами є раціональне використання, охорона водних ресурсів, економія води, її відтворення. Метою екологозбалансованого водокористування в системі забезпечення сталого розвитку є досягнення балансу екологічних і економічних інтересів суспільства, пов'язаних з використанням водних ресурсів, а також гарантування безпеки у водноресурсній сфері.

Загострення екологічної ситуації у світі, що є наслідком глобального потепління і забруднення навколишнього середовища, стало причиною погіршення стану лісових екосистем. Відбувається витіснення біологічно стійких корінних насаджень антропогенними – нестійкими до зовнішніх впливів. У Карпатах, зокрема, спостерігається деградація ялинових деревостанів, а в рівнинних умовах – соснових. Дуже складна ситуація сформувалася в Поліссі, де лісові насадження деградують у результаті надмірного техногенного навантаження на землі лісового фонду (забруднення радіонуклідами, осушення земель тощо). Лісове господарство України, як і природно-ресурсна сфера в цілому, відчуває наслідки глобальних екологічних проблем, а саме: зменшення площі лісів, що існувало в минулому і спостерігається зараз, погіршення їх породного складу і вікової структури, забруднення лісів радіонуклідами, погіршення їх стану внаслідок широкомасштабної меліорації [4].

Для мінерально-сировинної бази природно-ресурсного потенціалу України ключовим фактором сталого розвитку є відповідне інституціональне середовище, яке забезпечуватиме стаке надкористування. Як свідчить практика, інституціональне середовище, що наразі визначає якість державного управління вітчизняною сферою надкористування, не відповідає сучасним економічним реаліям. Це призводить до нерационального використання надр, що змовлено:

– слабким контролем з боку держави;
– недосконалістю чинного законодавства та нормативно-правової бази;
– відсутністю ефективного економічного механізму управління фондом надр;
– низьким рівнем відтворення вітчизняної мінерально-сировинної бази, що визначається недостатнім фінансуванням геологорозвідувальних робіт.

Усі природні ресурси в системі аграрного господарювання слід використовувати так, щоб можливо було їх відтворювати з певною часовою та просторовою періодичністю, адже агроекологічні цикли є безперервними. Конкретні процеси відновлення будуть різнитись, оскільки самі ресурси мають різне походження, структуру, особливості.

Література

1. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України №1359-XIV від 24 грудня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

2. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналітична доповідь / за ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 39 с.

3. Сталый розвиток регіонів України [Текст] / науковий керівник М.З.Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 140 с.

4. Сталый розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього / за ред. акад. НААН М. А. Хвесика. – К. : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2012. – 465 с.

Людмила УНІЯТ

к.е.н., доцент, докторант

Тернопільський національний економічний університет

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ – ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Ефективне використання земельних угідь є потужним чинником розвитку економіки усіх землекористувачів нашої країни. Подальше підвищення ефективності використання земельних ресурсів обумовлено нагальною потребою забезпечення виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції у ринковому середовищі, якісного харчування населення України та збільшення обсягу реалізації продукції на зовнішньому ринку.

Вирішення цих стратегічно важливих економічних і соціальних завдань зобов'язує землекористувачів та державні структури спрямовувати свої зусилля і кошти на науково-обґрунтований і цілеспрямований розвиток виробничих і економічних відносин, застосування інноваційних, ресурсощадних технологій виробництва і на цій основі підвищення ефективності аграрної економіки в усіх формах господарювання. Тому проблема ефективного використання земельних ресурсів та їх економічної оцінки, особливо у сільськогосподарських підприємствах набула надзвичайної актуальності.

Питання розвитку земельних відносин, стратегії і оцінки ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств досліджували багато науковців, зокрема: А.Г. Андрійчук, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, О.В. Ульяновченко, О.М. Шпичак та ін. [1, 4, 5, 6, 8].

Відзначаючи цінність одержаних результатів названих вчених, необхідно зазначити, що окремі регіональні аспекти даної тематики потребують подальшого вивчення, що обумовлює актуальність дослідження.

Мета даного дослідження полягає у визначенні тенденцій та оцінки економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, обґрунтуванні напрямів поліпшення фінансових результатів та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва в умовах ринкового середовища.

Тернопільська область мала у 2017 р. 1046,2 тис. га сільськогосподарських угідь, розораність земельних угідь становила біля 82,8%. В обробітку всіма категоріями господарств використовувалось 965,8 тис. га сільськогосподарських угідь, з них 510 тис. га перебувало у сільськогосподарських підприємствах і 456 тис. га – у господарствах населення.

Аналіз показав, що найефективніше використовують земельні ресурси у великих сільськогосподарських підприємствах, які спроможні запроваджувати інноваційні й ресурсоощадні технології, наукову організацію праці, раціональніше використовувати матеріально-технічні, трудові та інші ресурси і на цій основі поліпшувати свої фінансові результати.

Практика показала, що роздержавлення землі, видача державних актів на право власності на землю і майнових сертифікатів з подальшою концентрацією виробництва у сільськогосподарських і фермерських господарствах шляхом оренди земельних часток (паїв) супроводжується виробництвом переважно рослинницької продукції (зернові, технічні культури), а тваринництво майже повністю знищено. Усе це призвело до зниження прибутковості підприємств. У цій ситуації більшість підприємств зазнають впливу нестабільності землекористування, обумовлене порушенням умов договорів орендарями та бажанням землевласників укласти вигідні договори з іншими землекористувачами.

Формування усіх показників економічної ефективності використання земельних ресурсів відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Серед внутрішніх чинників позитивний вплив на ефективність виробництва здійснили: підвищення урожайності всіх сільськогосподарських культур; збільшення упродовж 2014 – 2017 рр. обсягів продажу продукції; зменшення собівартості одиниці продукції та ряд інших, а зовнішніх – сприятливі природно-кліматичні умови, державна підтримка і сприяння виробникам тощо.

Важливим чинником урожайності усіх сільськогосподарських культур є природна родючість ґрунтів із врахуванням їх еколого-агрохімічної оцінки [2, с.76-79; 6, с.158]. Це положення підтверджується групуванням районів за агрохімічною оцінкою ґрунтів у Тернопільській області. Встановлено, що підвищення їх агрохімічної оцінки тісно пов'язано із поліпшенням економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Так, у підприємствах із найвищою агрохімічною оцінкою ґрунтів (44,5 балів) було вкладено у виробництво із розрахунку на підприємство 14,3 млн. грн інвестицій, що дало змогу отримати порівняно найбільше валової продукції і чистого доходу як на підприємство, так і на 100 га сільськогосподарських угідь [6, с.160]. Збільшення витрат з розрахунку на 1 га сільгоспугідь сприяє зміцненню матеріально-технічної бази підприємства, розвитку інноваційних, ресурсоощадних технологій і на цій основі поліпшення фінансових результатів.

Необхідно зазначити, що поряд зі збільшенням рівня витрат на виробництво і збут продукції, дуже важливо їх раціонально використовувати за першочерговими, стратегічними напрямками розвитку агропромислового бізнесу. Це положення підтверджується групуванням районів за рівнем витрат на 1 га сільськогосподарських угідь [6, с.160].

Встановлено, що кращих результатів досягають у тих підприємствах, де раціональніше використовують матеріально-технічні, трудові та інші ресурси. Так, наприклад, у підприємствах з найвищим рівнем інтенсифікації (13,1 тис. грн / га с.-г. угідь) підприємства порівняно найбільше виробили валової продукції, отримали чистого доходу і прибутку як з розрахунку на підприємство, так і одиницю земельних угідь та середньорічного працюючого.

Дослідженнями виявлено ще один вагомий чинник, який здійснює потужний вплив на економічну ефективність функціонування підприємств – це їх галузева структура. Найбільшу прибутковість за аналізований період у підприємствах забезпечили галузі рослинництва, зокрема – зернового і зернобобового напрямку. Серед зернових найбільше чистого доходу і прибутку забезпечують кукурудза на зерно і пшениця .

Найбільше чистого доходу і прибутку серед технічних культур отримали від реалізації цукрових буряків та ріпаку.

Аналіз показав, що обсяг чистого доходу обумовлений в основному двома чинниками – кількістю реалізованої продукції та її якістю, що здійснює вплив на рівень цін.

Водночас обсяг прибутку і чистого доходу, крім вище названих факторів, формується під впливом виробничої і повної собівартості реалізованої продукції. Все це обумовлює виробників раціонально використовувати наявні ресурси, здійснювати жорсткий управлінський контроль за витратами, відшукувати резерви щодо їх зменшення.

Варто зазначити, що ефективне використання земельних ресурсів у значній мірі залежить від державної підтримки та створення нормативно-правових передумов для різних видів економічної діяльності на землі.

З метою ефективного використання земельних ресурсів у конкурентному середовищі, державною комплексною стратегією розвитку сільськогосподарського сектору економіки передбачено здійснити упродовж 2015-2020 років наступні пріоритетні заходи [2, с.37].

1. Запровадження повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення, дерегуляція обороту прав на землю, стале землекористування та консолідація землеволодіння й землекористування.

1.1. Законодавче врегулювання та передача у комунальну власність земель державної власності, розташованих за межами населених пунктів, крім тих, на яких розташовані об'єкти державної власності; удосконалення процедури передачі ділянок невикористаної спадщини, невитребуваних паїв до комунальної власності; врегулювання правового стану земель із нечітким правовим режимом.

1.2. Підготовка та поетапне впровадження відкритого і прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення, в тому числі можливість пілотного впровадження різних моделей економічного обороту земель сільськогосподарського призначення на територіях окремих адміністративно-територіальних одиниць, на основі державно-правового експерименту.

1.3. Розробка програми економічного стимулювання сталого землекористування для запобігання та боротьби із деградацією земель.

1.4. Впровадження механізмів консолідації сільськогосподарських земель з метою підвищення ефективності їх використання.

1.5. Оптимізація системи оподаткування земель з метою стимулювання раціонального та ефективного використання земельних ресурсів та запобігання спекуляції із земельними ділянками.

2. Вдосконалення та розвиток системи кадастру та реєстрації речових прав на нерухоме майно.

3. Забезпечення та захист прав на земельні ділянки.

Таким чином агрохімічна бальна оцінка земель виявила рівень якості ґрунтів у сільськогосподарських підприємствах за адміністративними районами Тернопільської області. Вона тісно пов'язана із рівнем урожайності усіх сільськогосподарських культур, а тому має використовуватись при плануванні розвитку економіки землеробства в області.

Підвищення економічної ефективності функціонування аграрних підприємств тісно пов'язано з ефективним використанням земельних ресурсів та залежить від впливу на неї факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Такими факторами є поліпшення родючості ґрунтів; посилення концентрації та інтенсифікації виробництва, виробничого галузева структура виробництва, державне регулювання виробництва й реалізації продукції та підтримка виробників.

Література

1. Брошак І.С. Моніторинг ґрунтів, шляхи покращення родючості та екологічної безпеки земель Тернопільської області: Монографія / І.С. Брошак, Р.Б. Гевко, С.С. Никеруй та ін. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2013. – 160 с.

2. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки. Стратегія та план дій. [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – 2015. – 225 с. - Режим доступу: www.minagro.gov.ua

3. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010 – 2016 роки. Статистичний бюлетень. Тернопіль – 2010-2016 рр.

4. Пархомиць М.К. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика: Монографія / М.К. Пархомиць, В.В. Гудак. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 256 с.

5. Пархомиць М.К. Аналіз дохідності основних галузей аграрних підприємств та напрямки її підвищення у західних областях України / М.К. Пархомиць, Л.М. Уніят // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького. – 2015. – Вип. 11. – С.246 – 258.

6. Пархомиць М.К. Економічна ефективність використання земельних угідь у конкурентному середовищі [Текст] / М.К. Пархомиць, Л.М. Уніят // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 1. – С. 153-162.

7. Сільське господарство Тернопільської області за 2010-2016 роки: Статистичний збірник. – Тернопіль, 2010-2017.

8. Яців І.Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія / І.Б. Яців. – Львів: Український бестселер, 2013. – 427 с.

**СЕКЦІЯ 5.
ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Наталія БЕРНИК

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

**НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Процеси глобалізації економіки суттєво вплинули на економічні процеси на теренах України. Це потребує проведення глибинних досліджень, спрямованих на забезпечення кардинального підвищення рівня прибутковості господарювання. В умовах ринкової економіки основний показник ефективності господарювання, основа економічного розвитку підприємства – прибуток – є головним фактором та ресурсом, який визначає доцільність подальшої економічної діяльності підприємства.

Тому, одним із актуальних завдань, що стоїть перед управліннями підприємства є пошук потенційних резервів потенційного росту та ефективного управління в процесі господарської діяльності. Це передбачає удосконалення існуючого інструментарію з врахуванням існуючих нормативних вимог та сучасних досягнень інформаційних технологій. Необхідність розв'язання цих завдань потребує детального вивчення існуючого досвіду, що необхідно для визначення об'єктивності методик аналізу фінансових результатів.

Важливість вивчення та вирішення цих питань зумовили мету та завдання нашого дослідження. Реалізація мети дослідження зумовила необхідність систематизації методики аналізу фінансових результатів, розподілу прибутку та аналізу беззбитковості діяльності суб'єкта господарювання для пошуку прихованих резервів підвищення ефективності діяльності.

В результаті проведеного нами дослідження було отримано ряд висновків:

1. Прибуток є основним показником діяльності підприємства. Він є важливим узагальненням ефективності функціонування кожного суб'єкта господарювання, оскільки у ньому віддзеркалюються всі сторони діяльності підприємства. Прибуток становить основу економічного розвитку підприємства, зміцнює його фінансовий стан.

2. Алгоритм проведення аналізу визначається встановленими завданнями та проводиться за наступною схемою: аналіз формування фінансових результатів, аналіз використання прибутку, аналіз беззбитковості діяльності підприємства. Така послідовність аналітичних робіт, на нашу думку, дозволить максимально повно врахувати та оцінити вплив можливих факторів на ефективність діяльності підприємства.

3. Факторний аналіз прибутку дозволяє оцінити якість прибутку. Якість прибутку від основної діяльності буде визнаватися високою, якщо її збільшення обумовлене зростанням обсягу реалізації, зниженням собівартості продукції. Низька якість прибутку характеризується зростанням цін на продукцію без збільшення фізичного обсягу продажів і зниження витрат на гривню продукції.

4. Для оцінки асортиментної політики підприємства використовується ціла система показників, у тому числі і отримання максимуму прибутку. Щоб встановити, які конкретно відбулися зміни в асортиментній політиці підприємства, необхідно провести детальніший аналіз структури реалізації з урахуванням рівня рентабельності окремих видів продукції.

5. Для підвищення ефективності виробництва дуже важливо, щоб при розподілі прибутку була досягнута оптимальність в задоволенні інтересів держави, підприємства і працівників. Держава зацікавлена отримати якомога більше прибутку до бюджету. Керівництво підприємства прагне спрямувати велику суму прибутку на розширене відтворення. Працівники зацікавлені в підвищенні їх частки у використанні прибутку. В

процесі аналізу необхідно вивчити фактори зміни величини прибутку оподаткування, суми виплачених дивідендів, відсотків, податків з прибутку, розміру чистого прибутку, відрахувань у фонди підприємства.

6. Значну роль в обґрунтуванні управлінських рішень в бізнесі відіграє аналіз беззбитковості, методика якого базується на дослідженні співвідношення між наступними групами найважливіших економічних показників: «витрати — обсяг виробництва (реалізації) продукції — прибуток» і прогнозуванні критичної та оптимальної величини кожного з цих показників при заданому значенні інших.

7. Великий інтерес представляє методика аналізу прибутку, яка широко використовується в західних країнах. На відміну від традиційної методики аналізу, використовуюваною на вітчизняних підприємствах, вона дозволяє повніше вивчити взаємозв'язки між показниками та точніше виміряти вплив факторів. Порівняльний аналіз пізнавальних властивостей різних методик факторного аналізу прибутку переконує нас в перевазі методики аналізу беззбитковості, що дозволяє досліджувати та кількісно виміряти не тільки безпосередні, але і опосередковані зв'язки і залежності. Використання цього методу у фінансовому менеджменті вітчизняних підприємств дозволить ефективніше управляти процесом формування фінансових результатів.

9. Методика аналізу рентабельності не враховує взаємозв'язок «витрати - обсяг - прибуток». По даній методиці рівень рентабельності не залежить від обсягу продажів, оскільки із зміною останнього відбувається рівномірне збільшення прибутку і суми витрат. Насправді, як ми вже переконалися, і прибуток і витрати підприємства не змінюються пропорційно обсягу реалізації продукції, оскільки частина витрат є постійною. Тому обсяг продажів надає вплив на рівень рентабельності, що можна встановити за допомогою маржинального аналізу. Перевага розглянутої методики аналізу показників рентабельності полягає в тому, що при її використанні враховується взаємозв'язок елементів моделі, зокрема обсягу реалізації, витрат і прибутку. Це забезпечує точніше обчислення впливу факторів і як наслідок — вищий рівень планування і прогнозування фінансових результатів.

Юрій БЕРНИК

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ДІАГНОСТИКИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Діагностика характеризується розпізнаванням стану підприємства через вивчення його діяльності за певний період з використанням відповідних джерел даних, спрямованих на визначення впливу факторів та запобігання кризовим явищам.

Економічна та фінансова діагностика – це вивчення економічного стану об'єкта в умовах неповноти інформації.

Напрямок дослідження економічної діагностики є виявлення проблем розвитку підприємства та перспективних шляхів їх розвитку, а також вивчення режимів функціонування самих об'єктів як окремих систем.

Важливо зазначити, що економічна та фінансова діагностика є складовими частинами економічного аналізу на підприємстві. Так, економічний аналіз дає можливість правильно оцінити роботу всього підприємства, тоді як діагностика:

- виявляє вагомі причини неефективної його діяльності;
- дає можливість покращити рівень всієї економічної роботи;
- підвищити ефективність виробництва за результатами економічного аналізу.

Важливого значення набуває діагностика за умов приватизації та ринкових відносин. Постає необхідність активної аналітичної роботи, бо саме економічна діагностика дає

можливість проаналізувати не тільки загальний стан діяльності підприємства, а й в розрізі напрямків щодо конкурентного середовища, виробничого потенціалу, конкурентоспроможності, економічної безпеки та можливості протистояння підприємствам-конкурентам.

Економічна та фінансова діагностика відноситься до групи інформаційно-аналітичних наук і є одним з напрямків економічного аналізу. Вона, використовуючи результати оперативного аналізу, охоплює прийоми та методи, які використовуються для обґрунтування рішень щодо регулювання виробництва та його планування. Крім того, результати діагностики використовуються для знаходження напрямків поглибленого попереднього та наступного аналізів роботи підприємства.

Головне завдання діагностики – виявити небажані кризові ситуації на підприємстві і запобігти їм сьогодні для ефективного функціонування підприємства в майбутньому.

Тому засоби і методи обґрунтування рішень є тим ланцюгом, який зв'язує теперішній стан з майбутнім.

Методологічну основу економічної діагностики складають аналітичні методи, які забезпечують комплексність і всебічність предмета, який досліджується, що в свою чергу дає можливість отримати адекватні висновки за показниками проведеної роботи.

Економічна діяльність підприємства характеризується численними показниками, які утворюють відповідну систему.

Найбільш широко в діагностиці використовуються кількісні та якісні показники.

Кількісні показники виражаються абсолютними величинами. До них відносяться: обсяги товарної та валової продукції; обсяг реалізації; чисельність працюючих; фонд заробітної плати; витрати ресурсів різних видів тощо.

Якісні показники є величинами відносними. Вони відображають економічну ефективність виробництва та його окремі фактори. До них відносять: зростання продуктивності праці; зниження собівартості продукції тощо.

До якісних показників належать також і ті, які відображають відношення кількісних показників між собою, наприклад, рентабельність виробництва, фондівіддача, якість продукції та інші.

Методика діагностики розробляється після визначення мети та комплексу завдань з виробничо-господарської діяльності підприємства.

Методика діагностики для підприємства включає:

1. Загальну методику діагностики основного та допоміжного виробництва, в якій передбачається:

- діагностика фінансового стану підприємства;
- діагностика організаційно-технічного розвитку підприємства;
- діагностика обсягів, якості та структури продукції;
- рейтингова оцінка діяльності окремих підрозділів та структурних одиниць підприємства.

2. Методику діагностики основного виробництва, яка здійснюється по структурних підрозділах та технологічних процесах.

3. Методику діагностики допоміжного виробництва.

У цій методиці розглядається діяльність допоміжних та обслуговуючих виробництв (наприклад, ремонтне, транспортне, складське господарство). Ці підрозділи є основними джерелами резервності.

Методичний апарат економічної та фінансової діагностики представлено її методикою, тобто, комплексом методів діагностики, використання яких в необхідній послідовності дозволяє одержати достовірні результати.

Для ефективного управління сучасним виробництвом велике значення мають інформаційні технології, які базуються на застосуванні автоматизованої обробки інформації за допомогою комп'ютерної техніки. Саме комп'ютери стали основою інформації, тому розглядати особливості формування і використання сучасної комп'ютерної діагностики

неможливо без врахування цієї обставини. Одним з різновидів інформації є економічна інформація, яка представляє дані, що відображають через систему натуральних, трудових та вартісних показників загальний характер виробничої діяльності.

Варто відмітити, що автоматизована обробка інформації потребує повної формалізації управлінських рішень. Тому вагоме значення для автоматизованої діагностики є формалізація її завдань. Це пов'язано з наступним:

- формалізація завдань полегшує їх наступну алгоритмізацію та програмування для автоматизованого розв'язування;
- формалізація дозволяє запобігти дублюванню, полегшує групування окремих завдань в окремі блоки для одночасної обробки інформації;
- формалізація дозволяє використовувати економіко-математичні методи дослідження.

Висока формалізація економічного явища сприяє широкому використанню можливостей обчислювальної техніки для розв'язування завдань управління виробництвом підприємства.

Використання в економічній діагностиці персональних комп'ютерів обумовлена їх незначною вартістю, високою продуктивністю, надійністю, простотою експлуатації та обслуговування, гнучкістю та автономним використанням, діалоговим режимом роботи.

Найбільш ефективною формою використання ПЕОМ в економічній та фінансовій діагностиці є створення на їх базі автоматизованих робочих місць.

На першому етапі вони функціонують в автономному режимі з використанням локальних баз даних. Найбільш ефективною формою їх використання в економічній та фінансовій діагностиці є їх об'єднання в єдину обчислювальну мережу, тобто автоматизовану систему управління підприємством.

До кожного автоматизованого робочого місця єдиної мережі висуваються

При організації економічної та фінансової діагностики в умовах використання автоматизованих робочих місць можливо досягнути таких результатів:

- збереження цілісності процесу аналізу в умовах децентралізації обробки інформації;
- поєднання процесу обробки інформації з процесом прийняття управлінських рішень;
- значної оперативності й дієвості діагностики.

До методики економічної та фінансової діагностики за умови автоматизації ставляться такі вимоги як системність, комплексність, оперативність, точність, прогресивність та динамічність.

Ольга ВАЙС

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НА РІВНІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У кожній установі, менеджери усіх рівнів, як керуючі особи, безпосередньо зустрічаються з так-званою «системою управління». І якщо працівники нижчих ланок змушені підлаштовуватися під правила інших, то вищі керівники мають змогу виробити власну систему контролю та організації усіма ресурсами на підприємстві.

Проте, слід зауважити, що обрана система управління буде ефективною лише у тому випадку, коли усі її елементи діятимуть злагоджено, утворюючи єдине ціле.

Універсальної системи управління не існує. Проте цей факт стає стимулом для багатьох вчених, які використовують власні знання і навички для пошуку шляхів покращення вже існуючих систем.

Управління – це цілеспрямований вплив керуючого об'єкта на керований з метою виконання певних завдань. При цьому, керуючий об'єкт – це елемент, який забезпечує виконання функцій організації та контролю для досягнення бажаного ефекту.

Система управління – це поєднання процесів планування, організації, розпорядження, координації та контролю, спрямованих на цілеспрямований ефективний синтез ресурсів підприємства у єдину систему для досягнення поставленої мети. Серед таких ресурсів можна виділити:

Трудові (персонал, жива робоча сила);

Фінансові (власні і позикові кошти);

Матеріальні (основні фонди та оборотні активи, що знаходяться на балансі підприємства);

Нематеріальні (наприклад, інтелектуальна власність);

Інформаційні (усі дані, необхідні для успішного функціонування підприємства) та інші.

Досліджуючи вітчизняну та зарубіжну літературу, можна виділити декілька напрямів для удосконалення системи управління, а саме вплив на: організаційну структуру, систему планування, управління виробничими ресурсами, управління персоналом та управління витратами.

Організаційна структура. Враховуючи сучасні умови, в яких функціонують суб'єкти господарювання, керівник зобов'язаний утворити належну схему відділів та підрозділів, яка забезпечить задоволення усіх необхідних потреб підприємства, і при цьому не призведе до надлишкових витрат. Тож при вирішенні даного питання, необхідно знайти «золоту середину» між чисельністю персоналу та їх необхідністю у виробничому процесі. Проте потрібно враховувати, що внутрішнє середовище підприємства, як і зовнішнє, є досить мінливим, а тому навіть, на перший погляд, ідеальну організаційну структуру, з часом необхідно змінювати для отримання кращих результатів.

Система планування. У кожного керівника є власна розроблена стратегія підприємства. Саме в ній відображається основна мета діяльності організації та методи її досягнення на декілька наступних років. Проте з часом стратегічний план стає застарілим і потребує вдосконалення, оновлення під сучасні умови. При цьому, керівник зобов'язаний якнайшвидше виправити ситуацію, що склалася: за наявності відповідної кваліфікації – зробити це самостійно, а в іншому ж випадку – доцільніше звернутися до відповідних спеціалістів.

Управління виробничими ресурсами. Однією із проблем, що стає на заваді ефективного управління в організації, є вичерпність наявних виробничих ресурсів. Це стосується не лише сировини чи фінансів підприємства, але й робочої сили, техніки та технологій, енергоносіїв, тощо. Удосконалюючи систему управління, керівник зобов'язаний приділити достатньо часу для оптимального розподілу наявних ресурсів та, за можливості, віднайти методи їх економії. Наприклад, для зменшення кількості відходів на етапі обробки сировини, можна оновити устаткування, а для збереження енергетичних ресурсів – найняти спеціаліста з енергетичного менеджменту.

Управління витратами. Одним із ключових етапів функціонування підприємства є потреба у витратах. При цьому необхідно враховувати безліч факторів, наприклад співвідношення якості та вартості потрібного товару, ступінь його необхідності у виробничому процесі, тощо. Розумний підприємець завжди шукатиме шляхи отримання найкращої продукції за мінімальну ціну. З метою вирішення даної проблеми, держава створила мережу веб-сайтів, приєднаних до єдиної системи ProZorro, використання якої є обов'язковим лише для державних організацій (з 1 серпня 2016 року, згідно Закону України №922-VIII від 25.12.2015р. «Про публічні закупівлі»), дана система набула актуальності і серед приватних юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Вона дозволяє відібрати найбільш прийнятну пропозицію, серед запропонованих учасниками, шляхом аналізу отриманої документації, а також за допомогою аукціону. Аукціон – це можливість для учасників понизити вартість власного товару у три етапи, з метою отримання бажаного

замовлення. Отже, система ProZorro являється одним із найефективніших методів економії фінансових ресурсів підприємства.

Управління персоналом. Трудові ресурси підприємства являють собою найвагомішу складову системи управління. Жива робоча сила – це елемент, який значно полегшує сам процес діяльності підприємства, але, водночас, потребує найбільшого контролю зі сторони керуючого об'єкту. Для його ефективної діяльності, головний менеджер повинен застосовувати різного роду методи впливу на персонал. Зазвичай, на початку власної кар'єри, керівник обирає хибну стратегію щодо цього питання, вдаючись до виключно ліберального або ж авторитарного стилю управління. Проте для досягнення оптимальних результатів, необхідно гнучко підлаштовуватися під мінливість виробничих умов, використовуючи різноманітний спектр засобів впливу на робочу силу: від заохочення до покарання.

Отже, для удосконалення системи управління, керівнику необхідно:

- віднайти оптимальне співвідношення між чисельністю персоналу та його доцільністю на підприємстві;
- постійно відслідковувати зміни у зовнішньому середовищі, (особливо те, що стосується чинників безпосереднього впливу на підприємство);
- оновлювати систему планування та стратегію організації, в залежності від умов її функціонування;
- віднайти ефективне поєднання методів впливу на персонал фірми;
- відслідковувати новинки науково-технічного прогресу і за можливості слідувати їм;
- знаходити нові методи зменшення витрат та економії наявних ресурсів організації;
- постійно підтримувати обізнаність у законодавчій сфері;
- за необхідності, звертатися до висококваліфікованих спеціалістів відповідних організацій.

Література

1. Закон України “Про публічні закупівлі” (№922-VIII від 25.12.2015р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19>
2. Болтак О. Л. Шляхи вдосконалення системи управління підприємством [Електронний ресурс] / О. Л. Болтак // Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/9/boltak.php>
3. Любезна І. Удосконалення системи управління матеріальними запасами на підприємствах целюлозно-паперової промисловості / І.Любезна // Галицький економічний вісник. — 2013. — №2(41). — с.72-78
4. Любезна І.В. Деякі аспекти системи управління персоналом / І.В. Любезна // SWorld Journal. – 2017. – № 13. – С. 46 – 51.
5. Сорокін Р.О. Напрямки удосконалення системи управління підприємством в сучасних умовах [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2014-3/doc/4/09.pdf>

Юлія ВАСИЛЬКОВА

слухач магістратури

Вінницький навчально – науковий інститут економіки
Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСТВА В УКРАЇНІ

Станом на 1 серпня 2016 року в Україні налічується 44086 фермерських господарств, що на 4658 більше ніж за аналогічний період минулого року (39428). Це можна пояснити більш простішою процедурою створення та подальшого функціонування фермерського

господарства у порівнянні з процедурою створення та складністю ведення обліку акціонерних товариств та суб'єктів господарювання інших організаційно – правових форм.

Аграрні господарства є основою економіки будь-якої держави. Саме за рахунок цих господарств забезпечується продовольча безпека. Фермерські господарства стали найбільш поширеними підприємствами в Україні. Такі господарства виробляють широкий асортимент сільськогосподарської продукції для внутрішніх потреб. Але все ж існують певні проблеми в ефективності аграрної політики, які потребують негайного вирішення оскільки це стримує розвиток малого бізнесу в аграрному секторі.

Малі підприємства здатні швидко реагувати на зміни попиту, змінювати асортимент продукції в умовах кризи. Сектор малого підприємництва являє собою широку мережу підприємств, що діють в основному на місцевих ринках які пов'язані зі споживачем товарів і послуг. Невеликі розміри малих підприємств, їх технологічна, виробнича і управлінська гнучкість дозволяють своєчасно реагувати на ринкову кон'юнктуру. Ступінь розвитку малих форм господарювання в аграрній сфері впливає на насичення ринку товарами, розширення конкуренції, зростання зайнятості, та сприяє підвищенню економічної ефективності агропромислового виробництва. Малий бізнес є необхідним елементом ринкової економіки що створює необхідне конкурентне середовище, тим самим надаючи змогу суспільству розвиватися. Розвиток малого бізнесу в аграрній сфері може відбуватися в різних напрямках і різними способами. На сьогоднішній день сільське господарство України представлене приватним сектором, що характеризується різноманітними формами господарювання. Найбільш поширеною формою малого бізнесу в аграрній сфері є фермерські господарства та аграрні домогосподарства, основною складовою яких є особисті селянські господарства. Законодавчою базою створення, діяльності та припинення діяльності фермерських господарств є Конституція України, Земельний кодекс України, Закон України «Про фермерське господарство» та інші нормативно-правові акти України [4].

Істотною ознакою фермерських господарств є повна економічна, виробнича та фінансова відповідальність. Фермерські господарства є однією з прибуткових, перспективних та найпоширеніших форм господарювання в аграрній сфері. Вони сприяють забезпеченню продовольчої безпеки в країні, створюють додаткові робочі місця, а також збільшують обсяг грошових надходжень до місцевих бюджетів. Фермерські господарства традиційно працюють через посередників. Ця схема здорожчує продукт на 15 – 20%. Одним із основних факторів дороговизни української продукції – є дорогі гроші. Ставки кредиту в банках України складають 20 – 30%.

За останні десять років спостерігається тенденція до збільшення валового виробництва сільськогосподарської продукції. Обсяги виробництва продукції рослинництва зростають, а тваринництва коливаються. Фермерські господарства України роблять суттєвий вклад у загальнодержавне виробництво продукції сільського господарства. Частка виробництва фермерами зерна у валовому виробництві України становить 12%, соняшнику – 19%, ріпаку – 18%, сої – 16%, продукції тваринництва за видами – від 1 до 3% [1, с. 111-115]. Таким чином, фермери відіграють значну роль у забезпеченні потреб внутрішнього ринку та формуванні експорту. 31 березня 2016 року Верховна Рада ухвалила закон, яким передбачено спрощений порядок перетворення особистих селянських господарств у сімейні фермерські господарства. Особливість сімейного фермерства полягає у тому, що бізнес ведуть виключно члени однієї родини, дозволяється наймати тільки сезонних робітників. Основними проблемами розвитку фермерського господарства України є:

- відставання від сучасних тенденцій запровадження інноваційних технологій ведення сільського господарства;
- малоземелля деяких регіонів держави (Західного);
- виділення недостатніх розмірів земельних наділів для ведення господарювання;
- нерегульованість ринку збуту продукції аграрного сектора;
- слабка матеріально-технічна база фермерських господарств;

– велика кількість різних документів, яку не обхідно оформити дрібному фермеру для отримання державної допомоги;

– недорозвинута інфраструктура.

Також, необхідно звернути увагу на тваринництво. До цього мають докласти зусиль і фермери, і влада. Щоб розвивати тваринництво, необхідні приміщення, а їх зараз бракує. Багато фермерів хочуть працювати в цьому напрямку, але є великі проблеми з дозвільною документацією. Інтерес фермерів у тому, що тваринництво забезпечує і дохід протягом всього року, і робочі місця.

Підсумовуючи, слід сказати, що фермерські господарства мають переваги над іншими формами сільськогосподарських підприємств в Україні. Економічні переваги фермерських господарств сімейного типу пов'язані із специфікою організації й управління виробництвом у цій формі господарювання. У зв'язку з цим виділимо наступні обставини:

– поєднання в особі фермера функцій управлінця, виконавця робіт і (у більшій чи меншій мірі) власника є потужним мотиваційним фактором. Економічна самостійність і спрощений механізм привласнення результатів вкладеної праці сприяють формуванню реального господаря, який прагне отримати максимум вигоди на кожен одиницю вкладених коштів і праці;

– переваги господарств сімейного типу – в єдності інтересів членів сім'ї. Вони відносно легко можуть піти на скорочення фонду споживання, направивши кошти на виробничі цілі. Ця перевага особливо відчутна у несприятливі періоди;

– фермерські господарства в основному відзначаються мобільністю, що означає високу готовність фермерів брати участь у різноманітних проектах. Низька прибутковість сільськогосподарського виробництва стимулює фермерів до диверсифікації господарської діяльності, розвитку різних форм кооперації, гнучкої у співпраці з партнерами.

Отже, щоб фермерські господарства ефективно розвивались, необхідна врегульована державна політика. Необхідні суттєві зміни в законодавстві та дієва державна підтримка.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств / Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.

2. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 № 436-ІУ// Офіційний вісник України, 2003. – №11 (28.03.2003).-ст. 462.

3. Дем'яненко С.І. Яка аграрна політика потрібна Україні?// Дзеркало тижня – 2004. – №17, 492 с.

4. Закон України «Про фермерське господарство» від 31.03.2016 № 1067-VIII <http://www.yurfact.com.ua/zminy-do-zakonodavstva-2016>.

5. Табінський В.А. Аналіз фермерських господарств в Україні / В.А.Табінський // «Молодий вчений». – 2016. – № 6.

Олена ВАШКЕВИЧ

студентка

Тернопільський національний економічний університет

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Земля є основою людського існування, що визначає її важливу роль у процесі соціально-економічного розвитку суспільства. Як основа екосистеми, знаряддя і предмет виробництва, об'єкт права власності вона є базисом сталого розвитку, умовою соціального прогресу та добробуту людини.

Земля розглядається економістами як природний фактор, як природне багатство і першооснова господарської діяльності. При цьому термін “земля” вживається в широкому

розумінні слова. Він охоплює усі переваги, що дані природою у визначеному обсязі і над пропозицією яких людина не владна, будь то сама земля, водні ресурси чи корисні копалини.

У сільському господарстві земля виступає не тільки просторовим базисом для розміщення виробничих споруд, а й водночас є предметом праці, засобом праці та основним засобом виробництва. Особливості землі як засобу праці пов'язані з її родючістю. На відміну від інших факторів виробництва однією з важливих властивостей «землі» є її обмеженість. Тому зараз у всьому світі гостро постає питання щодо оптимізації земельних ресурсів та їх раціонального використання.

Ця проблема в Україні принципово нова. У першу чергу це стосується використання земельних ресурсів. Дискусії щодо обґрунтування раціонального використання земельних ресурсів набувають все більшої гостроти. Особливо загострилося питання збереження і розширеного відтворення земельних ресурсів як базису сталого розвитку України.

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафту. Розораність земель є найвищою в світі і досягла 56 відсотків території країни і 80 відсотків сільськогосподарських угідь. Інтенсивне сільськогосподарське використання земель призводить до зниження родючості ґрунтів через їх переущільнення (особливо чорноземів), втрати грудкувато-зернистої структури, водопроникності та аераційної здатності з усіма екологічними наслідками.

З ґрунтом щороку виноситься 11 млн. тонн гумусу, 0,5 млн. тонн азоту, 0,4 млн. тонн фосфору і 0,7 млн. тонн калію. Щорічні еколого-економічні збитки від ерозії ґрунтів дорівнюють 9,1 млрд. гривень [3].

Значної екологічної шкоди земельні ресурси зазнають через забруднення ґрунтів викидами промисловості (важкі метали, кислотні дощі тощо) та використання засобів хімізації в аграрному секторі. Понад 40 відсотків органіки, отриманої в результаті діяльності великих тваринницьких комплексів та птахофабрик, з потенційних органічних добрив перетворюються на джерела забруднення довкілля. Ситуація з забрудненням територій ускладнилася після аварії на Чорнобильській АЕС. Радіонуклідами забруднено понад 4,6 млн. гектарів земель у 74 районах 11 областей, у тому числі 3,1 млн. гектарів ріллі. З використання вилучено 119 тис. гектарів сільськогосподарських угідь, у тому числі 65 тис. гектарів ріллі.

На сучасному етапі економічного розвитку основними проблемами в сфері земельних ресурсів виступають: підвищення ефективності їх використання та охорони на основі зменшення розораності земель, припинення деградації ґрунтів та зростання їх родючості; досягнення збалансованого співвідношення угідь у зональних системах землекористування; формування продуктивної та високоефективної системи землекористування як надійної основи розв'язання продовольчої проблеми.

Розрізняючи природну і штучну родючість щодо походження, практично неможливо відділити одне від другого, оскільки вони нерозривно взаємопов'язані. Тому в сільськогосподарському виробництві на окультурених ґрунтах природна і штучна родючість стає реальною, ефективною родючістю, основним показником якої є величина врожаю культивованих рослин.

Сучасний стан сільськогосподарської науки і техніки дає змогу активно впливати на родючість ґрунту і різко підвищувати її та створюються умови правильного використання земельних ресурсів і підвищення природної та економічної родючості ґрунту.

Наприклад, буроземи і сіроземи пустинь, відносно багаті на поживні елементи, малородючі у природному стані через нестачу води. Застосовуючи зрошення, правильний обробіток і хімічні засоби боротьби з бур'янами, шкідниками і хворобами, добираючи культури та їхні сорти, на цих ґрунтах можна виростити високі врожаї.

Родючість ґрунту є такою властивістю, яка здатна до відтворення і в природних умовах, і при сільськогосподарському використанні ґрунту. Відтворення родючості може бути

розширеним, простим і неповним. Розширене відтворення родючості це поліпшення сукупності властивостей ґрунту, які впливають на його родючість. Просте - це відсутність помітних змін сукупності властивостей ґрунту, які впливають на його родючість. Неповне - це погіршення властивостей ґрунту, які впливають на його родючість. Це широко розповсюджене як у світі, так і у нашій країні, явище має негативні наслідки в природному й соціально-економічному відношеннях. Зниження родючості ґрунту відбувається за рахунок трьох основних процесів. Перший - антропогенна деградація (ерозія, викликана людиною, вторинне засолення, вторинне заболочення). Другий - виснаження ґрунту (зменшення запасів гумусу, поживних речовин тощо). Третій - стомлення ґрунту (накопичення в ньому різних токсичних елементів, викликаних неправильними сівозмінами, надлишком хімічних засобів тощо) [4].

Для підвищення ефективної і природної родючості треба впроваджувати науково обґрунтовані системи землеробства, що може забезпечити окультурювання ґрунтів.

Окультурювання ґрунтів - систематичне використання заходів щодо підвищення їх родючості з врахуванням генетичних властивостей, вимог сільськогосподарських культур, тобто формування ґрунтів із більш високим рівнем ефективної й потенційної родючості.

Проте, не можна забувати, що окультурювання ґрунту має бути науково обґрунтованим із використанням екологічного підходу. Ще В.В.Докучаєв (1883), порівнюючи ґрунт з породистим конем, зазначав, що нещадна експлуатація та голодний раціон обов'язково викличуть виснаження навіть найсильнішої тварини, тобто найродючішого ґрунту.

Основними заходами по покращенню ріллі є: зрошування, осушення, гіпсування, вапнування і збирання каменів.

Рілля більше ніж інші угіддя піддається ерозії тому розробка комплексу заходів по боротьбі з ерозією – пріоритетне завдання сучасного землевпорядкування. Суть її рішення полягає в правильному співвідношенні, погодженому застосуванні і розміщенні по території комплексу різних протиерозійних заходів.

Як видно в багатьох випадках приходиться трансформувати деякі площі орних і інших продуктивно-використовуваних земель в угіддя, з яких ніякої продукції не отримують (меліоративні канали, захисні лісові насадження, дороги, скотопрогони). Тому тут необхідно обмежуватись виділенням для них мінімально необхідної площі і якщо надається можливість, то компенсувати вимушене зменшення цінних орних земель освоєнням в рілля малопродуктивних угідь [1].

Досить важливе значення має розробка заходів по покращенню кормових угідь. Покращення пасовищ і сінокосів і введення раціональної системи їх використання стає в сучасних умовах необхідністю. Заходи по покращенню кормових угідь різні і залежать від ґрунтово – кліматичних умов і господарського стану сінокосів і пасовищ .

Розрізняють два види покращення кормових угідь: корінне і поверхневе.

Корінне покращення – це заміна малопродуктивного природного травостою лугових земель культурним, які складаються із суміші злакових і бобових трав розрахованих на багаторічне їх використання. З цією метою проводять розорювання або дискування з подальшою обробкою площі і залуженням її складними травосумішами багаторічних трав. Корінне покращення включає знищення дернини шляхом фрезерування ,дискування або розорювання і створення нового травостою (залуження).

В даний час ведуться роботи по створенню культурних пасовищ. Такі пасовища створюються на основі корінного покращення з підбором пасовищних травосумішей або ж з підсівом трав без знищення дернини.

Поверхневе покращення слід проводити на тих площах сінокосів і пасовищ, які по умовах рельєфу, розміру і формі не придатні для корінного покращення або не потребують його, якщо мають хороший природний травостій, але запушені – заросли чагарником і мілколіссям [2].

Отже при сучасному стані використання земельних ресурсів України що не відповідає вимогам раціонального природокористування, коли порушено екологічно допустиме

співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень та розораність земель є найвищою в світі що призводить до зниження родючості ґрунтів виникає проблема підвищення ефективності їх використання та охорони на основі зменшення розораності земель, припинення деградації ґрунтів та зростання їх родючості; досягнення збалансованого співвідношення угідь у зональних системах землекористування; формування продуктивної та високоефективної системи землекористування як надійної основи розв'язання продовольчої проблеми. І в даній ситуації для підвищення ефективної і природної родючості треба впроваджувати науково обґрунтовані системи землеробства. Постає також проблема розробки комплексу заходів по боротьбі з ерозією. І не менш важливе значення має розробка заходів по покращенню кормових угідь, що в комплексі дасть можливість зменшити негативний вплив антропогенних чинників та покращити якість ґрунтів.

Література

1. Ільков П.П Ефективність використання основних виробничих засобів в аграрному секторі // Економіка АПК. – 2005. – №4. – С. 16 – 22.
2. Петренко Ж.А. Умови та напрямки ефективного використання сільськогосподарських угідь // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2006 – №4. – С. 198-201.
3. Лактіонова Г.П. Проблема раціонального використання земельних ресурсів // Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління: Матеріали 3-ї Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків, 2002. – С.243-245.
4. Лактіонова Г.П. Оцінка ефективності використання землі в умовах ринку// Економіка, менеджмент, освіта в системі реформування агропромислового комплексу: Матеріали Всеукр. конф. молодих учених-аграрників, Харків, 11-13 жовтня 2000 р./ Харк. держ. аграр. ун-т. – Харків, 2000. – С.71-72.

Віталій ВЕЛИГАН

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

Сергій ПОХИЛА

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ

На даний час, система управління природокористуванням не забезпечує захисту довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Недосконалість системи управління природокористуванням зумовлює необхідність подальшого проведення політики та системи заходів, які спрямовані на підвищення її ефективності у сучасних умовах.

У сучасних умовах екологічної кризи й обмеження природних ресурсів виникає необхідність впровадження нових інноваційних підходів з метою оптимізації організаційної структури управління природокористуванням для уникнення дубляжу функцій. Для цього з однієї сторони, потрібно забезпечити реалізацію відповідних функціональних обов'язків у межах організаційної управлінської структури, а з іншої, – провести мінімізацію затрат на формування управлінської системи та виконавчого апарату. Організація системи управління природокористуванням в Україні вимагає подальшого удосконалення в рамках запровадження адміністративно-територіальної реформи.

Дослідження праць вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі управління природокористуванням показує наявність різноманітних методологічних та прикладних наукових розробок у сфері організації управління природокористуванням. Найширшого розповсюдження одержав по-компонентний і по-ресурсний підхід щодо підвищення

ефективності системи управління природокористуванням. Разом з тим, необхідно відмітити, що відсутня достатня увага щодо проблем формування єдиної методичної та теоретико-методологічної бази щодо управління природокористуванням.

З метою усунення існуючих проблем у сфері управління природокористуванням важливим напрямом є формування та впровадження інноваційних методів оптимізації та розмежування функцій у системі управління природокористуванням між різними структурними складовими та відомствами.

До ключових проблем системи управління природокористуванням в Україні необхідно віднести наступні:

- надзвичайна розгалуженість і складність організаційної структури управління природними ресурсами;
- приналежність об'єктів окремих типів природних ресурсів до різних відомств;
- галузева розпорошеність природних ресурсів між різними гілками влади та відомствами;
- ізольованість регулювання у сфері природоохоронних і ресурсних проблем, по компонентне управління природними ресурсами.

Відмічені проблеми в управлінні природними ресурсами усе більше поглиблюються через економічну кризу та потребують як найшвидшого впровадження інноваційних підходів, до яких належить забезпечення підвищення результативності, а також оптимізація та реструктуризація державної системи управління природокористуванням із додержанням принципів сталого природокористування.

Міжвідомче розмежування таких функцій як організація і управління використанням природних ресурсів, з однієї сторони, це складова основних принципів у галузі природокористування, з другої – підсистема принципів управління загалом. Принципи – це вихідні положення, відповідно до яких відбувається побудова системи управлінських органів та реалізація їх функцій, розмежовуються функції та компетенції управлінськими органами по видах природних ресурсів, відбувається формування цілей та завдань, що ставляться та впроваджуються управлінськими органами.

Формування принципів міжвідомчого розмежування таких функцій як організація та управління використанням окремих видів природних ресурсів, з метою підвищення результативності та якості, визначається обґрунтованістю методології розв'язання проблем в управлінській системі. В свою чергу розробка практичних управлінських інновацій, а також удосконалення управлінської системи відповідно до поставленої мети вимагає теоретично та методично обґрунтованої бази.

В процесі формування принципових основ управління використанням природних ресурсів необхідно приймати до уваги концептуальні принципи у реформуванні економіки нашої держави.

Як критерії проведення міжвідомчого розмежування функцій відповідно до окремих видів природних ресурсів, на нашу думку, можна використати наступні:

- відповідність управлінських функцій поставленій меті;
- потреба у забезпеченні виконання деяких функціональних обов'язків у межах організаційної управлінської структури;
- ліквідація дубляжу функцій;
- зниження трансакційних затрат у зв'язку із виконанням управлінських функцій різними відомствами;
- підвищення ефективності функцій за рахунок реформування та ліквідації їх дубляжу.

Отже, як висновок можна сказати наступне:

Управління використанням природними ресурсами володіє в основному галузевою й адміністративно-територіальною структурою, головні управлінські функції розпорошені між великою кількістю державних структур, у зв'язку з чим виникає дубляж в процесі здійснення деяких управлінських функцій.

Система управління використанням природних ресурсів вимагає впровадження інноваційних підходів в управління природокористуванням, підвищення ефективності прийняття управлінських рішень, проведення реформування, а також чіткого законодавчо закріпленого розподілу управлінських функцій.

Література

1. Дзяди́кевич Ю.В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія / Ю.В. Дзяди́кевич, Б.О. Язлюк, Р.Б. Гевко та ін. - Тернопіль: Астон, 2016. – 392 с.
2. Dziadykevych Yu.V. Aspects of multi-method management of natural resources / Yu.V. Dziadykevych, M.V. Buriak, R.I. Rozum, I.V. Liubezna, B.P. Duda // Innovative Solutions in Modern Science. International Journal. – Dubai, 2017. – № 2 (11). – С. 27-43.
3. Розум Р.І. Еколого-економічні системи: основні аспекти / Р.І. Розум, М.В. Буряк, І.В. Любезна // Науковий огляд. Науковий журнал. – Київ, 2015. – № 6 (16). – С. 33-49.
4. Rozum R.I. Improving efficiency of using agricultural land / R. I. Rozum, I. V. Liubezna, O. M. Kalchenko // Науковий вісник Полісся. – 2017. - № 3 (11). Ч. 1. – С. 193-196.
5. Розум Р. Формування просторової структури землекористування в нових соціально-економічних умовах [Текст] / Руслан Розум, Валентин Карпенко // Теоретичні та прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 28 жовт. 2015 р.] – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – С. 200-202.

Дмитро ГАЙТКО

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У процесі формування ринкової економічної системи необхідною умовою формування стабільного становища і розвитку підприємства є здійснення ним ефективної інвестиційної діяльності. Це дозволяє маневрувати фінансовими ресурсами господарюючих суб'єктів та, шляхом їх ефективного використання, забезпечити безперервність процесу виробництва та реалізації товарів та послуг, на основі його постійного відновлення і розширення.

Інвестиційна діяльність підприємства є об'єктивним процесом, який розвивається відповідно до властивих йому закономірностей і відіграє важливу роль для розвитку економіки. Суб'єкти господарювання змушені приймати рішення щодо залучення фінансових ресурсів у вигляді інвестицій для зміцнення економічної безпеки підприємств та подолання фінансових проблем [1, с. 132].

Інвестиції визначають темпи розвитку виробництва і є стимулом для розвитку науково-технічного прогресу та гарантією сталого розвитку. У нинішніх умовах господарювання для українських підприємств однією з головних проблем є залучення інвестиційних і інноваційних ресурсів. Загалом, в Україні діючий механізм інвестиційної діяльності є неповним і не має достатньої методологічної та методичної основи. У ньому відсутні такі складові, як фінансовий механізм інвестиційного процесу відтворення капіталу, фінансово-кредитний механізм інвестиційної діяльності, механізм формування ресурсів і джерел інвестування на підприємстві, механізм державного регулювання інвестиційної діяльності, формування ринку капіталу та ринку інвестицій.

Нарощування обсягів інвестицій і підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю підприємств є основними умовами структурної перебудови господарства, що створюють передумови економічного зростання. Від оптимального використання інвестицій як на мікро-, так і на макрорівні залежить виробничий потенціал країни, його ефективність, галузева і відтворювальна структура суспільного виробництва.

Сьогодні управління інвестиційною діяльністю підприємств стає невід'ємною ланкою структури суспільного відтворювального процесу, без якого неможливо забезпечити успішний соціально-економічний розвиток суспільства і зростання ефективності виробництва.

Український ринок відноситься до числа ринків, що розвиваються, для яких, як правило, характерні підвищені інвестиційні ризики. У міру того, як такого роду ринки структуруються і на них стабілізуються правила гри, приплив інвестиційного капіталу збільшується. Багато в чому цьому сприяють заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату на макрорівні, з одного боку, а з іншого – поступово напрацьовуються нові методи сучасного управління інвестиційною діяльністю на мікрорівні.

Разом з цим, інвестиційна діяльність підприємств в Україні, так само як і організація внутрішнього середовища підприємства, потребує серйозного реформування: до сих пір немає адекватної законодавчо-нормативної бази в даній сфері, відсутні нові підходи до формування інвестиційних ресурсів і методів управління ними. Існує невирішеність в практичному плані проблеми удосконалення процесу інвестування та управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств, реорганізації форм і методів управління в сфері матеріального і нематеріального виробництва в умовах незавершеності трансформації української економіки в ринкове господарство, а також недостатнє висвітлення даної проблеми у вітчизняній і зарубіжній літературі. У більшості досліджень увагу приділено проблемі оцінки ефективності інвестицій, проте залишається недостатньо вивченою проблема управління інвестиційною діяльністю сучасного промислового підприємства.

Саме тому дослідження ефективності інвестиційного процесу, його впливу на соціально-економічну стійкість підприємства є актуальним завданням для менеджменту підприємства, оскільки тільки з його дозволу підприємство стане ефективним. Головною метою управління інвестиційною діяльністю підприємства є отримання максимального прибутку не тільки в поточному, а й у перспективному періодах. Це передбачає вирішення низки питань, зокрема: розробка інвестиційної стратегії підприємства; пошук і формування інвестиційних ресурсів; оцінка ефективності проектів; формування та оцінка інвестиційного портфеля; оцінка інвестиційної привабливості підприємства та ін. [2, с. 168].

Система управління інвестиційною діяльністю підприємства є частиною загальної системи управління підприємством і включає розробку напрямків діяльності підприємства в частині інвестиційної політики, орієнтованої на збільшення прибутку, за рахунок довгострокових вкладень капіталів, призначених для створення, розміщення, реконструкції, модернізації, технічного переозброєння підприємства. Отже, ефективність системи управління буде досягатися за рахунок поліпшення інвестиційної діяльності в основних її частинах: організаційна забезпеченість, інформаційна забезпеченість, планування, контроль, моніторинг інвестиційних проектів, проведення фінансово-економічних розрахунків, оцінка ефективності.

Література

1. Ємець О.І. Інвестиційна привабливість підприємств регіону в умовах глобалізації економіки / О.І. Ємець, Х.О. Волошинович // Східна Європа : економіка, бізнес та управління. – 2016. – № 4. – С. 132-137.

2. Пилипенко А.П. Управление инвестиционной деятельностью предприятия / А.П. Пилипенко // НИРС – первая ступень в науку : сборник научных трудов по материалам XXXIX международной научно-практической конференции. – Часть II. – Ярославль: Изд-во ФГБОУ ВО Ярославская ГСХАЮ, 2016. – С. 167-169.

Василь ГАМАН

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

В умовах ускладнення фінансово-економічної кон'юнктури кожне підприємство як учасник ринку перебуває під потенційною загрозою зниження прибутковості, неплатоспроможності, унаслідок чого його може очікувати банкрутство. У зв'язку з цим актуалізується питання вироблення стратегії і тактики ефективного фінансового менеджменту підприємства, важливою складовою якого є активізація інноваційно-інвестиційної діяльності.

Інноваційно-інвестиційна діяльність передбачає вкладання коштів у створення або вдосконалення нових конкурентоспроможних технологій, продуктів чи послуг, пошук організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного характеру для покращення структури та якості виробничої і соціальної сфер. За умови потенційної економії витрат така комплексна діяльність стає одним із ключових факторів ефективного розвитку національних економік постіндустріального типу [1, с. 57]. Інвестування коштів у інноваційні програми і проекти в Україні має забезпечити створення інноваційних продуктів, які є результатом науково-дослідних або дослідно-конструкторських розробок, у вигляді якісно нових технологічних процесів, виробничого обладнання, знань, елементів інфраструктури тощо. Без такого роду продуктів неможливо забезпечити стійке економічне зростання у системі глобалізованої економіки.

За умов недостатньої забезпеченості підприємств різними видами ресурсів, особливо фінансовими, процес інвестування інноваційної діяльності може бути сильно ускладнений. Жорсткий дефіцит фінансування вимагає ефективного управління та раціональної організації як окремих стадій капіталовкладень в інноваційну діяльність, так і процесу інвестування в цілому.

На нашу думку, ефективним способом вирішення цієї проблеми є побудова та впровадження системи організації інвестування інноваційних процесів. Пропонований підхід до формування даної системи заснований на застосуванні системного підходу, методів організаційного проектування та інвестиційного аналізу. Найбільш істотним і важливим є застосування системного підходу до організації інвестування інноваційних процесів.

Система – це упорядкована сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних частин, що володіють певними властивостями і становлять єдине ціле. Визначення системи має на увазі перелік декларованої мети і особу, яка представляє об'єкт або процес у вигляді системи [2, с. 48].

Таким чином, системна концепція організації інвестування інновацій полягає у наступному: процес розробки і реалізації інноваційних проектів підприємства є системою, в якій найбільш важливим вступає організаційний аспект цього процесу, причому основною метою даної системи можна вважати ефективну організацію капіталовкладень в інновації. Така система, з одного боку, розглядається як елемент (підсистема) системи більш високого рівня ієрархії, а з іншого боку, є сукупністю її елементів (підсистем).

Для аналізу ефективності інвестиційних процесів у інноваційній діяльності підприємства необхідний її постійний моніторинг. У зв'язку з цим потрібно визначити рівень ефективності управління інвестиційною діяльністю на основі зіставлення досягнутих результатів з прогнозними, визначити ступінь впливу реалізації інноваційно-інвестиційних проектів на фінансовий стан підприємства і прийняти рішення щодо закриття неефективних проектів та реінвестування капіталу.

Механізм управління інноваційно-інвестиційною діяльністю передбачає врахування низки факторів, що впливають на планування інноваційної діяльності. Їх можна класифікувати наступним чином:

- за джерелом виникнення (внутрішні та зовнішні);
- по типу (технологічні, економічні, організаційно-управлінські, соціально-психологічні, культурні, політичні, правові);
- загальні і специфічні (до загальних факторів належать циклічні коливання в економіці, а до специфічних – науково-технічний потенціал виробництва, активність менеджерів підприємства) [3, с. 73].

Серед основних факторів, які необхідно враховувати при розробці інноваційної стратегії, слід виділити:

- життєвий цикл суб'єкта господарювання (в залежності від стадії життєвого циклу оптимальним буде певний тип інновацій);
- життєвий цикл інновації. Аналіз життєвого циклу даної інновації та постійний його моніторинг дозволяють підприємству швидко адаптуватися до мінливих умов зовнішнього і внутрішнього середовища.
- життєвий цикл технології в галузі і зміна технологічних укладів. Проблема аналізу життєвого циклу технології полягає в обмеженому доступі до інформації (обсягу інвестицій і витрат конкурентів, відсутність аналогічних технологій, які пройшли всі стадії життєвого циклу), як наслідок, аналіз даного чинника здійснюється за допомогою експертної оцінки [4, с. 63]:
- тип інновацій, у який здійснюється вкладення коштів;
- існуючу інноваційну інфраструктуру;
- положення підприємства на ринку і дії конкурентів. При цьому слід звертати увагу як на поточні дії, так і на минулі стратегії, що дозволить приймати оптимальні рішення.
- правову і політичну кон'юнктуру, можливість участі у державних і регіональних інноваційних програмах, податкову політику держави;
- можливість залучення коштів (державного бюджету, українських і зарубіжних інвесторів, банківських кредитів);
- можливість залучення або підготовки персоналу необхідної кваліфікації в силу творчого характеру інноваційної діяльності та, відповідно, потреби у висококваліфікованому персоналі;
- ризики здійснення інноваційних проєктів (науково-технічні, фінансові, інвестиційні, комерційні, політичні та ін.).
- можливі соціальний та економічний ефекти від здійснення інноваційної діяльності.

Врахування усіх факторів можливе при використанні різних підходів, проте очевидним стає те, що механізм управління інноваційно-інвестиційною діяльністю повинен будуватися на основі системного врахування впливу чинників і методології, що дозволяє приймати оптимальні рішення в умовах невизначеності.

Таким чином, можна зробити висновок, що інноваційна діяльність на підприємстві як фактор конкурентоспроможності може забезпечити стійке зростання у довгостроковій перспективі та поліпшити показники діяльності в цілому. Однак для оптимального розподілу коштів між об'єктами інвестування необхідна розробка механізму збалансованого управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства. В умовах обмеженості ресурсів даній проблемі слід приділяти підвищену увагу.

Отже, організація управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на підприємствах повинна носити комплексний характер і складатися з послідовного виконання цілого ряду заходів, а також сприяти виявленню можливих шляхів оптимізації інвестування в інноваційну діяльність підприємства.

Література

1. Ушеренко С.В. Мінноваційно-інвестиційна діяльність українських підприємств: сучасний стан і пріоритети активізації / С.В. Ушеренко // Економічний часопис-XXI. – 2014. – № 7-8(2). – С. 56-59.
2. Селютина Л.Г. Современные аспекты управления инновационно-инвестиционной деятельностью предприятий строительного комплекса / Л.Г. Селютина, Т.В. Малеева // Теория и практика общественного развития. – 2015. – № 4. – С. 47-49.
3. Хакимова К.Р. Современные подходы к управлению инновационно-инвестиционной деятельностью предприятия / К.Р. Хакимова // Актуальные проблемы экономики и менеджмента. – 2015. – № 1. – С. 71-75.
4. Кузнецов И.М. Анализ инвестиционной и инновационной деятельности предприятия / И.М. Кузнецов. – М. : Лаборатория книги, 2010. – 79 с.

Віра ГАМАН

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ДІАГНОСТИКА БАНКРУТСТВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

За сучасних реалій розвитку економіки України дослідження відношення до банкрутства в суспільстві є суперечливим: феномен банкрутства одночасно слугує засобом усунення з ринку неконкурентоспроможних виробників, але визнання банкрутами великої кількості підприємств призводить до зниження рівня економічного розвитку держави.

Банкрутство, будучи одним з інститутів ринкової економіки, може розглядатися як сукупність механізмів управління економічним суб'єктом в умовах кризи, що забезпечують оздоровлення підприємства, або його ліквідацію. Механізм управління у процедурах банкрутства розуміється нами як формальне моделювання передачі інформації в господарських процесах, що вимагають збору, обміну та агрегування даних, розподілених серед безлічі незалежних суб'єктів, що мають різнобічні й суперечливі інтереси. Тут слід звернутися до теорії економічних механізмів, яка розглядає питання найбільш оптимального використання інформації, необхідної для ефективної організації та функціонування як ринкової, так і планової економіки [1, с. 38]. Управління в процедурах банкрутства, як правило, передбачає більш значне адміністративне регулювання, ніж при стабільному функціонуванні суб'єкта господарювання.

Економічний стан підприємств формується під впливом багатьох факторів, негативний вплив яких часто веде до кризи. Оцінка фінансового стану підприємств вважається важливим аспектом оцінки його діяльності. Економічний стан відображає вміння суб'єкта господарювання забезпечувати власну діяльність, безперервно підтримувати платоспроможність та інвестиційну привабливість.

Фінансовий аналіз виступає одним з основних інструментів, що дозволяють оцінити внутрішню і зовнішню фінансово-господарську діяльність підприємства. Оцінка фінансовий стан підприємства означає визначення якості його фінансового стану. За допомогою аналізу фінансово-господарської діяльності можна передбачити настання банкрутства, тому керівництво підприємства має можливість здійснити антикризові заходи для попередження банкрутства. Одним з найбільш ефективних способів оздоровлення є аналіз неплатоспроможності підприємства [2, с. 59]. Інформаційну базу для аналізу ризику банкрутства складають дані бухгалтерського обліку: статистична, бухгалтерська і податкова звітність, установчі документи, положення про облікову політику, нормативні правові акти, накази.

В економічній літературі існують два підходи до моделей фінансово-господарського аналізу ризику банкрутства підприємства [3, с. 51-52]:

перший спосіб: кількісний підхід – включає діагностику фінансових параметрів та розрахунок коефіцієнтів;

другий спосіб: якісний підхід – аналіз стану функціональних підсистем управління (відділ маркетингу, кадрів, фінансів, виробництва).

Значну популярність отримали аналітичні моделі Е. Альтмана, У. Бівера, Ф. Лиса, Р. Таффлера. Для української практики найбільшу увагу завжди приділялася моделі Е. Альтмана (двофакторній і п'ятифакторній). Застосовуються методи для прогнозування банкрутства підприємства. Підприємство саме вибирає методику для прогнозування ймовірності настання свого банкрутства. Використовують формалізовані та неформалізовані моделі, які будуються виходячи з розрахункових фінансових коефіцієнтів. Незважаючи на результативність методів можна помітити недоліки їх нераціонального використання: немає обліку конкретних галузевих особливостей діяльності підприємства; звіт може не відображати точної структури бухгалтерського балансу; надані коефіцієнти не відрізняються абсолютною достовірністю. Мета формування ідеї моделі прогнозу ризику банкрутства підприємства виражається тим, що за наданими дослідженням, поведінка коефіцієнтів дасть більш вірні прогнози. У загальних рисах справедливим є твердження, що відношення суми активу до чистого оборотного капіталу сигналізує про вірний показник банкрутства.

У. Бівер розглядав модель ризику банкрутства підприємства і зробив такий висновок, що при короткостроковій, довгостроковій перспективі відношення суми заборгованості до потоку грошових коштів виступає прийнятною умовою, що прогнозує швидкоплинний ризик банкрутства [3, с.52]. Способом виявлення негативних впливів при діагностиці ризику банкрутства є моніторинг, він дозволяє вчасно усунути виявлені прорахунки, формує заходи щодо підвищення платоспроможності та екстреного оздоровлення підприємства. Аналіз фінансових показників дає можливість призупинити ризик банкрутства.

У кризові періоди розвитку найбільшу небезпеку для підприємства становить руйнування його потенціалу (виробничого, технологічного, науково-технічного і кадрового) як головного чинника життєдіяльності підприємства, його можливостей. Головний комплекс проблем і основні причини поточного неблагополуччя багатьох промислових підприємств приховуються в: незатребуваності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, у її низькій конкурентоспроможності; недоступності інвестиційних ресурсів; митних і валютних бар'єрах тощо. У цей час необхідне розроблення стратегії економічної безпеки, яке повинна містити: характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства; визначення і моніторинг чинників, що зміцнюють або руйнують стійкість його соціально-економічного стану на короткострокову і середньострокову перспективу; розроблення економічної політики, що охоплює механізми обліку, які впливають на стан економічної безпеки; напрями діяльності підприємства щодо реалізації стратегії [4, с. 116].

Враховуючи зазначене можна констатувати, що з метою запобігання банкрутства підприємства повинні реалізовувати комплекс заходів, які, в першу чергу, мають передбачати здійснення моніторингу фінансово-економічного стану підприємства з застосуванням процесу діагностики його банкрутства за різноманітними моделями та розробляти на основі проведеного аналізу адекватні умовам, в яких функціонує підприємство, заходи. Також реалізація заходів щодо уникнення банкрутства підприємства з урахуванням того, що поняття «банкрутство підприємства» і «економічна безпека підприємства» є взаємопов'язаними, а також, що забезпечення економічної безпеки підприємства є одним з стратегічних напрямів виходу його з кризи, справить позитивний вплив на економічний розвиток підприємства та сприятиме підвищенню рівня його економічної безпеки.

Література

1. Егоров В.П. Экономические механизмы управления предприятием в процедурах банкротства / В.П. Егоров, М.В. Чернов // Известия высших учебных заведений. Серия: Экономика, финансы и управление производством. – 2013. – № 3(17). – С. 38-44.
2. Бородина И.Н. Управление финансовым состоянием предприятия с использованием моделей финансово-хозяйственного анализа риска банкротства предприятия / И.Н. Бородина, А.А. Полякова // Научный альманах. – 2017. – № 5-1(31). – С. 58-60.
3. Всяких М.В. Модели финансово-хозяйственного анализа риска банкротства предприятия / М.В. Всяких, А.С. Лоза // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2016. – № 5. – С. 51-53.
4. Бреус С.В. Основні напрями запобігання банкрутства підприємства у контексті забезпечення економічної безпеки / С.В. Бреус, Т.А. Бабаєва // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – Вип. 11(174). – С. 113-117.

Євгенія ГОЛОВЧЕНКО

студентка

ДВНЗ «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Одеська область відіграє важливу роль в економіці України. Вона являється найголовнішим морським зовнішньоторговельним виходом країни, надає послуги міжнародним транзитним вантажо- і пасажиропотокам, виконує важливі транспортно-розподільні функції на національному і міжнародному рівнях, є провідним регіоном України за рівнем розвитку морегосподарського комплексу і галузей, які пов'язані з використанням ресурсів моря і світового океану. Одеська область є одним з найперспективніших регіонів України щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності, спільного підприємництва, формування спеціальних економічних зон, є одним з найбільш перспективних рекреаційних регіонів приморського типу для розвитку туризму [1].

Область розташована на перехресті міжнародних транспортних магістралей з півночі на південь та із заходу на схід, що визначає певним чином спеціалізацію регіону та пріоритети його розвитку. Транспортна складова посідає перше місце серед інших секторів економіки Одеської області – понад 33% валової доданої вартості області. Територією області проходять маршрути декількох міжнародних транспортних коридорів: критські – 9 та 7 (Дунайський), а також ТРАСЕКА, САТК та ЧЕС.

У січні–вересні 2016 р. підприємствами транспорту було перевезено 28,4 млн.т вантажів, що на 0,8% менше, ніж у січні–вересні 2015р. Вантажооборот зменшився на 11,9% і становив 45,1 млрд.ткм.

Залізничним транспортом відправлено 22,5 млн.т вантажів, що на 5,3% більше, ніж у січні–вересні 2015р. Відправлення нафти і нафтопродуктів збільшилося у 2,0 раза, зерна і продуктів перемолу – на 37,2%, чорних металів – на 31,5%, хімічних і мінеральних добрив – на 11,7%, цементу – на 10,7%, брухту чорних металів – на 8,4%, будівельних матеріалів – на 5,6%. Відправлення коксу зменшилось на 76,2%, руди залізної та марганцевої – на 44,3%, лісових вантажів – на 25,4%, кам'яного вугілля – на 20,1%.

Підприємствами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень, виконаних фізичними особами–підприємцями) у січні–вересні 2016 р. перевезено 4,3 млн.т вантажів, що на 23,6% менше, ніж у січні–вересні 2015 р., та виконано вантажооборот в обсязі 1184,7 млн.ткм, який збільшився на 1,0% порівняно з січнем–вереснем 2015 р.

Водним транспортом у січні–вересні 2016 р. перевезено 1,6 млн.т вантажів, що на 0,7% менше, ніж у січні–вересні 2015 р. Закордонні перевезення вантажів водним транспортом зменшилися на 0,3% від обсягів січня–вересня 2015р.

У січні–вересні 2016р. послугами пасажирського транспорту скористалися 254,9 млн. пасажирів, виконано пасажирооборот в обсязі 9538,3 млн.пас.км, що відповідно на 1,6% менше та на 27,8% більше від обсягів січня–вересня 2015 р.

Послугами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень, виконаних фізичними особами–підприємцями) скористалися 103,3 млн. пасажирів, що на 2,8% менше, ніж у січні–вересні 2015р. На залізничному транспорті відбулось зростання пасажирських перевезень на 1,5%. Міським електротранспортом перевезено 125,2 млн. пасажирів, що на 1,3% менше, ніж у січні–вересні 2015 р. [2].

Область є економічно розвиненою, має високі показники по відношенню до інших регіонів України, однак як видно з наданої статистики існує неоднозначність тенденцій розвитку регіону. Аналізуючи дані за два останні роки, можна помітити, що деякі показники зростають, інші ж – зменшуються. Економіка Одеської області переживає складні часи через нестабільність економічної ситуації в світі та Україні зокрема, основні показники то збільшуються, то зменшуються, маючи в підсумку невелику тенденцію до зростання. Область потребує збільшення інвестицій та подальшого інтенсивного розвитку [3].

У галузі водного транспорту основним завданням повинно стати створення прибуткової, технічно обладнаної конкурентоспроможної системи морського транспорту. Вирішення зазначених завдань може бути досягнуто таким шляхом: будівництва окремих видів суден з метою відродження морського флоту; підвищення рівня безпеки судноплавства та зменшення екологічного впливу від діяльності морського транспорту на курортно-рекреаційний потенціал області; удосконалення транзитної політики держави; відновлення Кримсько- Кавказької круїзної лінії з подальшим її розвитком та охопленням портів Болгарії, Румунії, Туреччини.

У сфері автомобільного транспорту, розвитку дорожнього господарства та міського електротранспорту пріоритетним напрямком є підвищення якості транспортних послуг та рівня транспортного забезпечення населених пунктів області. Досягнення зазначеної мети може відбутися за рахунок: оновлення рухомого складу, задіяного на перевезеннях пасажирів та вантажів; розширення, вдосконалення та оптимізації маршрутної мережі області, розвитку мережі у сільській місцевості; будівництва ліній швидкісного трамваю в напрямку “Центр-ж/м Таїрове”, “Центр-ж/м Котовського”; будівництва об’єктів дорожнього сервісу на автошляхах державного значення та на маршрутах міжнародних транспортних коридорів, зокрема на трасі швидкісної автомагістралі Київ – Одеса.

Розвиток національної мережі транспортних коридорів і входження їх у міжнародну транспортну систему є загальнодержавним пріоритетом соціально-економічного розвитку України. Через територію Одеської області проходять маршрути п’яти транспортних коридорів, чотири з яких мають своїм продовженням морські транспортні шляхи через порти області.

Пріоритетними напрямками інтеграції транспортно-дорожнього комплексу Одеської області у систему міжнародних транспортних коридорів на період має бути: розбудова об’єктів портової та транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу на основних напрямках руху транзитних вантажів; залучення нових транзитних вантажопотоків, створення відповідних стимулюючих умов; впровадження нової техніки і сучасних технологій організації перевезень; забезпечення безпеки у транспортно-дорожньому комплексі; впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій, зменшення питомих паливно-енергетичних витрат, комплексне вирішення проблеми охорони навколишнього середовища.

Тільки завдяки вирішенню цих та багатьох інших питань пов’язаних з розвитком транспортної галузі в Одеській області, вдасться досягнути стабільного розвитку та позитивної тенденції підйому економіки області та України в цілому.

Література

1. Одеська область. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uk.wikipedia.org
2. Матеріали офіційного сайту Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Одеської області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.region.odessa.gov.ua

Наталія ГУМЕНЮК

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Україна це споконвіку аграрна країна, з найбільш родючими землями в світі. Тому проблема раціонального використання земель сільськогосподарського призначення, як і інших природних ресурсів, важлива і актуальна і має велике значення для розвитку національної економіки в цілому, а також для виробництва сільськогосподарської продукції [1].

Проблемам раціонального та ефективного використання земель сільськогосподарського призначення присвячені праці таких відомих українських вчених як: В.Г. Андрійчук, А. Варламов, С.М. Волков, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, М.М. Федоров та інші.

Унікальний земельно-ресурсний потенціал України обумовлює її особливе місце серед інших європейських країн. Земля завжди була, є і буде обмеженим ресурсом. Дбаючи про успішне майбутнє країни, ми повинні дбайливо та ощадливо розпоряджатися національним багатством – українською землею, забезпечувати ефективність її використання.

Земля є вихідною матеріальною основою добробуту як кожної людини окремо, так і суспільства в цілому, оскільки виконує функції: головного засобу виробництва в сільському і лісовому господарствах; просторового базису для розміщення виробничих сил і розселення людей; є основою для відтворення трудових, матеріально-технічних і природних ресурсів. Тому у всі часи задоволення потреб людини вимагало знань про землю.

Раціональність використання землі слід розуміти, як екологічну складову землекористування, виражену вимогою збереження вихідних властивостей сільськогосподарських угідь, як природного ресурсу, що визначаються встановленою в цих цілях системою кількісних та якісних показників, динаміку яких можна вважати вираженням оцінки раціонального їх використання. Засноване на землі аграрне виробництво, де земля виступає в якості основного засобу виробництва, супроводжується витратами грошових і матеріальних засобів та орієнтоване на отримання певного результату [3].

Раціональне природокористування в сільському господарстві починається з організації території – створення оптимізованого агроландшафту з економічно обґрунтованим і доцільним співвідношенням сільськогосподарських угідь, лісових насаджень, земель захисного та природоохоронного призначення [1].

Використання землі, як складової аграрного виробництва, підпорядковується законам, що регулюють організацію та економіку галузі сукупністю організаційних, економічних та правових механізмів, стимулюючи її природоохоронне використання.

Складність формування ефективної системи земельних відносин – необхідність враховувати подвійність положення землі у сільському господарстві, тобто регулювання її використання як природного компонента так і як основного засобу виробництва.

Агропромисловий комплекс України має необхідні передумови для раціонального використання земель сільськогосподарського призначення: офіційно встановлену приватну форму власності на землю, нові організаційні форми господарювання, багатий ресурсний

потенціал цих земель. Однак внаслідок високої господарської освоєності земельного фонду держави, рівня розораності та екстенсивного використання продуктивних угідь посилюється деградація земель, ґрунти втрачають свою родючість і виснажуються. Зокрема 13,2 млн. га сільськогосподарських угідь зазнають водної ерозії, 19,3 млн. – вітрової, 10,7 млн. га мають підвищену кислотність, 3,9 млн. га засолені і солонцюваті, 3,6 млн. га заболочені та перезволожені. Площа еродованої ріллі протягом останніх 25 років збільшилась на третину і щорічно розширюється на 90–100 тис.га, а вміст гумусу в ґрунтах знизився на 20%.

Але фінансування на протиерозійні та інші землеохоронні й землемеліоративні роботи постійно зменшується. Як наслідок – віддача одиниці земельних ресурсів у сільському господарстві за останні 10 років зменшилась практично більш як утричі, що свідчить про виснаження їх продуктивного потенціалу. У значній мірі ці негативні явища пов'язані з проблемами у здійсненні земельної реформи та відповідною недосконалістю системи економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання з приводу власності на землю, як головного виробничого ресурсу у сільському господарстві.

Проблема раціоналізації використання земель сільськогосподарського призначення в Україні дедалі більше ускладнюється у зв'язку з наростаючою комплексністю її характеру.

На сьогодні це має різні аспекти, головними з яких є технологічний, економічний, організаційний та екологічний. Рівень використання земель в Україні зараз настільки критичний, що подальша деградація земельних ресурсів у сільському господарстві може мати катастрофічні наслідки, котрі відповідним чином, безперечно, позначаться на загальному рівні продовольчої безпеки країни, здоров'ї нації, тощо.

Особлива проблема – незадовільне виконання фінансових зобов'язань за програмами підвищення родючості земель. Роботи, пов'язані з відновленням деградованих угідь, можна розділити на два види, суттєві для організації їх подальшого фінансування. Перший – це технологічно-екологічні роботи, спрямовані на поліпшення використання сільськогосподарських земель (дотримання сівозмін, мінімізація обробок, внесення органічних добрив, вапнування, промивка ґрунтів, усунення причин потрапляння у водойми гною, мінеральних добрив і т.п.). Другий вид – еколого-технологічні (осушення, збільшення вмісту гумусу, посадка лісосмуг в зоні вітрової ерозії, ліквідація ярів і усуненням водної ерозії, очищення озер і ставків і т.п.).

Постійне збільшення продуктивної сили землі являється актуальною проблемою державного значення, від успішного вирішення якої залежать темпи розвитку галузей народного господарства, рівень добробуту населення, економіка країни в цілому. У даний час особливо актуальним є питання вироблення чіткої державної політики щодо земель сільськогосподарського призначення, основних напрямів та механізмів удосконалення регулювання земельних відносин у сільському господарстві, впорядкування землекористування.

Висновки. Отже, проблеми раціонального використання земель сільськогосподарського призначення, в першу чергу, полягають з ефективністю використання: кожне сільськогосподарське підприємство повинно ефективно використовувати землю, бережно ставитися до неї, підвищувати її родючість, не допускати ерозії ґрунтів, заболочування, заростання бур'янами і т.д. А держава, із свого боку, повинна регулювати земельний оборот (з метою подальшого його розвитку) та збільшити фінансування на заходи спрямовані на захист та охорону земель.

Література

1. Добряк Д.С. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві: монографія / Д.С. Добряк, А.Г. Тихонов, Н.В. Гребенюк. – К.: Урожай, 2004.
2. Землеустрій в Україні: теорія, методологія: монографія / А.М. Третяк. – К.: Грінв Д.С., 2013. – 648 с.
3. Ковальчук Т. Проблема ефективного землекористування в Україні / Т. Ковальчук, О. Розинка // Банківська справа. – 2006. – № 1. – С. 6-16.

4. Попадюк О.М. Ефективність використання земель сільськогосподарського призначення в аграрних підприємствах / О.М. Попадюк // Економіка АПК. – 2010 - № 8. – С. 135-140.

5. Ступень М.Г. Концептуальні засади організації використання земель сільськогосподарського призначення у сучасних умовах / М.Г. Ступень, Н.Є. Стойко // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. – 2010. – № 1 (19). – С. 277-281.

Христина КАСТРАН

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ЗНАЧЕННЯ КОНТРОЛІНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасне управління підприємством як економічною системою передбачає вирішення великого числа проблем, обумовлених як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Розуміння ситуації дозволяє своєчасно змінити підхід до управління, переглянути бізнес-модель, а при необхідності і стратегію розвитку підприємства. Управління сучасним підприємством повинно відрізнятися гнучкістю і адаптивністю. Досягнення високих економічних результатів з оптимальними витратами – одне з головних завдань, вирішення якого здатне підвищити конкурентоспроможність всієї української економіки.

Для того щоб зробити бізнес більш керованим і змусити його працювати на повну потужність, необхідно використовувати відповідні методи аналізу і додаткові інструменти, які дозволили б зробити виробничі результати та витрати набагато більш доступним для огляду. У зв'язку з цим в останні роки все більше зростає інтерес до такого інструменту оптимізації системи управління, як контролінг.

Контролінг є новою концепцією управління, яка передбачає розробку інформаційної системи задля внутрішнього балансу підприємства та прийняття оптимальних управлінських рішень [1, с. 212].

Контролінг дозволяє вивести управління підприємством на якісно новий рівень, надавши керівництву і менеджменту головне – інформацію. Щоб зробити правильний вибір і не помилитися, необхідно мати у своєму розпорядженні точні дані, причому не розрізнені, а оброблені та систематизовані. Технічні можливості інформаційного суспільства допомагають вирішити подібну проблему, що і знайшло своє відображення в практиці контролінгу, який представляє собою механізм інформаційного та аналітичного забезпечення керівників та менеджерів підприємства необхідними відомостями.

Будучи інноваційним інструментом, контролінг об'єднує найрізноманітніші об'єкти управління: забезпечення ресурсами, логістику, маркетинг і збут, фінанси, кадрову, інвестиційну та інноваційну політику, ставить перед ними завдання і способи їх реалізації. Це дозволяє істотно поліпшити якість менеджменту та зробити процеси управління більш прозорими.

Контролінг виступає важливим фактором забезпечення конкурентоспроможності підприємства, оскільки дозволяє вирішувати в сукупності цілий ряд питань, таких як: низька прозорість і оперативність фактичної інформації про поточну діяльність підприємства, недостатній рівень відповідальності та мотивації персоналу, недостатня ефективність процедур планування, слабка контрольованість фінансових потоків, невиконання бюджетів і, як наслідок, постійне відхилення від прийнятої стратегії. Впровадження контролінгу на підприємстві дозволяє скоротити час реакції економічної системи на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, що обумовлює вирішення проблем зниження керованості, упорядкування інформаційних потоків всередині підприємства, мінімізацію ризиків прийняття неоптимального варіанта управлінського рішення [2, с. 70].

Що стосується мети контролінгу на підприємстві, то вона полягає у забезпеченні успішного функціонування підприємства в довгостроковій перспективі шляхом побудови ефективної системи прийняття, реалізації, контролю та аналізу управлінських рішень. Функції ж впливають з цілей, які ставить перед собою підприємство, і включають види управлінської діяльності, що забезпечують роботу циклу управління на кожному з його етапів. До основних функцій контролінгу в царині планування, обліку, контролю та інформаційно-аналітичного забезпечення керівництва відносяться:

- формування та удосконалення системи комплексного планування діяльності підприємства;
- розробка і впровадження методів планування;
- розробка механізму контролю виконання планів, корегування їх змісту і термінів реалізації;
- підбір та розробка методів обліку і обробки фактичної інформації про діяльність підприємства і його підрозділів;
- оцінка процесів, що протікають і створення системи своєчасного забезпечення достовірною інформацією керівників різних рівнів управління;
- аналіз та інтерпретація причин відхилень фактичних показників від планових;
- розробка варіантів управлінських дій для мінімізації відхилень і досягнення поставлених цілей;
- забезпечення раціональності управлінського процесу.

Як вже було сказано, контролінг орієнтований в першу чергу на інформаційну та консультативну підтримку керівництва в процесі прийняття управлінських рішень. При цьому право приймати рішення та відповідальність за реалізацію поставлених планів залишається в компетенції керівників і менеджерів управлінської ланки. Ґрунтуючись на детальному аналізі альтернативних шляхів розвитку, а також прогнозних і фактичних показників діяльності підприємства, служба контролінгу лише надає потрібну інформацію на різні рівні управління, дає необхідні рекомендації і оцінює можливість та доцільність реалізації запланованих заходів. Як бачимо, використання контролінгу дає ряд незаперечних переваг.

Таким чином, контролінг є новою концепцією управління, яка передбачає розробку інформаційної системи задля внутрішнього балансу підприємства та прийняття оптимальних управлінських рішень. Контролінг є самостійною складовою системи управління підприємством й забезпечує підвищення рівня ефективності усіх напрямів діяльності суб'єкта господарювання. Створення служби контролінгу на великих і середніх підприємствах – необхідна і обов'язкова умова підвищення їх конкурентоспроможності, тому потребує впровадження її в систему управління на всіх етапах організації і функціонування підприємницької діяльності.

Література

1. Ватченко О.Б. Контролінг у системі управління підприємством / О.Б. Ватченко, А.С. Прохорова // Економічний простір. – 2016. – № 116. – С. 209-219.
2. Кизим А.А. Контролинг как инструмент оптимизации системы управления предприятием / А.А. Кизим, О.А. Новокшонова // Экономика: теория и практика. – 2010. – № 1 (19). – С. 69-74.

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Конкурентоспроможність підприємства визначається конкурентними перевагами (як власними, так і суперників), основною характеристикою яких є рівень їх стійкості. Здатність суб'єкта господарювання зберігати переваги протягом тривалого часу напряду залежить від рівня невизначеності його внутрішнього та зовнішнього середовища. Водночас умовою довготривалого утримання вигідних конкурентних позицій підприємства є достатній рівень ефективності, яка залежить від випадковості та непередбачуваності кон'юнктури ресурсних ринків і ринків продукції, політики держави тощо. Дія невизначеності зумовлює виникнення ризиків, які прямо або опосередковано впливають на його конкурентоспроможність. Враховуючи зазначене, забезпечення конкурентоздатності підприємств передбачає формування та імплементацію дієвої системи ризик-менеджменту, що має забезпечити мінімізацію негативних впливів підприємницького ризику.

В основі ризиків лежать непередбачувані випадкові коливання результатів господарської діяльності підприємства. Ризик зниження рівня конкурентоздатності пов'язаний із ризиками: 1) втрати власних конкурентних переваг; 2) формування та утримання переваг конкурентами; 3) зниження ефективності [1, с. 75]. Кількісно конкурентні переваги відображаються у формі показників господарської діяльності, значення яких мають бути кращими, ніж у конкурентів. Що ж стосується ефективності діяльності підприємства, то важливим є збереження результативних показників господарювання на достатньому для забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта бізнесу рівні. Чим більшим розмахом варіації характеризуються показники, які є формою прояву конкурентних переваг та ефективності, чим більш ймовірними є їх коливання у негативний для підприємства бік, тим вищий ризик зниження конкурентоспроможності.

Вивчення і узагальнення накопиченого досвіду, пов'язаного із різними аспектами застосування системи ризик-менеджменту, дало можливість сформулювати ряд істотних проблем, властивих існуючій концептуальній моделі управління ризиками:

1) Не цілком коректне розуміння сутності ризику фактично виключає з поля зору нефінансові ризики.

2) Відсутність єдиної ознаки класифікації ризиків підприємств.

3) Обмеженість цільових пріоритетів: орієнтація на збільшення вартості підприємства (управління ризиками як фактор створення вартості та фактор підвищення добробуту акціонерів).

4) Неefективність процесу виявлення ризиків.

5) Переважна орієнтація на управління наслідками кризових ситуацій (швидке відновлення), а не на передбачення ризиків.

6) Практична нереалізація завдання інтеграції ризиків та управління «сукупним ризиком» підприємства.

7) Недостатня розробленість нефінансового аспекту управління ризиками.

8) Неможливість оцінити вплив управління ризиками на збільшення вартості підприємства [2, с. 48].

Тому слід працювати над створенням моделі управління ризиками підприємства, яка була б інструментарієм для використання в практиці управління ризиками на підприємстві.

Розглянемо один з варіантів комплексної моделі ризик-менеджменту підприємства, яка включає такі етапи:

1. Створення в центральному офісі підприємства підрозділу, що займається питаннями управління ризиками. Для цього необхідно: визначити замовника діяльності (акціонери,

генеральний, фінансовий директор); вибрати організаційну модель підрозділу з управління ризиками (розподілена або концентрована модель); розробити внутрішньофірмовий регламент «Політика в галузі управління ризиками».

2. Створення карти ризиків підприємства. У загальному випадку побудова карти ризиків є необхідною початковою стадією для побудови стратегії з управління ризиками підприємства. На цьому етапі використовуються такі методи: інтерв'ю з ключовими фахівцями; аналіз корпоративної документації (бюджет, корпоративна стратегія, корпоративний рейтинг, якість корпоративного управління з аудиторських висновків та ін.; аналіз накопиченої за час роботи статистики (випадки відмови обладнання, порушення договірних умов постачальниками і т.д.). Для підприємства карта ризиків є базовим документом. Вона містить класифікацію ризиків, матрицю ризиків та іншу інформацію, зібрану підрозділом з управління ризиками при первинному аналізі. У ній також проводиться ранжування ризиків. Карта ризиків повинна бути розглянута і формально прийнята керівництвом підприємства.

3. Розробка стратегії управління ризиками. Саме в стратегії формулюються принципи вибору механізму перенесення ризиків і їх фінансування; визначаються цільові показники ефективності діяльності з управління ризиками, а також які ризики управляються на рівні керівництва підприємства, які на рівні акціонерів (якщо це доречно), які залишаються на рівні підприємств (головним чином операційні ризики виробничих компаній залишаються в оперативному управлінні підприємств). Результатом цього етапу має стати прийнята стратегія управління ризиками підприємства.

4. Створення механізмів для оперативного управління ризиками. Для оперативного управління ризиками потрібно розробити такі регламенти: взаємодії підрозділів, що беруть участь в процесі управління ризиками; інформування про інциденти; проведення внутрішніх і зовнішніх аудитів системи запобігання позапланових втрат; врегулювання позапланових втрат.

5. Побудова системи моніторингу процесу управління ризиками. Цілями моніторингу є: контроль за виконанням прийнятого рішення про вплив на ризик; контроль за зміною оцінки ризику і коригування методів впливу на ризик; контроль за зміною зовнішнього середовища; контроль за ефективністю процесу впливу на ризик (оцінка зниження ризику та ефективності його фінансування) і коригування застосовуваних процедур та інструментів; виявлення нових ризиків.

Відповідно до даної моделі ризики необхідно розглядати з точки зору всього підприємства, і основне завдання організації полягає в управлінні невизначеностями, які повинні вплинути на досягнення поставлених завдань. Мета такої інтегрованої і широко сфокусованої перспективи – створення, захист і збільшення прибутку підприємства [3, с. 138].

Практичні результати роботи, а також інформація про досвід інших підприємств, отримана в ході дослідження, дозволяють відзначити такі особливості побудови системи управління ризиками підприємства:

– кожне підприємство саме визначає свій широкий набір ризиків, якими воно збирається управляти;

– методи реагування на ризик також індивідуальна справа кожного підприємства в залежності від специфіки бізнесу і галузі;

– слабкий розвиток фінансових ринків не стимулює підприємства до розвитку систем управління ризиками та обмежує набір інструментів покриття ризиків;

– процес побудови системи повинен рухатися «зверху» керівництвом підприємства і спиратися на розуміння і підтримку менеджерів середньої ланки;

– побудова системи – тривалий і трудомісткий період, тому для отримання довіри у керівництва необхідно передбачити реалізацію ряду короткострокових проектів, які можуть дати негайний результат (стратегія «швидких перемог»);

– система управління ризиками повинна бути вбудована в основні управлінські процеси, зокрема, в процеси бюджетування та прийняття інвестиційних рішень;

– не варто відразу починати вибудовувати складну інфраструктуру управління ризиками. Занадто великі інвестиції на першому етапі можуть відлякати менеджмент від реалізації комплексної системи;

– інформація про управління ризиками повинна поширюватися серед всіх учасників процесу і бути доступною як для зовнішніх, так і для внутрішніх користувачів.

Отже, в результаті впровадження комплексної моделі ризик-менеджменту на підприємстві стане можливим забезпечення зростання фінансових показників підприємства та його фінансової стійкості.

Література

1. Николук О.М. Управління ризиками як напрям забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / О.М. Николук // Інноваційна економіка. – 2016. – № 7-8(64). – С. 75-80.

2. Поскочинова О.Г. Организация распределенной системы управления рисками в масштабе предприятия / О.Г. Поскочинова // Организатор производства. – 2014. – № 2(61). – С. 47-53.

3. Мазуба К. Модель риск-менеджмента предприятия / К. Мазуба // Финансовые решения XXI века: теория и практика: сборник научных трудов 16-й Международной научно-практической конференции. – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский политехнический университет Петра Великого, 2015. – С. 130-140.

Оксана КРЕКТУН

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

СТРАТЕГІЧНИЙ ОБЛІК ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічне управління в умовах глобалізації економіки репрезентує новий етап розвитку стратегічного обліку, який, використовуючи зовнішню і внутрішню інформацію, покликаний забезпечити керівництво підприємством необхідною інформацією для прийняття стратегічних управлінських рішень, що визначають загальний напрям розвитку підприємства, його ефективність й життєстійкість за прогнозованих, непередбачених, а також взагалі невідомих на певний момент подій, які можуть впливати на нього.

Однак слід зазначити, що на сьогодні традиційна і загальноприйнята практика обліку розглядає його як один із інструментів інформаційного забезпечення тільки з ретроспективного боку. Нові об'єктивні умов функціонування підприємств потребують докорінної зміни методів управління, підвищують вимоги до бухгалтерського обліку і зумовлюють необхідність посилення інформаційної, контрольної, пізнавальної, прогностичної та мотиваційної його функцій відповідно до потреб менеджерів щодо прийняття обґрунтованих стратегічних рішень [1].

Простежується розширення часового діапазону облікової системи, оскільки вона повинна забезпечувати інформацією не тільки минулого, теперішнього, а й майбутнього часу. Це, у свою чергу, потребує виокремлення стратегічної компоненти в структурі сучасної облікової системи. Поставлені перед системою бухгалтерського обліку завдання стратегічного характеру не можуть бути виконані за умов використання його традиційних методів. Сучасні умови господарювання підприємств, зміщення стилю й методів управління у бік стратегічної орієнтації, зумовили виникнення нового явища в обліку, такого, як стратегічний облік. Дослідження генезису стратегічного обліку дає змогу вдосконалити

бухгалтерський облік, підвищивши його валідацію щодо поліпшення забезпечення потенційних користувачів інформацією стратегічного характеру.

Система традиційного обліку не задовольняє повною мірою вимог конкурентного середовища ведення бізнесу і потребує нових підходів до відображення даних, орієнтованих на стратегічне управління. Ведення обліку в сучасних умовах дедалі більшою мірою передбачає здійснення планування та прогнозування діяльності з урахуванням довгострокових цілей, використовує методи отримання інформації про вирішальні чинники успіху: якість, інновації, час та інші, що має надзвичайно важливе значення для оптимізації стратегії розвитку підприємства. У новій інтерпретації вона дає можливість вивчення та відображення господарських операцій, які можуть відбутися в результаті відхилень від встановлених параметрів. Зрозумілим є те, що мова йде про якісно новий вид обліку. В теперішніх реаліях господарського життя його із впевненістю можна назвати стратегічним обліком.

Для управління підприємством необхідним є планування господарської діяльності на всіх рівнях: стратегічному, тактичному й оперативному. На даному етапі розвитку вітчизняної економіки найважливішим є стратегічний рівень, на якому приймаються управлінські рішення для подальшого функціонування підприємства. Для забезпечення нагромадження відповідних даних щодо прийняття виважених стратегічних рішень покликана система обліку. Загальновідомо, що облік – це система збору, обробки та підготовки інформації для зовнішніх і внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством. Для управління та контролю за його розвитком потрібна інформація про те, що відбувається й за межами підприємства, і яким є потенційний вплив чинників зовнішнього середовища на реалізацію обраної підприємством конкурентної стратегії. Тобто, ефективно працююча реальна система стратегічного обліку покликана шляхом оцінки критичних чинників успіху підприємства, аналізу конкурентів, розуміння їх можливих альтернативних стратегій допомогти підприємству у визначенні її власної стратегії на ринку.

Сучасний етап розвитку управлінського обліку пов'язаний передусім з посиленням ролі стратегічного управління в умовах глобальних змін у технології виробництва та системах управління. Це сприяло значному вдосконаленню існуючої системи управлінського обліку з позицій підвищення якості й продуктивності інформації, яка надавалася менеджерам різних рівнів. Як наслідок була розроблена і впроваджена в практику система управлінського обліку діяльності, що передбачала управління її видами. Впровадження оновленої системи управлінського обліку зумовило його переорієнтацію від управління виключно виробничими процесами до управління іншими функціями бізнесу [2].

Тому, осмислення сфери застосування стратегічного обліку дозволить правильно визначити його сутність як окремої інформаційної підсистеми управління та надати докорінне його визначення. Одним із перших зарубіжних учених, які визнавали існування такого виду обліку як „стратегічний облік” був Б. Райан [3]. У своїй праці „Стратегічний облік для керівників” автор стверджував, що стратегічний облік поєднує в собі управлінський та фінансовий облік, які, за його баченням, повинні розглядатися в цілому. Сферою його застосування є межа функціонування різних фінансових функцій. Стратегічним обліком Б. Райан називав визначений спосіб відображення фінансових і облікових проблем підприємства. Таким чином, стратегічний облік він відносив до фінансового аналізу проблем, пов'язаних з наступними факторами: зобов'язаннями, контролем, затратами та потенціалом.

Дещо протилежним було бачення сутності та поняття стратегічного обліку у працях К. Сіммондза [4] і М. Бромвіча [5]. Вони стверджували, „що стратегічний облік – це забезпечення і аналіз даних управлінського обліку компанії та її конкурентів для використання їх при розробці і контролі за виконанням економічної стратегії, особливо що стосується рівня та тенденцій в реальних затратах і цінах, об'ємі та частки ринку, потоку грошових коштів та частки загальних ресурсів фірми”.

Позаяк одностайності між науковцями не існувало, К. Друрі [6] подає основні напрямки, які використовуються для характеристики стратегічного обліку:

1) вихід за межі внутрішньої орієнтованості традиційного обліку й отримання інформації про конкурентів;

2) визначення залежності між стратегічною позицією, обраною компанією, і очікуваним застосуванням обліку (тобто звітність з точки зору стратегічного позиціонування);

3) отримання конкурентної переваги за рахунок аналізу способів скорочення витрат чи підвищення ступеня диференційованості продукції компанії за допомогою використання зв'язків у ланцюжку цінності й оптимізації факторів витрат. При цьому, учений констатує, що „стратегічний облік повинен передусім забезпечувати керівництво підприємства інформацією, яка допомагатиме йому досягнути, а потім підтримувати стратегічну (лідерську) позицію на ринку стосовно конкурентів”. Такий підхід до стратегічного обліку дає можливість вивчати систему управління витратами за видами діяльності, прийоми стратегічного управління витратами, фінансові та нефінансові показники оцінки діяльності центрів відповідальності.

Виходячи з наведеного вище, метою стратегічного обліку є забезпечення керівництва всією інформацією, необхідною для управління та контролю за розвитком підприємства в інтересах його власників та інших зацікавлених груп. Відповідно, завданням стратегічного обліку є:

– формування інформаційного забезпечення для аналізу потенційних ринків для підприємства;

– забезпечення стратегічного планування потенціалу та визначення ключових факторів успіху для підприємства;

– калькулювання за видами діяльності;

– розробка системи показників для оцінки ключових факторів успіху підприємства;

– надання адекватної інформації для забезпечення реалізації обраної стратегії та складання звітності про ключові фактори успіху;

– забезпечення зворотного зв'язку щодо досягнутих результатів та їх узгодження зі стратегічними цілями (моніторинг реалізації стратегії);

– надання інформації стосовно довгострокових результатів різних напрямів дії [7].

Враховуючи перелічені завдання, предметом стратегічного обліку буде виступати господарська діяльність підприємства, яка планується та прогнозується. Тоді, як об'єктом стратегічного обліку виступають окремі види та напрямки діяльності підприємства, центри відповідальності, бюджети та довгострокові плани, зовнішнє середовище. Користувачі інформації стратегічного обліку – керівництво підприємства як на вищому, так і на нижчих рівнях управління. Керівникам вищого рівня управління інформація обліку потрібна для прийняття стратегічних рішень та їх моніторингу, керівникам нижчих рівнів – для реалізації стратегії.

Отже, інформаційним забезпеченням стратегічного управління діяльністю підприємства повинна стати належно побудована обліково-аналітична система стратегічного типу, яка відповідає рівням управління і у якій враховано параметри та вимоги зовнішнього середовища. Обліково-аналітична система стратегічного типу визначається як інтегрована система обліку, планування, контролю й аналізу, що забезпечує систематизацію інформації для оперативних управлінських рішень і координацію майбутнього розвитку підприємства. Важливою частиною цієї системи є стратегічний облік. Сьогодні основним завданням вчених є розробка методів та прийомів стратегічного обліку, які будуть виконувати поставлені на нього завдання, для створення якісно нової системи стратегічного обліку, орієнтованої на фінансову ефективність діяльності підприємства.

Література

1. Рябенко, Л.М. Генезис стратегічного обліку. [Електронний ресурс] – URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Economica/article/view/8170>
2. Бруханський Р.Ф. Передумови та причини виникнення стратегічного управлінського обліку. [Текст] / Р.Ф. Бруханський // Problems of accounting, analysis and audit: the institutional dimension – Collective monograph – Verlag SWG imex GmbH, Nürnberg, Deutschland, 2015. – 132 p. (P. 37-44).
3. Райан Б. Стратегический учёт для руководителей [Текст] / Б. Райан ; пер. с англ. под ред. В. А. Микрюкова. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 616 с.
4. Simmonds K.. Strategic management accounting for pricing: a case example // Accounting and Business Research, - 1982. - № 12 (47). P. 206–214.
5. Bromwich M. The case for strategic management accounting: the role of accounting information for strategy in competitive markets / M. Bromwich // Accounting. Organisation and Society. – 1990. – № 1. – P. 27–46.
6. Друри К. Управленческий и производственный учет : пер с англ. [Текст] / К. Друри. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 1071 с.
7. Уорд К. Стратегический управленческий учет [Текст] / Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2002. – 448 с.

Ігор ЛИСИЦЯ

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

СУТНІСТЬ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ

Необхідною умовою існування будь-якої держави сучасного світу є використання енергії. Енергетика має надзвичайно важливе значення для економіки та чинить великий вплив на інші її галузі, оскільки від неї залежить нормальне їх функціонування. Надійне, стабільне, достатнє, економічно ефективне, екологічно прийнятне забезпечення енергетичними ресурсами економіки країни є запорукою її енергетичної безпеки, а отже сталого розвитку. Забезпечення енергетичної безпеки цього являється пріоритетним завданням будь-якої країни, не залежно чи вона є нетто-експортером, нетто-імпортером енергетичних ресурсів або в системі міжнародних економічних відносин її паливно-енергетичний комплекс виконує транзитну функцію.

Енергетична безпека є компонентом економічної і національної безпеки країни. Національна безпека, відповідно до Закону України “Про основи національної безпеки України” – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [1, с. 19].

Існує ряд визначень поняття енергетичної безпеки.

Енергетичну безпеку можна трактувати як властивість технічної безпеки систем енергетики. У той же час енергетична безпека (за її визначенням) кінцевою метою ставить гарантований захист особи, суспільства, держави від дефіциту паливно-енергетичних ресурсів, тобто має більш широкий зміст, ніж поняття надійності, й виступає як економічна, політична і філософська категорія [2].

Енергетична безпека – це система поєднання потенціалів - економічного, політичного, техніко-технологічного, ресурсного і, власне, енергетичного, а також факторів наукового, географічного, організаційного, управлінського тощо, без урахування яких аналіз будь-якої безпеки неможливий [3, с. 41-47].

Енергетична безпека як одна із складових національної безпеки проявляється, поперше, як стан забезпечення держави енергоресурсами для реалізації відтворювальних

процесів у національній економіці, що гарантують її повноцінну життєдіяльність і, по-друге, як стан безпеки енергетичного комплексу країни [5].

Енергетична безпека – складова економічної безпеки, цілеспрямований вплив суб'єкта управління на загрози і небезпеки, створення державними та недержавними інституціями необхідних та достатніх умов для унеможливлення дефіциту в забезпеченні споживачів економічно доступними паливно-енергетичними ресурсами прийнятної якості в нормальних і надзвичайних умовах, послідовне і активне проведення політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергопостачання, забезпечення ефективного функціонування підсистеми енергетичної безпеки [1, с. 19].

Слід зазначити, що питання енергетичної безпеки не може вирішуватись окремо кожною країною (лише автократією чи самозабезпеченням) [5]. Енергетика сьогодні має надзвичайно високий рівень глобалізації. Так, існує визначення глобальної енергетичної безпеки, яка є комплексним поняттям і включає в себе не просто надійне забезпечення світової економіки різними видами енергії за прийнятними цінами з мінімальними втратами для навколишнього середовища (мінімальним негативним впливом), але й стан захищеності світового співтовариства і всіх його членів від можливих ризиків та загроз політичній стабільності у світі та стійкому соціально-економічному розвитку, пов'язаних як з теперішнім, так і з майбутнім станом світової енергетики [1, с. 19-20].

Слід зазначити, що питання енергетичної безпеки не може вирішуватись окремо кожною країною (лише автократією чи самозабезпеченням) [5]. Енергетика сьогодні має надзвичайно високий рівень глобалізації. Так, існує визначення глобальної енергетичної безпеки, яка є комплексним поняттям і включає в себе не просто надійне забезпечення світової економіки різними видами енергії за прийнятними цінами з мінімальними втратами для навколишнього середовища (мінімальним негативним впливом), але й стан захищеності світового співтовариства і всіх його членів від можливих ризиків та загроз політичній стабільності у світі та стійкому соціально-економічному розвитку, пов'язаних як з теперішнім, так і з майбутнім станом світової енергетики [1, с. 19-20].

Визначення глобальної енергетичної безпеки зафіксовано в Громадянському порядку денному ХХІ ст. - програмному плані дій ООН, розробленому з метою забезпечення стійкого розвитку країн світу в ХХІ столітті [6]. Згідно нього, глобальна енергетична безпека – це стан глобального співтовариства, за якого кожен мешканець Землі має гарантований доступ до джерел енергії, що забезпечують у кількісному та якісному аспектах задоволення потреб у здоровому способі життя, комфортному навколишньому середовищі, умовах інтелектуального і духовного розвитку.

Енергетичну безпеку кожен учасник енергетичного ринку розуміє по-своєму. Так, для більшості індустріально-розвинених країн, в енергопостачанні яких домінують імпорتنі поставки паливно-енергетичних ресурсів, енергетична безпека пов'язана з доступністю цих ресурсів, безперебійністю їх поставок із зовнішніх джерел на допустимих економічних (прийнятних за цінами), організаційно-технологічних (недискримінаційність і безпечність транспорту) і екологічно прийнятних умовах.

Рівень енергетичної безпеки для певної країни, регіону чи світу загалом, визначається на основі досліджень та аналізу різноманітних показників (індикаторів), що характеризують стан галузі та вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на неї. Порогові значення індикаторів енергетичної безпеки визначають межу переходу енергетики від нормального до кризового стану [2]. На основі цих досліджень, які здійснюються методом експертних оцінок галузевих спеціалістів, науковців, можна розробити комплекс загальних рекомендацій та конкретних заходів для нівелювання дестабілізуючої дії негативних чинників і досягнення енергетичної безпеки. В 2012 р. були опубліковані результати дослідження Інституту енергії ХХІ століття Торгової палати США, під назвою “Міжнародний індекс ризиків для енергетичної безпеки: оцінки ризиків на глобальному енергетичному ринку”.

Однією з основних загроз енергетичній безпеці країн світу є виснаження покладів викопного палива. Активне освоєння основних світових родовищ вуглеводневих ресурсів,

протягом ХХ ст. та швидкий економічний розвиток, зростання населення і збільшення споживання природних ресурсів з початку ХХІ ст. перевищили темпи природного відтворення біосфери Землі. Відтак, з огляду на негативні прогнози щодо можливого повного вичерпання запасів нафти і газу у найближчий час, загострюється боротьба за доступ до ПЕР.

На енергетичну безпеку впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори. До внутрішніх можна віднести наступні:

- рівень забезпеченості країни власними енергетичними ресурсами;
- монопольна залежність від одного постачальника чи маршруту постачать енергоносіїв;
- паливно-енергетичний баланс країни;
- технічний стан ПЕК та рівень енергоефективності господарства;
- екологічна ситуація;
- соціальні загрози (ціни на паливо для населення, висока аварійність виробництва, страйки та інші можливі акції протесту, пов'язані з діяльністю ПЕК та місцевих органів влади);
- політична, законодавча, управлінська діяльність.

До зовнішніх:

- нерівномірність розповсюдження покладів та зосередження основних запасів в політично нестабільних регіонах, зонах військових конфліктів;
- загроза терористичних актів на енергетичних об'єктах, у т.ч. на територіях країн, що здійснюють транзитне транспортування енергетичних ресурсів;
- загрози ядерного тероризму, проблема нерозповсюдження ядерних матеріалів;
- геополітичні інтереси країн;
- економічні загрози (несприятлива кон'юнктура ринку);
- екологічні (масштабні аварії на об'єктах ПЕК, викиди парникових газів, що загрожують всій планеті);
- енергетична бідність (відсутність доступу до достатньої кількості енергії в мало розвинутих країнах);
- спекуляції в засобах масової інформації, що є негативним проявом сучасного глобалізованого світу (штучне створення паніки, що веде до дестабілізації енергетичних ринків).

Енергетична безпека – має глобальний характер, забезпечення її повинне досягатись сумісними зусиллями усіх країн світу. Хоча, засоби та механізми її досягнення кожна країна мусить обирати сама, опираючись на внутрішні особливості та потреби галузі. Отже, енергетичну безпеку країни можна визначити (що є спільним для різних варіантів визначень) як стан захищеності країни, її громадян, суспільства, передусім її економіки від загрози дефіциту в забезпеченні потреб в енергії економічно доступними паливно-енергетичними ресурсами належної якості в нормальних умовах і при надзвичайних ситуаціях, а також від загрози порушення стабільності постачання паливно-енергетичних ресурсів та з мінімальним негативним впливом на навколишнє середовище.

Література

1. Ковалко М.П. Розвинута енергетика – основа національної безпеки України. Аналіз тенденцій і можливостей / М.П. Ковалко, О.М. Ковалко. – К.: ТОВ “Друкарня “Бізнесполіграф””, 2009. – 104 с.
2. Плачков І. Енергетика: історія, сучасність і майбутнє / І. Плачков, С. Плачкова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-4/section-1>
3. Микитенко В. На чому базується енергетична безпека держави / В. Микитенко // Вісник НАН України. – 2005. – С. 41-47.
4. Бондареко Г.В. Енергетична безпека як визначальна складова економічної незалежності України / Г.В. Бондареко, В.О. Щерба [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N152/N152p098-108.pdf

5. Вертеба Я.Р. Енергетична криза 1973 р. та її вплив на розвиток світових економічних та політичних процесів / Я.Р. Вертеба [Електронний ресурс] – Режим доступу: dipcorpus_verteba@ukr.net

6. Конвенции и соглашения // сайт ООН: [Електронний ресурс – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml

Віра ЛУКІАН

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ПЕНСІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

3 жовтня 2017 р. Верховна Рада України підтримала закон №6614 про пенсійну реформу.

Проект закону передбачає, що з 1 жовтня прожитковий мінімум для пенсіонерів, які мають повний страховий стаж, становитиме 1 452 гривні, а не 1 312, як зараз.

Часто можна почути думку, що уряд вирішив нарешті щось змінювати, тому що незабаром вибори, а пенсіонери - благодатний електорат. Проте це не зовсім так. Від майбутньої реформи люди, що зараз перебувають на пенсії, матимуть невеликий зиск. Перш за все вона розрахована на економічні зміни для країни в цілому.

Справа в тому, що в Україні зараз склалася доволі скрутна ситуація з пенсійним забезпеченням – в 2016 році в Пенсійному фонді був дефіцит в 141 млрд грн, а це 11% ВВП.

Виходить, що кожні 10 працівників в Україні забезпечують пенсійними виплатами 12 пенсіонерів. Якщо так триватиме ще принаймні кілька років, система може зазнати краху, тоді ніхто не отримає виплат.

Зараз в Україні діє з часів СРСР так звана солідарна пенсійна система, коли покоління працівників годує покоління пенсіонерів. Вона неефективна, бо наші демографічні показники вже далекі від радянської норми. А податки для виплат пенсії сплачують далеко не всі громадяни. Тому в Пенсійному фонді утворюється дірка, яка щороку зростає.

Реформа, яку пропонує уряд, по суті реформою не буде. Адже пенсійна система поки не зміниться - вона й надалі залишатиметься солідарною. Щоправда, тепер її модернізують з можливістю переходу до накопичувальної системи: спочатку за рахунок державних накопичувальних фондів (2 рівень), а згодом й недержавних установ (3 рівень).

Ця система вже давно працює в розвинутих країнах та дозволяє людям самостійно накопичувати гроші на старість. Але в Україні її запровадити, за розрахунками економістів, поки неможливо.

По-перше, в зв'язку з низькою економічною спроможністю населення – нелегко при рівні ВВП на душу населення розміром в 2 тис. USD знаходити кошти для забезпечення майбутнього.

По-друге, через відсутність в країні накопичувальних пенсійних фондів. Довіра нашого населення до банківської системи вкрай низька – тож популярність таких закладів викликає сумніви.

По-третє, недорозвиненість українського фондового ринку, адже просто відкласти гроші – мало, вони повинні працювати.

В майбутньому Україна ймовірно перейде до накопичувальної системи, однак для цього перш за все потрібно здолати дефіцит Пенсійного фонду та “розігнати” економічне зростання до 5-6% за рік.

На думку економістів, підвищення пенсійного віку було б найпростішим шляхом. Адже пенсійний вік в нашій країні є одним із найнижчих серед країн-сусідів. Однак урядовці вирішили відмовитися від цієї стратегії, навіть попри вмовляння з боку міжнародних радників.

А все тому, що рівень соціального забезпечення в нашій країні – низький, тож до пенсійного віку зможе дожити далеко не кожен, особливо це стосується чоловіків – середня тривалість життя серед них всього 66 років.

Тому законодавці вирішили схитрувати. Замість того, щоб зачіпати “болюче” питання підвищення пенсійного віку, вони посилили вимоги до іншого показника - страхового стажу.

Зараз в Україні для виходу на пенсію достатньо мати стаж 15 років. Проте з нового року цей показник зросте до 25 років. А протягом терміну впровадження реформи - аж до 35 років.

Тобто, фактично, пенсійний вік все ж збільшиться. Адже, щоб до 2028 році набути страхового стажу 35 років, треба буде працювати до 65 років, а не до 60, як це є зараз.

Уряд пропонує так званий гнучкий коридор пенсійного віку:

2018 рік. Ви зможете отримувати пенсію, якщо ваш офіційний робочий стаж становитиме не менше 25 років;

2023 рік. Ви зможете отримувати пенсію, якщо ваш офіційний робочий стаж становитиме не менше 30 років;

2028 рік. Ви зможете отримувати пенсію, якщо ваш офіційний робочий стаж становитиме не менше 35 років.

Працювати можна й неофіційно. Однак для розрахунку майбутньої пенсії буде враховуватися лише страховий стаж, тобто, той, якого ви набули пр офіційному працевлаштуванні та сплаті податку до Пенсійного фонду відповідно.

Його застосовують в Україні з 2014 року – весь попередній стаж, який працівник встиг здобути до 2004 року, автоматично перерахували в страховий.

У випадку, якщо у громадянина немає 35-річного стажу, існуватиме можливість його докупити. Перша редакція законопроекту передбачала, що громадяни зможуть придбати не більше 5 років страхового стажу. Однак нова редакція дає можливість купити лише два додаткових роки.

Проте ціни на них досить високі: 1 рік стажу вартуватиме приблизно 16,8 тис. гривень, два роки – 25,3 тисячі гривень.

Загалом, згідно з підрахунками Міністерстві соціальної політики, вимогу стажу в 25 років зможуть виконати 85% українців. Але в 2028-му 35 років стажу матимуть тільки 55% 60-річних. Решті доведеться працювати без пенсії до 63 або 65 років.

Досить вигідно буде працювати на пенсії, це ще один варіант збільшити страховий стаж, якщо вам його не вистачило.

З 2015 року в Україні склалася доволі дивна ситуація, коли держава виплачувала громадянам пенсії, які по суті є соціальними виплатами, але змушували їх оподатковувати як прибуток.

З липня минулого року оподатковувати припинили пенсії, розмір яких нижчий за 10 прожиткових мінімумів (10,7 тис. грн). Проте пенсіонери, що працюють, змушені й зараз віддавати 15% своїх пенсій державі.

З 1 жовтня уряд пропонує відмінити оподаткування виплат для пенсіонерів, що працюють. Проте нововведення не стосується літніх людей з пенсією понад 10 прожиткових мінімумів.

Ще однією особливістю нової реформи є те, що раніше 4-5 років в університеті автоматично вписували в трудову книгу як стаж. Новим законопроектом таке не передбачене.

Тому особи, що навчаються у вищих та середніх спеціальних навчальних закладах, на курсах з підготовки кадрів, підвищення кваліфікації та перекваліфікації, в аспірантурі, докторантурі і клінічній ординатурі загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню не підлягають.

Щоб захистити пенсійні виплати для громадян від знецінення під впливом інфляції, Кабмін пропонує здійснювати автоматичний перерахунок пенсій.

За підрахунками уряду, для проведення пенсійної реформи лише цього року доведеться витратити потрібно 12 млрд грн додаткових коштів. Їх планують залучати за рахунок підвищення доходів від ЄСВ, які зросли завдяки минулорічному рішенню уряду про мінімальну зарплатню.

А вже наступного року “осучаснення” пенсії коштуватиме країні ще 30 млрд. грн. Кошти на це уряд також планує брати з фонду ЄСВ. Бюджетні кошти планують залучити лише для покриття дефіциту Пенсійного фонду. Вже в цьому році видатки Пенсійного фонду співмірні з третиною видатків бюджету всієї країни - 284 млрд грн.

Пенсійна реформа в такому вигляді, як вона є, не вирішує довгострокових проблем, з яким згодом стикнеться українська економіка. Тому запропонований законопроект економісти називають радше тактичним, аніж стратегічним, хоч він розрахований на десятирічну перспективу.

Ця пенсійна модель, безумовно, матиме позитивний вплив на зубожілих українських пенсіонерів зараз, проте вона дуже ускладнить життя майбутнім пенсіонерам. Особливо “несолодко” буде, коли заслужений відпочинок за солідарною системою своїм батькам забезпечуватиме покоління 90-х, адже тоді рівень народжуваності в Україні був вкрай низьким. По суті, це покоління змушене буде працювати для попереднього, а також встигати відкладати щось й для себе.

Вікторія МЕЛЬНИК

студентка

Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України»

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ КРАЇНИ

Поняття інноваційності можна ототожнювати з поняттям підприємливості - пильності до нових можливостей поліпшення роботи організації.

Розвиток національної економіки залежить від інноваційного характеру будь-якого бізнесу, що забезпечується активізацією інноваційних процесів, а також розвитком науки, техніки та технологій. Важливу роль в економічному піднесенні держави відіграє інноваційно-інвестиційна спрямованість підприємницької діяльності, яка забезпечує конкурентні переваги суб'єктам господарювання, покращує їх міжнародні позиції, а отже сприяє економічному зростанню [1].

Інноваційна система як основа механізму саморозвитку є головним фактором піднесенню країн – лідерів світової економіки. Лідерами сучасного бізнесу є великі наукомісткі корпорації, котрі мають власну наукову базу і реалізують інноваційні-інвестиційні проекти в глобальному масштабі. Дані підприємництва вирізняють тривалість існування, регулярність, системність організації інноваційних процесів, складовою яких є дослідження і розробки (ДіР), комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності через механізм ліцензійних угод та подальша капіталізація інтелектуальної власності. Інноваційне підприємництво пов'язане з бажанням підприємця брати на себе ризики щодо створення нового продукту, процесу чи поліпшення існуючих, а також щодо економічної, соціальної і моральної відповідальності за їх кінцевий результат [2].

На думку вчених-економістів, формування теоретичних основ дослідження інноваційної структури є однією з найбільш важливих проблем сучасної економічної теорії. В результаті цього виникає об'єктивна необхідність розробки підходів до вирішення проблеми формування теорії інноваційної інфраструктури як тієї сфери економіки, що набуває пріоритетного значення [3, ст.138].

До фінансової системи інфраструктури інноваційного ринку належить існуюча система державних інституцій, фінансових інституцій банківського і небанківського секторів, а саме: інноваційних фондів і банків, венчурних фондів, бюджетних та позабюджетних кредитних організацій, промислово-фінансових груп, лізингових центрів і страхових компаній [3, ст. 139].

Основними функціями перелічених інституцій є забезпечення розширеного фінансування інноваційного прогресу і підвищення ефективності використання ресурсів, тобто реалізація високорентабельних проектів, консалтингова підтримка, пряме і часткове фінансування, кредитування та інвестування.

Інноваційне підприємство почало розвиватися швидкими темпами в США внаслідок перебудови економіки країни у зв'язку з кризою 1970-х років.

Першими на арену інноваційних змагань вийшли малі підприємства, які найкраще змогли забезпечити розробку та впровадження нових досягнень у виробництво, тому їм належить особлива роль серед інноваційних підприємницьких структур. Малі фірми є інструментом активізації науково-технічного прогресу (НТП) у країні.

У країнах США і Західній Європі малий бізнес створює до 50% нововведень, є ліцензіатом майже 50% нововведень світового ринку. Основна перевага таких підприємств у їх мобільності, швидкому сприйнятті і генеруванні нових ідей. Малі фірми на відміну від великих підприємств беруться за розробку і освоєння оригінальних інновацій у тих сферах, які для великих компаній здаються або неперспективними, або високо ризикованими. У багатьох випадках малий бізнес спроможний краще конкурувати з великими підприємствами, діючи у вузькоспеціалізованому напрямі, навіть за обмеженості фінансових засобів.

Дані, що свідчать про ефективність невеликих фірм в інноваційному процесі: оцінка національного наукового фонду США, на кожний вкладений у ДіР долар фірми з чисельністю до 100 осіб здійснила у чотири рази більше нововведень, ніж фірми із зайнятістю від 100 до 1000 осіб, і в 24 рази більше, ніж компанії, на яких працює більше 1000 осіб. Темпи нововведень у них на третину вищі, ніж у великих, окрім того, невеликим фірмам потрібно в середньому два роки, щоб вийти зі своїм нововведенням на ринок, тоді як великим – три роки [2].

За рахунок функціонування малого інноваційного підприємництва великі корпорації мають змогу розвивати та оновлювати своє виробництво, розширювати асортимент продукції, яку вони виробляють, а також створювати принципово нові виробництва.

Своєрідна форма малого та середнього інноваційного підприємництва є венчурний бізнес, що спрямовує свою діяльність на отриманні нових наукових і технічних знань в інноваційній продукції; нетривалість функціонування організації, що зазвичай створюється для реалізації інноваційного високотехнологічного проекту. Венчурний бізнес у ринковій економіці представлений в основному приватними інвестиційними компаніями, діяльність яких підтримується державними і суспільними фондами. Одержуючи від різних фінансових інститутів кошти на створення ризикових підприємств, він займається апробацією, доробкою та доведенням до промислової реалізації ризикових інновацій, сприяючи, з одного боку, виробничому впровадженню новітніх досягнень НТП, а з іншого – мінімізуючи фінансові ризики окремих інвесторів. Позитивним прикладом щодо використання такої форми залучення довгострокових інвестицій є США та європейські країни. Так, за останні 30 років зусиллями венчурного капіталу у США створено сотні тисяч нових робочих місць і одержано мільярди доларів прибутку. У 20 країнах Західної Європи нині нараховується 500 венчурних фондів. Саме венчурний бізнес дозволив розвиненим країнам впродовж останньої чверті минулого століття якісно змінити структуру виробничих сил і помітно впливати на виробничі відносини. Серед об'єктів венчурного фінансування лідирують високотехнологічні компанії, однак структура інвестування постійно змінюється. Нині основний обсяг венчурних інвестицій спрямовується в такі сектори, як програмне забезпечення, біотехнології, телекомунікації, медичне обслуговування, роздрібна торгівля,

комп'ютери і периферійні пристрої, інтернет-технології, виробництво напівфабрикатів, енергетика, охорона здоров'я, фінансові послуги, електроніка, бізнес-послуги [2].

Венчурні фірми дуже гнучкі та ефективні, їх активна діяльність забезпечує зростання конкурентноздатності виробленої продукції, швидке та успішне впровадження новітніх технологій, переозброєння та реконструкцію виробництва на сучасній науково-технічній основі, збільшення зайнятості населення.

Їх значення полягає і в тому, що вони:

- приводять до створення нових господарських одиниць, що впливають на структуру ведення наукових досліджень, і викликають структурні зміни у суспільному виробництві країн;

- забезпечують зайнятість висококваліфікованим спеціалістам;

- великі корпорації спонукають у вдосконаленні принципів управління і організаційних структур;

- показують, що орієнтація на довгострокові цілі вимагає створення спеціальної кредитно-фінансової системи у вигляді ризикового капіталу.

Великі інноваційні підприємства представлені такими об'єднаннями підприємницьких організацій, як консорціуми, концерни, холдинг-компанії, фінансово-промислові групи, іншими асоціаціями та спілками юридичних осіб. Консорціум в інноваційній сфері – це компанія, яка сформована на основі укладання тимчасової угоди між підприємствами, банками, науковими центрами для вирішення таких важливих господарських завдань пошуку і реалізації великих інноваційних проєктів, пов'язаних з розвитком техніки та втіленням нових технологій. Створення консорціуму дає можливість сконцентрувати фінансові ресурси фірм-учасників і проводити дослідження. Складнішою формою інноваційного підприємництва є концерн. Він об'єднує підприємства промисловості, транспорту, торгівлі і банківської сфери для спільного здійснення наукомістких інноваційних проєктів, що дозволяє його учасникам дещо вирівнювати певні галузеві сезонні коливання і ризики та переводити капітал з менш перспективних галузей економіки у перспективніші. Глобалізація інвестиційно-інноваційних процесів сприяє розвитку транснаціональних компаній, які вважаються рушійною силою цього процесу. Транснаціональна компанія (ТНК) все частіше виступають на світовому інвестиційному ринку як прямий інвестор. Сьогодні вони контролюють орієнтовно 80% світового технологічного потенціалу в приватному секторі, приблизно стільки ж - у торгівлі. ТНК справляють значний вплив на НТП, багато в чому визначають його магістральний напрям і структурні зрушення світової економіки [2].

Завдяки величезним фінансовим можливостям ТНК втручаються у найрізноманітніші сфери світового господарства. Вони часто виступають активними користувачами нововведень, створених малими і середніми фірмами.

ТНК слугують потужним каналом прямих іноземних інвестицій в економіку країн. Світова економіка, що глобалізується, стає дедалі не стабільнішою, схильною як до циклічних криз, так і потрясінь не циклічного характеру.

Світове господарство стрімко прямує до формування глобального економічного простору, в межах якого створюється новий тип економіки. Тому дуже важливим є процес наближення вітчизняної економіки до рівня розвитку провідних світових держав, що у свою чергу потребує структурних змін економіки, зокрема формування такої організаційної структури, яка б об'єднувала всі стадії інноваційного процесу, організовувала, скеровувала, координувала та контролювала їхню діяльність.

Виходячи з того, що метою нововведень є підвищення ефективності, економічності, якості життя, задоволеності клієнтів організації, то необхідний процес інновації виглядатиме так: інвестиції – розробка – процес впровадження – отримання якісного поліпшення [1].

Світовий досвід забезпечує розвиток інноваційного підприємництва, відіграє важливу роль в економічному зростанні країни. Дана проблематика вимагає більш поглиблених розробок, ґрунтовних і комплексних досліджень.

Література

1. Методи аналізу інноваційних проєктів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukvar.su/menedzhment/111725-Metody-analiza-innovacionnyh-proektov.html>
2. Прилуцька І.А. Організаційні форми інноваційного підприємства та стимулювання їх розвитку / І. А. Прилуцька // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/50953/04-Prilutska.pdf?sequence=1>
3. Язлюк Б.О., Пуцентейло П.Р., Бруханський Р.Ф., Гайда Ю.І. Розвиток аграрного бізнесу в умовах глобалізації / Б.О. Язлюк, П.Р. Пуцентейло, Р.Ф. Бруханський // матеріали міжнародної науково-практичної конференції за участю іноземних студентів: Т.:Астон, 2016-222 с.

Роман МИХАЛЬСЬКИЙ

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Корпорація – це певна сукупність економічних агентів, що відрізняються правовим статусом, правоздатністю, системою визначення мети. Активно діючі глобалізаційно-інтеграційні процеси сформували уявлення, що до корпорацій слід відносити мегаструктури, котрі як правило, домінують в певному ринковому ареалі. В Україні досі є відсутньою чітка схема формування вітчизняної моделі корпоративного управління, так само як і схема правового забезпечення корпоративного управління в компаніях з державною участю. Акціонерні товариства сьогодні зіштовхуються з низкою проблем в сфері корпоративного управління, які, безсумнівно, вимагають розробки комплексного вирішення.

Стандартний погляд на корпорацію, який розглядає її як фірму, що максимізує прибуток і мінімізує витрати виробництва на основі оптимального розподілу ресурсів і граничної продуктивності факторів виробництва, на наш погляд, не вичерпує уявлення про корпорацію як про один з найважливіших гравців постіндустріальної ринкової економіки. Корпорація – це не тільки максимізатор прибутку, але і складна система соціально-економічних відносин між різними суб'єктами, складовими корпорації. Соціально-економічні відносини в корпорації – це система відносин, що складаються між власниками, менеджерами та працівниками корпорації і пов'язаних з виробництвом, розподілом доходу, відносинами власності, системою управління, фінансовими параметрами та інституційним оформленням [1].

На наш погляд, на сьогоднішній день є відсутнім комплексний підхід до дослідження факторів економічного зростання корпорацій, зокрема недостатньо вивченим залишається питання про вплив на економічне зростання інституційних факторів росту.

Фактори, що впливають на економічне зростання великих корпорацій, в залежності від джерела впливу можна розділити на дві групи – внутрішні і зовнішні. До внутрішніх факторів належать: положення корпорації на ринку, наявні у них ресурси, їх доступність, якість, вартість, рівень технологічної оснащеності, кадровий потенціал, інноваційна активність і мотивація персоналу, фінансова політика компанії, рівень і якість менеджменту тощо.

Зовнішні фактори економічного зростання корпорацій – це чинники, які впливають на них ззовні безпосередньо (поява альтернативних джерел ресурсів та енергії, монополізація ринку, будівництво нових потужностей, втрата репутації компанії) і опосередковано (зміна законодавства в країні і світі, кон'юнктурні коливання загальносвітових цін на ресурси, економічна стабільність, падіння рівня інфляції, зміна співвідношення курсу внутрішньої та іноземних валют). Непрямі зовнішні фактори економічного зростання: ринкові (зміна світових цін на ресурси, рівень монополізації), фінансово-економічні (рівень інфляції,

відсоткова ставка), нормативно-правові, а також пов'язані із зовнішньоекономічним регулюванням (експортні, інші аспекти тарифно-митного регулювання), обставини непереборної сили (стихійні лиха, воєнні дії, кримінальна обстановка).

Слід виділити такі позитивні риси функціонування корпорації, як: гнучка організаційна структура управління; оптимальний розподіл всіх видів ресурсів; оптимальне розміщення виробництва; постійне вдосконалення технологій; вирішення проблем зайнятості; посилення конкуренції; розширення міжнародного співробітництва; скорочення витрат виробництва за рахунок ефекту масштабу.

Проте не слід забувати і про негативний вплив корпорацій на економіку країн, в яких вони здійснюють діяльність. Серед основних негативних чинників можна виділити такі:

– корпорації втручаються в ті сфери господарської діяльності, які мають державний інтерес. Внаслідок зустрічних інтересів, вони можуть чинити політичний тиск на уряд цієї країни;

– корпорації здатні обійти національні законодавства з оподаткування, що призводить до недоотримання коштів до місцевого і державного бюджетів країни;

– корпорації монополізують ринок і встановлюють високі монопольні ціни;

– корпорації здійснюють негативний вплив на навколишнє середовище;

– корпорації, зазвичай концентрують наукові дослідження і технічні розробки в країні базування, що призводить до недоотримання країнами-виробниками продукції новітніх технологій.

Досягнення гармонізації інтересів багато в чому ускладнюється схильністю учасників взаємодії до опортунізму.

На наш погляд, представлені визначення найбільш повно відображають понятійний апарат корпорацій.

По-перше, чисельна група дослідників трактує корпорацію, як «сукупність» підприємств, яка означає певну єдність різних елементів, проте не завжди вказує на їх впорядкованість. Тому й не виключається хаотичність складових, об'єднаних в певну сукупність. У зв'язку з цим, доцільно вживати поняття «система».

По-друге, є можливість існування крім головного підприємства інших центрів прийняття рішень, які визначають політику діяльності як корпорації в цілому, так і її структурних одиниць окремо.

По-третє, як випливає з визначення, тільки та корпоративна система є транснаціональною корпорацією, яка може керувати усіма своїми, в тому числі іноземними елементами.

Різноманіття підходів до визначення мети корпорації вимагає їх приведення до спільного знаменника, яким можна вважати той механізм, який ініціює згадане посилення кінцевого результату діяльності корпоративної організації. І, очевидно, відрізняє корпорацію від інших форм організації господарського життя.

Ця характеристика хоча і не в повній мірі розкриває природу корпоративної організації, проте містить низку підстав для її визначення. По-перше, корпоративну організацію утворюють капітали, що приймають форму інвестиційних ресурсів, і соціальні групи, здатні служити одній спільній меті. По-друге, корпорація – це соціальна, відкрита і керована організація, потенціал якої здатен виконувати певні функції, котрі зумовлені керуючим органом (корпоративним центром).

Корпоративний центр своїми діями забезпечує таку внутрішню побудову корпоративної структури, коли всі її елементи використовуються набагато ефективніше, ніж у колишній структурі.

Корпоративізм є соціальною реальністю – одним із способів об'єднання взаємодії організованих груп інтересів у систему соціальних відносин та управління. Його особливістю є орієнтація учасників ділового спілкування на партнерські відносини з метою досягнення взаємовигідних рішень і контролю за їх виконанням. Корпоративізм передбачає

стійкі моделі колективної поведінки людей, що мають суперечливі інтереси, і обумовлюють потребу їх об'єднання як інструменту інтеграції.

Доцільно визначити декомпозицію завдань фінансової стратегії корпорації у відповідності з цілями стратегічного фінансового розвитку. Так, на першому рівні формуються завдання управління в рамках фінансової стратегії у відповідності з трьома основними видами діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта. Ці завдання формалізовані у вигляді відповідних напрямків щодо політики і є тактичними в рамках фінансової стратегії.

Доцільно виділити наступні перспективні напрямки державної політики щодо діяльності корпорацій, котрі відображають нерозвиненість нормативно-правового регулювання їх господарської діяльності в Україні:

- держава посилює свої позиції у сфері залучення іноземних корпорацій, котрі є основним джерелом прямих іноземних інвестицій в економіку України;
- розвиток системи державного регулювання господарської діяльності корпорації як вітчизняного, так і зарубіжного походження, що сприяє забезпеченню світової конкурентоспроможності;
- створення діючих організаційно-правових та економічних механізмів, використання принципу партнерства з українськими корпораціями, що сприяє забезпеченню національної безпеки і конкурентоспроможності.

Поетапне поглиблення взаємодії світової та національної економіки за рахунок участі в цьому процесі транснаціональних структур, вимагають від держави побудови нових підходів до підвищення рівня інституціоналізації державного регулювання господарської діяльності корпорації в умовах посилення тенденцій глобалізації.

Принципи нової управлінської парадигми повинні складати основу вдосконалення управління організацією та її розвитку. В умовах оперативного управління ці принципи дають змогу зрозуміти характер організаційно-управлінських механізмів підпорядкування виробництва споживанню, задоволенню ринкового попиту.

Особливо важливі принципи сучасної парадигми управління для розуміння концепції стратегічного управління, яка повинна створюватися з урахуванням вимог зовнішнього оточення і задоволення потреб суспільства. Це дозволяє зрозуміти структуру процесу розробки стратегії, роль і методологію стратегічної сегментації ринку, зорієнтуватися в новому методичному інструментарії, котрий використовується при аналізі стратегічних альтернатив і виборі стратегії. Необхідно намітити і спроектувати систему управління реалізацією стратегії та організаційні структури управління, що дадуть змогу досягти поставлених перед нею цілей в умовах стратегічних змін.

До принципів нової управлінської парадигми корпорацій слід віднести:

- соціальна орієнтованість – здійснення політики в галузі соціально-економічні перетворень;
- адаптивність – гармонійний розвиток всіх сторін діяльності відповідно до вимог зовнішнього середовища і суспільства;
- скоординованість – всі елементи організації функціонують злагоджено для досягнення єдиної мети;
- оновлюваності – всі підрозділи компанії, організація виробництва, сфера праці та система управління постійно оновлюються;
- демократичність – це свобода слова, рівні права, рівномірний розподіл відповідальності, можливість участі в управлінні та інші положення демократичних засад;
- перспективність розвитку свідчить про об'єктивність прогнозного розвитку, наявності обґрунтованої стратегії, що припускає реструктуризацію і диверсифікацію діяльності;
- професіоналізм – переслідує реалізацію стратегії постійного оновлення знань, підвищення інтелектуального потенціалу всіх категорій менеджерів і всього персоналу;

– потенціал підприємства – здатність відновлювати витрачені матеріальні, фінансові, інформаційні та кадрові ресурси, оновлювати продукцію та послуги, розширювати набір правил соціальної поведінки, проходження яким допомагає організації домогтися своїх цілей;

– адаптація до змін – наявність здібностей в керівництва своєчасно виявляти і правильно тлумачити зміни, а також керувати адекватними діями.

– стандартизованість – випуск продукції та надання послуг, відповідають показникам вітчизняних і міжнародних стандартів.

Отже, парадигма управління корпоративною структурою має ґрунтуватися на реальних уявленнях про внутрішні резерви і потенціал, що достатнім для завоювання необхідного сегменту ринку, можливостях довготривалого його збереження та розширення.

Література

1. Брижак О.В. Корпорации: акторы и их интересы / О.В. Брижак // Философия хозяйства. – 2012. – № 4 (82). – С. 199–205.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь ; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

Софія НАЗАРЕНКО

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Фондовий ринок – явище об'єктивне, він виник у зв'язку з гострою потребою в додатковій формі мобілізації коштів для фінансового забезпечення розвитку економіки держави. Світовий досвід доводить, що причиною економічної, а нерідко й політичної кризи є слаборозвинений фінансовий сектор країни. Натомість фондовий ринок спроможний надати фінансові послуги особливим категоріям (підприємствам, організаціям), за допомогою яких можна швидше адаптуватися до негативних змін в економічному та політичному середовищі.

Так, Діденко В. М. і Олійник В. В. у своїй праці розглядають сучасний стан та основні тенденції розвитку фондового ринку в Україні, проблеми функціонування сучасного фондового ринку в Україні, необхідність розвитку фондової біржі як невід'ємного елемента фінансового ринку [2].

Колач Г. М. розглядає суть категорії "глобалізація", методика дослідження процесів фінансової глобалізації, інтенсивний розвиток фінансової глобалізації із залученням національних економік до світового ринку капіталу, посилення їх взаємозалежності [3].

Свердан М. А. досліджує розвиток фондового ринку на всіх етапах його формування. Розглядаються як типи емітентів, так і види цінних паперів, що ними випускаються. Окреслена проблема налагодження функціонування депозитарної системи [6].

Савицька О. І., Фурсова А. А. досліджують проблеми фондового ринку України, а також можливі перспективи його розвитку. Велику увагу звернули напогіршення показників ліквідності, що пов'язано з внутрішніми ризиками та впливом ситуації на світовому фінансовому ринку у 2007-2008 рр. Окреслено основні напрямки розвитку ринку цінних паперів, оскільки вони є індикатором лібералізації економіки та успішного проведення ринкових реформ, надають економіці певної гнучкості й мобільності, забезпечуючи можливість швидкого переливу ресурсів із одних галузей в інші та здійснення структурної перебудови виробництва [4].

Основними завданнями дослідження є виділення загальних особливостей фондового ринку, розгляд невирішених проблем фондового ринку України, зокрема його

конкурентоспроможність, недосконалість законодавства, розвиток інфраструктури та окреслити перспективи розвитку вітчизняного фондового ринку.

Інфраструктура фондового ринку, незважаючи на складність та суперечливість перетворень, які активно проходять в Україні, має тенденцію до зростання та розвитку. Хоча останнім часом, у зв'язку з економічною кризою, спостерігається послаблення тенденції до зростання.

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [1].

Головною метою функціонування та розвитку фондового ринку в Україні повинно стати залучення інвестиційних ресурсів для спрямування їх на відновлення та забезпечення дальшого зростання виробництва.

Вітчизняний фондовий ринок вже пройшов кілька складних етапів свого розвитку і потребує розробки його більш ефективної моделі. Сьогодні фондовий ринок України перебуває в нестандартній ситуації і переживає своєрідну стадію "зламу", якою визначатиметься його майбутнє.

Стрибокподібний розвиток фондового ринку ускладнює його прогнозування, створює невпевненість в його стійкості та надійності, призводить до переливання капіталу в інші форми, навіть якщо вони є менш ефективними [6].

Проблемним залишається визначення як типів емітентів, так і видів цінних паперів, що ними випускаються.

Слід виділити наступні проблеми фондового ринку:

- недостатня конкурентоспроможність фондового ринку України;
- недосконалість податкового стимулювання розвитку ринку;
- нерозвинене корпоративне управління ринком;
- мала розбудова інфраструктури фондового ринку;
- недосконалість законодавства України [7].

Недосконалість конкурентоспроможності фондового ринку впливає із того, що недостатньо сприятливою є державна політика щодо оподаткування на фондовому ринку. Не завжди здійснюється оприлюднення вагомої інформації про ринок цінних паперів, домінуючими цінними паперами на ринку залишаються державні, що певною мірою перешкоджає випуску нових з боку підприємницьких структур.

Уваги заслуговує перетворення торговців цінними паперами у повнофункціональні, фінансово стійкі інститути, що надаватимуть широкий перелік фінансових послуг. На сьогодні такого на фінансовому ринку України не має, а це в свою чергу ускладнює ведення контролю за діяльністю ринку, його функціонуванням. Створення фінансово стійких інститутів, які б надавали широкий перелік фінансових послуг, є перевагою, оскільки вся система фондового ринку буде більш зрозумілою не тільки для учасників цього ринку, але й для інших суб'єктів. Це дозволить зробити діяльність ринку більш прозорою і відкритою.

Проблема податкового стимулювання розвитку фондового ринку потребує звільнення від обкладення податком на прибуток підприємств та податком на додану вартість некомерційних (неприбуткових) організацій фондового ринку; скасування плати (державного мита) за реєстрацію інформації про новий випуск цінних паперів в частині, що відповідає сумі раніше зареєстрованої емісії, та реєстрацію інформації про випуск цінних паперів, розміщення яких здійснюється на організаційно оформленому ринку. Також доцільно відмовитися від оподаткування курсових різниць, що виникають при перерахуванні у національну валюту інвестицій на фондовому ринку, які надходять в іноземній валюті. Дані інвестиції збільшують капітальне забезпечення ринку, а високе оподаткування курсових різниць сприяє зменшенню іноземних інвестицій.

Проблема корпоративного управління ринком полягає в недосконалій системі розкриття інформації про вартість цінних паперів та об'єкти інвестування через інструменти

фондового ринку. Учасники фондового ринку не завжди проінформовані про вартість цінних паперів, а якщо і є якась інформація, то вона може бути поверхневою.

Також мізерною є інформація про інвесторів, які купують великі і контрольні пакети акцій, у першу чергу, тих підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, монополістів, банків та страхових компаній. Фактично не відомо кому ми передаємо свої стратегічні об'єкти.

Мала розбудова інфраструктури фондового ринку потребує організації обміну інформацією між організаційно оформленими ринками, оскільки такої організації на даний час не має. Також виникає необхідність запровадження електронного документообігу при укладанні та виконанні угод з цінними паперами, прийняття єдиних стандартів та сертифікації систем електронного цифрового підпису та шифрування даних.

Слід зауважити, що перехід до електронного документообігу дасть повноцінний результат лише у разі підтримання цієї ініціативи іншими учасниками фондового ринку – депозитаріями, зберігачами, організаторами торгівлі, компаніями з управління активами [7].

Законодавство України про цінні папери має багато недоліків, воно не досконале і потребує реформування, виникає необхідність доведення його до світових (міжнародних) стандартів. Існує необхідність прийняття Законів України "Про інститути спільного інвестування (корпоративні та пайові інвестиційні фонди)", "Про цінні папери та фондовий ринок" (нова редакція), "Про недержавні пенсійні фонди", "Про електронний документообіг та електронний підпис".

На оновлення існуючого законодавства потрібно декілька років для того, щоб потім воно ефективно функціонувало.

В цілому можна відзначити, що зростання фондового ринку набуває якісно нової динаміки за умови тривалого періоду політичної та економічної стабільності, розвитку ринкової інфраструктури. Існує реальна можливість збалансованого росту обсягів ринкової торгівлі. Найважливішими умовами для цього є: політичні успіхи у проведенні ринкової реформи і зміцнення іміджу України, як держави для надійного вкладання іноземного капіталу; координація дій Мінфіну, НБУ, ФДМУ та інших державних органів в їх безпосередній діяльності на фондовому ринку; постійний моніторинг ринку і проведення на ньому маркетингових досліджень із залученням іноземних експертів; підвищення прозорості і здійснення державного контролю за діяльністю всіх учасників ринку з метою мінімізації шкоди від неминучих спекуляцій та ігрових стратегій операторів.

Література

1. Закон України —Про цінні папери та фондовий ринок. 23 лютого 2006 р. № 3480 - IV із змінами і допов. // Інвест – газета: Нормативна база. – 2009. - № 36. С. 4.
2. Діденко В. М., Олійник В. В. Тенденції, проблеми та перспективи діяльності фондового ринку в Україні/ В.М. Діденко, В.В. Олійник //Наук. вісник БДФА. Економічні науки: зб. наук. праць/Міністерство фінансів України, БДФА. – Чернівці: Технодрук, 2009. – Вип. 2. – С. 168 – 180.
3. Колач Г. М. Вплив фінансової глобалізації на фондовий ринок України/ Г.М. Колач // Фінанси України. – 2009. - № 1. – С. 115 – 121.
4. Савицька О. І., Фурсова А. А. Проблеми і перспективи розвитку фондового ринку України/ О. І. Савицька, А. А. Фурсова //Економіка і регіон. – 2009. - № 2. – С. 136 – 139.
5. Мозговий О.М., Бурмака М.О. Державне регулювання ринку цінних паперів в Україні/ О.М.Мозговий, М.О. Бурмака // Ринок цінних паперів України, №1 / 2008, С. 34 – 40.
6. Свердан М. А. Розвиток Фондового ринку України/ М. А. Свердан // Цінні папери України. – 2003. - № 13. – С. 52 – 55.
7. Румянцев С. Сучасні питання фондового ринку/ С. Румянцев //Цінні папери України. – 2009. - № 50. – С. 12 – 13.
8. www.ukrse.kiev.ua – Українська фондова біржа

Ірина ПАРКУЛАБ
слухач магістратури
Інститут економіки та управління
у нафтогазовому комплексі
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Не викликає сумніву, що місце та роль господарської діяльності суб'єктів господарювання в соціальному поступі громади і суспільства є досить істотними. Передумовою відповідного рівня соціального становища населення регіону чи країни є ефективна діяльність підприємств. Функціонування суб'єктів господарювання в Україні регламентується нормативно-правовими актами. Законодавчу, нормативно-правову основу соціальних аспектів господарської діяльності підприємств в Україні, як і в інших країнах світу, визначають правові документи, які умовно можна згрупувати у п'ять груп відповідно до суб'єктів їх видання [1]:

1) регламентуючі, дорадчі документи світового співтовариства (акти, декларації, пакти, конвенції, рекомендації, резолюції ООН, МОП, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та ін.);

2) внутрішньодержавні юридичні акти (Конституція України, закони України, укази, розпорядження Президента України, постанови уряду України, накази, рішення колегій та інструкції міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України та ін.);

3) документи суб'єктів України, які забезпечують реалізацію законів на своїй території, виконання регіональних законоположень, виконання республіканських (Автономна Республіка Крим) нормативних законоположень з правом законодавчої ініціативи;

4) документи муніципальних утворень (міські і сільські райони, мікрорайони);

5) рішення, накази, розпорядження безпосередньо закладів та організацій.

Законодавство України становить певну базу соціальних аспектів господарської діяльності, забезпечує правовий статус, створює правові умови для ефективного регулювання системи соціального захисту, соціальної допомоги і соціальної підтримки населення.

Господарська діяльність надає підприємству можливість отримати прибутки, які з одного боку, в процесі розподілу є джерелом формування бюджетів усіх рівнів та позабюджетних фондів, а з іншого стимулюють соціальне зростання. На соціальну політику суспільства впливає орієнтація в межах підприємства на вирішення соціальних проблем. Підприємство, як суб'єкт господарювання, у процесі свого функціонування характеризується, насамперед, потенційною можливістю виробляти певні види продукції чи послуг, що передбачає створення чи збереження робочих місць. Збільшення чи збереження певної кількості робочих місць дає можливість для вирішення низки соціальних проблем. Зростання чисельності зайнятих людей працездатного віку є практично збільшенням числа громадян, які самі забезпечують свої потреби за рахунок продуктивної праці, а, відтак, зменшують тиск на відповідні видаткові статті Державного та місцевих бюджетних і позабюджетних фондів. Також, через сплату більших сум податків і платежів до пенсійних фондів зростають доходи бюджетних та позабюджетних фондів, що служать джерелом фінансування багатьох соціальних та економічних програм уряду та органів місцевого самоврядування [2].

Соціальні програми, що реалізуються на різних рівнях – загальнодержавному, регіональному, місцевому – мають на меті підвищення рівня соціального розвитку, досягнення цілей соціальної політики, в кінцевому підсумку покращання життєвого рівня кожного громадянина держави. Необхідність реалізації соціальних заходів визнана в усіх країнах. Проте їх характер, склад, способи проведення визначаються конкретними умовами. Одним з головних аспектів проведення соціальної політики є фінансування [3]. Різні за своїм

економічним розвитком країни вирішують фінансову проблему по-своєму, з урахуванням особливостей національних економік.

Процес оцінювання соціальних аспектів господарської діяльності суб'єктів господарювання потребує розроблення рекомендацій щодо мотивації позитивних змін у їх соціальному середовищі. Всебічний підхід до оцінювання передбачає визначення впливу на людей, що беруть участь у функціонуванні підприємства, користуються результатами його діяльності, одержують відповідні вигоди, на виробників, постачальників та інших учасників ринку. Часто нівелювання соціальних аспектів призводить до краху, оскільки вони вступають у суперечність з традиційними цінностями, не береться до уваги соціальна організація людей, їх стимулювання.

При комплексному підході до оцінювання соціальних аспектів і їх ефективності у системі управління персоналом можливі наступні варіанти домінант: економічна ефективність розглядається як головний напрямок, а соціальна ефективність – як обмеження; економічна і соціальна ефективність враховуються в єдності, розраховується узагальнюючий показник економічної та соціальної ефективності, але такий показник носитиме умовний характер.

В умовах постіндустріального суспільства зростає соціальна відповідальність бізнесу. В процесі еволюції концепцій корпоративної соціальної відповідальності сформувалися три основні інтерпретації [4].

Перша (класичний підхід) підкреслює, що єдина відповідальність бізнесу – збільшення прибутку акціонерів без порушення законів. Прихильником цієї концепції є американський економіст, Нобелівський лауреат М. Фрідман, докладно виклав свої погляди у статті «Соціальна відповідальність бізнесу – робити гроші». Цю концепцію прийнято характеризувати як концепцію «корпоративного егоїзму».

Друга концепція, прямо протилежна позиції М. Фрідмана, розроблена Комітетом економічного розвитку. Вона отримала назву «теорії корпоративного альтруїзму». Суть її в тому, що бізнес повинен піклуватися не тільки про прибуток, але і робити максимальний внесок у вирішення суспільних проблем, підвищуючи якість життя людей і забезпечуючи збереження навколишнього середовища.

Третя концепція може бути охарактеризована як теорія «розумного егоїзму». Прихильники цієї концепції закликають не тільки «робити хороший бізнес», але і за рахунок прибутку відраховувати кошти на соціальні та благодійні програми. Ці витрати хоча і скорочують поточний прибуток, у довгостроковій перспективі створюватимуть сприятливе соціальне оточення, а отже, забезпечать стійкий прибуток у майбутньому.

Аналіз соціальних аспектів не обмежується оцінкою можливості функціонування підприємства в певному соціальному середовищі, адаптації до нього. Межі аналізу набагато ширші, оскільки слід з'ясувати, чи зможе господарська діяльність підприємства сприяти соціальному розвитку суспільства. Оцінювання соціальних аспектів господарської діяльності підприємства характеризується якісною складовою. Проведення аналізу соціальних аспектів ускладнене неможливістю кількісної характеристики багатьох соціальних змін і результатів.

Сьогодні Україна проходить важливий період щодо підвищення соціального, економічного та демократичного рівня життя до такого, який визначений Європейськими стандартами. Досягнення високих фінансових результатів та соціального ефекту в процесі управління господарською діяльністю підприємств – це не дві різні цілі, які суперечать одна одній, а є взаємопов'язані та взаємодоповнюючі. Результат досягнення соціального ефекту в процесі управління діяльністю характеризує рівень соціальної відповідальності бізнесу, як морально-етичну відповідальність компаній за рівень якості виробленої продукції, надання послуг (виконання робіт), а також створення гармонійного середовища для відносин між працівниками, партнерами, споживачами та суспільством і державою загалом у вирішенні соціальних проблем.

Література

1. Агарков О.А. Технології соціальної роботи [Текст] : навч. посіб. / О. А. Агарков (керівник авт. кол.), О.О. Яременко, О.М. Балакірєва, Т.В. Бондар, О.М. Дікова-Фаворська та ін. – Запоріжжя : Просвіта, 2013. – 584 с.
2. Плугатор І.Я. Соціальні аспекти інноваційного розвитку підприємства//Науковий вісник національного лісотехнічного університету України. – Львів. – 2008, вип.8. – С.208-212
3. Юринець В.Є. Теоретико-ігрова оцінка тенденцій соціально-економічного розвитку держави// Вісник Львів. ун-ту. Сер. економ. – Львів: Львів. НУ ім. Івана Франка. – 2005, вип. 34. – С. 41-47.
4. Соціальна відповідальність : навч. посіб. / Н. В. Шандова, Г. В. Жосан; Херсон. нац. техн. ун-т. - Херсон : Вишемирський В.С., 2015. - 306 с.

Світлана РУСИНКА

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

Наталія ВАСИЛЕЧКО

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

**ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ СУЧАСНОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА**

Виробництво сільськогосподарської продукції відноситься до однієї із пріоритетних сфер господарської діяльності. Використовуючи земельні, водні, рослинні, тваринні й енергетичні ресурси, населення забезпечує себе, в першу чергу, продуктами харчування, разом з тим справляє на природу більший вплив, ніж у будь-якій іншій сфері.

Сучасний рівень розвитку науково-технічного прогресу відкриває значні перспективи для розвитку всіх секторів економіки, а особливо – для аграрного, який є стратегічним для людства. Однак при цьому відбувається конфлікт інтересів «людина – природа», який не враховує законів глобальної екологічної системи [3]. Це вже призводить до невірних порушень в екосистемі, що загрожує існуванню людства взагалі. Отже, визначення екологічних проблем, що виникають через використання традиційних технологій у сільському господарстві, вимагає детального дослідження.

В останні десятиліття інтенсифікація землеробства призвела до деяких негативних наслідків. Через надмірне застосування в розвинених країнах синтетичних засобів хімізації все більше стало відчуватися небезпечне забруднення навколишнього середовища. Крім погіршення життєвих умов, це веде до істотного збільшення витрат на медицину і заходів з охорони та реабілітації природи. У світі все більше число експертів доводять недоцільність надмірної хімізації.

Ставлення людини до природи нині набуває такого ж морального значення, як і ставлення людини до людини. Можна заперечувати твердження, що розлад людини з природою починається з сільського господарства (маючи на увазі «внесок» промисловості і транспорту в руйнування біосфери), однак не можна не визнати і те, що дедалі більші масштаби ерозії ґрунту, зменшення видового різноманіття фауни і флори, уніфікація агроландшафтів, забруднення навколишнього середовища пестицидами, нітратами, важкими металами, безпосередньо пов'язані саме із сільськогосподарською діяльністю. Зазначені процеси не тільки порушують екологічну рівновагу біосфери, а й істотно знижують продукційний потенціал самих сільськогосподарських угідь [1].

Парадоксальність ситуації, в сільському господарстві полягає в тому, що галузь, що базується на використанні екологічно безпечної і практично невичерпної енергії Сонця

(близько 95% сухих речовин рослин – це акумульована сонячна енергія), виявилася в числі природо-небезпечних.

Найбільший вплив на природне середовище має землеробство. Сучасні методи ведення сільського господарства здійснюють настільки прямий і згубний вплив на стан ґрунтового шару земель, що його регенерація природним шляхом є неможливою. Вміщені в ґрунті поживні речовини і органічний матеріал вичерпуються в результаті інтенсивного методу ведення сільського господарства настільки швидкими темпами, що природний потенціал відновлення ґрунту не справляється зі своїм завданням. Внаслідок цього ґрунт втрачає здатність відновлюватися, все сильніше розкручуючи спіралеподібний процес деградації земель і опустелювання.

Найважливіша причина, яка веде до поглиблення процесу деградації земель, криється в прагненні сільськогосподарського виробника отримати від земель максимальну віддачу і включає в себе, крім іншого: землеробство в районах, що знаходяться в небезпеці опустелювання; скорочення вегетативних циклів і циклів парування; порушення правил сівозміни або обробіток монокультур; інтенсифікація праці; інтенсивні методи тваринництва і надмірний випас з тиском на рослинний покрив і витоптуванням ґрунтового шару; відділення тваринництва від землеробства з виключенням джерел природних добрив або органічних речовин, які використовуються для відновлення якості ґрунту; збелісення і ін.

У другій половині ХХ століття стала актуальною ще одна проблема: зменшення в продукції рослинництва вмісту вітамінів і мікроелементів і накопичення в продукції, як рослинництва, так і тваринництва, шкідливих речовин (нітратів, пестицидів, гормонів, антибіотиків і т.д.).

Одним із шляхів вирішення екологічних проблем сільського господарства є органічне сільськогосподарське виробництво. Це відносно нове поняття, яке має на увазі єдність економічної ефективності та екологічної неущемленості в сільськогосподарському виробництві. Іншими словами, це отримання натуральних, екологічно безпечних, біологічних харчових продуктів, всі ланки виробництва яких відповідають строгим біологічним вимогам, в числі яких – відмова від використання хімічних добрив і пестицидів, регуляторів росту, методів генної інженерії тощо [4].

Агропромислове виробництво повинно бути як екологічно доцільним, так і екологічно безпечним. Основним критерієм екологічної доцільності повинно стати відповідність виробництва природним умовам. Основна ідея, яка використовується в органічному сільському господарстві – це ідея замкнутого циклу в господарстві, яка є як екологічним, так і економічним принципом. Отримується органічне добриво від тваринництва є основою для підтримки родючості ґрунту і забезпечення рослин поживними речовинами. Удобрення ґрунту азотом здійснюється за рахунок обробітку бобових культур. Завдяки активізації ґрунтових процесів при вирощуванні бобових, підвищується доступність і інших необхідних мінеральних елементів в ґрунті.

Іншою важливою метою органічного сільського господарства є повне використання природних механізмів регулювання в аграрній екосистемі, без використання яких неможлива захист рослин. Способом досягнення даної мети є збільшення різноманітності видів в екосистемі, яка в результаті стає більш стійкою. Це досягається завдяки: введенням більш різноманітних сівозмін; регулюванням бур'янів механічними методами; цілеспрямованої закладки живоплотів і біотопів: раціональним використанням існуючих екосистем.

Таким чином, органічне сільськогосподарське виробництво базується на мінімізації зовнішніх впливів, уникнення застосування штучних добрив і пестицидів. В результаті забруднення навколишнього середовища подібна сільськогосподарська практика не може повністю забезпечити виробництво продукції, яка не містить залишків шкідливих хімічних речовин. Однак використовуються методи, які зводять забруднення до мінімуму. Такий тип сільського господарства являє собою цілісну систему ведення сільськогосподарського виробництва, яка забезпечує і підвищує здоров'я агроекосистеми, що включає біологічну різноманітність, біологічні цикли і біологічну активність ґрунту.

Література

1. Гринів Л.С. Концептуальні засади просторової парадигми екологічно збалансованої економіки / Л.С. Гринів // Регіональна економіка. – 2001. - № 4. – С.54-63.
2. Журавель С.В. Особливості органічного землеробства на Поліссі / С.В. Журавель, Б.В. Матвійчук, Н.Г. Матвійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zemlerobstvo.com/wpcontent/uploads/v.z.1-2.2011_2.pdf
3. Котикова І.О. Організаційно-економічні основи стійкого розвитку сільськогосподарського землекористування: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І.О. Котикова. – Миколаїв, 2011. – 35 с.
4. Стоволос Н.Б. Екологізація як ключовий елемент розвитку АПК / Н.Б. Стоволос // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – Суми: СНАУ. – 2011. – Вип. 9 (50). – С. 170-174.

Володимир СЕМЧИШИН

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СПИРТОВОЇ ГАЛУЗІ

У теперішній час спиртова галузь вимагає здійснення суттєвих реформ у спиртовому виробництві. Насамперед, серйозного перегляду вимагає питання державної монополії на виробництво та реалізацію етилового спирту, а саме: низький рівень якості менеджменту та маркетингу керівників спиртових заводів; розвиток сировинної бази для виробництва спирту та багато інших.

Аналізуючи показники ДП „Укрспирт” Марилівського МПД, очевидно, що наявні потужності з виробництва спирту у теперішній час втричі перевищують потребу ринку в спирті. Як наслідок, багато спиртових підприємств зупинили свою господарську діяльність у зв’язку з низькою завантаженістю, адже Кабінет Міністрів наприкінці липня 2010 року ухвалив рішення ліквідувати державний концерн спиртової та лікєро-горілкової промисловості „Укрспирт” і створити на його базі однойменне державне підприємство. ДП "Укрспирт" входить до сфери управління Міністерства аграрної політики та продовольства.

Таким чином, виходячи з наведених даних, можна виділити такі основні тенденції спиртової галузі України як:

- скорочення обсягів випуску етилового спирту;
- скорочення обсягів експорту етилового спирту;
- низький рівень використання потужностей вітчизняних спиртових заводів [1].

Неповна завантаженість потужностей спиртової промисловості призводить до виникнення цілої низки критичних проблем, які потребують оперативного вивчення, узагальнення та практичних рекомендацій щодо їх вирішення. Спиртова промисловість здатна задовольнити всі потреби нашої країни при завантаженні потужностей лише на 40 %, тому пошук нових ринків збуту продукції призводить до необхідності введення інноваційних технологій і виробництві нових видів продукції, яким є високооктанова кисневмісна добавка до бензинів.

Зазначимо, що ринок спиртової галузі є достатньо прибутковим. У зв’язку з обмеженням вжитку на внутрішньому ринку харчового спирту на перший план виступає завдання пошуку нових альтернативних можливостей застосування етилового спирту. Одним з таких напрямків розвитку спиртової галузі є орієнтація виробничих потужностей на виробництво біопалива.

Спиртова промисловість зорієнтована на сировину. Сировинною базою для виробництва спирту є меляса, дефективний цукор, зерно, картопля. Зазвичай, спиртові

заводи розміщуються у невеликих населених пунктах. Більшість спирту в Україні виробляють з відходів цукрової промисловості. Провідними його виробниками є Черкаська, Вінницька, Київська, Чернігівська, Житомирська області, зокрема в Тернопільській області є ДП „Укрспирт” Марилівське МПД. В окремі роки Україна посідала 3 місце в світі (після Бразилії та Росії) за обсягами виробництва спирту.

Основним питанням розвитку ринку спиртової промисловості є питання з визначення спеціалізації діяльності спиртових заводів. Це означає, що спиртові заводи можуть обрати один із чотирьох наведених нижче напрямків:

- спирт для виробництва біопалива (сумішевих бензинів) – біоетанол;
- харчовий спирт лише для виробництва лікєро-горілчаних виробів;
- виробництво спирту для технічних цілей (хімічна промисловість, машинобудування, автомобільні засоби тощо);
- харчовий спирт для забезпечення діяльності промислових підприємств (медицина, парфумерія, кондитерські підприємства, виноробство).

Україна щорічно споживає біля 200 млн. т палива – енергетичних ресурсів і відноситься до енергодефіцитних країн, тому що покриває свої потреби в енергоспоживанні приблизно на 53% та імпортує 75% необхідного обсягу природного газу та 85% сирової нафти і нафтопродуктів. Така структура паливо-енергетичного комплексу економічно недоцільна, породжує залежність економіки України від країн – експортерів нафти та газу і є загрозою для її енергетичної та національної безпеки. Біопаливо, до якого відноситься високооктанова кисневмісна добавка (ВКД) до бензинів це і є енергетичний ресурс, що має біологічне походження, і головною особливістю якого є відновлюваність [2, с. 17].

Оскільки спиртові заводи, зазвичай, розміщені в сільській місцевості і, переважно, є основними наповнювачами місцевих бюджетів, то їх розбудова та ефективне функціонування буде покращувати розвиток сільської соціальної та побутової інфраструктури, а стабільна робота заводів сприятиме розв’язанню проблем зайнятості населення і буде посилювати економічну міцність села і нашої країни. Стратегія нарощування обсягів виробництва і використання біоетанолу стимулює розвиток підприємств не лише спиртової галузі, а й тісно пов’язаних з нею сільського господарства та цукрової галузі промисловості. Вирішення питання енергозбереження у виробництві спирту можливе через використання відходів спиртового виробництва – меляси та зерна [3, с. 37].

Проведений аналіз показав, що основними проблемами спиртової галузі є: відсутність нових ринків збуту продукції, скорочення обсягів експорту. Перераховані проблеми в результаті призводять до скорочення завантаженості потужностей спиртових підприємств України, яка має великий виробничий потенціал, що був закладений історично. При цьому, важливими проблемами при розвитку спиртової галузі залишаються проблеми фальсифікату на ринку, що змушують підприємства даної галузі гальмувати на шляху свого вдосконалення та розвитку [4, с. 29].

Аналізуючи сучасний розвиток спиртової галузі можна вирішити питання взаємопов’язаних проблем соціального і екологічного характеру. Так, останнім часом все більшої значущості набувають технології спрямовані на покращення якості пального із використанням високооктанових кисневмісних добавок до бензинів, що дозволяє відносити сумішеві бензини до біопалив. Вирішення цієї проблеми дозволить паралельно вирішити низку проблем енергетики та нафтопереробки. Також застосування високооктанових кисневмісних добавок до бензинів при виробництві біопалива дозволить значно покращити екологічну ситуацію, особливо у великих містах [5, с. 29].

Державне підприємство „Укрспирт”, незважаючи на критичні зауваження нафтотрейдерів про неможливість забезпечити ринок нафтопродуктів біоетанолом, заявив про готовність виробляти достатню кількість біоетанолу, який з 2014 року міститься в бензині в обсязі 5 %. В теперішній час „Укрспирт” виробляє 150 тис. тонн біоетанолу на рік, обсяг, що не забезпечує потребу України. Однак, реконструкція підприємств дозволить забезпечити український ринок і налагодити експорт цього продукту.

Таким чином, одним із найефективніших напрямків розвитку спиртової промисловості є впровадження сучасних інноваційних технологій з виробництва спирту, які включають часткове перепрофілювання надлишкових потужностей спиртових заводів на виробництво біопалива, продукції технологічного призначення, організацію виробництва біогазу.

Література

1. Електронний ресурс [<http://www.news.meta.ua>].
2. Мельничук О.І. Проблеми та перспективи розвитку спиртової галузі України в контексті виробництва біопалива / О.І. Мельничук // Економіка і держава – 2012. – № 2. – С. 15-21.
3. Нагорний Є.І. Інноваційні напрями розвитку підприємств цукрової та спиртових галузей харчової промисловості / Є.В. Нагорний // Проблеми науки. – 2011. №1. – С.37-40.
4. Губенко Н.Ю. Сучасні тенденції розвитку спиртової та цукрової промисловості України / Н.Ю. Губенко, І.К. Шматкова // Пропозиція. – 2012. – №5. – С. 27-32.
5. Жонлер І. В.. Організаційно – методичні підходи до підвищення ефективності підприємств спиртової промисловості України/ І.В. Жонлер// Агроперспектива – 2012. – № 8. – С. 27-35.

Володимир СЛЮСАРЧИН

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРЕРОБНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ

Соціально-економічні зміни у формах власності, формування багатоукладної економіки і перехід до соціально орієнтованої ринкової економіки вимагають адекватних змін у механізмі господарювання. Здійснення господарської діяльності підприємствами АПК в умовах мінливого зовнішнього середовища, яке характеризується посиленням тиску як з боку внутрішніх, так і з боку зовнішніх конкурентів, обумовлює постійну потребу у вдосконаленні управління. Відповідно до цього, агропромислові підприємства потребують постійного коригування організаційної структури, та внесення інших змін в систему управління. При цьому, основні напрями вдосконалення організації управління передбачають наступне:

- децентралізацію управління;
- спрощення управлінських процедур, надання їм меншої формалізації;
- узгодження повноважень та відповідальності посадових осіб;
- усунення суперечливості в рішеннях і наказах;
- посилення мотивації до праці працівників та керівників;
- вдосконалення організаційних комунікацій.

Виходячи за рамки процесів пов'язаних чітко із організацією управління, агропромислові підприємства значні зусилля докладають також у інших сферах управлінської діяльності, зокрема:

- зниженні загальних витрат і витрат на управління;
- зростанні прибутку;
- розширенні частки ринку;
- прискоренні техніко-економічного розвитку;
- підвищенні оперативності та більшій гнучкості у взаємодії із зовнішнім середовищем тощо.

Названі напрями оптимізації управління покликані підвищити його ефективність і досягаються за рахунок різного роду заходів. Серед найбільш актуальних для підприємств, що займаються переробкою сільськогосподарської продукції напрямів вдосконалення варто виділити:

– вдосконалення механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю, оскільки експорт в умовах низької купівельної спроможності внутрішнього ринку може стати важливим джерелом залучення оборотних коштів;

– удосконалення організації та управління виробництвом та переробкою продукції, що дозволить отримати в комплексі зниження витрат, зростання продуктивності та ефективності господарювання;

– запровадження або розширення можливостей маркетингової служби на підприємстві, що дозволить трансформувати систему збуту продукції на підприємстві в напрямку максимального задоволення потреб споживачів.

Низька результативність зовнішньоекономічної діяльності багато в чому пов'язана з недостатньо компетентними діями підприємств АПК на зовнішньому ринку, які призводять до негативних наслідків, таких, як збитки в результаті заниження цін, антидемпінгові розслідування та санкції з боку іноземних держав, обумовлені недобросовісною конкуренцією та ін. Це свідчить про відсутність чіткої зовнішньоторгової політики, недостатній досвід роботи на зовнішньому ринку, прагнення до швидкої віддачі шляхом продажу продукції, яка не потребує особливих зусиль з її просування, що вказує на необхідність подальшого обґрунтування умов та напрямків вдосконалення механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств АПК.

Таким чином, здійснення ЗЕД підприємствами АПК України потребує значних перетворень як на макро-, так і на мікрорівні. Аналіз особливостей і техніки зовнішньоторговельних операцій засвідчує, що більшість підприємств АПК не приділяють належної уваги системі менеджменту ЗЕД: плануванню, організації, координації, мотивації, запровадженню дієвих методів аналізу, не вивчають зовнішнє та внутрішнє середовище бізнесу з метою розробки перспективних стратегій посилення конкурентних позицій фірм як на українському, так і на міжнародному ринку.

В останні роки відбулися суттєві зміни не тільки у формах власності і господарювання, але й помітно зменшились розміри підприємств та їх підрозділів, посилилась автономність суб'єктів господарювання тощо. Без урахування цих та інших змін в організаційній системі, пристосування її до об'єктивних умов, зовнішньо обмежувальних факторів розвитку через деякий період механізм господарювання старіє, виникає неузгодженість між технікою і організацією виробництва, з одного боку, і будовою управлінської системи – з другого.

У процесі удосконалення організаційного механізму треба позбавитись і інших дефектів організаційної системи. Зокрема в підприємствах також спостерігається недотримання норм керованості, слабка мотивація до праці, низька якість організаційного регламентування, що призводить до нерівномірної завантаженості керівних працівників, дублювання виконуваних функцій, появи об'єктів і сфер діяльності, неохоплених управлінням. Крім того, нечіткий розподіл обов'язків і повноважень між структурними підрозділами і окремими виконавцями призводить до такого організаційного стану, коли багато важливих питань, що вимагають вирішення не підпадають під юрисдикцію жодного керівника.

Орієнтація агробізнесу на успішне розв'язання ринкових завдань потребує інноваційного розвитку вітчизняного аграрного сектору й адаптації його до ринкових умов. Водночас функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах вільної ринкової економіки і зв'язок їх із ринком диктують необхідність застосування чіткої економічно обґрунтованої системи маркетингу, як необхідного елементу забезпечення їх конкурентоспроможності. Ще більше потреба в маркетингу виникає в агропромислових формуваннях, які започатковують прямий вихід на зарубіжні ринки. Враховуючи це, питання організації управління маркетинговою діяльністю в системі формування продовольчого ринку є надзвичайно актуальним на сучасному етапі пореформеного розвитку аграрного сектора економіки й всього АПК.

Кожне переробне підприємство здійснює маркетингову діяльність, навіть якщо воно не має спеціального відділу. Аналіз їх діяльності дає підстави для висновку, що маркетингові

функції в господарствах виконуються здебільшого керівниками, які є часто їхніми власниками. При прийнятті рішень останні орієнтуються переважно на власний досвід та обмежений обсяг інформації, що надходить з різних джерел і не має регулярного характеру. Відповідно це призводить до спотвореного сприйняття ситуації на ринку та прийняття не виважених управлінських рішень. Служба маркетингу повинна бути самостійним структурним підрозділом підприємства, інакше, як показує досвід, вона буде мати залежне становище відносно того відділу, частиною якого вона є.

Отже, вдосконалення системи управління підприємствами з переробки сільськогосподарської продукції є складним тривалим процесом, який може бути реалізованих з допомогою повної або часткової реструктуризації. При цьому основні завдання вдосконалення покликані оптимізувати роботу виробничих підрозділів, маркетингових служб та зовнішньоекономічної діяльності в комплексі. Саме названі напрямки є найбільш актуальні для досліджуваних підприємств.

Література

1. Дудар Т.Г. Менеджмент: Навчальний посібник / Т.Г. Дудар, Р.В. Волошин, В.Т. Дудар. – К.: Центр учбової літератури, 2013, - 336 с.
2. Євтушенко Г.І. Нова парадигма вдосконалення системи менеджменту в контексті забезпечення економічного розвитку та соціальної безпеки / Г.І. Євтушенко, В.І. Куценко, О.В. Птащенко // Бізнес Інформ. – 2017. – №4. – С. 335 – 340.
3. Росоха В.В. Управління господарською діяльністю аграрних підприємств та її збутова політика / В.В. Росоха // Економіка АПК. – 2016. – № 8. – С. 71-79.

Володимир СТЕПАНЮК

учень гімназії

НВК «ЗОШ I-III ступеня-гімназія», м.Горохів

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах глобалізації інноваційний розвиток стає визначальним чинником досягнення економічного лідерства, важливим інструментом у конкурентній боротьбі. В період інтеграції сільського господарства України в світове співтовариство його актуальність набуває дедалі більшого значення. Це зумовлено тим, що інновації є матеріальною основою підвищення ефективності виробництва, якості і конкурентоспроможності продукції, зниження витрат і виступають найважливішою умовою економічного зростання на якісно новій основі. Інноваційний потенціал формує здатність аграрних підприємств конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках і допомагає уникнути економічної кризи [1].

Дослідження процесу впровадження інновацій свідчить про те, що з одного боку, на його шляху ще є чимало перепон, які суттєво стримують інноваційний розвиток у державі; з іншого – інноваційний розвиток є основою для стратегічного розвитку галузей та регіонів.

Вагомий внесок у дослідження особливостей інноваційних процесів зробили вітчизняні вчені С.А. Володін, В.М. Геєць, О.І. Дацій, О.Ю. Єрмаков, О.В. Крисальний, М.І. Кісіль, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, В.М. Трегобчук та інші

Саме поняття «інновація» вперше з'явилося в роботах культурологів ще в XIX столітті і означало введення певних елементів однієї культури в іншу. Узагальнивши теоретичні дослідження, розпочаті українським вченим-економістом світового рівня Михайлом Туган-Барановським, австрійський вчений Йозеф Шумпетер на початку XX століття вперше ввів у науковий обіг терміни «нові комбінації» та «інноваційний процес». У своїй праці «Теорія економічного розвитку» (1911 р.) Й. Шумпетер визначає п'ять типів нових комбінацій змін або інновацій 1) виробництво нового продукту чи відомого продукту в новій якості; 2) впровадження нового методу виробництва; 3) освоєння нового ринку збуту; 4) залучення для виробничого процесу нових джерел сировини; 5) проведення реорганізації (уведення нових

організаційних форм). Таким чином, предметом цих змін можуть бути: продукти, технологічні процеси, сировина, організація виробництва та нові ринки збуту. Інновації Й. Шумпетер визначив як нові комбінації змін у розвитку виробництва і ринку [2].

Отже інновація – це нагромадження нових знань, втілених у наукових, економічних, технічних, організаційних, соціальних новинках з метою одержання прибутку на основі задоволення суспільних потреб.

Підвищення активності інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств є однією з головних передумов стабільності та сталого розвитку аграрного сектору економіки. Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку.

В інноваційному розвитку сільського господарства можна виділити такі складові: 1) технічна; 2) економічна; 3) соціальна; 4) організаційна; 5) управлінська; 6) юридична. Технічні інновації спрямовані на вдосконалення наявних і створення нових технологій ведення сільськогосподарського виробництва, високоврожайних сортів культур і елітних порід тварин. Економічні інновації можна визначити як зміну методів і способів планування усіх видів виробничо-господарської діяльності, економічне стимулювання, раціоналізацію системи калькуляції внутрішньовиробничих витрат тощо. Соціальні інновації спрямовані на поліпшення умов і характеру праці, психологічного клімату, постійне підтримування високого рівня безпеки праці, створення комфортних умов життя, стимулювання творчої діяльності, професійну підготовку і підвищення кваліфікації кадрів, вирішення проблем в галузі охорони здоров'я. Організаційні інновації спрямовані на запровадження нових форм і методів організації виробництва та праці, удосконалення організаційної структури підприємства. Управлінські інновації охоплюють процеси запровадження нових та удосконалення існуючих методів роботи апарату управління підприємством. Юридичні інновації пов'язані насамперед з удосконаленням нормативно-правової бази, що визначає і регулює усі види діяльності підприємств. Між окремими складовими інноваційного розвитку існує відносно тісний взаємозв'язок. Технічні новинки зумовлюють передовсім відповідні організаційні нововведення, а останні потребують, як правило, певних змін в економічному механізмі діяльності підприємств. Інноваційний розвиток сільського господарства базується на впровадженні прогресивних техніко-технологічних, організаційно-економічних, управлінських рішень спрямованих на поліпшення якості продукції, підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробництва [3].

Сучасний стан Розбудова конкурентоспроможного, стабільного й прогнозованого у тенденціях розвитку сільського господарства стає можливою лише за умови його переходу на інноваційний шлях розвитку. Серед суб'єктів аграрного бізнесу є структури, які завдяки достатнім фінансовим можливостям, перш за все залученню капіталу з інших галузей, системно впроваджують передові інноваційні розробки. Це підприємства з вирощування зерна та технічних культур, свинарського, птахівничого напрямку, галузі овочівництва закритого ґрунту, що мають сучасну техніку та використовують новітні технології. Певний внесок у забезпечення інноваційного розвитку здійснює аграрна наука, зокрема наукові установи Національної академії аграрних наук України. Тут проводяться випробування завершених наукових розробок, маркетингові дослідження, трансфер інновацій та наукове супроводження інноваційних проектів, науково-консультаційне та інформаційне обслуговування агропідприємств.

Проте в Україні поки що не створено ефективної системи інноваційного забезпечення аграрної галузі. В окремих галузях все ще переважають системи ведення господарства, в основі яких знаходяться застарілі технології, що не дозволяє досягти суттєвого зниження затратних факторів виробництва, підвищити конкурентоспроможність продукції. Внаслідок цього собівартість виробництва зростає випереджаючими темпами, знижується його рентабельність.

Техніка вітчизняного виробництва, забезпечує в основному реалізацію екстенсивних та традиційних технологій, оскільки головним чином використовуються морально застарілі

моделі. Вітчизняна техніка відстає від імпортних аналогів за параметрами надійності більш ніж у 6 разів, а технічна оснащеність галузі тваринництва не перевищує 40 % від необхідного рівня.

Малоефективною і недостатньо сформованою залишається інфраструктура ринку інновацій, де практично відсутня фінансова складова, система трансферу (передачі) технологій, механізми зв'язку науки з виробництвом і стимулювання наукової діяльності. Стимує розвиток інноваційних процесів також низька платоспроможність багатьох сільськогосподарських товаровиробників, обмеженість кредитних ресурсів для впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, сучасних машин і засобів механізації виробничих процесів, високо інтенсивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур, порід сільськогосподарських тварин.

Згідно стратегії інноваційного розвитку економіки України основними стратегічними цілями розвитку сільського господарства є:

- підвищення рівня винахідницької активності в системі створення інновацій у 2020 році на 20 %;

- підвищення рівня комерціалізації наукових розробок в аграрній сфері економіки у 2020 році на 35 %;

- збільшення кількості аграрних підприємств, які здійснюють технологічні інновації у 2020 році у 7 разів;

- поліпшення кадрового забезпечення науково – інноваційної сфери і створення привабливих умов для творців інновацій;

- створення нових організацій інноваційної аграрної інфраструктури (фінансових, консалтингових, маркетингових, інформаційно-консультативних, юридичних, освітніх тощо): бізнес центри, бізнес інкубатори, технопарки, лізингові центри, фінансово кредитні установи, фонди підтримки підприємництва, фондові і товарні біржі, інформаційно-консультаційні установи, страхові компанії;

- запровадження системного підходу в управлінні інноваційним забезпеченням розвитку сільського господарства за рахунок надходжень з державного бюджету на виконання наукових та науково – технічних робіт в сфері аграрної економіки у 2020 році до 1,7 % від рівня внутрішнього ВВП.

Реалізація визначених завдань забезпечить наступні результати:

- сповільнення міграції робочої сили;

- збільшення спеціалістів технологічних напрямків діяльності в аграрному профілі;

- забезпечення конкурентоспроможного агропромислового виробництва на внутрішньодержавному та міждержавному рівнях;

- посилення державної підтримки наукових досліджень і забезпечення розвитку матеріально-ресурсної бази аграрної науки;

- покращить соціальну сферу села та сільських територій;

- підвищить приріст валової продукції сільського господарства та стійкості продовольчого забезпечення населення країни [4].

Література

1. Рекуш А. М. Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств аграрного сектора економіки / А. М. Рекуш // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства – Харків: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 53 (1026). – С. 110–113.

2. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку/ Й. Шумпетер. – М: Прогрес, 1992.

3. Мартинчик О. А. Кластерний підхід до зростання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / О. А. Мартинчик // Агросвіт. – 2014. - № 19. – С.44-49.

4. Усик В. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / В. Усик // Економічна теорія. – 2013. – №3. – С. 32-41.

Павло ТАУБЕ

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У структурі економіки України лєвова частка належить підприємствам переробної, сировинної та видобувних галузей, процеси виробництва яких завдають непоправної шкоди довкіллю. Проте, інтеграція української економіки до Євросоюзу вимагає від великих підприємств перерозподілу пріоритетів за дотриманням відповідності екологічним стандартам і принципам екологічної безпеки.

Забруднення довкілля відбувається через низьку ефективність виробничих процесів, що спричиняють втрати, викиди та перевитрату ресурсів. До того ж неправильна організація управління підприємством щодо безпечності його діяльності відносно забруднення довкілля так само приводить до погіршення екологічної ситуації. Тож, створення і запровадження ефективної системи екологічного менеджменту на підприємствах промисловості є вкрай необхідним й актуальним.

Останніми десятиліттями Україна є однією з найнебезпечніших країн світу щодо екології через дію певних чинників: використання високо відходних, застарілих технологій виробництва; екстенсивний характер використання природних фондів (лісового, водного, земельного) та, як наслідок, високо витратний характер виробництва.

Екологічний менеджмент є результатом еволюції управління підприємством причиною виникнення якого є необхідність у зниженні негативного впливу на довкілля. Система екологічного менеджменту – це частина системи менеджменту, спрямована на управління екологічними аспектами, виконання зобов'язань дотримання та облік ризиків і можливостей.

Екологічний менеджмент є системою, яка дозволяє управляти такими видами діяльності, що завдають шкоди чи є потенційно небезпечними для довкілля; є типом управління, яке принципово орієнтоване на розвиток та формування екологічного виробництва і екологічної культури життєдіяльності людини, який будується на соціально-економічному й соціально-психологічному мотивуванні гармонії взаємин людини із природою.

Ідеї екоменеджменту походять з далекого минулого. Ще в 1871 р. американський еколог Б. Коммонера спробував сформулювати закони екології, в яких чітко просліджується необхідність управління у галузі збереження довкілля.

Відомий український вчений у галузі економіки й екології Шевчук В.Я. першим, використав термін «менеджмент» щодо сфери вітчизняного управління природоохоронною діяльністю.

У вітчизняній літературі поняття «екологічний менеджмент» ототожнюється терміном «управління якістю навколишнього середовища», а в деяких випадках - «екологічне управління». Проте це далеко не так. Хоча й функції екоуправління й екоменеджменту в деякому роді збігаються, проте для екологічного менеджменту характерне поглиблення та розширення ряду функцій і відповідної діяльності, що у традиційному екологічному управлінні є досить поверхневим і формальним, наприклад, обґрунтування екологічної політики, організації зовнішньої екологічної діяльності тощо. Розвитку набуває екологічний інжиніринг, екологічне планування, облік та аудит, маркетинг, екологічна освіта та культура.

Сьогодні більшість підприємств в Україні застосовують іншу систему управління – екологізований менеджмент – правління об'єктом економіки шляхом пристосування вже існуючої виробничої інфраструктури до вимог національних та міжнародних нормативно-правових актів у сфері ресурсозбереження і раціонального природокористування. Адже екологічний менеджмент передбачає формування безпечного з точки зору впливу на довкілля виробничо-територіального комплексу й забезпечує оптимальне співвідношення

між економічними й екологічними показниками протягом існування цього комплексу та виробленої продукції.

Досвід зарубіжних країн засвідчує результативність системи екоменеджменту, що демонструє ефективність економічного механізму природокористування, яка побудована на основі збалансованого сполучення регуляторів примусово-обмежувального характеру з регуляторами стимулюючо-компенсаційного характеру.

Вивчення досвіду розвинених країн, що мають значні успіхи в сфері екологічного менеджменту, є необхідною передумовою для реформування та розвитку ефективної системи екоменеджменту на українських підприємствах. на даний час актуальною є необхідність вдосконалення державної політики в сфері екологічного менеджменту, розробки системи державної підтримки та стимулювання екологічного підприємництва.

Подальше функціонування сучасного підприємства не можливе без застосування основних аспектів та стандартів екологічного менеджменту. Завдяки яким можна раціонально використовувати всі наявні ресурси підприємств та слугують ефективному та сталому його розвитку.

Література

1. ISO 14001-2015 Система екологічного менеджменту – вимоги та керівництво до застосування [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.kachestvo.ru/index.php?id=90&Itemid=116&option=com_content&view=article

2. Білик О.С. Екологічний менеджмент на промислових підприємствах України: зміст та сутність поняття // О.С. Білик. Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. – 2012. - № 12 (106). – с.49-64

3. Визначення екологічного менеджменту [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://manyava.ucoz.ua/publ/ekologichnij_menedzhment/ekologichnij_menedzhment/viznachennja_ekologichnogo_menedzhmentu/29-1-0-391

4. Кучкова Н.В. Екологічний менеджмент у стратегії сталого розвитку України: теоретичний аспект // Екологічний менеджмент: Зб. наук. Пр. за матеріалами Другої науково-практичної конференції «Роль молоді у формуванні екологічного менеджменту» / За ред. В.А. Гайченка. – К.: МАУП, 2006. – 266 с.

5. Васькова Г.Т., Грошева О.І. Екологія [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://pidruchniki.com/10751107/ekologiya/sistema_ekologichnogo_upravlinnya_kontrolyu

Уляна ТИС

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГІСТИКИ І МАРКЕТИНГУ В ЗБУТОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянемо організацію збутової діяльності аграрного підприємства з позиції організації зовнішньої логістики і маркетингу. Управління збутом – має на увазі виконання наступних функцій: планування системи і обсягів збуту (маркетинг); організація збутової діяльності (відділ збуту); координація збуту (відділ логістики і збуту); мотивація збуту (стимулювання продажів відділом маркетингу і стимулювання персоналу відділом персоналу); контроль (керівництво організації).

Безпосередньо збутовою діяльністю займається відділ готової продукції та відділ логістики. Відділ маркетингу займається роботою з дистриб'юторами, встановленням комерційних взаємовідносин з клієнтами, аналізом і прогнозуванням ринків в регіонах, плануванням збуту, плануванням виробництва відповідно до попиту на продукцію, виходячи з заявок менеджерів з продажу, роботою зі збуту товарів у власній мережі, формуванням портфеля замовлень, просуванням товарів на ринок, стимулюванням збуту і рекламою.

Відділ постачання і транспорту займається закупом сільськогосподарських культур, в тому числі за постійними контрактами. Фінанси і облік відділу збуту і закупа підпорядковані фінансовому відділу компанії.

Збутову і закупівельну діяльність також організовує відділ логістики: займається розрахунком необхідних сировинних і товарних запасів, управлінням складським господарством підприємства, плануванням величини і термінів поставок сировини, дослідженням ринку сировини і матеріалів, закупівлею.

Логістичний процес на складах є складним процесом, оскільки вимагає повної узгодженості функцій постачання сировиною, переробки і розподілу замовлень. Логістичний процес включає в себе: постачання сировиною; розвантаження і приймання сировини; транспортування і перевалку сировини всередині складу; складування і зберігання готової продукції; транспортування і експедицію замовлень; контроль за виконанням замовлень; інформаційне обслуговування виробництва; контроль за поставками.

Облік і контроль за надходженням сировини і відправкою готової продукції дозволяє забезпечити ритмічність переробки вантажопотоків, максимальне використання наявного обсягу виробництва і необхідні умови зберігання, скоротити терміни зберігання, скоротити терміни зберігання запасів і тим самим збільшити оборот виробництва.

При здійсненні розвантаження та приймання сировини необхідно орієнтуватися на умови постачання укладених договорів. Відповідно готуються місця розвантаження під вказане вантажно-розвантажувальне обладнання. Спеціальне оснащення місць розвантаження і правильний вибір вантажно-розвантажувального устаткування дозволяють ефективно проводити розвантаження (у найкоротший термін і з мінімальними втратами), в зв'язку, з чим скорочуються простоти транспортних засобів, а, отже, і знижуються витрати обігу. Проведені на даному етапі операції включають: розвантаження транспортних засобів; контроль документальної й фізичної відповідності замовлень поставки; документальне оформлення прибулої сировини через інформаційну систему; формування складської вантажної одиниці.

Процес складування полягає в розміщенні та укладанні готової продукції на зберігання. Основний принцип складування є підтримка оптимальних показників вологості і температури.

Комплектація і відвантаження готової продукції включають: отримання замовлення клієнта (аукціонні документи); відбір товару кожного найменування на замовлення клієнта; комплектацію відібраного товару для конкретного клієнта відповідно до його замовлення; підготовку товару до відправки; документальне оформлення підготовленого замовлення і контроль за підготовкою замовлення; об'єднання замовлень клієнтів в партію відправки та оформлення транспортних накладних; відвантаження вантажів в транспортний засіб.

Підготовка та оформлення документації здійснюється через інформаційну систему. Адресна система зберігання дозволяє вказувати у відбірковому листі місце відібраного товару, що значно скорочує час відбору і допомагає відстежувати відпустку товару зі складу. При комплектації відправки завдяки інформаційній системі полегшується виконання функції об'єднання вантажів в економічну партію відвантаження, що дозволяє максимально використовувати транспортний засіб. При цьому вибирається оптимальний маршрут доставки замовлень.

Найбільш поширена і економічно виправдана централізована доставка замовлень складом. У цьому випадку завдяки оптимізації вантажів і оптимальним маршрутам доставки досягається значне скорочення транспортних витрат і з'являється реальна можливість здійснювати постачання дрібними і частішими партіями.

Інформаційне обслуговування передбачає управління інформаційними потоками і є з'єднувальним елементом всіх відділів виробництва. Управління інформаційними потоками є однією з основних систем управління потоками.

Інформаційне обслуговування охоплює: обробку вхідної документації; пропозиції по замовленнях постачальників; оформлення замовлень постачальників; управління прийомом

сировини і відправкою готової продукції; контроль наявності товарів на складі; прийом замовлень споживачів; оформлення документації відправки; диспетчерську допомогу, включаючи оптимальний вибір партій відвантаження і маршрути доставки; обробку рахунків клієнтів; обмін інформацією з оперативним персоналом і верхнім ієрархічним рівнем організації; різну статистичну інформацію.

Успішно здійснюване логістичне обслуговування покупців може легко стати найважливішою, до того ж стратегічною ознакою, що вигідно відрізнятиме підприємство від конкурентів. Виділяють три основні категорії елементів обслуговування: до продажне, під час продажу і післяпродажне.

Здійсненням до продажних послуг займається служба продажів (маркетингова служба).

До продажним послуг відносять: сортування товарів; повну перевірку якості товарів, що поставляються; фасовку і упаковку; заміну замовленого товару (зміна замовлення); експедиторські послуги із здійсненням розвантаження; інформаційні послуги; укладення договору з транспортними агентствами. Склад забезпечує виконання продажних послуг.

Післяпродажні послуги охоплюють спектр послуг, що надаються споживачам продукції: прийом дефектної продукції і її заміна.

Раціональне здійснення логістичного процесу на складі - запорука рентабельності, отже, він повинен бути організований максимально ефективно.

Функціональні напрямки збутової політики аграрних підприємств на мою думку такі:

1. Організація закупівель: Пошук постачальників; Замовлення сировини; Заклучення контрактів; Цінова політика з закупівель.

2. Організація збуту: Укладання договорів реалізації; Реалізація продукції оптовим і роздрібним покупцям; Цінова політика по збуту.

3. Організація зберігання: Забезпечення роботи складського господарства; Підтримка оптимальних умов зберігання сировини та готової продукції.

4. Організація транспортної доставки: Забезпечення автотранспортом і, господарськими послугами.

5. Технічне забезпечення: Комп'ютеризація та розвиток мережі.

6. Аудиторський забезпечення: Оцінка фінансового стану; Контроль і консультування бухгалтерії.

Управління збутом продукції на аграрних підприємствах здійснюється на основі проведення маркетингових досліджень на базі чітких маркетингових стратегіях з участю у різних виставках, пром-заходах. Основним недоліком для всіх аграрних підприємств можна вважати відсутність відділу реклами.

Очевидно, що на реалізацію і прибуток впливають вибрані засоби просування товару. І завдання відділу маркетингу глибше вивчити всі можливості взаємозв'язку елементів комплексу маркетингу і втілити їх в життя.

Ефективна робота логістики дозволяє нормувати кількість запасів на складі у відповідність до потреб компанії, своєчасно організувати поповнення товару, координуючи діяльність закупівлі сировини і транспортування, потребами компанії.

Література

1. Крикавський Є. В. Формування збутової стратегії промислового підприємства / Є. В. Крикавський, Н. С. Косар. [Електронний ресурс]. – 2012 – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/23295/1/52-357-361.pdf>

2. Красноручький О. О. Детермінанти розвитку систем ринкового розподілу продукції аграрних підприємств [Електронний ресурс] / О. О. Красноручький, Ю. О. Зайцев // Вісник Харківського національного технічного ун-ту сільського господарства ім. Петра Василенка. – 2015. – Вип. 162. – С.20–31.

3. Зінчук Т. О. Кон'юнктура європейського аграрного ринку: тенденції та перспективи для України / Т. О. Зінчук // Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного ун-ту. – 2013. – N2(4). – С.96–105.

Роман ТКАЧУК

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

РИНОК ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: МІФИ ТА РЕАЛІЇ

Не секрет, що Україна вимагає справжніх реформ майже в усіх важливих галузях суспільного буття, і сьогодні про це багато говорять. Занадто багато і занадто довго, так що саме слово реформа набуває гіркувато-недовірливого присмаку. Поряд з розмовами про освітню, медичну реформи останнім часом активно обговорюють можливість завершення земельної реформи, тобто відкриття ринку землі (вільного продажу землі). Дискусії на цю тему виносять на поверхню багато різних думок, в яких чимало страхів, сумнівів, недовіри і політизації.

Наскільки виправдані ці страхи, і яким насправді повинен бути ринок землі в Україні?

Відзначимо, що проведення земельної реформи на етапі відкриття ринку землі (вільного продажу землі) в Україні обумовлено умовами співпраці з Міжнародним валютним фондом. А в цілому, земельна реформа в Україні почалася ще в 1991 році. На початковому етапі земельної реформи проводили в основному інвентаризацію земель, встановлення та видачу документів на різні форми власності на землю. У 2001 році був прийнятий Земельний кодекс, який остаточно закріпив право приватної власності на землю і практично напрацьовану законодавчу базу щодо здійснення земельної реформи. Однак для створення справжніх цивілізованих ринкових земельних відносин необхідно прийняти ряд законодавчих актів, які б практично регулювали відносини в цій сфері.

Мораторій на продаж землі в Україні було введено в 2002 році і з тих пір його постійно продовжували: так, тепер його продовжили до кінця 2017 року. Позиція прем'єр-міністра Володимира Гройсмана щодо зняття мораторію, яку він озвучив недавно, полягає в тому, що оборот землі можна запустити на першому етапі тільки між фізичними особами, які є громадянами України, та в рамках обмежень не більше 200 га для однієї особи. При Мінагрополітики була створена робоча група, яка пріоритетним напрямком роботи на найближчі місяці визначила формування концептуальних основ обороту сільськогосподарських земель, розробку і подання на розгляд Кабінету міністрів України законопроекту «Про обіг земель сільськогосподарського призначення». В рамках цього напрямку передбачено створення національної платформи для проведення електронних аукціонів з метою забезпечення максимальної прозорості продажу державних і комунальних земель, а також надання можливості її використання для угод купівлі-продажу приватним особам.

Тому концепція того, яким повинен бути ринок землі в Україні знаходиться в процесі формування. Фахівці та експерти в цій галузі мають можливість подавати свої пропозиції, які можуть бути закріплені у відповідних законодавчих актах. На їхню думку, сьогодні дуже важливо виробити чіткі запобіжники, які повинні були б сьогодні застерегти і зняти всі страхи людей щодо ринку землі.

На нашу думку, з економічної точки зору, впровадження ринку сільгоспземель – це перш за все збільшення економічної активності, приплив додаткових коштів в економіку, отже, збільшення ВВП, поліпшення економічної ситуації в цілому. «Якщо не брати до уваги великі агрохолдинги, в малих і середніх фермерських господарствах є постійна проблема, яка виникає двічі на рік - нестача коштів на посівну і жнива. Кредитних ресурсів, фактично, немає, тому що немає чим забезпечити зобов'язання за кредитним договором. Найбільш популярна сьогодні у нас застава майбутнього врожаю. Якщо введуть ринок землі, це дасть можливість передати земельну ділянку в іпотеку для забезпечення зобов'язань по кредиту. А це в цілому - істотно збільшить кредитування агропромислового комплексу з відповідними економічними наслідками.

На нашу думку з правової точки зору не потрібно ніяких додаткових законів для того, щоб запустити ринок землі. «Досить внести невеликі зміни в перехідних положеннях Земельного кодексу України. Правова база для того, щоб ринок землі працював, на сьогодні є, адже реально ринок землі існує багато років. Якщо не брати до уваги землі товарного сільськогосподарського виробництва, всі інші землі знаходяться у вільному обігу. У тому числі частина сільгоспземель, скажімо, для садівництва, особистого селянського господарства, на яку не поширюється мораторій, є у вільному обігу їх не скупили олігархи за безцінь, вони не перейшли у власність іноземців. Тобто найпопулярніші фобії - безпідставні.

У той же час скасування мораторію зараз може привести до певних ризиків щодо перерозподілу ринку земель і тому потрібні запобіжники. «В одному з законопроектів, поданих до Верховної Ради, передбачена певна система оподаткування, яка буде запобігати спекуляції з землею. Наприклад, купив земельну ділянку і продаєш її в цьому ж році, необхідно сплатити дуже великий податок, якщо продаєш через рік – податок менше; через два роки - податок ще менше і т. д. – для того, щоб землю не скуповували зі спекулятивною метою. Запобіжники щодо іноземців існують і працюють сьогодні. У нас сільськогосподарським підприємством не можуть на правах власності володіти іноземні юридичні особи, іноземці, особи без громадянства.

Щодо введення запобіжників, які б унеможливили створення великих латифундій, скупку землі в одні руки, тобто варіанти на кшталт того, що вже існує – не більш 100 га в одні руки. Але принципове питання – це відсутність політичної волі на відкриття цього ринку. На його думку, великим латифундистам сьогодні вигідно орендувати землю за невеликі гроші. Сьогодні ставка орендної плати за результатами земельних торгів – 13-15%. Тобто там, де землі йдуть з торгів, орендна плата значно вища. Якщо введуть ринок землі, орендна плата буде підвищуватися, тому що орендар буде зацікавлений утримати орендодавця у себе, щоб він не продав землю комусь іншому.

Отже, перед впровадженням такого важливого кроку як введення цивілізованого ринку землі потрібно врахування думок тих, хто реально працює на землі і для кого важливо, щоб в законодавстві були прописані важливі фактори і заходи безпеки в функціонуванні земельної сфери. А також важливо, щоб місцеві громади мали вплив на формування сільської громади, дрібного аграрного бізнесу, який буде наповнювати місцеві бюджети, працювати на розвиток сільських громад і не дасть змоги відтікати сільському населенню з села. Тому що село є колискою української нації, і його потрібно зберегти. Тоді Україна може стати країною, про яку ми мріємо.

Література

1. Кириленко І.Г., Кравчук В.П. Актуальні проблеми земельного ринку в Україні // Економіка АПК. – 2012. – № 5. – С. 26 –29.
2. Мельник Л.Ю., Макаренко П.М. Наукові аспекти ринку земель // Економіка АПК. – 2012. –№ 9. –С. 10 –15.
3. Дзядикевич Ю. В. Економіка докільля і природних ресурсів: монографія / Ю. В. Дзядикевич, Б. О. Язлюк, Р. Б. Гевко та ін. – Тернопіль: Астон. – 2016. – 392с.

Роман ХОМИЧ

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Важливим соціально-економічним та екологічним завданням сучасного суспільства є раціональне використання та охорона земельних ресурсів. Для нашої країни це питання особливо важливе, так як земельні ресурси України зазнають величезного антропогенного навантаження, внаслідок чого деградують досить швидкими темпами.

Хоч за земельними ресурсами, а саме чорноземом наша держава належить до найбагатших держав світу, проте низька культура землеробства та небережна експлуатація земельних ресурсів приводять до руйнування ґрунту, тому і ефективність використання земель значно нижча, ніж у середньому по Європі.

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Близько 92 % земельного фонду знаходиться в господарському обігу. Це порушує екологічні норми у співвідношенні площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, і це негативно впливає на стійкість агроландшафту. Розораність наших земель є найвищою у світі і сягає більше 50 % території України, і 80 % сільськогосподарських угідь.

Сучасне землекористування характеризується тривалим безгосподарним ставленням до землі, помилковою стратегією максимального залучення земель до обробітку, недосконалою технікою і технологією обробітку землі та виробництвом сільськогосподарської продукції, невираженою ціною політикою, недотриманням науково-обґрунтованих систем ведення землеробства. На сьогоднішній день землекористувачі недотримуються сівозмін, не вносять достатньої кількості органічних добрив, використовують недосконалу систему внесення мінеральних добрив. На неналежному рівні виконуються природоохоронні, комплексно-меліоративні, протиерозійні та інші заходи.

Із розвитком цивілізації безперервно зменшуються площі ґрунтів, що придатні для землеробства, внаслідок забруднення довкілля масово деградують ґрунти, втрачаючи їх родючість. Основним фактором деградації є збезлісіння територій, яке виникає через пряме вирубування лісу під орні землі.

Інтенсивний розвиток фермерства та орендарства небезпечно впливає на довкілля, адже нові власники землі перш за все намагаються збільшити прибутки та економлять кошти наперед на природоохоронних заходах, не турбуючись про якість продукції, використовують шкідливі хімізовані засоби росту чи боротьби зі шкідниками, і цим самим наносять шкоди здоров'ю споживачів. Надмірне застосування різних хімічних препаратів разом з промисловим і радіаційним забрудненням дуже ускладнює екологічну ситуацію України, а також знижує відтворювальну здатність біосфери та екологічну стійкість агроландшафтів.

Важливим напрямом раціоналізації використання земельних ресурсів є поліпшення екологічного стану зрошуваних земель, на яких простежуються підтоплення, вторинне засолення, водна ерозія, руйнування природної структури ґрунтів тощо. З огляду на це потрібна реконструкція зрошувальних систем для створення на них таких технологій водокористування, які б враховували рівень фізіологічних потреб сільськогосподарських культур на зміну мікроклімату зрошуваних ділянок, забезпечували відповідні врожаї без деградації земель.

Для економічного стимулювання охорони земель необхідно розвивати на засадах пільгового режиму оподаткування, різних видів пільгового кредиту, інших методів, які дають змогу виконувати роботи без виділення коштів з бюджету, тобто завдяки накопиченню сільськогосподарськими товаровиробниками власних ресурсів, що розвинені.

В умовах економічної кризи та низьких доходів бюджету це повинно бути провідним. З поліпшенням економічної ситуації в практиці агроекологічного управління буде активніше використуватись надання субсидій, дотацій, компенсацій на безповоротних засадах, що забезпечуватиме сільськогосподарським землекористувачам рівень доходів, достатній не тільки для організації наступного виробничого циклу, а й для капіталізації певної їхньої частини.

Різке загострення екологічної проблеми в Україні зумовлено відсутністю цілісної екологічної політики держави і передбачає необхідність переходу до нової моделі агроекологічного розвитку держави, яка певним чином має стати впровадженням і опануванням сталого, еколого-врівноваженого господарювання з забезпеченням всебічної охорони земель та з врахуванням балансу взаємоузгоджених екологічних і економічних підходів.

Література

1. Дзядикевич Ю.В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія / Ю.В. Дзядикевич, Б.О. Язлюк, Р.Б. Гевко та ін. - Тернопіль: Астон, 2016. – 392 с.
2. Dziadykevych Yu.V. Aspects of multi-method management of natural resources / Yu.V. Dziadykevych M.V. Buriak, R.I. Rozum, I.V. Liubezna, B.P. Duda // Innovative Solutions in Modern Science. International Journal. – Dubai, 2017. – № 2 (11). – С. 27-43.
3. Розум Р.І. Еколого-економічні системи: основні аспекти / Р.І. Розум, М.В. Буряк, І.В. Любезна // Науковий огляд. Науковий журнал. – Київ, 2015. – № 6 (16). – С. 33-49.
4. Rozum R.I. Improving efficiency of using agricultural land / R. I. Rozum, I. V. Liubezna, O. M. Kalchenko // Науковий вісник Полісся. – 2017. - № 3 (11). Ч. 1. – С. 193-196.
5. Розум Руслан. Формування просторової структури землекористування в нових соціально-економічних умовах [Текст] / Руслан Розум, Валентин Карпенко // Теоретичні та прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 28 жовт. 2015 р.] – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – С. 200-202.
6. Вайда В. М. Сучасний стан та підвищення ефективності використання земельних ресурсів України : диплом. робота за освіт.-кваліф. рівнем «магістр» : спец. 8.18010017 – економіка довкілля і природних ресурсів магістер. програма – економіка довкілля і природних ресурсів / Віталій Маріянович Вайда ; наук. керівник к.е.н., доцент І. В. Любезна. – Тернопіль, 2017. – 103 с.

Катерина ЧЕРВІНЬСЬКА

студентка

Лілія БОБАК

Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України»

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СФЕРІ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Одним із пріоритетних напрямів розвитку сільського господарства є органічне виробництво, яке належить до альтернативних методів ведення сільського господарства, що ґрунтується на глибокому розумінні процесів, які відбуваються у природі, спрямованих на поліпшення структури ґрунтів, відтворення їх природної родючості. Україна як аграрна країна має всі шанси для збільшення обсягу виробництва органічної продукції, завоювання ринку в Європі та світі. Тому налагоджена система обліку витрат виробництва і виходу продукції сприятиме об'єктивному формуванню собівартості органічної продукції та контролю за її рівнем.

Дослідженням питання ефективності органічного виробництва та його документального оформлення приділяли увагу низка вітчизняних науковців і практиків: Будьонний Ю.В., Гудзь В.П., Примак І.Д., Мороз Ю.Ю., Огійчук М.Ф., Плаксієнко В.Я., Беленкова М.І. та інші.

Виробництво органічної продукції рослинництва є стратегічним напрямком розвитку рослинницької галузі країни і має важливе значення як для виробництва якісних продуктів харчування, так і для підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств.

Відповідно до Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» виробництво органічної продукції (сировини) – «це виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені цим Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів». Органічна продукція – продукція, отримана в результаті сертифікованого виробництва [1].

З розвитком органічного землеробства має розвиватися та вдосконалюватися первинний облік з метою формування додаткової облікової інформації щодо виробництва й оприбуткування готової органічної продукції та її реалізації, визначення фінансових результатів для прийняття відповідних управлінських рішень.

Об'єктами обліку в органічному землеробстві є: ресурси, продукти та процеси, які не містять генетично модифікованих організмів і речовин, а саме витрати за окремими сільськогосподарськими культурами або групами культур органічного походження (озимі зернові, пшениця яра, просо, гречка, картопля та ін.), видами робіт у незавершеному виробництві (оранка на зяб, луцення стерні, снігозатримання тощо), витратами до розподілу, іншими об'єктами обліку витрат органічного виробництва [2].

Витрати на виробництво органічної продукції рослинництва, робіт та послуг в обліку групуються за статтями, які підприємство визначає самостійно виділяючи окремі статті, як постійні та змінні витрати. Витрати групуються за статтями наступним чином: витрати на оплату праці; витрати на соціальні заходи; насіння та садивний матеріал; витрати на утримання основних засобів; добрива, включаючи витрати на внесення в ґрунт органічних мікродобрив (згідно переліку дозволених добрив для органічного землеробства розміщений на офіційних сайтах організацій з сертифікації органічного землеробства); засоби захисту рослин; роботи і послуги; інші витрати; непродуктивні витрати; витрати на управління та обслуговування виробництва.

Наведена класифікація групування витрат за статтями максимально враховує всі витрати при виробництві продукції рослинництва, що доцільно при здійсненні управління виробництвом та ведення точного обліку собівартості виробленої органічної продукції.

Аналітичний облік виробничих витрат необхідно організовувати за видами виробництв і культур, за основними статтями витрат, а також за внутрішньогосподарськими підрозділами.

Для контролю за вирощуванням сільськогосподарських культур для виробництва органічної продукції за кожною сертифікованою земельною ділянкою необхідно мати інформацію про вирощувані культури, про внесені добрива, використані засоби захисту рослин та про одержаний урожай [4].

Ми пропонуємо на всіх документах, що відображають понесені витрати на вирощування відповідних культур, і оприбуткування вирощеної продукції органічного походження, ставити відповідні позначки «Органічне виробництво» чи «Органічна продукція» або зазначати спеціальний логотип, затверджений Мінагрополітики, що використовується для позначення органічної продукції сільського господарства та вказувати номери відповідних земельних ділянок (полів), на яких вирощують цю продукцію [3]. Це

забезпечить достовірну і повну інформацію про виробництво органічної продукції та використання земельних ділянок (полів) (табл. 1).

Таблиця 1

**Основні первинні документи з обліку витрат та виходу органічної продукції
рослинництва**

№	Назва форми	Призначення документу
1	2	3
1	Товарно-транспортна накладна, копія сертифіката на завезену партію добрив (ф. М-5,М-6)	Призначена для обліку надходження органічних добрив від постачальника
2	Акт про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив, отрутохімікатів і гербіцидів (органічне виробництво) (ф. № ВЗСГ-3)	Призначений для списання добрив на відповідні культури органічного походження
3	Акт витрати насіння і садивного матеріалу (органічне виробництво) (ф. № ВЗСГ-4)	Призначений для списання насіння і садивного матеріалу на відповідні культури органічного походження
4	Табель обліку робочого часу (органічне виробництво) (ф. № ПСГ-1)	Призначений для обліку відпрацьованого часу працівниками, що пов'язано з виробництвом органічної продукції рослинництва.
5	Обліковий лист праці і виконаних робіт (органічне виробництво) (ф. № ПСГ-2)	Призначений для обліку витрат праці та виконаних робіт на кінно-ручних роботах
6	Обліковий лист тракториста-машиніста (органічне виробництво) (ф. № ПСГ-3) Дорожній лист трактора (органічне виробництво) (ф. № ПСГ-4)	Застосовується для обліку тракторних робіт в рослинництві
7	Реєстр відправки зерна та іншої продукції з поля (органічна продукція) (ф. СГ-77), Путівка на вивезення продукції з поля (органічна продукція) (ф. СГ-77 а), Талон водія (органічна продукція) (ф. СГ-77 б), Талон комбайнера (органічна продукція) (ф. СГ-77 в)	Використовуються для оприбуткування зерна від урожаю
8	Щоденник надходження сільськогосподарської продукції (органічна продукція) (ф. СГ-81)	Призначений для обліку оприбуткування зібраних овочів, фруктів, ягід, картоплі тощо
9	Щоденник надходження продукції садівництва (органічна продукція) (ф. СГ-16)	Призначений для обліку оприбуткування зібраних фруктів, ягід, винограду в спеціалізованих господарствах
10	Щоденник надходження сільськогосподарської продукції (органічна продукція) (ф. СГ-81), Акт на оприбуткування грубих і соковитих кормів (органічна продукція) (ф. СГ-92) та Акт на оприбуткування пасовищних кормів (органічна продукція) (ф. СГ-93)	Використовують для обліку спеціально вирощені корми для виробництва органічної продукції тваринництва
11	Акт на сортування і сушіння продукції рослинництва (органічна продукція) (ф. СГ-82)	Призначена для обліку процесу сушіння та сортування продукції рослинництва органічного походження
12	Картка чи Книга складського обліку (органічна продукція) (ф. ВЗСГ-10)	Призначена для обліку інформація про рух та залишки готової продукції рослинництва, мають бути відмітки, що продукція є органічною

Сільськогосподарське підприємство, що вирощує органічну продукцію, має провести документальне оформлення всіх здійснених витрат виробництва і оприбуткування вирощеної продукції загальноствановленими нормами первинних документів з відповідними відмітками про відношення до виробництва продукції рослинництва органічного походження.

Література

1. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 3 вересня 2013 р. № 425 - VII, чинне законодавство із змінами і допов. в редакція від 12.02.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon4.rada.gov.ua /laws/show/425-18](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18).

2. Мельничук Я.П. Калькулювання собівартості органічної продукції рослинництва / Я.П. Мельничук // [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http:// www.economy.in.ua /pdf/ 2_2016/21.pdf](http://www.economy.in.ua/pdf/2_2016/21.pdf)

3. Мельничук Я.П. Документальне оформлення витрат і виходу продукції рослинництва органічного походження / Я.П. Мельничук // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/72438>

4. Мороз Ю.Ю. Організація обліку виробництва і обігу органічної сільськогосподарської продукції і сировини / Ю.Ю. Мороз // [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ztu.edu.ua/ua/science/.

Михайло ШЕВЧУК

студент

Іван ЗУБКОВ

студент

Тернопільський національний економічний університет

РОЗРОБКА СТУДЕНТСЬКОГО БІЗНЕС-ПРОЕКТУ «SMART FOOD» В МЕЖАХ КОНКУРСУ «БИТВА СТАРТАПІВ JUNIOR» ПРИ ЦЕНТРІ (БІРЖІ) ІННОВАЦІЙ

Одним із важливих аспектів формування висококваліфікованого фахівця з економічних спеціальностей є його активне залучення до різнопланової діяльності під час навчання у виші. Відповідно до цього, студенти факультету аграрної економіки і менеджменту Тернопільського національного економічного університету приймають активну участь у спортивних змаганнях, конкурсах художньої самодіяльності, і, що особливо важливо – у науково-дослідній роботі університету через участь у різного роду конференціях, круглих столах, семінарах тощо. В сукупності із традиційними аудиторними заняттями, така діяльність сприяє гармонійному і різносторонньому розвитку особистості студента і формуванню його професійних компетентностей.

На фоні зазначеного, відмітимо, що останнім часом, сфери творчої активності студентів розширилися за рахунок бізнесових ініціатив. Так, реалізуючи завдання керівництва Тернопільського національного економічного університету в 2016 році при факультеті аграрної економіки і менеджменту було сформовано Центр (біржу) інновацій. Одним із його завдань стало проведення конкурсу бізнес-проектів для студентів та молоді. В межах такого конкурсу група студентів розробила і подала на розгляд журі свій проект «SMART FOOD» .

Участь у розробці проекту взяло троє студентів 2-4 курсів. В процесі роботи вони детально вивчили алгоритм формування проекту, навчилися розподіляти обов'язки і координувати свою діяльність у складних умовах творчого пошуку. При цьому студенти активно використовували методи роботи, які вони розглядали на лекційних і практичних заняттях – метод мозкового штурму, метод дерева рішень, балансовий метод та інші.

В результаті, серед великої кількості ідей було обрано проект, орієнтований не тільки на отримання бізнесової вигоди, але й на вирішення важливої проблеми харчування студентів. Головною метою проекту «SMART FOOD», сама назва якого заявляє про «розумну їжу», стало заохочення молодих людей до споживання здорової їжі. Девізом проекту стало гасло «Смарт фуд – це корисно та швидко! Це природні смаки, котрі не набридають».

Передумовою для проекту стало соціологічне дослідження серед студентів, яке передбачало виявлення їх смаків і вподобань щодо споживання їжі за межами власної домівки. Результати опитування засвідчили наступне:

– 68% студентів снідають та обідають вдома. Проте їхній сніданок в основному – це бутерброди. Опитування показало, що з даної кількості відсотків 49% мають бажання змінити свій сніданок.

– серед запропонованих нами страв для сніданку найбільш бажаними для студентів виявились: млинці – 42%, випічка – 22%, різні каші – 29%, салати та овочі – 35%.

– опитування стосовно обіду показало, що серед запропонованих варіантів, найбільше студентів обрали супи та бульйони – 44%, борщ – 46%, пельмені та вареники – 67%, страви з картоплі – 35%, котлети та відбивні – 72%, салати та овочі – 46%.

Варто відмітити, що лише 2 % студентів вказали, що й надалі надаватимуть перевагу фаст фуду, тоді, як всі решта бажали б харчуватися здоровою домашньою їжею.

Оцінюючи місткість ринку, ми встановили, що молодь щоденно витрачає на харчування поза домом враховуючи напої в середньому 30-40 гривень. Оцінюючи загальну кількість студентів економічного університету, а також тих з них, які проживають у гуртожитках ми встановили, що приблизна кількість клієнтів на день становитиме 400-500 осіб. Це дозволить на першому етапі отримувати 12-20 тис. грн. доходу щодня.

Для реалізації намічених цілей було сформовано основні завдання, які потребують вирішення наступних проблем:

- пошук постачальників продукції;
- підбір персоналу;
- отримання необхідних дозволів для ведення діяльності;
- проведення якісної маркетингової кампанії на ринку;
- розробка системи збору замовлень та їх обробки;
- формування системи виконання замовлень та видачі їжі;
- визначення пунктів видачі їжі та забезпечення їх відповідності санітарним вимогам;
- вивчення питання щодо використання тари і приборів;
- розробка робочих графіків та найбільш ефективних способів доставки їжі;
- визначення ризиків та засобів захисту від них.

Колективна робота студентів дозволила запропонувати раціональні способи вирішення для кожного із вказаних завдань. Як наслідок, розвиток проекту було запропоновано здійснювати поступово в п'ять етапів, відповідно до яких передбачалося:

- здійснити офіційну реєстрацію суб'єкта господарювання і отримати всі відповідні дозволи;
- реалізувати маркетингові заходи з метою інформування населення про відкриття закладу харчування і формування у них сприятливого ставлення до торгової марки;
- забезпечити швидкий і ефективний вихід на ринок;
- зайняти власну нішу на ринку відповідно до очікувань;
- здійснити розширення меж діяльності за рахунок інших навчальних закладів міста.

Загалом, передбачалося, що підготовчий етап займе 5 місяців, тоді, як для реалізації вище наведеного плану потрібно буде витратити близько одного року. Для полегшення орієнтації в роботі командою проекту було сформовано календарний плану виконання робіт по проекту, в межах якого було вказано назву роботи, термін її виконання і відповідальну особу, а також необхідні ресурси і вартість її виконання.

Для реалізації проекту було розроблено план формування кадрового потенціалу. Згідно плану, до роботи буде залучено 5 осіб для забезпечення «запуску» проекту. Їх кількість в подальшому змінюватиметься в залежності від динаміки росту і сприйняття проекту на ринку.

Пропонований проект в цілому було розроблено відповідно до норм і рекомендацій. Він містить усі необхідні складові, починаючи від визначення цілей проекту, і закінчуючи детальним фінансовим планом. При цьому основні переваги проекту пропонується отримувати за рахунок якісного аутсорсингу, агресивної маркетингової програми, вдалої ідеї і правильного підбору товарної ніші.

Іванна ШПУНЯР

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНИЙ ВИРОБНИЧИЙ МЕНЕДЖМЕНТ З ОРІЄНТАЦІЄЮ НА ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вивчаючи закони розвитку і функціонування біосфери, людство повинно подбати про те, щоб гармонійно вписатися своєю діяльністю в сформовані в структурі обмінні процеси матеріалами, енергією і інформацією і стати необхідною ланкою передачі цих процесів між компонентами екосистеми. Необхідною умовою функціонування виробництва є відповідність між спряженими елементами як зовнішнього середовища, так і внутрішнього. На рівні будь-якого господарства, яке діє на ринку, це завдання повинен вирішувати його виробничий менеджмент. Так, в сьогоднішньому менеджменті все чіткіше проявляється значення системних знань, які дозволяють не тільки своєчасно і якісно управляти поточними справами, а й прогнозувати розвиток подій. Розвиток господарської діяльності аграрних підприємств допустимий лише в межах життєво підтримуючої здатності екосистеми.

Процеси світової соціально-економічної перебудови націлюють діяльність менеджерів на екологічну безпеку в управлінні і еколого-економічному регулюванні господарських систем різних рівнів. Виявилось, що вирішувати екологічні проблеми, які виникають в процесі діяльності підприємства, можливо тільки прискорюючи розвиток його господарської діяльності. Тільки тоді підприємець стає лідером і добивається збільшення прибутку і підвищення конкурентоздатності, як на національному рівні, так і на міжнародному. Це відбувається, коли виробничий менеджмент впроваджує екологічні програми, які пов'язані з виробничою, торговою і фінансовою діяльністю підприємства. Підприємницька діяльність передбачає не тільки створення матеріального продукту, а й нових ідей, знань, уявлень і цінностей [1, 2].

Однак, при слабкому уявленні про способи вирішення екологічних проблем, що стоять перед підприємством, і при відсутності на підприємстві екологічної служби чи менеджера-консультанта з екологічних питань керівництво потребує консультацій із загальних концептуальних питань екологічного менеджменту:

– про діючі нормативні документи по дотриманню екологічних стандартів з вирішенням питань правового врегулювання природокористування (способи зниження витрат, пов'язаних з екологізацією виробництва, способи законного відходу від штрафних та інших санкцій в конкретній ситуації на основі існуючого екологічного права і т.д.);

– по веденню на виробництві відповідної фінансово-економічної політики, направленої на екологізацію виробництва (ведення документації, оцінка фінансового та екологічного збитку в разі реалізації тієї чи іншої схеми виробництва або впровадженні технології, а також в разі переходу на нові види сировини, компоненти, ресурси, енергії і т.д.);

– по організації системи навчання працівників підприємства підвищеним вимогам виконання екологічних стандартів;

– по створенню «зеленого іміджу» підприємства і т.д.;

А це означає, що попереднє вирішення власних екологічних проблем дозволяє деяким підприємствам відкривати ще мало дослідженні шляхи отримання додаткового прибутку. На базі добре поставленого досвіду, який в умовах ринкової економіки, може давати відчутний економічний ефект і скласти підприємству імідж провідної організації в галузевій чи регіональній економіці.

В той же час конкретні групи підприємців зацікавлені, так організувати свою господарську діяльність на певній території, щоб одночасно з отриманням матеріальних благ зберегти природу. Тому екологічна приємлемість тієї чи іншої господарської діяльності повинна підтверджуватись в ході процедури оцінки впливу на навколишнє середовище, при проведенні екологічної експертизи, при аналізі результатів аудиторської перевірки

екологічних показників, в процесі реалізації програми моніторингу. В результаті проведення подібної екологічної оцінки, розробленої Міжнародним банком реконструкції та розвитку, можливе проведення уніфікованої класифікації інвестиційних проектів, що намічаються до реалізації, по ступеню їх впливу на навколишнє середовище і людину. По мірі зміни кон'юнктури ринку на інвестування проектів, що передбачають розробку і практичне впровадження ресурсозберігаючих і маловідходних технологій, можна спрогнозувати подальше підвищення ролі консультативних фірм. Такі фірми спеціалізуються в області складних, з споживчої чи технічної точок зору, товарів, ринок яких мало вивчений. Якщо потрібний поглиблений аналіз механізму прийняття рішень всередині відпрацьованої системи менеджменту підприємства, то екологічні завдання можуть бути розглянуті і маркетинговою службою даної організації.

Таким чином, спостерігається формування екологічно зорієнтованого ринкового простору і менеджменту в секторі екологічного підприємництва - управління діяльністю з розвитку підприємств, що розробляють і розвивають природовідновлюючі процеси і технології з метою відновлення вихідних властивостей природного середовища з перспективою її покращення.

Природно, що в майбутньому навряд чи буде повсюдно можна досягти усвідомлення ідеї сталого розвитку планети, коли подальше зростання добробуту і культурного рівня людей (включаючи забезпечення зростаючих за чисельністю населення продовольством, житлом, енергією, засобами комунікації та інформатизації), навряд чи вдасться тривалий час забезпечувати без непоправної деградації навколишнього середовища. Але то, що не піддається одночасному глобальному вирішенню, може і повинно досягатися поступово і відносно частково. Так, в концепції «стратегічного» управління допустимі дві ступені готовності індивідуальних підприємств і всього суспільства до вирішення проблем екологічної безпеки: екологізований і екологічний варіанти менеджменту.

Екологізований менеджмент – розглядає управління об'єктом економіки шляхом пристосування вже наявної виробничої інфраструктури до вимог національних і міжнародних, нормативно-правових актів у сфері ресурсозбереження та раціонального природокористування. На даний момент така ситуація притаманна більшій кількості вітчизняних аграрних підприємств.

Екологічний менеджмент – управління, що завчасно передбачає формування екологічно безпечного виробничо-територіального комплексу і забезпечує оптимальне співвідношення між екологічними та економічними показниками протягом всього життєвого циклу, як самою цього комплексу, так і виробленої ним продукції [3]. Розглядаючи входження України в співтовариство аграрно розвинених країн з ринковою економікою, слід наголосити на необхідності дотримання єдиних міжнародних норм і правил. Так, організації, що впровадили в систему екологічно орієнтовані методи управління (Міжнародні стандарти ISO 14000), мають переваги, отримуючи економічні вигоди і досягаючи важливих переваг в конкуренції [3].

Організації, які є учасниками добровільної програми EMAS (Environmental Management and Audit System) разом з впровадженням оптимальної екологічної політики (регулярним проведенням екологічного аудиту та оприлюдненням заяв про вплив на навколишнє середовище і людину), зможуть використовувати спеціальну емблему. Наявність, якої підвищить довіру до екологічної діяльності компанії і збільшить її шанси в конкурентній боротьбі на міжнародному ринку, де питанням охорони навколишнього середовища приділяється значна увага.

Отже, тільки об'єднання зусиль всіх організацій спричинить за собою сприятливі тривалі зміни в майбутньому.

Збалансований господарський розвиток, розглядаючи вище сказане, має базуватися на механізмах біологічної стабілізації навколишнього середовища і безпеки людини, які є первинними порівняно з техніко-технологічними засобами. Такий підхід вимагає кардинальних перетворень, в центрі яких стоїть екологічна спрямованість всіх основних

видів діяльності людства. В принципі вже сформувався новий прогресивний, сфокусований на екологічних питаннях, інформаційний простір.

Література

1. Дзядикевич Ю. В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія / Ю. В. Дзядикевич, Б. О. Язлюк, Р. Б. Гевко та ін.- Тернопіль: Астон.- 2016.- 392с.
2. Гевко І. Б. Операційний менеджмент: навч. посібник / І. Б. Гевко. – К. : Кондор, 2007. – 228 с.
3. Игнатов В. Г., Кокин А. В., Сидоров П. Т. Экологический менеджмент на предприятии: как заработать деньги в условиях экологизации экономики. – Ростов-на-Дону: Изд-во Северо-Кавказского научного центра высшей школы, 2008.

Андрій ЮЗЕНЬКІВ

слухач магістратури

Тернопільський національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРУ (БІРЖІ) ІННОВАЦІЙ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Тернопільським національним економічним університетом і Департаментом агропромислового розвитку Тернопільської облдержадміністрації спільно розроблено Програму створення і розвитку «Центру (біржі) інновацій» в Тернопільській області на 2016-2019 роки, що спрямована на всебічну підтримку аграрного бізнесу та забезпечення стабільності його розвитку.

Необхідність існування та подальшого розвитку суб'єктів малого підприємництва на селі пов'язана з тим, що завдяки їм здійснюється: забезпечення населення робочими місцями; набуття нових професійних, управлінських знань і навичок; посилення мотивації праці; збільшення обсягу та розширення асортименту сільськогосподарської продукції; збільшення додаткових грошових надходжень сільського населення; раціональне використання ресурсів, скорочення втрат.

Найгострішими проблемами в області є бідність, безробіття, трудова міграція, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи, відмирання сіл, засмічення побутовими і промисловими відходами, зменшення родючості ґрунту, низький розвиток підприємництва на сільських територіях.

Основними завданнями в цій галузі є:

- підвищення рівня зайнятості населення у сільській місцевості;
- зростання доходів сільських жителів;
- розвиток виробничої і соціальної інфраструктури на селі;
- розвиток підприємництва на сільських територіях;
- рекультивация сміттєзвалищ і очищення засміченості територій;
- підвищення родючості ґрунту і вмісту гумусу;
- використання інноваційних технологій у сільському господарстві;
- розвиток нетрадиційних видів енергії.

Реалізація програми створення і розвитку «Центру (біржі) інновацій» у Тернопільській області на 2016-2019 роки дасть змогу забезпечити підтримку малого аграрного бізнесу шляхом впровадження інноваційних технологій у виробничу діяльність, сприятиме розвитку підприємництва та зростанню доходів населення сільських територій.

Отже, створення сприятливих умов для розширення сфери застосування праці у сільській місцевості та підвищення рівня доходів сільського населення - основні завдання Центру (біржі) інновацій, які здійснюватимуться шляхом стимулювання розвитку інноваційних бізнес-ідей та стартапів у сфері аграрного бізнесу.

Функціонування Центру (біржі) інновацій надасть можливість створити систему взаємовигідних відносин між виробниками та споживачами інноваційної продукції. Центр

(біржа) інновацій стане не лише місцем для проведення операцій купівлі-продажу, а й сервісом, який даватиме доступ до інформації про інноваційно-інвестиційні проекти в аграрному бізнесі.

Доцільно провести широку інформаційно-роз'яснювальну та просвітницьку роботу з метою висвітлення знань щодо створення Центру (біржі) інновацій, а також популяризації знань про ці процеси за допомогою проведення круглих столів, виставкових заходів, конференцій, конгресів і форумів, спеціально організованого навчання тощо.

Необхідно створити банк бізнес-ідей та стартапів у сфері аграрного бізнесу. Для реалізації стартапу, до нього мають бути поставлені певні вимоги: він має базуватися на конкретній, зрозумілій, перспективній ідеї; стартап повинен мати план реалізації і набір інструментів, необхідних для цього; стартап повинен бути фінансово привабливим.

Біржа стане не лише місцем для проведення операцій купівлі-продажу, а й сервісом, який даватиме доступ до інформації про інноваційно-інвестиційні проекти в аграрному бізнесі та створюватиме можливості для обміну думками про конкретні стартапи.

Покликання Центру (біржі) інновацій – сприяти синергії інтересів Тернопільського національного економічного університету, органів державної влади і управління, агропромислового бізнесу та територіальних громад з метою створення умов для стійкого і динамічного розвитку галузі через створення і трансфер бізнес-ідей і проектів.

Місія Центру (біржі) інновацій – активно слугувати створенню в агробізнесі України високоефективного, інноваційного агропродовольчого сектора.

Бачення – Центр (біржа) інновацій – це найбільше в Тернопільській області, прогресивно налаштоване, представлене науковою елітою, бізнес-аналітиками і спеціалістами, суспільно-професійне об'єднання, що надає широкий спектр послуг для агробізнесу.

Основні пріоритети у роботі Центру (біржі) інновацій:

- сприяння тісній співпраці науки, органів державної влади і управління та підприємств аграрного бізнесу;
- налагодження взаємовигідних комунікацій на рівні бізнесу (B2B);
- участь у наданні повного спектру послуг для аграрних, переробних і ресурсних компаній.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ПРИКЛАДНА ЕКОНОМІКА –
ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ**

До збірника увійшли матеріали
міжнародної науково-практичної конференції,
яка відбулася 27 жовтня 2017 р.
в Тернопільському національному економічному університеті

Підписано до друку 03.11.2017.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 70 г/м². Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 16,5. Обл.-вид. арк. 24,1
Тираж 100 примірників. Замовлення № 11/17/156.

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю.В.
м. Тернопіль, вул. Винниченка, 9/7
тел. (0352) 40-08-12, (0352) 40-00-63, (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*